

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ І СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ**



*Присвячено 215-річчю заснування
ХНПУ імені Г.С. Сковороди*

**СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ
В РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЯХ**

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
22 ЛИСТОПАДА 2019 РОКУ**

ХАРКІВ – 2019

УДК 37.015.31:316.42
ББК 74.60
С91

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 6 від 05.11.2019 р.).

Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків, 22 листопада 2019 р. / за ред. М.П. Васильєвої. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2019. 145 с.

Збірка містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої сучасним проблемам професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі, реаліям і тенденціям розвитку професійної діяльності фахівців соціальних інституцій з вирішення актуальних проблем соціальної роботи.

Матеріали представляють інтерес для науковців і практиків у галузі соціальної і соціально-педагогічної діяльності, науковців-початківців (здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів спеціальності «Соціальна робота») й практиків – фахівців соціальних інституцій.

© Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2019.

© Кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки, 2019.

© Васильєва М.П., 2019.

ЗМІСТ

Тези науково-педагогічних працівників і фахівців соціальних інституцій.....	8
Васильєва М.П. ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАГІСТРА СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА».....	8
Кабусь Н.Д. ПОТЕНЦІАЛ РІЗНИХ ВИДІВ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП.....	9
Костіна В.В. ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО РОБОТИ З ВРАЗЛИВИМИ КОНТИНГЕНТАМИ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНО-СПРЯМОВАНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	11
Подберезський М.К. РОЛЬ І МІСЦЕ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	13
Рассказова О.І. ОСВІТА ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОГО РЕАБІЛІТУВАННЯ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ.....	14
Рижанова А.О. ДИНАМІКА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЧОЛОВІЧОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ.....	16
Романова І.А. СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ЛІТНІХ ЛЮДЕЙ ЧЕРЕЗ СОЦІАЛЬНІ ІГРОТЕКИ.....	17
Сайко Н.О. ВИХОВНІ АКЦЕНТИ СУЧАСНИХ ЗАКЛАДІВ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	18
Фомін В.В. ІСТОРИКО-ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАПРЯМІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ СУСПІЛЬНОЇ ОПІКИ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ В УКРАЇНІ.....	20
Бистрицька Н.В., Кіршмар А.Г. СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ЯК ВАЖЛИВА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	22
Буйницька М.М. АКТУАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ США.....	23
Василенко О.М. МЕТОДИ КОНСУЛЬТУВАННЯ З ОПОРОЮ НА СИЛЬНІ СТОРОНИ ПІДЛІТКІВ.....	24
Виноградова О.В. СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ В ЦЕНТРІ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ДЛЯ СІМ'Ї, ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	26
Гричанюк М.В. ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВНИЙ АСПЕКТ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ ПРОБАЦІЇ.....	27
Єсіна Н.О. ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ІНТЕГРОВАНИХ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ЯК ІННОВАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ.....	30

Макар Л.М. ДІЄВІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ В РОБОТІ З РІЗНИМИ ГРУПАМИ КЛІЄНТІВ.....	31
Митцева О.С. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ: СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ.....	33
Печерських Т.П. САМООРГАНІЗОВАНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР – ІННОВАЦІЙНА МЕТОДИКА СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ.....	34
Свічкач В.Р. СУСПІЛЬНО-КОРИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ КОМІТЕТІВ ПОЛІПШЕННЯ ПОБУТУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ 20-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ.....	36
Шеплякова І.О. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	38
ТЕЗИ здобувачів вищої освіти	41
Авдашкова А.І. АНАЛІЗ ДОСВІДУ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ЯПОНІЇ.....	41
Артюшенко В.В. СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ ЕТНОПЕДАГОГІЧНИМИ ЗАСОБАМИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	42
Барбіна Ю.Ю. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	43
Борсук Т.О. ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ДИСМОРФОМАНІЇ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ.....	43
Бувалкіна Ю.С. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ.....	45
Буркова М.В. АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ У ДІТЕЙ-СИРІТ.....	47
Візіренко О.В. СОЦІАЛЬНО–ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ПРОФОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ.....	48
Галас Т.В. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	49
Герасименко А.Ю. АКТУАЛЬНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО КОРЕКЦІЇ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	50
Голуб Д.Ю. ПРОГРАМА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПРОФІЛАКТИКИ КОМП'ЮТЕРНОЇ АДИКЦІЇ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	51

Гольфєред Т.Г. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	53
Дерев'янюк Г.О. ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	54
Довбня О.В. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ БУЛІНГУ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ.....	55
Збаранська Д.В. СУТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ТА НАСЛІДКИ БУЛІНГУ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ....	56
Коломієць Т.О. АКТУАЛЬНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	57
Криворотько К.А. ЗМІСТ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....	58
Куряча С.В. ПРОФІЛАКТИКА БУЛІНГУ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	60
Ларіна Е.Г. СТРУКТУРА ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ.....	61
Літвиненко Ю.С. АКТУАЛЬНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....	62
Павлюченко С.Ю. ДО ПРОБЛЕМИ НАРКОЗАЛЕЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ.....	63
Пластун Т.І. АКТУАЛЬНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРІТ В УМОВАХ ПРИЙОМНОЇ СІМ'Ї.....	64
Попова В.В. АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ У СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ЗАКЛАДАХ.....	65
Сєх М.І. ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЄВОЇ ПЛАТФОРМИ «ЗДОРОВЕНЬКІ БУЛИ» В ПРОЕКТІ «ДОМАШНЯ ОПІКА» БО «БФ «КАРІТАС ХАРКІВ».....	66
Скляниченко М.В. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗМІСТОВНОГО ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ.....	67
Тепляк А.М. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ.....	68
Шерстньова М.С. АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ НАРКОЗАЛЕЖНОЇ МОЛОДІ.....	69
Статті здобувачів вищої освіти.....	71

Арестова А.С. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	71
Гудевич Т.А. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ САНАТОРНОЇ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ.....	75
Гусон В.А. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ КАЗКИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	79
Деділова Т.В. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З УРАХУВАННЯМ ГЕНДЕРНОГО АСПЕКТУ.....	82
Довидченкова О.М. КОМПЛЕКС ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ ХРИСТИЯНСЬКИХ МЕТОДІВ.....	86
Каймакова В.А. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	89
Коваль К.С. ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....	92
Коваль О.В. ЗАСОБИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ.....	95
Левченко А.А. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ТВОРЧИХ ОБ'ЄДНАНЬ.....	98
Любіна-Безкоровайна А.О. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....	103
Мозгіна Н.І. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	108
Пахомова Н.В. КОМПЛЕКС ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	112
Письменко Б.О. УПРОВАДЖЕННЯ РОЗРОБЛЕНОГО КОМПЛЕКСУ ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ПІДЛІТКІВ ГРУПИ РИЗИКУ ЗАСОБАМИ ТЕЛЕБАЧЕННЯ.....	115

Прокопенко М.В. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО ПРОФІЛАКТИКИ НАРКОЗАЛЕЖНОСТІ СЕРЕД СТУДЕНТІВ.....	119
Солонінкіна О.В. КОМПЛЕКС ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ У ВАГІТНИХ ЖІНОК МЕТОДАМИ ДЕЛЬФІНОТЕРАПІЇ.....	122
Степанова Ю.О. КОНСТАТУВАЛЬНИЙ ЕТАП ВИЗНАЧЕННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ГРИ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	126
Токар І.І. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	131
Троян В.Д. ВИМІРЮВАННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ РОЗВИВАЛЬНОГО ЦЕНТРУ.....	134
Відомості про авторів.....	141

ТЕЗИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ І ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ

Васильєва М.П.

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАГІСТРА СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»

Підготовка до майбутньої професійної діяльності в закладі вищої освіти за бакалаврським рівнем передбачає закінчений характер. Проходження атестації з виявлення рівня сформованості необхідних компетентностей і отримання відповідного документа, що це засвідчує, забезпечує право фахівця виконувати певні професійні функції.

Проте переважна більшість бакалаврів в Україні з різних причин (об'єктивного і суб'єктивного характеру) прагнуть продовжувати навчання на магістерському рівні освіти. Освітня програма з магістерської підготовки має бути орієнтована на академічну підготовку фахівця до реалізації вже не стільки професійних функцій, скільки передбачати нові для фахівця напрями самореалізації в професійній діяльності. Серед таких напрямів загально визначеними є напрями науково-дослідницької і викладацької діяльності.

Варто відзначити, що формування здатностей до науково-дослідницької діяльності передбачено й у бакалаврській підготовці. Але саме магістерська підготовка забезпечує формування наукового мислення фахівця на методологічному підґрунті, прогностичність наукових ідей, здатність до розуміння та використання сучасних теорій різних наук відповідно до завдань фундаментальних і прикладних досліджень у певній галузі. Конкретизація компетентності дозволяє визначити: здатності до коректного опрацювання наукової літератури, зокрема й іноземною мовою; здатності до формулювання наукових ідей і складання алгоритму їх вирішення наукової проблеми; здатності до самостійної підготовки наукових праць (тез, статей, доповіді, дипломної роботи) і відповідного їх оформлення; здатності до участі в науковій дискусії й доведення власної думки тощо. Крім загального, фахівець повинен мати певні здатності з реалізації наукового пошуку, що мають безпосереднє відношення до опанованої професійної галузі. Так, для фахівця соціальної галузі важливою є здатність планувати та здійснювати наукові комплексні дослідження з метою виявлення й аналізу соціально значущих проблем і факторів досягнення соціального благополуччя різних груп населення, які не тільки реально існують, але й тих, що можуть мати місце в майбутньому. Здатність до критичного мислення, яка закладається під час бакалаврської підготовки, в магістратурі має трансформуватися в здатність оцінювання соціальних наслідків політики в сфері прав людини і суспільства, ініціювання пропозицій і рекомендацій стосовно удосконалення нормативно-правового забезпечення соціальної роботи, шляхів покращення соціального добробуту тощо.

Формування наукового світогляду магістра з передбачення, аналізу, оцінки соціальних проблем і шляхів їх вирішення забезпечується як під час вивчення навчальних дисциплін («Філософія освіти», «Актуальні проблеми соціальної педагогіки», «Методологічні засади соціально-педагогічних досліджень»), так і безпосередньо під час передбаченої науково-дослідницької діяльності, результатом якої виступає самостійно виконане наукове дослідження.

Щодо підготовки до виконання функцій викладацької діяльності в магістратурі в фахівця мають формуватися компетентності, важливі для педагогічної професії. Здатність до власного навчання здобуває рівня здатності навчати фаху інших. А це зумовлює необхідність сформованої здатності до організації навчального процесу як педагогічної взаємодії, спрямованої на розвиток особистості, її підготовку до розв'язання життєвих і професійних

завдань у закладі вищої освіти; до забезпечення освітнього процесу шляхом вироблення й відпрацювання комплексу професійних умінь науково-педагогічної діяльності викладача (реалізації організаційно-методичної, навчально-методичної, навчальної, науково-дослідницької та виховної роботи зі студентами).

Конкретизація такої компетентності дозволяє визначити такі здатності магістра спеціальності «Соціальна робота»: визначати зміст освіти у закладі вищої освіти, місце кожної навчальної дисципліни в ньому; орієнтуватися в системі навчальних планів і програм зі спеціальності «Соціальна робота»; визначати особливості навчальної, виховної, самостійної, науково-дослідницької діяльності студентів у ЗВО; конструювати навчально-виховний процес взаємодії зі студентами в ЗВО на підставі усвідомлення вимог, що висуваються до науково-педагогічних працівників; обирати ефективні методи організації навчально-виховного процесу в ЗВО; використовувати різні методи у викладанні соціально-педагогічних дисциплін; здійснювати підготовку та проведення основних організаційних форм професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів і працівників; добирати і застосовувати методичний матеріал відповідно до навчальної дисципліни, теми, організаційної форми навчально-виховного процесу тощо; добирати й доцільно застосовувати форми самостійної роботи майбутніх фахівців; визначати фактори успішності навчального процесу та відповідно до цього коригувати власну діяльність.

Такі компетентності формуються під час вивчення навчальних дисциплін «Педагогіка», «Психологія», «Теорія і методика викладання соціально-педагогічних дисциплін», зміст яких забезпечує теоретичне підґрунтя для готовності магістра до педагогічної діяльності. Проте важливе місце в цьому плані належить передбаченій науково-педагогічній практиці в закладі вищої освіти, під час якою можливо практично відпрацювати необхідні здатності, а також здійснити перевірку рівня їхньої сформованості в майбутнього магістра.

Проблему представляє розроблення й конкретизація чітких критеріїв оцінки сформованості певних здатностей магістра щодо реалізації науково-дослідницької і викладацької діяльності, які б дозволили отримати об'єктивні дані щодо наявного в кожного студента рівня сформованості конкретної компетентності й уникнути суб'єктивності в оцінці.

Кабусь Н.Д.

доктор педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки

Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ПОТЕНЦІАЛ РІЗНИХ ВИДІВ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП

Вагомий внесок у реалізацію стратегії сталого розвитку цивілізації, яка визнана світовою спільнотою провідною стратегією третього тисячоліття, мають зробити фахівці всіх рівнів освіти (дошкільної, шкільної, позашкільної, професійно-технічної, вищої), зокрема й соціальні педагоги, соціальні працівники, які, взаємодіючи у професійній діяльності з різновіковими соціальними групами (дітьми, молоддю, дорослими, людьми старшого віку), сім'єю, а також представниками проблемних груп і «груп ризику», за своїм професійним призначенням і рівнем компетентності можуть і мають стати важливими суб'єктами стимулювання різних соціальних груп до сталого розвитку. Під таким розвитком розуміємо стійкий гармонійний прогрес соціальної спільноти на засадах гуманізму, позитивної соціальної взаємодії та солідарності, здатності до само- та взаємодопомоги, самовідновлення й удосконалення, об'єднання зусиль для сталого прогресивного розвитку суспільства.

Уважаємо, що соціально-педагогічна діяльність зі сталого розвитку соціальних груп є спеціально організованою багаторівневою системою цілеспрямованих резонансних впливів на мотиваційно-ціннісну, світоглядну, діяльнісно-поведінкову спрямованість соціальної групи з метою активізації процесів її саморозвитку й самоорганізації, становлення суб'єктності її представників, що здійснюється на різних рівнях ієрархії: рівні реалізації соціальної політики держави (зокрема через створення соціальної реклами, розробку й реалізацію соціально-педагогічних проєктів, діяльність департаментів у справах сім'ї, молоді та спорту тощо); рівні налагодження соціального партнерства (через спільну діяльність різних соціальних суб'єктів із метою стимулювання соціальних груп до сталого розвитку); рівні роботи соціального педагога та працівника з окремою соціальною групою (через здійснення широкомасштабної соціовиховної, просвітницької, превентивної діяльності в контексті сталого розвитку; рівні роботи з окремою особистістю (здійснення корекційно-реабілітаційної діяльності, індивідуального ознайомлення представників різних соціальних груп із конкретними розвивальними методиками, способами самоорганізації, розвитку суб'єктності тощо).

Підготовка майбутніх фахівців соціальної галузі до діяльності зі стимулювання представників різних соціальних груп до сталого розвитку має здійснюватись протягом всього періоду навчання в університеті у всіх видах діяльності – навчальній, громадсько-виховній, практичній, волонтерській, науково-дослідній, самоосвітній, котрі мають значний потенціал для формування готовності майбутніх фахівців до діяльності в контексті сталого розвитку.

Так, у навчальній діяльності під час проведення лекційних та семінарських занять з фахових дисциплін студенти опановують системою методологічних, теоретичних, технологічних, методичних знань, зокрема, щодо суті, закономірностей сталого розвитку особистості, соціальної групи, суспільства; основних напрямів, змісту й особливостей соціально-педагогічної діяльності зі сталого розвитку різних соціальних груп з урахуванням їхньої специфіки. Під час навчальної діяльності майбутні фахівці опановують: технологіями здійснення соціально-виховної, превентивної, корекційної, реабілітаційної діяльності в контексті сталого розвитку; оволодівають методами переконання, формування свідомості, досвіду поведінки, соціально-педагогічної корекції розвитку, стимулювання до самореабілітації; методиками розвитку суб'єктності особистості, підвищення рівня її соціальності; способами мотивування й стимулювання до дій, учинків, цілеспрямованого впливу на переконання, мислення, почуття, волю представників різних соціальних груп із метою стимулювання до сталого розвитку; прийомами активізації духовного, творчого, діяльнісного, суб'єктного, соціального потенціалу соціальної групи.

Поглибленню розуміння студентами соціальної значущості професії й вирішення проблеми сталого розвитку соціальних груп також сприяють організація зустрічей студентів із випускниками, які працюють у різних соціальних сферах, зустрічей у форматі живої бібліотеки з досвідченими фахівцями в галузі соціально-педагогічної роботи (батьками-вихователями дитячих будинків сімейного типу, засновниками громадських організацій для роботи з сім'єю, дітьми з особливими потребами; ознайомлення майбутніх фахівців із діяльністю різних соціальних інституцій (соціальних служб у справах сім'ї, дітей і молоді; центрів соціально-психологічної реабілітації для дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей із вадами розвитку; громадських, благодійних організацій, що працюють із дітьми вулиць, людьми з різними видами залежності; Товариства Червоного Хреста; кримінально-виконавчої інспекції в справах неповнолітніх, служби пробації) під час практикуму зі спеціалізації.

Залучення студентів до активної громадсько-виховної діяльності (зокрема, волонтерської діяльності у центрах соціально-психологічної реабілітації, громадських організаціях, благодійних фондах, а також до організації соціально-виховної діяльності в освітніх закладах) забезпечує не лише здобуття майбутніми фахівцями досвіду професійної діяльності, розвитку комунікативних та організаційно-управлінських умінь студентів, важливих для професійної

діяльності в контексті сталого розвитку, а й сприяє осмисленню значущості соціально-педагогічної діяльності й власної місії в суспільстві, усвідомленню творчої природи професійної діяльності й стимулює до пошуку ефективних засобів впливу на мотиваційно-ціннісну, когнітивно-світоглядну, діяльнісно-вольову сфери особистості з метою її сталого розвитку.

Значні можливості для формування стійкої мотивації студентів до розробки й реалізації системи роботи зі сталого розвитку соціальних груп надають різні види практики – у соціальних службах, дитячих оздоровчих таборах, загальноосвітніх і вищих закладах освіти, центрах соціально-психологічної реабілітації. Виконання студентами цільових завдань, пов'язаних з організацією конкретних заходів з метою стимулювання особистості до сталого розвитку з подальшим обговоренням результатів, презентацією проведених заходів сприяють обміном досвідом і забезпечують взаємозбагачення майбутніх фахівців, стимулюють до набуття професійної майстерності для здійснення професійної діяльності на творчому рівні.

Залучення студентів до науково-дослідної діяльності, зокрема, участі в діяльності студентських наукових гуртків, олімпіадах із педагогіки, соціальної педагогіки, конкурсах наукових робіт, соціальних проєктів, конкурсах на створення соціальної реклами, підготовці курсового дослідження, що передбачає здійснення творчого наукового пошуку, розробку і реалізацію авторських проєктів та програм соціально-педагогічної діяльності зі сталого розвитку конкретних соціальних груп, сприяє розвитку творчого мислення, вдосконаленню конструктивно-прогностичних, дослідницьких, навчально-методичних умінь майбутніх фахівців. Не менш важливим є стимулювання студентів до самоосвіти, зокрема, відвідування тематичних тренінгів та майстер-класів, самостійного вивчення перспективного досвіду, свідомої роботи з особистісного й професійно-творчого вдосконалення, у тому числі, оволодіння ораторським мистецтвом, мистецтвом переконання, що є важливою умовою виходу майбутніх соціальних педагогів на рівень самоорганізації власної діяльності й організації діяльності інших.

Все це забезпечує цілісність системи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та працівників, що реалізується на професійно-мотиваційному, когнітивно-світоглядному, креативно-діяльнісному та рефлексивно-самотворчому етапах й забезпечує вихід студентів на рівень сталого розвитку й саморозвитку – духовно-ціннісного, особистісно-соціального, професійно-творчого, а також набуття ними здатності свідомо діяти для сталого розвитку представників різних соціальних груп під час навчання в університеті та у подальшій професійній діяльності.

Костіна В.В.

доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО РОБОТИ З ВРАЗЛИВИМИ КОНТИНГЕНТАМИ УМОВАХ ПРОФЕСІЙНО-СПРЯМОВАНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

В умовах зміни пріоритетів у підготовці майбутніх фахівців, оновлення змісту та організаційних основ системи освіти загалом і професійної освіти фахівців соціальної галузі зокрема, набувають актуальності питання підвищення якості практичної підготовки здобувачів вищої освіти, зосередження уваги на компетентнісному підході до особистості фахівця, що зумовлює потребу в пошуку нових шляхів та засобів для реалізації цих важливих завдань.

Аналіз наукової літератури з проблеми практичної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі засвідчив, що її вивчали у таких аспектах: теоретико-методичні основи практичної підготовки соціальних педагогів і соціальних працівників (О. Бартків, О. Васюк,

Ю. Галагузова, Т. Зінченко, Р. Зозуляк, Л. Міщик, О. Пожидаєва, З. Фалинська та ін.); порівняльний аналіз різних аспектів професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників в Україні та за кордоном (І. Бондарук, Н. Горішна, Л. Ліщук, О. Пічкарь, О. Павлішак, Л. Романовська, Г. Слозанська, Г. Скачкова, Н. Собчак, Ж. Шевченко та ін.); використання інформаційних і комунікаційних технологій у практичній підготовці майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників (В. Березан, Д. Данко, Л. Дітковська та ін.). Узагальнення ідей вищезазначених авторів засвідчило, що попри велику різноманітність дослідницьких праць, проблема підвищення ефективності та якості практичної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі в умовах професійно-спрямованого освітнього середовища ще потребує дослідження.

Як зазначає Г. Скачкова, «некласичні форми організації навчання майбутніх соціальних працівників дозволяють подолати розрив між теорією і практикою в українській системі професійної підготовки фахівців спеціальності «соціальна робота», а також підвищити мотивацію студентів та викладачів» [3, с.132]. Ще у процесі навчання майбутні фахівці соціальної галузі мають засвоїти не тільки провідні теоретичні напрацювання та наукові розробки, що використовують для вирішення складних завдань провідні фахівці, а й оцінити власний професійно-особистісний потенціал і безпосередньо ознайомитися з досвідом здійснення соціальної та соціально-педагогічної роботи з вразливими категоріями населення та здобути відповідні практичні вміння та навички під керівництвом провідних фахівців соціальної галузі, що безпосередньо працюють у різних соціальних інституціях системи соціальної допомоги. Для забезпечення виконання вищезазначених важливих завдань нами в межах варіативних дисциплін «Соціально-реабілітаційна робота у різних спеціалізованих закладах», «Етнопедагогіка», «Соціальна робота зі збереження та зміцнення здоров'я» для здобувачів вищої освіти першого освітнього рівня та нормативних дисциплін «Теорія і практика соціальної роботи за кордоном» та «Соціальна робота в інклюзивному освітньому середовищі» для здобувачів вищої освіти другого освітнього рівня спроектовано та запроваджено у процес їхньої професійної підготовки організацію навчальних занять у межах професійно-спрямованого освітнього простору [4], що передбачала ознайомлення здобувачів вищої освіти з методичним інструментарієм роботи провідних фахівців галузі, а також виконання ними під керівництвом викладача важливих практичних професійних завдань з подальшою перевіркою їх ефективності в умовах реальної професійної діяльності на базах практики партнерської з закладом вищої освіти мережі соціальних інституцій (ЦСССДМ, центри соціально-психологічної реабілітації для дітей, сектор ювенальної пробачії, БОБФ Карітас – Харків, центр денного перебування для дітей та молоді «Компас» ХМБФ «Благо», КЗ «Харківська спеціальна школа № 2 ХОР та ін.).

Виконання відповідних професійних завдань дозволяє викладачу та майбутнім фахівцям соціальної галузі перевірити ресурси особистісно-професійного потенціалу майбутніх фахівців та визначити його резерви, а також сформувати компетентність до роботи в команді, що є важливою для фахівців соціальної сфери. Під час самостійної роботи над опануванням курсу здобувачі вищої освіти розробляють певні проектні пропозиції, які потім реалізують під час залікових занять. Впродовж упровадження певних соціальних ініціатив майбутні фахівці соціальної галузі на волонтерських засадах організовують соціальну роботу з дітьми, молоддю, дорослими та людьми похилого віку, опановуючи специфіку діяльності з різними віковими та цільовими групами та поступово визначають власну професійну схильність до роботи з певною соціальною групою клієнтів, а також певні обмеження у власному особистісно-професійному потенціалі, що мотивує їх до подальшого професійного розвитку та самовдосконалення. Досвід проведення занять зі здобувачами вищої освіти за вищезазначеною методикою показав, що у останніх зростають: інтерес до вивчення додаткового навчального матеріалу з питань професійної освіти в означеному напрямі, який забезпечує підвищення можливостей власного особистісно-професійного потенціалу; мотивація до виконання професійних завдань, що пов'язані з виконанням засвоєних успішних професійних дій; якість командної взаємодії під час організації та проведення соціально-виховних заходів; особистісна відповідальність за організацію волонтерських

ініціатив. Усе вищезазначене дозволяє стверджувати про ефективність пропонованих заходів у процесі професійної освіти майбутніх фахівців соціальної галузі.

Одним із важливих шляхів у підготовці майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників до роботи з вразливими контингентами вважаємо опанування ними методики застосування етнопедагогічних засобів у соціальній роботі. Використання етнопедагогічних засобів у процесі професійної підготовки фахівців соціальної галузі дозволяє не тільки підвищити рівень їхньої практичної готовності до організації здоров'я збережувальної роботи з дітьми та молоддю, а й надати їм можливість проектування етнокультурного простору для цікавої взаємодії та проведення дозвілля усіх суб'єктів соціально-педагогічної взаємодії. Враховуючи корисні ідеї науковців (В. Березан [1], Л. Дітковська [2]) про можливість використання інформаційно-комунікативних технологій у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі, нами створено додатковий віртуальний простір взаємодії та обміну враженнями та досвідом для здобувачів вищої освіти, що є активними діячами наукового товариства майбутніх соціальних працівників ХНПУ імені Г.С. Сковороди в умовах підготовки та реалізації волонтерських ініціатив у межах професійно-спрямованого освітнього простору. Це дає можливість майбутнім фахівцям соціальної галузі обмінюватися власним досвідом та поширювати інформаційні матеріали волонтерських пропозицій різних соціальних інституцій, що сприяє їхній подальшій професіоналізації, набуттю практичних вмінь і навичок та професійному становленню.

Список використаних джерел:

1. Березан В. Практична підготовка майбутнього соціального педагога з використанням інформаційних і комунікаційних технологій *Людинознавчі студії*. Серія «Педагогіка». Вип. 31. С. 16-24.
2. Дітковська Л.А. Інформаційно-комунікаційні технології у фаховій підготовці соціальних працівників. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». №1(7)/2013. С.78-81.
3. Скачкова Г. Особливості сучасної професійної підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах. *Вісник НТУУ «КПІ»*. Серія Філософія. Психологія. Педагогіка. Вип. 3(48) С.128-133.
4. Костіна В. В. Формирование образовательного пространства профессиональной подготовки будущих социальных педагогов к работе с дезадаптированными детьми и молодежью. *Педагогіка вищої та середньої школи* : зб. наук. пр. Кривий Ріг : ФОП Маринченко, 2016. Вип. 47. С. 106–112.

Подбerezський М.К.

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

РОЛЬ І МІСЦЕ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Створення в соціальній державі специфічного соціального інституту – соціальної роботи, представники якого професійно повинні надавати допомогу людині, є природним наслідком конституційних декларацій. Професійні зобов'язання, котрі покладаються на представника цієї професії, мають носити більш конкретний характер, аніж тільки внутрішнє моральне усвідомлення. Професійна соціальна робота і відрізняється від волонтерської, меценатської або благодійної діяльності тим, що держава делегує власні обов'язки щодо кожної людини, конкретному представнику професійної групи. Визнання державою соціальної роботи як інституту, потрібного й необхідного суспільству, передбачає виконання її представниками чітких функцій і відповідальність за їхнє належне виконання.

Діяльність соціального працівника в усіх модифікаціях і компонентах має соціальну спрямованість і передбачає соціальні наслідки, в зв'язку з чим постає питання про

відповідальність фахівця перед суспільством і державою за власну діяльність. Вирішуючи конкретне завдання, соціальний працівник має керуватися, в першу чергу, суспільними інтересами.

Використання всіх професійних знань і навичок, таланту і душевних якостей соціального працівника в інтересах суспільства і держави створює зміст його відповідальності перед суспільством і державою. Він має бути окресленим, зрозумілим і усвідомленим фахівцем. Адже серед функцій соціального працівника позначено й такі: участь у розробці та реалізації соціальної політики; вибір пріоритетів діяльності і способів її здійснення на підставі розуміння цілей і завдань, соціального сенсу та змісту професії тощо. Це зумовлює необхідність правових знань, умінь реалізовувати власну правосвідомість і застосовувати знання й уміння з регуляції правовідносин з клієнтами. Правова освіта фахівця є запорукою професійності й ефективності його діяльності у встановленні таких взаємозв'язків і відносин у професійній діяльності, які б оптимально відповідали вимогам до інституту соціальної роботи.

Керуючись у своїй поведінці та діяльності юридичними та професійними вимогами, встановленими для нього суспільством, фахівець має діяти усвідомлено, оскільки рішення вчинити так або інакше, прийняте ним самостійно або в результаті консультації з колегами та клієнтом, передбачає вибір із значної кількості варіантів можливих рішень.

Сформована під час правової освіти правосвідомість і правовідповідна поведінка соціального працівника передбачає: чітке знання своїх професійних зобов'язань, сумлінне і неухильне їхнє виконання; знання й суворе підкорення професійної діяльності нормативно-правовій базі; глибоку переконаність у необхідності виконання своїх професійних обов'язків, оскільки цього вимагають інтереси суспільства, соціального інституту і клієнта; свідому й активну участь у професійній діяльності з метою досягнення блага суспільства, трудового колективу та клієнта; зацікавленість у підвищенні ефективності роботи свого колективу та власної діяльності; високу організованість та свідому дисципліну, звичку до належної поведінки; наявність вольових якостей, необхідних для виконання власного професійного обов'язку; прагнення постійно удосконалюватися в професії, освоювати нові знання, набувати досвід практичної діяльності.

Отже, ураховуючи соціальне призначення професійної діяльності соціальних працівників, держава піклується про вдосконалення нормативно-правових засад інституту соціальної роботи. Знання чинних документів, які регламентують професійну діяльність соціальних працівників, усвідомлення необхідності їх дотримання й виконання в діях і поведінці під час виконання професійних функцій зумовлює підвищену увагу до забезпечення ефективності правової освіти майбутніх фахівців.

Рассказова О.І.

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

ОСВІТА ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОГО РЕАБІЛІТУВАННЯ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Поширення серед дітей хронічних та гострих захворювань різної етіології стає однією з важливих суспільних проблем, що набуває в Україні ролі помітного та виразно негативного чинника впливу на соціальне становлення людини, вирізняється значною накопичувальною динамікою та призводить до відокремлення частини населення у соціальному середовищі. Запобігти дії цього чинника, що у своїй основі має як об'єктивний, так і суб'єктивний характер, можливо не тільки через вдосконалення системи медичного обслуговування, озброєння людей знаннями та вміннями щодо здорового способу життя та підтримання власного здоров'я, запровадження у суспільстві «моди на здоров'я», посилення соціальної та

соціально-педагогічної допомоги дітям з психофізичними проблемами та їх сім'ям, а й, у першу чергу, впливаючи на процес соціального становлення дітей з проблемами здоров'я під час отримання ними освіти, запобігаючи формуванню в них соціальної позиції інваліда – людини за межами суспільства, сприяючи максимальному розвитку їх компенсаторних можливостей.

Практика соціального інтегрування (реабілітування) осіб з інвалідністю в Україні нині вимагає докорінного багатовекторного реформування на основі її нової моделі (А. Шевцов). Це обумовлено тим, що діяльність соціального інституту навчання та реабілітування дітей та дорослих з обмеженнями життєдіяльності в його застарілому вигляді призведе до негативних соціально-політичних і культурних наслідків.

Нині стає зрозумілим, що максимальна компенсація психофізичних обмежень, повна самореалізація та інтеграція людей із проблемами здоров'я у соціум є можливою лише через сприяння їх становленню й розвитку у відкритому соціальному середовищі. Особливу роль у процесі включення дітей з інвалідністю у суспільство відіграє освіта – важливий соціальний інститут, спеціально створений суспільством для передачі наступним поколінням позитивного соціального досвіду, суспільних цінностей, необхідних у житті знань, умінь, навичок.

Сучасна система освіти України покликана створити для дітей з обмеженими психофізичними можливостями нові, більш ефективні умови інтеграції у суспільство, що відображено у нормативних документах, як міжнародного, так і внутрішньодержавного рівнів: Конвенції ООН про права дитини, Конвенції про захист і заохочення прав і гідності інвалідів, Конституції України, Законах України «Про освіту», «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», а також Указі Президента України від «Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов з життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями», наказах та роз'ясненнях Міністерства освіти і науки України щодо запровадження інклюзивного навчання у закладах середньої освіти.

Реалізація визначених у нормативних документах завдань щодо надання освіти та виховання дітям з особливими потребами передбачає їх інклюзію – широке включення до середовища освітніх закладів, що забезпечує повну громадянську рівність при отриманні освітніх послуг. Підкреслимо, що інклюзія в освіті, як й інші види інклюзії, зокрема соціальна, – процес двосторонній, оскільки передбачає взаємне збагачення соціального досвіду дітей з функціональними обмеженнями та дітей зі станом здоров'я та розвитку в межах вікової норми, розширює можливості для засвоєння дітьми гуманістичних цінностей, становлення у школярів таких соціальних якостей, як чуйність, товариськість, толерантність, прояву емпатійності, взаємодопомоги та, в сукупності, сприяє набуттю дітьми соціальності як здатності до входження у соціальне середовище.

Створення нормативного підґрунтя, необхідність опрацювання закордонного та накопичення вітчизняного досвіду інклюзивної освіти сприяють актуалізації досліджень проблем освіти та виховання людей з обмеженими фізичними можливостями у різних наукових галузях. Разом із поживавленням наукового інтересу до проблеми інклюзивної освіти, активізується й розробка довідкової та науково-методичної літератури з даного питання.

Останнім часом видається усе більше книг з даної тематики, серед яких навчально-методичні та практичні посібники, розраховані на педагогів, батьків, людей з інвалідністю, сімей, що виховують дитину з обмеженими можливостями здоров'я.

В Україні стає також більш доступним досвід західних педагогів, у тому числі й у вітчизняному виданні, та науково-практичні розробки дослідників з близького зарубіжжя, присвячені питанням соціальної та освітньої інклюзії; великий масив доступної для широкого користувача, достатньо якісної та науково обґрунтованої інформації, містять інтернет-джерела.

Таким чином, проблема інклюзивної освіти отримує теоретичний розвиток та активну практично-методичну розробку та обговорення в освітньому просторі України, хоча нез'ясованих питань стає дедалі більше.

Рижанова А.О.

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності
Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка

ДИНАМІКА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЧОЛОВІЧОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Соціокультурні перетворення, що відбуваються в умовах інформаційного суспільства, докорінно трансформують як процес, так і результат соціалізації всіх людей, примушуючи їх балансувати на межі реальної та віртуальної соціальності, оскільки нині провідного значення в соціальному розвитку особистості набуває глобальний кіберпростір. Поступово змінюється у людства (культура якого є переважно мускулінною) і ставлення до традиційних статевих ролей: жінки та чоловіка. Фемінізм захищає права «слабкої статі» на вдосконалення її соціальних ролей, а от щодо чоловіків – питання майже не досліджується, проте дуальні соціальні ролі можуть розвиватися лише разом. Отже, за інформаційної доби (коли з'являється тенденція переважання самореалізації людини в соціумі більше на інтелектуальному та душевно-духовному рівнях, ніж на фізично-біологічному) актуалізується проблема обґрунтування динаміки соціального розвитку чоловіків, особливо чоловічої молоді, яка є лідером формування нової інформаційної культури світу.

Активне вивчення чоловічого питання розпочалося в 70-х роках ХХ ст. в англomовних країнах (США, Велика Британія, Австралія) переважно антропологами, соціологами, психологами, серед них найвідомішими є такі науковці, як: М. Кімел, Р. Коннелл, М. Месснер, М. Фут та інші. Наприкінці ХХ ст. у Сполучених Штатах переважно викладачі створили Американську Асоціацію з дослідження чоловіків (AMSA). М.Кімел з 1998 року видає міжнародний науковий журнал «Чоловік та мускулінність». На пострадянському просторі зазначена проблема якщо і розглядалася, то в аспекті «фемінізації чоловіків» і окремими фахівцями, перш за все, це психологом І.Коном і демографом Б.Урланісом. Особливо цікавими є проведені на початку ХХІ століття (за грантами «Особливості розвитку та соціалізації хлопчиків. Соціально-педагогічний аналіз» та «Батьківство: соціально-педагогічна перспектива») дослідження І.Кона «Хлопчик – батько чоловіка» та «Чоловіки, що змінюються, у світі, що змінюється», де аналізуються та узагальнюються світові досягнення з означеної проблеми.

На жаль, вітчизняна соціальна педагогіка майже не приділяє уваги соціалізації чоловічої молоді. Питання соціального розвитку хлопців, юнаків, «чоловічі риси» розглядаються дотичне, лише для підкреслення специфіки жіночої соціалізації у таких докторських та кандидатських роботах, як: Г.Лактіонова «Теоретико-методичні основи соціально-педагогічної роботи з жіночою молоддю в умовах великого міста», Н.Максимовська «Формування культури материнства жіночої молоді у соціально-педагогічному середовищі вищого навчального закладу», І. Парфанович «Теоретико-методичні основи профілактики девіантної поведінки дівчат загальноосвітніх шкіл», Л. Харченко «Соціально-педагогічні умови формування сучасних гендерних стереотипів у процесі соціалізації жіночої молоді».

Залишає надію затверджене Координаційною радою докторське дослідження А.Полянничко «Теорія і практика розвитку соціальності чоловічої молоді в закладах освіти в умовах інформаційного суспільства», де анонсовано вивчення: і динаміки вимог до соціалізації чоловіків протягом філогенезу, і особливостей розвитку соціальності чоловічої

молоді в країнах ЄС за інформаційної доби, і специфіки соціального становлення юнаків у сучасній Україні.

Отже, в інформаційному суспільстві «загострюються» проблеми соціального становлення молоді, проте соціально-педагогічний аспект розвитку соціальності юнаків, особливо в Україні, досліджується недостатньо. Паритетність, як принцип вирішення гендерних питань, вимагає досконалого вивчення особливостей соціалізації обох статей, щоб уникнути формування особистості типу «унісекс».

Романова І.А.

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ЛІТНІХ ЛЮДЕЙ ЧЕРЕЗ СОЦІАЛЬНІ ІГРОТЕКИ

Початок ХХІ століття характеризується динамікою розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, відмінністю реальних і віртуальних сфер людського життя, значними демографічними зрушеннями, а саме старінням суспільства. Через об'єктивні й суб'єктивні чинники порушуються соціальні зв'язки літньої людини з найближчим оточенням, що викликає занепокоєння суспільства. У відповідь на ці зміни останнім часом було зроблено низку заходів на міжнародному рівні. Зокрема, 2012 рік було оголошено міжнародним роком активного старіння та солідарності між поколіннями; проведено порівняльне дослідження Індексу активного старіння тощо. Україна входить до 30 найстаріших країн світу за часткою осіб віком 60 років і старше. За даними Державної служби статистики України на січень 2018 р. ця група становила 22,9% загальної кількості населення України.

Регіональною стратегією реалізації Мадридського міжнародного плану дій з питань старіння, Стратегією державної політики з питань здорового та активного довголіття населення на період до 2022 року (Кабінет Міністрів України, 2018) серед напрямів формування національної політики в умовах старіння і в інтересах старіючого населення, зокрема, виділяється і поліпшення умов для самореалізації, забезпечення повної інтеграції й участі літніх людей у житті суспільства.

Соціальна інтеграція літніх людей залежить від їхньої соціальної активності, опанування сучасними інформаційними технологіями та електронними пристроями, збереження соціальних зв'язків між поколіннями, розширення напрямів діяльності сучасних суб'єктів надання соціальних послуг із підтримки інтелектуальної активності людей похилого віку. Це вимагає пошуку нових форм організації взаємодії між різними поколіннями.

У світовій практиці надання соціальних послуг напрацьовані ефективні зразки проведення такої роботи. Наприклад, взаємодопомога літніх людей і дітей: програми наставництва літніх людей над «важкими» підлітками, піклування про дітей з особливими потребами, навчальні курси перепідготовки, молодіжні служби опікування пенсіонерами, коледжі для молоді і літніх людей, гуртки, що об'єднують різні покоління тощо.

Потужним потенціалом для організації взаємодії між різними поколіннями має організація спільної ігрової діяльності через соціальні ігротеки. У геронтології користь ігор доведена науковцями. Під час гри активізуються процеси мозкового кровообігу, посилюється активність нейронів у ділянці мозку, що відповідає за пам'ять. Ігрове спілкування відволікає літніх людей від негативних думок і побутових проблем, знижується рівень стресу, збільшується вироблення ендорфінів.

Проте, соціальний працівник має дотримуватися певних правил щодо організації ігрової взаємодії з літніми людьми: 1) зміст гри має бути адаптованим до можливостей літньої людини (спрощені умови гри, зменшення кількості учасників, зменшення часу гри

тощо); 2) ігровий результат не є головною ціллю гри: найбільш важливою є взаємодія під час гри; 3) гра має приносити виключно позитивні емоції.

Найбільш уживаними є: 1) настільні ігри (шахи, шашки, лото, «Монополія», доміно, нарди тощо); 2) розвивальні ігри (спільне розгадування кросвордів, sudoku; збірка 3D-моделей, пазлів); 3) конкурси, вікторини; 4) комп'ютерні ігри. Під час гри на комп'ютері організуються нові нейронні зв'язки, збільшується швидкість прийняття рішення. Окрім того, низька цифрова грамотність є загальною проблемою літніх людей в Україні. Відповідно до «Опитування навичок дорослих», проведеного РІААС (Програма міжнародної оцінки компетенцій дорослих, створеної в рамках ОЕСР) (2012 р.) у 4 дорослих в Європі також бракує навичок ефективного використання ІКТ для вирішення проблем та кращого включення в суспільство. Саме спільна ігрова діяльність може стати першим кроком й у підвищенні інформаційної культури літніх людей.

Сайко Н.О.

доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

ВИХОВНІ АКЦЕНТИ СУЧАСНИХ ЗАКЛАДІВ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Метою освіти, як зазначається у Законі України «Про освіту», є різнобічний розвиток особистості відповідно до її вікових та індивідуальних особливостей, формування у неї загальнокультурних і морально-етичних цінностей, ключових і предметних компетентностей [3]. Однак, аналізуючи практику шкільної системи, можна відмітити, що основним завданням школи залишається формування системи наукових знань з різних предметів, тобто учень зі своїми особистісними проблемами зостається наодинці. Як зазначає сучасний психолог, який викладає курси з позитивної психології та лідерства у Гарвардському університеті, Тал Бен-Шахар, сучасна школа вчить дітей багатьом складним математичним, фізичним законам та іншим, можливо, і потрібним знанням, але сучасний школяр не має уявлення, як їх застосовувати на благо собі та суспільству. Якщо запитати батьків: «Чого б вони бажали для власних дітей?» або «Якою вони бачать свою дитину?», то вони б відповіли: «Щасливою», але жодна школа цьому не вчить [2]. Норма людського життя – бути щасливим, про це зазначається у різних джерелах, зокрема, і в Біблії. У разі відсутності задоволеності, радості від життя втрачається його сенс. Саме тому у виховному процесі школи слід звернути увагу на формування умінь учнів бути щасливим і отримувати задоволеність від різних життєвих факторів. Зараз в інформаційному просторі існує багато рекомендацій щодо привнесення категорії щастя у власне життя та світогляд, однак важливо, щоб кожна особистість для себе вирішила та відповіла на запитання: «Що таке щастя і як цього досягти?». При цьому не слід сприймати категорію «щастя» як найвищу мету, надмету виховного процесу, оскільки наповнюваність поняття «щастя» має постійно змінюватися, що забезпечує рух особистості вперед та постійне підвищення якості її життя.

Підґрунтям, на якому базується уміння відчувати себе щасливим є оптимістичний світогляд особистості. Успіх будь-якої діяльності залежить від налаштування, емоційного стану, в якому перебуває людина. Тому наступним завданням школи є формування керованого оптимізму учнів.

О. Сичов, досліджуючи поняття «оптимізм», зазначає, що оптимісти більш схильні використовувати активні, дієві способи, а песимісти – емоційні, пасивні, їм більше властиві, наприклад втеча або заперечення. Автор зазначає, що навчити оптимізму – це не значить відкрити у собі «силу позитивного мислення». Навички оптимізму не мають нічого спільного з поглядами на світ «крізь рожеві окуляри», вони не зводяться до аутотренінгу, до постійного промовляння позитивних висловлювань – це має незначний ефект. Має значення лише те, що особистість думає у момент поразки, коли потерпає від невдач, застосування сили

«протинегативного мислення». Здатність змінювати деструктивні думки, коли людина стикається зі складними життєвими ситуаціями, є мистецтвом оптимізму [5].

Загалом, будучи поєднанням позитивних стосунків, життєрадісного світосприйняття та активної позиції особистості, оптимізм впливає на стресостійкість, вибір ролей та адаптивних моделей поведінки. Таким чином, сформованість оптимістичної світоглядної позиції учнів є основою і важливою складовою їхнього психологічного здоров'я. Також позитивні емоції мають значний вплив на благополуччя особистості. К. Кіз, аналізуючи явище соціального благополуччя, визначає соціальне благополуччя крізь призму відчуття комфортності в оточенні інших людей, впевненості у власних можливостях самоактуалізації в оточенні. Він доводить, що впевнена у собі людина певною мірою незалежна від навколишнього середовища, проте психологічно стійка особистість здатна підтримувати баланс між силою особистісного впливу й чутливістю до впливу навколишнього середовища. Порушення цього балансу знижує відчуття соціального благополуччя особистості [6].

Варто підкреслити, що особливий вплив на формування почуття задоволеності життям, створення оптимістичної, активної світоглядної позиції має фізична активність.

З біологічної точки зору це природна потреба здорового організму в русі, у фізичних навантаженнях і подоланні всіляких перешкод. Вона є передумовою і психічного розвитку в онтогенезі. Бадьора 10-хвилинна прогулянка призводить до того, що і через дві години після неї людина відчуває меншу втому, меншу напругу і відчуває себе більш енергійною. Після занять фізичними вправами впродовж години люди відчувають меншу напругу, пригнічення, роздратування, втому чи збентеження і більше енергії – протягом усієї решти дня, а іноді й на наступний день. Енергійні фізичні вправи відбиваються на настрої, ймовірно, тому, що при тривалих зусиллях відбувається вироблення ендорфінів, а це, в свою чергу, викликає певного роду ейфорію, спортивний підйом [1].

Мова йде, в першу чергу, про необхідність формування саногенної (оздоровлювальної) поведінки учнів, яка трактується, як поведінка, що підтримує здоров'я і благополуччя особистості [4]. Це означає сформованість умінь протистояти всім негативним факторам, що шкодять фізичному, психічному здоров'ю, викликають внутрішній дискомфорт та зовнішню дисгармонію; усвідомлення здоров'я, особистісної свободи як найвищої цінності. Це передбачає позбавлення внутрішніх «кілерів», що заважають повноцінно жити та відчувати задоволеність життям (у кожного це свої внутрішні перепони, наприклад, наприклад страх, тривога, невпевненість тощо), а також нейтралізація зовнішніх негативних впливів та оволодіння різними методиками, прийомами, які допомагають відновити фізичний, психоемоційний стан. Піклування про фізичний стан організму передбачає правильне харчування, раціональне використання часу, гігієну розумової праці, режим дня, а також обов'язковим є, враховуючи стиль життя сучасної молоді, заняття спортом, фізкультурою та різними її сучасними видами.

Отже, основними виховними акцентами сучасних закладів середньої освіти мають бути формування умінь учнів відчувати себе щасливим; використовувати метод протинегативного мислення, керованого оптимізму та оволодіння саногенним мисленням, що має значний вплив на якість життя особистості та її благополуччя.

Список використаних джерел:

1. Байсара Л. І. Методичний посібник до вивчення курсу «Позитивна психологія» / Л. І. Байсара, Е. Л. Носенко. – Дніпропетровськ : Дніпропетров. нац. ун-т ім. Олеся Гончара, 2014. – 100 с.
2. Бен-Шахар Т. Быть счастливей / Тал Бен-Шахар ; пер. с англ. Ю. Андреевой. – Москва : Манн, Иванов и Фребер, 2012. – 240 с.
3. Закон України «Про освіту» від 19.01.2019 [зі змінами, внесеними згідно із Законами] [Електронний ресурс] / Верховна Рада України Режим доступу: https://www.pedrada.com.ua/files/articles/1484/Zakon_Pro_osvitu_2019_Pedrada.pdf

4. Орлов Ю. М. Оздоровляющее (саногенное) мышление / Орлов Ю. М. ; сост. А. В. Ребенок. – 2-е изд. испр. – Москва : Салдинг, 2006. – 96 с. – (Серия «Управление поведением»).
5. Сычов О. А. Психология оптимизма : учеб.-метод. пособ. к спецкурсу / О. А. Сычов ; Бийский пед. гос. ун-т им. В. М. Шукшина. – Бийск: БПГУ им. В. М. Шукшина, 2008. – 69 с.
6. Keyes C. L. M. The mental health continuum: From languishing to flourishing in life / C. L. M. Keyes // Journal of Health and Social Behavior. – 2002. – Vol. 43. – P. 207–222.

Фомін В.В.

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії і методики мистецької освіти та
диригентсько-хорової підготовки вчителя
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ІСТОРИКО-ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАПРЯМІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ СУСПІЛЬНОЇ ОПІКИ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Процес інтеграції України в європейський та світовий простір актуалізує проблему опіки й піклування дітей та молоді як одну з основних ознак правової демократичної держави. Головним показником соціального благополуччя будь-якої держави є її ставлення до найменш захищених верств населення, у першу чергу – до дітей-сиріт, тих, хто залишився без батьківської опіки або зазнав жорстокості в соціумі, належить до категорії неповнолітніх злочинців, соціальних сиріт, дітей з особливими потребами. Нажаль, не зважаючи на прийняття низки державно-освітніх документів (Національна програма «Діти України», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей», «Про Національну стратегію профілактики соціального сирітства на період до 2020 року» та н..) в Україні чисельність дітей, що потребують опіки та піклування, залишається досить високою.

У рамках висвітлення перспектив актуалізації прогресивних педагогічних ідей і ціннісного досвіду організації діяльності закладів суспільної опіки дітей та молоді XIX століття в сучасних умовах потрібно звернути увагу на деякі проблемні аспекти, які були актуальні в минулому, проте залишаються невирішеними й до сьогодні. До цих проблемних аспектів ми відносимо: *питання усиновлення, проблему жебрацтва й безпритульності, організацію допоміжних шкіл, класів для запровадження «інклюзивної освіти» та н..*

Так, протягом XIX століття турбота про дитину-сироту носила переважно моральний аспект, ніж матеріальний. Це підтверджується літературно-педагогічними й публіцистичними працями (Л. Толстой «Сироти», «Чим люди живі», «Три дні в селі», «Сила дитинства»; В. Короленко «Діти підземелля», «Сліпий музикант»; І. Котляревський «Та йшов козак з Дону», «Гомін, н. н по діброві» та н.), де акцентується увага на милосердність до дітей-сиріт, безпритульних, малозабезпечених; розповідається про всиновлення й виховання дітей-сиріт не за ради грошей, а з позиції християнської моралі, розвиненого почуття турботи про ближнього, незважаючи на особистісні складні життєві обставини; вказується на певні проблеми в організації сімейних форм улаштування дітей-сиріт, коли таких вихованців використовували у якості робочої сили, а опікунським сім'ям виплачували значні кошти на утримання й виховання підопічних тощо.

Сьогодні значна увага приділяється також організації сімейних форм улаштування дітей-сиріт та дітей, що залишились без батьківської опіки, зокрема, через створення приватних сімейних будинків. Проте їх кількість вважається недостатньою для улаштування всіх нужденних дітей. Причиною стає як грошовий дефіцит підтримки таких установ з боку

держави, оскільки на кожну дитину виплачується всього «не менше за встановлений прожитковий мінімум для осіб відповідного віку» [3, с. 10], так і моральний – люди не завжди охоче розглядають проблему опікунства та патронування, зокрема, через недосконалість нормативно-правової бази. Так, згідно Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання батькам-вихователям додаткових соціальних гарантій» (від 7.05.2016 за № 1366-VIII) [395] право опікунства закріплюється лише за одним із батьків-вихователів, а також уточнено, що зазначеним видом відпустки (до 3-х років) може скористатися лише один із батьків-вихователів [3, с. 11]. Водночас причиною гальмування програми створення й розширення мережі дитячих будинків сімейного типу стає і відсутність належних житлових умов, а також суто психологічний страх перед можливими проблемами з прийомними дітьми.

Розглядаючи проблему жебрацтва й безпритульності з числа дітей, зазначимо, що вона зумовлена різними факторами (економічні, соціальні, політичні). Одним із дієвих засобів у XIX столітті вважалася заборона давати милостиню безпосередньо до рук жебраків – тільки через касу церкви, благодійних товариств чи на користь закладів суспільної опіки, оскільки саме ці соціальні інститути мали можливість вести кошторис і звітувати про засоби надання допомоги нужденним [5].

Виходячи з цього, рекомендовано надавати допомогу безпосередньо на рахунок шкіл-інтернатів, спеціалізованих дитячих установ, а також надійним товариствам, які доказали свою турботу про дітей, неспроможних людей похилого віку, інвалідів, поранених тощо.

У змісті організації допоміжних шкіл та додаткових (змішаних) класів для запровадження «інклюзивної освіти» зазначимо, що спроба держави відкрити на початку XX століття змішані класи, де одночасно навчалися б та виховувалися «нормальні» дітьми разом з тими, що мають психофізичні розлади не набула певної підтримки серед громадськості. Насамперед, через відсутність методики одночасного навчання «здорових» дітей та з відхиленнями; незадоволення батьків «здорових» дітей, котрі були змушені пристосовуватись до незвичної поведінки так званих «особливих» дітей, зокрема, через постійне перебування на уроці tutora (наставника-няні, мати, бабусі, або іншого члена родини); наявність великої кількості учнів у класі на одного вчителя; недостатню кількість фахівців, оскільки діти з особливими потребами повинні мати постійний нагляд зі сторони не тільки педагогів, але й спеціалізованих лікарів, психіатрів, соціальних працівників, що важко зробити в умовах звичайної загальноосвітньої школи; невідповідність обладнання в кожному класі, облаштування додаткових місць.

На наше переконання, сьогодні треба узгодити контингент тих дітей, що мають право на отримання освітніх послуг в умовах загальноосвітнього закладу, оскільки не всім дітям з особливими потребами можна надати якісну освіту. З цього приводу вже на початку XX століття видатний лікар, педагог, дефектолог В. Кашенко прилюдно засуджував, вказуючи на приклад Харківського міського училища, де були організовані такі «експериментальні» класи, кількістю по 30 учнів, які мали певні вади порушення розвитку інтелекту, або були зібрані з тих, хто належав до педагогічно-занедбаних дітей. «Це є ігнорування принципів індивідуального і диференційованого навчання учнів цього класу, особливо в умовах того, що заклад призначений для дітей з нормальним психологічним розвитком», вказував лікар-педагог [4, с. 42]. Водночас Д. Дриль пропонував увести в усі освітньо-виховні заклади посаду висококваліфікованого лікаря, а не тільки фельдшера, який був би повноправним членом педагогічної ради та, «виконуючи вказівки точної науки», брав би активну участь у вирішенні всіх виховних питань [1, с. 351].

Таким чином, протягом XIX – початку XX століття в теорії і практиці організації діяльності вітчизняних закладів суспільної опіки дітей та молоді відбувались значні позитивні зміни, що були спрямовані на ефективний пошук форм і методів виховання дітей-сиріт, безпритульних, надання гідної медико-реабілітаційної допомоги нужденним. На визначений нами період поступово складалась новаторська, як на той час, освітньо-виховна система, практична цінність якої полягала у врахуванні цілісного комплексу методів впливу

на особистість: знання характеру кожної дитини, формування її моральної поведінки, надання можливості отримати професійні навички завдяки врахуванню вікових, індивідуальних, фізичних та психологічних здібностей, здійснення педагогічного супроводу на протязі всього перебування дитини в закладі та створенню в його стінах сімейної, святкової атмосфери. Вважаємо запропоновані нами напрями організації діяльності закладів суспільної опіки дітей та молоді в Україні XIX – початку XX століття корисними для використання в умовах сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Дробнис Я. Задачи борьбы с беспризорностью к десятилетию Октябрьской революции. *Друг детей*. 1927. №10. С. 2–8.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми: Закон України від 26.01.2016 № 936-VIII. Київ: *Відомості Верховної Ради України* (ВВР) URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/law/show/936-19>
3. Про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету на соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за принципом «гроші ходять за дитиною». *Звіт рахункової палати України від 21.03.2017 № 7-3*. Київ : Рахункова палата України. URL : http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16751789/zvit_7-3_2017.pdf?subportal=main
4. Супрун М.О. Державна опіка над дітьми–сиротами з особливими потребами (кінець XIX – початок XX ст.). *Юридична психологія та педагогіка*. Київ, 2009. №02. С. 40–47.
5. Ульянова Г. Н. Благотворительность и призрение в России: от императрицы Екатерины до наших дней. *Научная жизнь / Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет*. URL : <http://pstgu.ru/news/life/science/2012/03/16/36187/>

Бистрицька Н.В., Кіршмар А.Г.

соціальні педагоги, вихователі-методисти

КЗ Харківський обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей «Гармонія»

СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ЯК ВАЖЛИВА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Соціалізація – це проблема, яка пов’язана з удосконаленням суспільних відносин. Дуже часто соціалізацію розглядають з позицій розвитку особистості. Цей підхід переплітається з філософським і психологічним до визначення сутності соціалізації.

Будь-яке виховання є важливою функцією будь-якого суспільства і складається з впливів на поведінку вихованця, впливу оточуючого середовища як необхідної умови становлення особистості.

Виховання нерозривно пов’язано з численними проявами життя, тому його цілі, зміст та засоби повинні враховувати соціальним відносини та потреби суспільства. Для життя в суспільстві, вихованцям необхідно прищеплювати йому необхідні норми поведінки.

Процес виховання є закономірним і послідовним. На думку багатьох психологів, головним його елементом є педагогічна взаємодія.

Цей процес передбачає обмін теоретичними та практичними навичками і насамперед духовними цінностями.

Метою виховного процесу є передача новим поколінням основних принципів та ціннісних орієнтацій.

Важливою складовою є сім’я. Виховуючись у сім’ях, де батьки ведуть асоціальний спосіб життя, зловживають спиртними напоями, палять, діти намагаються наслідувати матір чи батька, часто не усвідомлюючи про наслідки негативної поведінки. Тому дуже важливо з метою профілактики пияцтва, тютюнопаління, наркоманії постійно проводити заняття, спрямовані на формування потреби здорового способу життя, залучати дітей до занять спортом (ігри у футбол, настільний теніс, катання на ковзанах, шахи та шашки, стрибки зі

скалкою, відвідування тренажерного залу тощо).

Технологія виховання - складне динамічне явище, яке здійснюється на основі цілеспрямованого і організованого формування особистості.

Мета і завдання технології виховання визначаються потребами сучасного суспільно-економічного розвитку України.

Багато уваги необхідно приділяти правовому вихованню дітей, тому що кожна дитина повинна знати свої права і вільно орієнтуватися у громадянському суспільстві.

Технологія виховання особистості вихованця базується на об'єктивних та суб'єктивних факторах.

Формування у вихованців позитивних загальнолюдських якостей особистості (людяність, доброта, порядність) має об'єктивний закономірний характер. Система організованих, цілеспрямованих впливів на особистість з боку батьків, вчителів, друзів становить суб'єктивний фактор.

На погляд педагогів Комунального закладу Харківський обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей «Гармонія» найбільшу увагу необхідно приділяти етичному вихованню дітей, підвищенню рівня культури поведінки, вихованню в дітях кращих людських якостей: доброти, милосердя, небайдужості до чужої біди.

Формування почуттів особистості є невід'ємною складовою виховного процесу. Почуття - це особлива форма ставлення особи до явищ дійсності, зумовлене їх відповідністю чи невідповідністю потребам особистості.

Формування почуттів полягає в тому, щоб виховати не байдуже ставлення до важливих явищ життя. Процес формування почуттів вихованців є досить складним і відбувається протягом усього життя.

Основною рушійною силою процесу виховання особистості вихованця є суперечності, що виникають між набутим досвідом поведінки та новими потребами в поведінці, між потребами поведінки та можливостями і способами їх задоволення.

Буйницька М.М.

аспірантка кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти
Української інженерно-педагогічної академії

АКТУАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ США

Соціально-політичні зміни в Україні спричинили кардинальні перебудови різних систем, які називали впродовж останніх десятиріч з моменту здобуття країною незалежності. Освітня галузь, покликана, зокрема, підготувати майбутнє покоління до реалізації новотворень у суспільстві, як жодна інша, не може залишатися осторонь і не відчувати на собі руйнівні процеси і впроваджувані реформи. Ця система є такою, що має реагувати на зміни вимог людства, суспільства, особистості до виховання й освіти майбутнього покоління відповідно до перетворень, що відбуваються, й відповідно вимог, які зростають у суспільстві інформаційної доби. Відповідно ця система не повинна й не може більше залишатися «закритою» в межах певної країни.

Ознайомлення з досвідом організації й забезпечення ефективного функціонування освіти на різних її рівнях у різних країнах світу представляє інтерес для наукової педагогічної спільноти. Можливість опанування цього досвіду, його адаптація до особливостей системи певної держави визначається пріоритетом у державній політиці щодо освітньої галузі прогресивних країн.

Дослідження провідних засад і особливостей системи вищої освіти в США з підготовки майбутніх фахівців до виконання ними професійних функцій представляє собою окремий інтерес. Українськими науковцями дослідженими є окремі аспекти полікультурної (Я. Гулецька) і природничо-наукової освіти в університетах США (Т. Олендр); практичної

підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі (Л. Чорна) і інформаційних технологій (Р. Шаран); підготовки майбутніх соціальних працівників (Л. Віннікова), педагогів (К. Рибачук), і викладачів університетів (Т. Данилишина, Т. Осадча) до професійної діяльності.

Окремий інтерес науковців представляє дослідження проблеми реформування змісту сучасної зарубіжної юридичної освіти (О. Проскурняк), зокрема досвід США у цьому напрямі (В. Бігун).

Незважаючи на суттєві відмінності в правовому регулюванні відносин в юридичній системі США і України, ефективний досвід юридичної освіти в США у порівняльній перспективі є актуальним і корисним. Опанування фаху з реалізації професійних функцій, які б розбіжності вони не мали (до того ж розбіжності в правовому регулюванні відносин не є суттєвими розбіжностями в самому праві і засадах створення правової системи держави), передбачає вироблення загальних засад оволодіння функціональними механізмами професійної юридичної діяльності. На користь значущості ознайомлення з досвідом юридичної освіти в зарубіжних країнах варто відзначити й педагогічний аспект у процесі професійної підготовки в умовах університетської освіти. Розбіжності в змісті можуть бути несуттєвими стосовно оцінки способів організації навчальної діяльності, використання засобів, створення організаційно-педагогічних умов тощо.

Система вищої юридичної освіти України на сучасному етапі потребує суттєвих змін. На цьому наголошують на державному рівні керівники МОН України, члени Національної академії юридичних наук, а також науковці, практики юридичної освіти, стейкхолдери.

Перспективу в плані розроблення конкретних пропозицій до підвищення ефективності юридичної освіти в Україні представляють такі напрями дослідження підготовки магістрів права в університетах США: розкриття і аналіз системи юридичної освіти в провідних університетах США (історії її становлення, особливостей), характеристика сучасних тенденцій в її розвитку; визначення факторів, які впливають на ефективність професійного становлення майбутнього фахівця – магістра права; з'ясування перспектив адаптації американської моделі професійної підготовки майбутніх магістрів права до реалій української системи юридичної освіти в світлі її інтенсивного перебудування. Конкретним результатом мають бути розроблені методичні рекомендації з реалізації виявлених, теоретично обґрунтованих і практично підтверджених як ефективні, адаптованих засад американської системи підготовки магістрів права в університетах США.

Василенко О.М.

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки

Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

МЕТОДИ КОНСУЛЬТУВАННЯ З ОПОРОЮ НА СИЛЬНІ СТОРОНИ ПІДЛІТКІВ

Посилення орієнтації професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до володіння сучасними теоретичними і прикладними технологіями соціально-педагогічного консультування, творчі підходити до організації методичної і дорадчої діяльності, сприяє подальшому професійному зростанню. І одним із шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників – це теоретичне опанування і використання на практиці методів індивідуального консультування, які спрямовані на активізацію самопомочі за рахунок орієнтації на сильні сторони дитини.

Під життєстійкістю розуміють можливість людини справлятися зі стресом і життєвими труднощами. До таких життєвих чинників відносять: наявність хороших відносин з кимось; підтримує соціальне оточення; здатність знаходити сенс і значення в житті;

позитивна самооцінка; навички співволодіння зі стресом, рішення проблем; почуття гумору, самоіронія; життєві обставини.

М. Уайт (Австралія) Д. Епстона (Нова Зеландія) автори методики опори на сильні сторони клієнта, визначають її мету: створення навколо клієнта простору для розвитку альтернативних історій, подій, яким надають перевагу і які дадуть можливість клієнту відчувати себе здатним вплинути на хід перебігу власного життя з залученням людей, які його оточують допомогою і турботою. Цей підхід ґрунтується на пошуку і створенні рішень проблеми, а не тільки на аналізі і пошуку причин виникнення цієї проблеми. У фокусі уваги (сильні сторони клієнта) знаходиться рішення, надії, ресурси, інтереси і позитивні риси клієнта. Для вирішення проблеми дуже важливо зрозуміти, що при цьому змінюється суть консультування з вивчення і допомоги клієнту на конфіденційний діалог, співпрацю, взаємодію між клієнтом і соціальним працівником, що надає підтримку, дає можливість самостійно здолати психоемоційний стрес і прийняти самому клієнту рішення відносно можливих шляхів подолання обставин, пов'язаних з життєвими утрудненнями

Український психотерапевт А. Павловський модифікував метод опори на сильні сторони особистості для роботи з підлітками, які опинилися в складних життєвих обставинах. В основі реалізації цього методу автор спирається на суб'єктно-суб'єктну взаємодію між соціальним працівником і підлітком, визначає певні технічні прийоми взаємодії: слухання історії (розмова про сильні сторони дитини), визнання болю підлітка (визнання страждання клієнта), міркування про виживання, підтримку, позитивні моменти, інтереси підлітка (позначення сильних сторін), зв'язування сильних сторін підлітка з його цілями і мріями (підтримка сильних сторін дитини), зв'язування цілей підлітка і його ресурсів (показ додаткових ресурсів), пошук можливостей узагальнення досвіду і його поширення серед підлітків з типчиною проблемою (обмін досвідом, розвиток взаємодопомоги).

У своїй роботі з підлітками соціальний працівник може спиратися на різні практичні моделі консультування з опорою на сильні сторони, до яких А. Павловський відносить: мотиваційне інтерв'ю; консультування, орієнтоване на рішення; нарративний підхід в консультуванні. Розкриємо їх зміст.

Американський психолог У. Міллер розробив метод мотиваційного інтерв'ю як результат узагальнення практики роботи. Мотиваційне інтерв'ю фокусується на дослідженні і дозволі амбівалентності (різнопланового відношення до зміни) відносно зміни поведінки, концентруючись на ґрунтовній співпраці та особистісно-центрованому соціальному супроводі, що створює і посилює мотивацію підлітка до змін. Мотиваційне інтерв'ю, як особливий вид розмови (консультування, терапія, метод комунікації) відносно зміни на засадах поваги до підлітка і спонукання добровільно взяти на себе обов'язки з приводу змін у поведінці. При проведенні мотиваційного інтерв'ю необхідно дотримуватися правил співпраці (взаєморозуміння, довірчі стосунки, повага до поглядів і досвіду підлітка); виявлення аргументів підлітка на користь зміни (дитина сама формулює аргументи на користь зміни, які виступають мотивуючим чинником); повага до автономії підлітка.

Консультація, орієнтована на рішення ґрунтується на розгляді про бажане майбутнє, підліток зуміє його досягти і підтримувати надалі. Соціальний працівник спирається в роботі на певні базові принципи : якщо щось не зламане, не чините це; якщо щось працює, робіть це більше; якщо щось не працює, спробуйте зробити щось інше; рішення не обов'язково повинні бути складними – вони можуть бути дуже простими; рішення не обов'язково прямо пов'язане із заявленою проблемою; умову опису рішень відрізняється від мови опису проблем; немає проблем, які існують постійно, - завжди є винятки; майбутнє створюється в ході спільного обговорення з іншими людьми.

Таким чином, методи, орієнтовані на сильні сторони підлітка, базуються на ідеях соціального конструкціонізму, особистісного центризму, сприяють активізації власних сил підлітка на самодопомогу завдяки спільного конструювання рішень проблеми.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ В ЦЕНТРІ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ДЛЯ СІМ'Ї, ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

У сучасних умовах реформування системи надання соціальних послуг вразливим категоріям сімей та осіб в Україні, зокрема, дітям з інвалідністю, актуалізується питання підвищення рівня надання таких послуг відповідно до європейських стандартів, пошуку шляхів найшвидшого і ефективного вирішення проблем сімей, що виховують дітей з інвалідністю, комплексного підходу до задоволення їхніх потреб.

Водночас існує суперечність між необхідністю вирішення економічних, медико-соціальних, соціальних, психолого-педагогічних та інших проблем родини, що виховує дитину з інвалідністю, та неможливістю повноцінно здійснити таку роботу через недостатню координованість таких послуг соціальними суб'єктами, розрізненість надання соціальних послуг, бюрократичні перепони, недосконалість законодавства тощо. Поява територіальних громад, децентралізація та зміни законодавства ставлять нові завдання у сфері надання соціальних послуг за місцем проживання, зокрема через здійснення соціальної роботи Центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (ЦСССДМ).

Діти з інвалідністю є найбільш незахищеними членами суспільства, які потребують всебічної підтримки та допомоги як з боку держави, так і суспільства в цілому. За останній час в Україні збільшилась кількість дітей з інвалідністю, що пов'язано з багатьма чинниками, основними з яких є веденням батьками асоціального способу життя, соціальною та медичною незахищеністю, проблеми екологічного стану середовища, низьким рівнем матеріального забезпечення.

За даними Державного закладу «Центр медичної статистики МОЗ України» у 2018 році кількість дітей, які мають інвалідність в Україні становила 161594 осіб, що на 1,6 % більше у порівнянні з 2017 роком. По Харківській області кількість дітей, які мають інвалідність становила 9235 осіб, що на 1,3 % більше у порівнянні з 2017 роком.

Соціальна робота з дітьми з інвалідністю в ЦСССДМ передбачає всебічну підтримку з боку соціальних працівників з метою дотримання конституційних прав дітей. Насамперед, робота з цією категорією дітей спрямовується не лише на соціальну та медичну реабілітацію, а й на створення належних умов, за яких дитина з інвалідністю зможе реалізувати себе в суспільстві в повній мірі.

Дотичними до проблем життєдіяльності дітей з інвалідністю є такі галузі науки, як медицина, педагогіка, психологія, соціальна робота. Серед вітчизняних науковців та практиків, які займалися дослідженням проблем у сфері соціальної реабілітації дітей з інвалідністю та їх соціально-педагогічної та психологічної підтримки, слід виділити І. Зверєву, Т. Добровольську, О. Молчан, А. Капську, І. Солодовнікову, О. Рассказову, О. Василенко. Питанням соціальної роботи з сім'ями, в яких виховуються діти з особливими потребами, присвячено наукові праці І. Іванової, Н. Грабовенко, М. Семаго, Т. Соловйової, О. Холостової, А. Шевцова, питання роботи реабілітаційних центрів та центрів трудової реабілітації розглянуті у працях С. Кононенко, М. Андрєєвої, О. Поліщук, В. Шпак, теорії та практики надання допомоги сім'ям з дітьми присвячено наукові праці О. Безпалько, Ж. Петровича та інші.

Основною метою роботи соціального працівника з дітьми з інвалідністю в ЦСССДМ є допомога у забезпеченні його емоційного, соціального, фізичного та інтелектуального розвитку, яка сприяє розширенню кола спілкування, подоланню соціальної ізоляції, отриманню нових або вдосконаленню вже набутих вмінь та навичок самообслуговування, розвитку самостійності та соціальної активності.

Соціальна робота з дітьми з інвалідністю передбачає комплексну професійну соціально-педагогічну, соціально-психологічну, інформаційну та правову підтримку.

Завдання соціального працівника полягає у виявленні, визначенні та сприянні у вирішенні проблем дитини з особливими потребами та членів її родини, спрямовані на зменшення або подолання фізичних, психічних розладів та інтелектуальних вад, набуття соціальних та побутових навичок. Значна робота здійснюється також у напрямку розвитку здібностей, поступову повну або часткову інтеграцію у суспільство.

Організація соціальної роботи з цією категорією дітей починається із здійснення оцінки потреб сім'ї, яка проводиться за місцем фактичного проживання дитини. Фахівець із соціальної роботи вивчає потреби родини у формі індивідуальної співбесіди (інтерв'ювання) з кожним дорослим членом родини. Здійснює інформаційно-роз'яснювальну роботу з членами родини шляхом надання соціально-педагогічної, психологічної, інформаційної консультації. У ході візиту в родину соціальний працівник інформує батьків щодо чинного законодавства з питань соціального захисту дітей з інвалідністю, можливості отримання пільг та соціальних гарантій, а також надає інформаційну консультацію щодо організацій та установ, які опікуються проблемами інвалідів. За результатами оцінки потреб фахівець в подальшому визначає методи та форми соціальної роботи з конкретним випадком від початку до завершення роботи з сім'єю, аналізує власні ресурси родини та специфічні потреби дитини, складає план роботи з дитиною.

Працівниками ЦСССДМ найчастіше використовуються словесні форми (бесіди, інтерв'ю, опитування, консультації); практичні (тренінги, семінари, гуртки); форми соціальної профілактики (відеолекторії, настільні ігри, відвідування закладів культури); наочні (плакати, соціальна реклама, перегляд відео роликів); форми корекційно-реабілітаційної роботи (вправи на формування певних навичок, супровід та консультування). Під час групової роботи з батьками ефективним є організація та проведення бесід, тематичних ігровек, веб семінарів, сімейних конференцій. Також працівники організовують різноманітні конкурси та свята.

Фахівці ЦСССДМ надають послуги відповідно Державних стандартів, а саме стандарту надання послуги консультування, послуги соціального супроводу, послуги соціальної профілактики та інших. Напрями соціальної роботи з дітьми з особливими потребами спрямовані на: вивчення емоційно-психологічного стану дитини з обмеженими можливостями; проведення психологічного консультування дітей з обмеженими можливостями та їх батьків з особистісних проблем; здійснення соціально-педагогічної та соціально-психологічної корекційної роботи; організацію первинної юридичної допомоги сім'ї, в якій виховується дитина з інвалідністю; надання практичної допомоги з питань активізації власних ресурсів родини та мінімізації складних життєвих обставин; організацію змістового дозвілля для дітей з інвалідністю шляхом залучення ресурсів соціальних партнерів та неурядових організацій; координацію роботи з різними соціальними установами, які опікуються проблемами таких дітей.

Отже, узагальнюючи основні напрями та форми соціальної роботи з дітьми з інвалідністю та їх сім'ями в умовах ЦСССДМ, треба наголосити на тому, що лише спільна діяльність фахівця із соціальної роботи, батьків та педагогів у роботі з дітьми з інвалідністю дасть можливість вирішити проблеми саморозвитку дитини, її соціальної реабілітації та адаптації.

Гричанюк М.В.

кандидат юридичних наук,

начальник філії Державної установи «Центр пробації» в Харківській області

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВНИЙ АСПЕКТ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ ПРОБАЦІЇ

Закон України «Про пробацію» (далі – Закон), прийнятий Верховною Радою України 5 лютого 2015 року, вперше наділив органи пробації повноваженнями з підготовки досудової

доповіді у межах реалізації досудової пробації. Про важливість цієї функції вказує і В.М. Лиска, який, провівши аналіз досвіду передових країн Європи, підкреслює необхідність збору інформації про правопорушника з метою надання допомоги суду у визначенні найбільш ефективного для зазначеної особи виду покарання (позбавлення волі чи іншого альтернативного покарання) на основі прогнозу подальшої поведінки особи та можливостей її виправлення у в'язниці чи на волі [1]

Незважаючи на це, інститут досудової пробації на практиці почав діяти 8 жовтня 2016 року після набрання чинності змін до Кримінального процесуального кодексу України, передбачених Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань» від 07.09.2016 року № 1492-VIII та виданням наказу Міністерства юстиції України від 27 січня 2017 року № 200/5 «Про затвердження Порядку складання досудової доповіді».

Так, після надходження ухвали суду про необхідність підготовки досудової доповіді представник органу пробації проводить опитування найближчого оточення обвинуваченого (рідних, друзів, колег, тощо) та направляє письмові запити до різних органів, установ та організацій з метою з'ясування кримінальної історії особи, сімейного стану і відносин у сім'ї, житлових умов, даних про освіту та роботу, матеріального становища, способів проведення вільного часу, наявності алкогольної або наркотичної залежності тощо.

Аналізуючи отриману інформацію із різних сфер життєдіяльності особи, працівник пробації не тільки встановлює причини вчинення злочину, а і виявляє фактори, що сприяють їх виникненню.

Іншими словами, такий процес збору та аналізу інформації має назву «соціальне дослідження особистості обвинуваченого», при цьому воно не має нічого спільного з процесом пошуку та оцінки доказів, встановлення вини правопорушника, які здійснюють органи дізнання та слідства. Це підтверджує і Л.І. Олефір, підкреслюючи, що дослідження винної особи, передусім, має соціальну спрямованість і переслідує іншу мету, ніж кримінально-процесуальні заходи, що проводяться слідчими та судовими органами [2, с. 34]

Узагальнюючи інформацію про особу обвинуваченого, причини вчинення ним злочину та фактори, що сприяють їх виникненню, працівник пробації готує висновок щодо можливості виправлення особи без позбавлення волі та перелік обов'язків, передбачених частиною 3 статті 76 КК України, які слід покласти на особу, у разі застосування такого покарання. Цей висновок надається до суду у формі досудової доповіді.

Підготовлена службою пробації доповідь повинна допомогти суду винести правильний вирок, а потім сприяти працівнику органу пробації у його роботі з ресоціалізації злочинця. Таким чином, доповідь зосереджує увагу на особистості злочинця, його проблемах та потребах, розкриває фактори, що обумовили вчинення ним даного злочину та його поведінку в цілому, пропонує можливі варіанти його перевиховання.

Також, у зв'язку із реформуванням пенітенціарної системи, в Україні взагалі змінилася форма та принципи роботи із засудженими особами, що відбувають покарання у суспільстві або звільнені від відбування покарання з випробуванням. З'явилися нові інструменти роботи із засудженими, що дозволяють працювати конкретно з кожним випадком, визначати саме його проблемні питання і вирішувати їх, а не розсіювати зусилля і час. Як було зазначено О.Б. Янчуком, нагляд – це по суті контроль за дотриманням обов'язків, визначених законом і покладених судом на суб'єктів пробації, який поєднується із соціально-виховною роботою, тобто реалізація певних заходів, визначених в індивідуальному плані, які спрямовані на усунення криміногенних чинників (факторів, детермінант злочинної поведінки), встановлених на підставі оцінки ризику вчинення повторного кримінального правопорушення [3, с. 191]

Так, під час першого відвідування засудженим органу з питань пробації працівник пробації ознайомлює суб'єкта із порядком та умовами відбування покарання, а також проводить бесіду з метою встановлення причин та передумов вчинення ним кримінального правопорушення. Протягом місяця працівник пробації збирає інформацію, що характеризує

засудженого, та на її основі заповнює оцінку ризику вчинення повторного кримінального правопорушення, яка включає в себе розділи, що охоплюють майже всі сфери життєдіяльності особи. Наприклад: «житло», «освіта», «робота», «матеріальне становище», «контроль над поведінкою та мисленням», «стосунки у суспільстві та із рідними», «вживання алкоголю та наркотичних речовин» та інше. Робота із вказаним документом дає можливість визначити проблемні аспекти і сфокусувати вплив на них, що, у свою чергу, допоможе скорегувати поведінку засудженого.

Під час другого візиту засудженого, із ним складається індивідуальний план роботи, який максимально охоплює усі потреби, що були виявлені під час заповнення оцінки ризиків. Вказаний план роботи використовується з метою більш чіткого зображення заходів, реалізація яких допоможе клієнту пробації повернутися до суспільства в якості законослухняного громадянина. Документи, що містять у собі інформацію про життя особи (оцінка ризиків та індивідуальний план роботи) переглядаються працівником пробації разом із засудженим кожні пів року або у разі потреби. Таким чином, є можливість побачити динаміку змін, які відбуваються у житті особи. Крім того, використання індивідуального плану роботи дає змогу співробітнику пробації проконтролювати виконання заходів, з'ясувати причини їх невиконання або несвоєчасного виконання, що, у свою чергу, допоможе вчасно попередити вчинення нових правопорушень засудженим.

Так, Д.В. Ягунов наголошує, що пробація не є просто різновидом покарання, альтернативним ув'язненню, або особливим органом державного управління. «Пробація – це система, яка надає злочинцям можливість реформуватися. Замість того, щоб бути покараними, ці злочинці умовно звільняються під дружній нагляд досвідченого соціального працівника, відомого як офіцер пробації. Упродовж певного часу він здійснює нагляд за злочинцями, намагаючись змінити певні риси останніх. Після завершення пробаційного періоду суд переглядає справу кожного злочинця. Якщо суд переконується, що злочинець виконав свої обов'язки, він звільняється від покарання» [4, с. 60]

Н.Б. Хуторська визначає пробацію як «складний соціально-правовий інститут, який, з одного боку, є мірою покарання, яка полягає у передачі особи, визнаної судом винною у вчиненні злочину, без застосування до неї тюремного ув'язнення під нагляд спеціальної служби на певний термін і на умовах, встановлених судом, порушення яких тягне призначення тюремного ув'язнення, а з іншого боку, системою виконання даного кримінального покарання, що включає комплекс сил і засобів, спрямованих на досягнення мети ресоціалізації засуджених» [5, с.12]

Отже, реформування системи виконання покарань в Україні із зосередженням уваги на диференційованому вивченні особистості правопорушників та індивідуальному підході до роботи з кожним клієнтом пробації потребує докладання чималих зусиль з боку держави, однак може стати ключовим кроком до зменшення рівня рецидивної злочинності.

Список використаних джерел:

1. Лиска В.М. Пробація. Проблеми її запровадження в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_13956.
2. Олефір Л.І. Досудова доповідь як складовий елемент соціально-правового дослідження правопорушника. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Юридичні науки. Херсон: Випуск 1.Том 4. 2005. 227 с.
3. Матеріали міжнародного круглого столу (16 квітня 2019 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. – 196 с.
4. Ягунов Д. В. Служба пробації: концепції, засади діяльності, організаційна структура: консп. лекц. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2006. 173 с.
5. Хуторская Н. Б. Институт пробации в США: уголовно-правовые, криминологические и организационно-управленческие аспекты: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Высшая юрид. заочн. школа МВД РФ. Москва, 1992. 14 с.

Єсіна Н.О.
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ІНТЕГРОВАНИХ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ЯК ІННОВАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Сьогодні ситуація в Україні пов'язана з економічними перетвореннями, які відбуваються на сучасному етапі реформування української державності, процесами демократизації та розбудови громадянського суспільства, які супроводжуються змінами в соціальній сфері, діяльності різних соціальних інститутів. Це впливає на становлення соціальної роботи як професійної діяльності і вимагає інноваційного підходу до надання соціальних послуг. Таким інноваційним підходом до організації соціальної роботи і системи надання соціальних послуг є інтегровані соціальні служби

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив встановити, що проблемою інтеграцій у соціальній роботі займалися (О. Безпалько, Н. Горшина, Л. Ільчук,), організацією діяльності інтегрованих соціальних служб (О. Безпалько, І. Пеша).

Для того, щоб з'ясувати поняття і сутність інтегрованих соціальних служб, необхідно визначити поняття «інтеграція» взагалі.

Автори соціально-педагогічного словника визначають, що «інтеграція» - це сторона процесу розвитку, яка пов'язана з об'єднанням у ціле раніше різнорідних частин та елементів у сформованій системі або у новій системі, яка виникла з раніше непов'язаних елементів[5, с. 94].

Н. Горшина вважає, що інтеграція – це процес, у рамках якого певна громада створює умови для реалізації соціального потенціалу кожного індивіда – члена цієї громади [2, с. 85].

О. Безпалько розглядає інтеграцію як процес, у рамках якого певна спільнота забезпечує реалізацію максимального соціального потенціалу особистості шляхом покращення співпраці між різними соціальними інституціями, які функціонують у даному регіоні [1, с. 27].

На думку Л. Ільчука, інтеграція передбачає єдину систему планування соціальних послуг або соціального забезпечення, яка впроваджується і управляється разом з партнерами [3, с. 115].

Зазначимо, що інтеграція – це не злиття систем соціальних служб, вона спрямована лише на покращання співпраці між ними, за якої різні установи мають змогу розвиватися, досягати спільних цілей. Однією з таких цілей є запровадження «комплексного підходу» в наданні соціальних послуг сім'ям, які потребують одночасно декілька видів допомоги. Забезпечити якісну реалізацію комплексного підходу до кожного клієнта можуть інтегровані соціальні служби, використовуючи партнерство між соціальними інституціями.

Аналіз наукової літератури дав підстави виявити причини створення інтегрованих соціальних служб:

1. Взаємодія різних державних служб, що надають допомогу є недостатньо прозорою та не зовсім зрозумілою для громадян, які її потребують.
2. Зростає потреба в покращенні якості надання послуг в об'єднанні усіх урядових структур та державних установ в єдину модель для забезпечення соціальних послуг.
3. Брак обдуманості та запланованої взаємодії в процесі надання соціальних послуг призводить до того, що потреби громадян не задовольняються [4, с. 19].

Поряд з поняттям «інтеграція» у науковій літературі розглядається феномен «інтегровані соціальні служби».

О. Безпалько, І. Зверева розглядають інтегровані соціальні служби як комплекс спеціалізованих соціальних служб, які створюються відповідно до потреб членів громади і

реалізують певні напрями соціальної роботи, орієнтовані на надання адресної допомоги сім'ям і дітям у подоланні складних життєвих обставин, на основі інтегрованого підходу [1].

На думку І. Пеші, інтегровані соціальні служби – це система спеціалізованих соціальних служб, які створюються відповідно до потреб населення і здійснюють соціальну роботу на основі комплексного підходу з особами, які потрапили у складні життєві обставини [4].

Ми вважаємо, що інтегровані соціальні служби – це інноваційна технологія у соціальній роботі, яка спрямована на комплексне надання соціальних послуг населенню з метою відновлення втрачених соціальних зв'язків у тісній взаємодії з усіма соціальними інституціями громади. Соціальні працівники таких служб можуть ініціювати створення комплексу нових послуг та надання їх у різних галузях освіти, охорони здоров'я, соціального захисту.

Інтегровані соціальні служби через діяльність спеціалізованих соціальних служб як структурних підрозділів можуть реалізовувати соціальні послуги на рівнях громади (акції, рекламно-інформаційні кампанії, масові освітньо-виховні та профілактичні заходи); групи (школа усвідомленого батьківства, тренінги, волонтерські групи); клієнта (консультації, бесіди, інформації). [2, с. 80]

Отримувачами соціальних послуг, що надають такі служби можуть бути будь-які особи, які опинились у складних життєвих обставинах і не в змозі подолати їх самотійно.

Таким чином, інтегровані соціальні служби як інноваційна технологія у соціальній роботі спрямована на комплексне надання соціальних послуг населенню з метою більш якісного та повного розгляду і вирішення їх життєвих проблем.

Список використаних джерел:

1. Безпалько О.В. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: навчально-методичний комплекс/ за загл. ред. І.Д. Звереві. Київ: Фенікс, 2007. 528 с.
2. Горшина Н. Природа та особливості реалізації інтегрованих соціальних послуг в Україні. *Соціальна робота і освіта*. 2019. № 4. С 84-103.
3. Ільчук Л.І. Розвиток системи інтегрованих соціальних послуг в умовах децентралізації (на прикладі об'єднаних територіальних громад). *Соціально-трудові відносини теорія та практика: збірник наукових праць. Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*. Київ: КНЕУ, 2018. (1). С. 114-121.
4. Пеша І.В. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Київ: Логос. 2005. 84с.
5. Соціально-педагогічний словник /за ред.. В.В. Радул. Київ: ЕксОб, 2004. 304с.

Макар Л.М.

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки

Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ДІЄВІСТЬ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ В РОБОТІ З РІЗНИМИ ГРУПАМИ КЛІЄНТІВ

Соціальний вплив визначається дослідниками цього феномену як вплив на психіку людини, тому це поняття можна ототожнювати з поняттям “соціально-психологічний вплив”.

Вітчизняні дослідники у визначенні соціального впливу акцентують увагу на його діяльнісному аспекті. На думку В.М. Кулікова, психологічний вплив за своєю сутністю є “проникнення” однієї особистості (або групи осіб) в психіку іншої особистості (або групи осіб). Метою і результатом цього “проникнення” є зміна, перебудова індивідуальних або групових психічних явищ (поглядів, відносин, мотивів, установок, станів).

В.М. Куліков визначає поняття “вплив” через співвідношення з поняттям “дія”. “Дія” спрямована на фізичний об'єкт і виглядає як оперування цим об'єктом.

А.В. Петровський пов'язує психологічний вплив з діяльністю людей, які взаємопов'язані таким чином, що психологічний вплив включається в колективну діяльність людей і є однією з форм зв'язків і стосунків між ними.

П.М. Шихирев визначає соціальний вплив в широкому розумінні, як асиметричні відносини між людьми, коли одна людина отримує можливість застосовувати дію щодо іншої, а у вузькому розумінні — як зміну знань, установок або емоцій людини, яка може бути спричинена діями інших людей.

В.О. Татенко визначає вплив як дію суб'єкта психічної активності, що викликає потрібну йому психічну активність іншого суб'єкта психіки, а саме: певні відчуття, уявлення, спогади, думки, почуття, ставлення, вольові дії тощо.

В.А. Янчук вважає, що для розуміння впливу є корисною ідея творення і створення в процесі впливу, яка полягає у визначенні взаємозалежності її учасників. Будь-який вплив одночасно є самовпливом.

Соціально-психологічний вплив — це тиск на людину з боку агента впливу, який здійснюється без будь-якої загрози життю або здоров'ю об'єкта впливу, без насильницьких дій, без обмежень фізичної свободи дій. Об'єкт впливу вільно, добровільно приймає систему ціннісних смислів суб'єкта впливу. Цей вплив здійснюється на основі законів людської психіки і ґрунтується на психологічних особливостях людини, які роблять її податливою до впливу. Перш за все це емоційно-мотиваційна сфера особистості, її самосвідомість.

При наявності певних передумов процес впливу в соціальній роботі може бути успішним. По-перше, соціальний працівник повинен бути здатним ефективно впливати на свідомість клієнта. По-друге, клієнт повинен бути здатним правильно сприймати цей вплив. Основним засобом впливу в соціальній роботі є організація соціального середовища, тобто зміна в свідомості і поведінці клієнта шляхом непрямого впливу на нього за допомогою перетворення соціального або фізичного середовища його життєдіяльності.

По-різному в різному середовищі взаємодії здійснюється соціально-психологічний вплив. Відмінності між цими середовищами можуть визначатися тим, наскільки воно є індивідуалізованим, або на кого спрямовано вплив. Ці особливості середовища зумовлюють специфічні засоби і психологічні механізми впливу.

Можна виділити такі види соціального впливу, залежно від особливостей середовища, в якому відбувається взаємодія людей: соціальний вплив у спеціально створеному середовищі і соціальний вплив у середовищі створеному засобами масової інформації.

Ситуація, коли агент впливу звертається до слухачів, щоб переконати їх погодитися з певним твердженням або здійснити певну дію з особливістю соціального впливу в спеціально створеному середовищі. Аудиторія, на яку здійснюється вплив, не є індивідуалізованою. За допомогою прийомів риторики здійснюється переконання.

Соціальні психологи найбільш серйозно вивчили дві основні форми соціального впливу — конформізм і підпорядкування. Конформізм має місце в тих випадках, коли індивід “змінює свою поведінку або свою установку так, щоб між ними й поведінкою була гармонія”. Дж. Тернер, на основі аналізу ранніх досліджень конформності, розглядає її як уніформність в соціальних групах, вважає результатом групового “тиску, що призводить індивідів до створення соціальних норм”, які, в свою чергу, впливають на сприйняття й поведінку членів групи [2]. “Соціальна конформність — це рух індивідуума, який відрізняється від групи в бік групових норм внаслідок прихованого або явного тиску з боку членів цієї групи” [2, 35]. Підпорядкування має місце тоді, коли індивід “змінює свою поведінку, підкоряючись прямим вказівкам легітимного авторитета” [1, 39].

Неусвідомлений соціальний вплив здійснюється на основі використання особливостей психіки людини, які полягають в тому, що інформація сприймається людиною не тільки свідомо, але й неусвідомлено.

Конформістська поведінка є реакцією на тиск групи. Але цей тиск не виражено у формі конкретної вимоги. Поведінка людини є добровільною. Навпаки, наявність вираженої вимоги здатна спонукати людину до неконформістської реакції.

В умовах референтної групи соціальний вплив здійснюється найсильніше. Розрізняють реальну і умовну референтну групу. Реальна — це група людей з її нормами і цінностями, членом якої є індивід. Умовна — це відображені у свідомості індивіда його ціннісні й нормативні орієнтації, його життєві ідеали, що виступають у формі персоніфікованих еталонів і ідеалів. Ці персоніфіковані образи людей являють собою “внутрішню аудиторію”, на яку особистість орієнтується у своїх думках і діях. Умовна референтна група — це ідеальна група для особистості, з якою вона себе ідентифікує.

У повсякденному житті існує багато ситуацій, в яких люди покладаються на інших, намагаючись визначити, що відбувається. Інформаційні соціальні впливи є частиною нашої життєдіяльності. Особливо дієвими ці впливи виявляються в періоди соціальних криз, коли людина зустрічається з ситуацією, яка її лякає і до якої вона погано підготовлена.

Люди виявляють конформність, щоб інші люди їх сприймали, визнавали. Люди підпорядковуються соціальним нормам групи, тобто правилам, яким повинна відповідати їх поведінка, цінності і переконання. Групові норми за своєю суттю є уявленнями, що вироблені членами групи в процесі їх життєдіяльності про належні для даної групи способи поведінки. Всі групові норми є соціальними нормами, тобто являють собою моделі, зразки, еталони належної з точки зору суспільства в цілому і соціальних груп та їх членів поведінки.

В основі всіх суспільних процесів лежить соціально-психологічний вплив. Людина перебуває у просторі різноманітних взаємодій і відносин з іншими людьми протягом всього життя. Пронизуючи все людське буття, соціальний вплив є основою структури всіх життєвих явищ. Законом людських відносин є всезагальність соціально-психологічного впливу. Цей закон діє незалежно від того, чи усвідомлюється це людьми.

Список використаних джерел:

1. Московичи С. Социальная психология / Под ред. С.Московичи. Спб., 2007.
2. Тернер Дж. Социальное влияние. Спб., 2003.

Митцева О.С.

старший викладач кафедри філософії

Харківського національного університету радіоелектроніки

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ: СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Трансформації в системі вищої освіти, яка набуває ознак широкої соціальної практики, сприяють професійному становленню конкурентоспроможних фахівців. Однак, в умовах гострої конкуренції на ринку праці сьогодні недостатньо бути кваліфікованим фахівцем, необхідно вміти створювати професійний імідж, який забезпечується професійною ідентифікацією особи, визначає становлення культури професіонала, стає однією з актуальних проблем формування цілісного професійного іміджу молодого спеціаліста.

Соціологи доводять, що дефініція іміджу охоплює наше уявлення про ту чи іншу соціальну роль, яку ми виконуємо у житті, про наш стан та обставини долі на певний момент І. Гофман; знаковий заміник, що відображає основні риси портрету людини (Г. Почепцов). Отже, у контексті соціологічних наук імідж аналізується як цілісний стійкий образ людини в масовій та індивідуальній свідомості. А. Федоркіною і Р. Ромашкіною доведена думка, що імідж виникає з ініціативи особистості, але коригується його оточенням у результаті сприйняття. На основі аналізу соціальної природи іміджу дослідниця Т. Бистрова зазначає, що імідж — це наслідок соціальності людини і, не вичерпуючи людську природу, пов'язаний з її соціальною роллю. У ньому з необхідністю має бути досягнуто (більш-менш) органічна єдність індивідуального і суспільного: усвідомити і показати себе серед інших. На її думку імідж виражає прагнення людини вступити в контакт з оточуючими і справити на них певне враження.

Специфіка соціологічного підходу до розгляду іміджу полягає в контекстуальній його інтерпретації (Н. Савченко). Імідж особистості, групи, згідно соціології, складається в діалозі особистості та її оточенням на рівні мікро- і макросередовища і виконання соціальних ролей. Професійний імідж відображає ще й очікування суспільством від особистості професійних якостей, здатності до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, синтезу інтелектуальної, габітарної, кінетичної, середовищної культури.

Дослідження соціологів М. Вебера, Дж. Міда, Т. Парсонса, П. Сорокіна ввели в поле соціально-філософського знання такі поняття, як «соціальний статус», «спосіб життя», а також уявлення про процеси адаптації, ідентифікації та соціалізації особистості в професійній діяльності, що дозволило розкрити нові грані в розумінні генезису професійного іміджу. Місце і роль іміджу у взаємодії людей є парадигма соціальної дії, основи якої сформулював М. Вебер і систематизував Т. Парсонс. Так, соціальна раціональна дія (у нашому випадку – формування професійного іміджу) передбачає орієнтацію індивіда (майбутнього фахівця), соціального актора на очікування партнерів по ситуації. З цієї позиції формування професійного іміджу майбутнього фахівця необхідно спрямувати на побудову привабливого образу-професіонала, причому цей образ повинен відповідати ролі в соціальній взаємодії між особистістю і партнером (коли образ відповідає ролі, на яку він претендує, і на виконання якої хотів би отримати згоду партнерів).

Отже, професійний імідж майбутнього фахівця розглядається в двох аспектах: з точки зору вимог до професії з боку суспільства (яким воно собі уявляє професіонала як носія соціальних цінностей, досвіду); з позицій самого фахівця (яким він прагне представити себе, що він хоче про себе заявити суспільству).

Дотримуючись основ теорії соціальної дії зроблено висновок, що професійний імідж функціонально необхідний у соціальній взаємодії та обов'язково має рольовий характер, а наявність в індивіда безлічі ролей зумовлює можливість та необхідність підготовки майбутнього фахівця до володіння декількома відповідними іміджами (відповідно до виду професії з урахуванням моральних якостей, суспільних цінностей, зовнішнього вигляду).

Печерських Т.П.

менеджер проекту «Дитяче містечко «Отрадне»
Харківського обласного благодійного фонду «Соціальна служба допомоги»

САМООРГАНІЗОВАНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР – ІННОВАЦІЙНА МЕТОДИКА СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. У статті на основі загальнодержавного підходу щодо реформаційних процесів, які відбуваються в освітній та соціальній сферах розглянуто інноваційну методику соціального виховання особистості – самоорганізований освітній простір.

Ключові слова: реформа, самоорганізований освітній простір, велике питання, презентація, робота у групах, навички комунікації.

Annotation. In the article, based on the national approach to the reform processes taking place in the educational and social spheres, the main approaches to the formation of a new Ukrainian school, one of the newest methods of social upbringing of the individual - the self-organized educational space - is considered.

Key words: reform, regional program, self-organized educational space, big question, presentation, group work, communication skills.

Актуальність проблеми. Проголошена міжнародною спільнотою модель людського розвитку, що базується на пріоритеті прав людини, її прагненні жити і творити в гармонії зі своїми цінностями, суспільством і природою, передбачає вжиття взаємоузгоджених системних заходів щодо розробки та втілення в життя дієвої державної політики у сфері захисту прав дітей. Адже, саме від того, чи здоровими народжуються діти, в яких умовах і як вони виховуються, які можливості для освіти та розвитку мають, залежить, зрештою,

майбутнє. Для України на сучасному етапі проблеми формування та реалізації державної політики щодо утворення сприятливого освітнього середовища, суб'єктами якого виступають діти, батьки, вчителі постають особливо гостро, тож і їх розв'язання передбачає скоординованих зусиль науковців і практиків, державних органів, органів місцевого самоврядування та громадських осередків.

Мета статті. Розглянути суть самоорганізованого освітнього простору, як інноваційної методики соціального виховання особистості, розкрити зміст трьох вимірів програми DARE.

Викладання основного матеріалу. Соціальне виховання виступає як турбота суспільства про покоління майбутнього, підтримка людини суспільством, колективом, іншою людиною, допомога людині в засвоєнні моральних стосунків, які склались в сім'ї, суспільстві, прийнятті правових, економічних, громадянських і побутових відносин. До виховного процесу дотичні всі інститути соціального суспільства – сім'я, школа, позашкільні заклади, церква, засоби масової інформації, громадські організації, спільноти, інші соціальні інституції тощо. Універсальним засобом, який призведе до позитивних наслідків процесу соціального виховання дитини, є взаємодія усіх учасників соціального середовища. Виходячі з цього, Харківський обласний благодійний фонд «Соціальна служба допомоги» з 2017 року, маючи велике бажання розкрити здібності дітей, які є бенефіціарами проектів фонду, допомогти їм та їх батькам створити умови повірити в себе, розвинути бажання змінювати себе та суспільство, став не лише одним із розробників, але і партнером у реалізації регіональної програми DARE «Освітні й соціальні інновації в Україні, Молдові та Румунії для кращого життя наших дітей». Програма реалізовувалася у трьох вимірах: утворення самоорганізованих освітніх просторів у школах, денних центрах творчого розвитку дітей. До другого виміру відноситься створення умов для підвищення та розвитку батьківського потенціалу та педагогів шляхом участі у різноманітних тренінгах, семінарах. Утворення дитячих парламентів та реалізація ними соціальних проектів – це третій вимір.

Самоорганізований освітній простір, як метод, що був розроблений Сугата Мітра (переможець TED Prize у 2013 році) – це спосіб організації навчально-виховного процесу, коли вчителі заохочують учнів самостійно працювати у групах з метою пошуку відповідей на велике питання за допомогою Інтернету та інших джерел інформації. Великі питання, які повинні пробуджувати інтерес дітей, спонукати дітей брати участь у дискусіях, не повинні мати однозначних відповідей, вони стосуються різних галузей та напрямків знань: від навчальних предметів до обговорення духовних та моральних цінностей. Так, на заняттях ставилися такі питання: «Чи може бути щось менше, ніж нуль?», «Що трапиться з планетою, коли усі комахи зникнуть?», «Що значить «любити»?», «Для чого людині совість?». Розв'язання цих питань заохочує дітей працювати разом у команді, використовувати аргументи і докази, критично мислити. На різницю від методики проектів, коли вчитель постійно супроводжує учнів у процесі, завдання вчителя – лише фасилітувати роботу учнів, створювати умови для їхньої самореалізації. Учні самостійно об'єднуються у групи-команди (4-5 осіб), розподіляють ролі, самостійно шукають відповіді на питання, стежать за часом, визначають доповідача(ів). Кожна група має комп'ютер, доступ до Інтернету для пошуку інформації, набір канцтоварів. За підсумками роботи, яка триває 45-70 хвилин, групою готується презентація, яка містить результати дослідження змісту великого питання. Таким чином, у дітей розвиваються вміння працювати з Інтернет ресурсами, самостійність, вміння проводити дослідження, готувати доповіді. Програма DARE побудована навколо переконання, що діти краще ростуть та досягають мети у стимулюючому оточенні, яке враховує індивідуальні потреби та потенціал і створює осередки для вираження мрій, потреб, думок. Дітям також потрібно підтримуюче оточення, де батьки, вихователі та вчителі мають здатність та навички любити та підтримувати їх, вступаючи з ними у взаємодію та заохочуючи дітей позитивним чином, що допомагає розвивати стабільні емоційні стосунки. Програма DARE передбачає активну участь у соціальному та громадському житті, що дозволяє дітям стати членами об'єднаної спільноти та активними громадянами. так протягом

часу участі у програмі DARE учасники дитячого парламенту реалізували проєкти «Екобобри», побудували майданчик для вигулу собак, утворили міні театр ляльок для показу спектаклів у дитячих дошкільних закладах та початковій школі.

Програма DARE використовує інноваційні методи для стимулювання креативності та підвищення здатності дітей знаходити рішення. Особистісно-центрований підхід до навчання дозволяє учням відповідально відноситися за власні дії в групі, поважаючи індивідуальні специфічні потреби кожного учасника групової діяльності.

Завдяки інноваційній взаємодії у межах реалізації програми батьки та вчителі покращили свої навички для забезпечення важливих потреб дітей та завдяки цьому відіграють позитивну роль у їх зростанні. На рівні захисту прав дитини програма DARE підтримує роль батьків та вчителів як таких, які в першу чергу відповідають перед суспільством щодо гарантування догляду та захисту дітей, як передбачено Конвенцією про права дитини та іншими міжнародними інструментами захисту прав дитини.

Також до системи підготовки спеціалістів, які будуть поширювати методику програми DARE, долучилися студенти кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Харківського національного університету імені Г.С.Сковороди у новому значенні: вони оволодівають новими формами та методами соціального виховання особистості, пропонують власні нароби, використовують у навчальному процесі методологію самоорганізованого освітнього простору.

Висновки. Таким чином, методика самоорганізованих освітніх просторів є однією з інноваційних методик соціального виховання особистості, яка створює умови, сприятливі для позитивних змін у знаннях, навичках і вчинках дітей, їхньому ставленні до соціальних явищ. Партнерська взаємодія учнів з учителями при роботі над великим питанням сприяє свідомому ставлянню до своєї навчальної діяльності. Методика самоорганізованих освітніх просторів, підсилена батьківськими та вчительськими компетентностями, стає поштовхом до активізації соціальної позиції дітей, починаючи з молодшого шкільного віку, є підґрунтям для формування лідерських якостей дітей, відповідальності дорослих у соціальному вихованні дітей.

Список використаних джерел:

1. Дети социального риска и их воспитание / под. науч. ред. Л.М. Шипицыной. СПб.: Речь, 2003. 144с.
2. Краснова Н.П., Харченко Л.П. Методика работы социального педагога. Луганськ, 2001. 157 с.
3. Работа с детиной у приемной сiм'ї: методичний посiбник. Київ: Державний iн-т проблем сiм'ї та молодi, 2003 450 с.
4. Работа с сiм'ями, якi потребують професiйної соцiально-педагогiчної пiдтримки / за заг. ред. Т.Ф. Алексеенко. Київ, 2007. 385 с.
5. Сухомлинська О. Виховання як соцiальний процес: особливостi сучасних трансформацiйних змiн *Шлях освiти*, 2004. №2. С.2-6
6. Шахрай В.М. Технологiї соцiальної роботи. Навч. пос. Київ, 2006. 360 с.

Свiчкаp В.Р.

аспiрант кафедри загальної педагогiки та педагогiки вищої школи
Харкiвський нацiональний педагогiчний унiверситет iменi Г.С. Сковороди

СУСПIЛЬНО-КОРИСНА ДIЯЛЬНIСТЬ КОМIТЕТIВ ПОЛIПШЕННЯ ПОБУТУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДI 20-Х РОКIВ ХХ СТОЛIТТЯ

В умовах кардинальних змiн соцiально-економiчних вiдносин та iнтеграцiї України до загальноєвропейського освiтнього простору прiоритетним завданням вищої освiти є пiдготовка фахiвця, здатного до максимальної самореалiзацiї своїх можливостей, усвiдомленого й самостiйного вибору в рiзних життєвих ситуацiях. У забезпеченнi реалiзацiї

означених пріоритетів вимагає вдосконалення існуючих форм, засобів та методів в організації самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів, які б забезпечували підвищення їхнього професійного, загальноосвітнього та загальнокультурного рівня.

Початковою умовою сучасного реформування системи вищої освіти є вивчення та узагальнення історико-педагогічного досвіду минулого. Особливо цікавим є період 20-х рр. XX століття, який характеризувався інтенсивними реформаторськими процесами в галузі вищої освіти, формуванням комплексного підходу до організації суспільно-корисної діяльності студентів, як визначального чинника підготовки майбутнього фахівця, активного громадянина, творчої, всебічно та гармонійно розвинутої особистості.

Зазначена проблема була в центрі уваги спеціалістів різних галузей. Певною мірою питання діяльності комітетів поліпшення побуту студентської молоді висвітлювали в своїх роботах В. Липинський, М. Бистрова, Х. Хоруженко, В. Прилуцький. Окремі аспекти розглядали в своїх дослідженнях, присвячених процесам культурно освітнього розвитку УСРР та роль партійного керівництва в організації студентської громадської діяльності такі вчені як І. Білодід, І. Білоцерківський, О. Полоцький, В. Даниленко, К. Титова. Проте суспільно-корисна діяльність комітетів поліпшення побуту студентської молоді 20-х років XX століття залишилися поза увагою науковців.

На основі аналізу історико-педагогічного матеріалу з'ясовано, що у досліджуваний період відбувались зміни в країні, у вищій школі, в студентському середовищі, які спричинили цілий ряд проблем. Тяжкий матеріальний стан, голод та хвороби примусили українське студентство шукати шляхи виживання. У ці роки суспільно-корисна праця стала займати важливе місце в системі освіти і виховання активного громадянина, як одна з ефективних форм освітньої і виховної роботи.

Зусилля держави щодо соціально-побутового забезпечення студентства були недостатні і молодь вдалась до суспільно-корисної праці. На початку 1922 р. в закладах вищої освіти починають самодіяльно виникати комітети покращення побуту учнів і студентів (КППУч). У травні 1922 року в найбільшому студентському центрі України було створено Харківський КППУч, згодом до нього долучились Київські, Одеські та комітети в Катеринославі. Це були виборні студентські органи, що мали за мету покращення побуту учнів інститутів, технікумів і робфаків. Суспільно-корисна діяльність студентів була націлена на максимальне забезпечення потреб студентської молоді, для цього комітети організовували та сприяли роботі гуртожитків, лікувальних закладів, будинків відпочинку, а також їдалень, пралень, перукарень та інших установ і підприємств, що полегшували матеріальний стан студентства. Суспільно-корисна діяльність КППУчів проводилася в декількох напрямках: житлово-побутова, кооперативно-господарська, виробнича, культурно-просвітницька, земельно-продовольча та бюро труда. Головними завданнями комітетів покращення побуту учнів і студентів були організація харчування студентів, забезпечення їх житлом, лікування та оздоровлення хворих. Фінансування КППУчів відбувалось більшою мірою з благодійних внесків самих студентів, результатами своєї суспільної праці згодом вони домоглись виділення коштів державою 50% та з місцевих бюджетів забезпечувались інші 50%. КППУч поступово перетворились з самодіяльної студентської структури на державно-громадське об'єднання.

Отже в системі вищої освіти досліджуваного періоду комітети покращення побуту учнів і студентів були живою, динамічною одиницею, де в повну силу розгорнулася суспільно-корисна діяльність студентства, ініціатива, самодіяльність і величезний ентузіазм студентської молоді.

Визнання суспільно-корисної діяльності як ефективної форми впливу на формування самосвідомості студента, викликає потребу переосмислити історичний досвід і творчо використати прогресивні педагогічні ідеї минулого у нових соціально-політичних умовах вищої освіти України.

Список використаних джерел:

1. Липинський В. Становлення і розвиток нової системи освіти в УСРР у 20-ті роки Донецьк, 2000. 247 с.
2. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 20, спр. 1680, арк.52.
3. Становлення Кубуча. *Студент революції*. 1922. № 1. С. 94-99
4. I Всеукраїнський съезд Кубучей. *Студент революції*. 1923. № 7-8. С.120 .
5. Работа Харьковского Кубуча. *Студент революції*. 1924. № 6. С. 79-83.
6. Про матеріальний стан пролетарського студентства. *Студент революції*. 1926. № 1. С. 27.
7. До питання про КУБУЧІ. *Студент революції*. 1926. № 1. С. 35-37 .
8. Ряппо Я.П. Народна освіта на Україні за десять років революції. Х., 1927. С. 77.

Шеплякова І.О.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки

Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В умовах кризового стану соціально-економічної, політичної, духовної сфер сучасного українського суспільства актуалізована потреба у висококваліфікованих фахівцях соціальної галузі. Це зумовлює підвищення вимог до рівня їхньої професійної підготовки, зокрема, у закладі вищої освіти (надалі – ЗВО). Останнє передбачає необхідність створення у ЗВО умов для «гармонізації соціального та індивідуального в процесі розвитку особистості, її соціального становлення» [5, с. 92]. У свою чергу, підґрунтям для активізації соціального розвитку студентів у ЗВО з метою підвищення рівня їхньої соціальності, формування необхідних особистісних характеристик є, насамперед, відповідна нормативна база. Відтак, актуальним вбачається аналіз нормативних основ реалізації завдань соціального виховання у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у ЗВО.

На основі аналізу наукових джерел установлено, що проблематика соціалізації, виховання, соціального виховання, соціального становлення студентів у процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти є актуальною та знайшла своє відображення у численних працях вітчизняних і зарубіжних вчених. При цьому з'ясовано, що значна увага в наукових дослідженнях, зокрема, приділяється проблемам виховних систем (І. Бех, Ю. Жданович, Б. Ковбас, Н. Селіванова, Г. Сорока, Л. Шелестова, М. Шилова, О. Шпак та ін.) та характеристиці соціального виховання (А. Мудрик, Н. Максимовська, М. Плоткін, А. Рижанова, К. Чертова та ін.). Важливі висновки про визначальну роль виховання у формуванні особистості, про функції діяльності як основи розвитку, про характер співвідношення виховання й процесу соціалізації особистості містять наукові розвідки А. Бодальова, В. Зеньковського, А. Ковальова, А. Леонтьєва, А. Мудрика, А. Троцько, Д. Фельдштейна, Д. Ельконіна та інших. Стан і динаміку процесів соціалізації, соціального (зокрема, й професійного) становлення студентської молоді, конструювання середовища закладу вищої освіти досліджували Р. Вайнола, К. Дубич, О. Карпенко, Л. Міщик, М. Філатова та інші науковці.

Проблеми підготовки фахівців соціальної галузі в умовах закладу вищої освіти репрезентовано в розвідках О. Безпалько, М. Васильєвої, І. Зверєвої, А. Капської, Н. Кабусь, В. Костіної, В. Поліщук та ін. Застосування середовищного підходу в процесі професійної підготовки фахівців соціальної галузі досліджували О. Караман, С. Коношенко, Ж. Петрович, А. Поляничко, О. Пономаренко, А. Рижанова, С. Савченко, С. Харченко та ін., зокрема особливості соціально-виховного середовища закладу вищої освіти представлено в дослідженнях Ю. Клочан, Н. Максимовської, В. Сенашенка, М. Соловей, А. Ушакова, О. Хендрик, В. Штифурак та ін.

Аналіз нормативної джерельної бази засвідчив, що реалізація процесу соціального виховання майбутніх соціальних працівників у вищій школі регулюється актами внутрішньодержавного (Конституція України, Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Концепція національного виховання, Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти та інші) та міжнародного (Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Всесвітня декларація про вищу освіту для XXI століття, Рекомендація МОП про розвиток людських ресурсів: освіта, підготовка кадрів і неперервне навчання; Нова європейська стратегія «Європа-2020» та інші) рівнів.

Так, у Конституції України [2] (ст. 53-54) закріплено право кожного громадянина на освіту, зокрема, передбачено можливість на конкурсній основі безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних закладах освіти; закріплено гарантії свободи наукової й технічної творчості й розвитку науки, сприяння науковим зв'язкам України зі світовим співтовариством; розвитку вищої освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій і пільг студентам тощо.

Деталізуючи конституційні норми, Закон України (надалі – ЗУ) «Про освіту» [9] визначив право кожного на здобуття якісної та доступної освіти, для чого створюються і гарантуються рівні умови до її доступу. Це право забезпечується, насамперед, широкою мережею закладів освіти, заснованих на державній та інших формах власності, наукових установ і закладів післядипломної освіти; відкритим характером закладів освіти; створенням умов для вибору профілю навчання й виховання відповідно до здатностей і інтересів осіб, а також вибору різних видів освіти (формальна, неформальна, інформальна) та форм її здобуття (інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева), індивідуальна (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж, на робочому місці (на виробництві)), дуальна). При цьому в основу гарантій здобуття освіти в державних і комунальних закладах освіти покладено державне (бюджетне) фінансування. Окрім того, передбачено необхідність закріплення в законодавстві стандартів освіти, які визначають «вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів навчання здобувачів освіти відповідного рівня...» (ст. 32 ЗУ «Про освіту»), що забезпечить високий рівень освіти відповідно до останніх наукових досягнень.

Пріоритетним законодавчим актом у галузі вищої освіти, безпосередньо спрямованим на врегулювання суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної підготовки громадян України, є Закон України «Про вищу освіту» [8], у якому встановлено правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створено умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу із закладами вищої освіти на принципах автономії ЗВО, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях.

У контексті визначення нормативно-правових засад соціального виховання майбутніх соціальних працівників у ЗВО значущими є також визначена у Концепції національного виховання [4] стратегія «розвитку наскрізної системи виховання молодого покоління України, наповнення виховання гуманітарним змістом, котрий узгоджується кращими надбаннями цивілізації, орієнтований на соціалізацію, безпосередній розвиток Людини і відповідає потребам її самореалізації» та відповідні положення Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти [3], у яких акцентовано на «гуманістичному характері виховання» як «побудови його змісту й форм на основі глибокого розуміння вихователем природи вихованців, їх індивідуальних рис і можливостей, поваги до особистості» турботі про її гармонійний розвиток; встановлення взаємин співробітництва у навчально-виховному процесі; ставлення до кожного вихованця «як до неповторної особистості; суб'єкта вільного розвитку».

Соціально-правові основи реалізації завдань соціального виховання здобувачів вищої освіти в Україні, зокрема й майбутніх соціальних працівників, повністю відповідають міжнародним стандартам і, насамперед, Міжнародному пакту про економічні, соціальні і культурні права [7], відповідно до якого «освіта повинна спрямовуватись на повний розвиток людської особистості та усвідомлення її гідності» (ст. 13); концептуальним положенням «Всесвітньої декларації про вищу освіту для XXI століття: підходи і практичні заходи» [1], у якій, серед іншого, наголошено на необхідності переходу від навчання, орієнтованого на когнітивне освоєння дисциплін, до навчання, спрямованого на розвиток навичок і здібностей, пов'язаних з комунікацією, творчим і критичним аналізом, незалежним мисленням і колективною працею в багатокультурному контексті; концепції нової моделі європейської освіти, яка міститься у висновках Лісабонського самміту щодо політики освіти ЄС, відображених у «Меморандумі безперервної освіти Європейського Союзу» [6] (де, серед іншого, проголошено принцип навчання впродовж життя) тощо.

Отже, задля організації та керівництва процесом соціального виховання майбутніх соціальних працівників у закладі вищої освіти, організації та регулювання взаємодії між різноманітними соціальними інституціями, задіяними в цьому процесі, необхідні відповідні нормативні основи. Закладена в сучасних державних документах нормативно-правова база створює основу соціального розвитку студентської молоді в процесі освіти; реалізації завдань соціального виховання у вищій школі.

Список використаних джерел:

1. Всесвітня декларація про вищу освіту для XXI століття: підходи і практичні заходи. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (м. Париж, 5-9 жовтня 1998 р.). URL: <http://euroeducation.org.ua/inshi-programni-dokumenty/1vsesvitnya-deklaraciya-pro-vyshchu-osvitu-dlya-hhi-stolittya-pidhody-i>. (дата звернення: 11.11.2019 р.).
2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. Поточна редакція від 21.02.2019 р.
3. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти. Урядовий вісник. 1996. 28 лют. № 2/4-8.
4. Концепція національного виховання. Рідна школа. 1995. № 6. С. 3-8.
5. Максимовська Н. О. Формування культури материнства жіночої молоді у соціально-педагогічному середовищі вищого навчального закладу: дис... канд. пед. наук: 13.00.05 / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2008. 233 с.
6. Меморандум безперервної освіти Європейського Союзу. Режим доступу: <http://www.europeans.org.ua/deyanel.html>. (дата звернення: 17.11.2019 р.).
7. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042
8. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 37-38. Ст. 2004. Поточна редакція від 09.08.2019 р.
9. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38-39. Ст. 308. Поточна редакція від 09.08.2019 р.

ТЕЗИ здобувачів вищої освіти

Авдашкова А.І.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

АНАЛІЗ ДОСВІДУ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ЯПОНІЇ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор М.П. Васильєва

У багатьох країнах світу велика увага приділяється розвитку дошкільних закладів і вдосконаленню процесу виховання дітей. Як свідчить статистика Міністерства культури і освіти Японії, станом на 2017 рік у країні нараховувалося 13949 закладів дошкільної освіти. Із них 49 державних, 5 – публічних, 5546 – муніципальних та 8354 – приватних закладів дошкільної освіти.

Як і в Україні, за кордоном дошкільне виховання є початковою ланкою єдиної системи виховання і навчання особистості. Аналіз наукових праць В. Андрєєва, Л. Парамонові, Т. Фуока, М. Ібука, Я. Місором, І. Масакадзу показав, що соціальне виховання дітей старшого дошкільного віку в Японії спрямовано на формування у дитини знань про особливості соціальної взаємодії з однолітками та дорослими, виховання фізично і психічно здорової особистості, здатної успішно працювати в колективі, чітко виконуючи розпорядження і не заважаючи оточуючим. Заклади дошкільної освіти займаються вихованням маленьких японців у дусі колективізму, навчанням прикладній творчості, хоровому співу, колективним іграм. Особливою рисою виховання дошкільнят в Японії є відсутність змагання та суперництва між дітьми. Лідерство не заохочується, а замість цього навчають працювати в колективі, бути корисним членом групи. Покаранням для дитини, що провинилася є протиставлення її решті колективу, що забезпечує у майбутньому прагнення до самовідданої роботи на благо колективу.

Японські вихователі працюють з дітьми дошкільного віку в маленьких групах (хан), які мають 6 - 8 хлопчиків та дівчаток, що мають свої столи, свої власні імена, вибрані самими дітьми, що спонукає їх ухвалювати рішення, враховуючи бажання всіх членів групи. Дітям прищеплюється безліч навичок: як дивитися на співрозмовника; як виразити себе і врахувати думки однолітків. Групи формуються не за здібностями, а відповідно до того, що може зробити їх діяльність ефективною. Склад цих груп змінний, бо щороку групи формуються наново. Постійна зміна дитячого складу пов'язана зі спробою надати малюкам якомога ширші можливості для соціалізації. Якщо у дитини не склалися відносини в конкретній групі, не виключена можливість, що вона придбає собі приятелів серед інших дітей.

Отже, дошкільне виховання в Японії має власні особливості та поступово прищеплює дітям почуття любові до батьків, колективізму та певні правила поведінки у мікросоціумі, що може бути корисним для фахівців дошкільної освіти в Україні з метою організації соціального виховання дитини, творчого розвитку її індивідуальних здібностей, бережливого ставлення до кожної дитини, формування її неповторності, підготовки дітей до життя та діяльності в колективі як формі суспільного буття.

Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення досвіду соціального виховання старших дошкільників у Швеції.

СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ ЕТНОПЕДАГОГІЧНИМИ ЗАСОБАМИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Н.О. Єсіна

Виховання підростаючого покоління є важливим завданням держави. У Законі України «Про національно-патріотичне виховання у закладах освіти» зазначено, що формування патріотизму в українському суспільстві залишається першочерговим як для держави, так і для системи освіти в цілому. Це зумовлює необхідність пошуку засобів, які можливо використовувати з метою підвищення ефективності соціально-виховного впливу на підлітків в умовах закладів загальної середньої освіти.

Аналіз наукової літератури (І. Зверєва, П. Шептенко, С. Хлеб'як) дозволив визначити, що соціальне виховання – процес цілеспрямованого і систематичного формування особистості, який здійснюється під впливом різних соціальних факторів (сім'ї, виховних і навчальних закладів, установ культури, громадських організацій, засобів масової інформації тощо), що забезпечує соціальний розвиток особистості, формування її ціннісних орієнтацій та поведінки в суспільних стосунках.

Важливими завданнями освіти є виховання громадянина, формування працелюбної та творчої особистості, якій властиві почуття власної гідності, повага до прав і свобод, здатність до самовдосконалення, активної участі в соціальному житті країни. Особливо інтенсивно становлення особистості відбувається в підлітковому віці. Аналіз наукових досліджень з проблеми соціального виховання підлітків засвідчив, що вітчизняні та зарубіжні вчені розглядали такі її аспекти: розвиток особистості в умовах шкільного колективу (Б. Кобзар, Є. Пустовойтов, Л. Гордін, О. Глузман); підготовка майбутніх педагогів до соціального виховання учнів початкової школи, якісної підтримки їх соціального розвитку (І. Зверєва, О. Будник); соціальне виховання особистості у різних соціальних інституціях (А. Капська, А. Мудрик, В. Кабуш, С. Савченко). Проблему соціального виховання засобами етнопедагогіки досліджено у таких аспектах: використання етнокультурних засобів у вихованні дітей та молоді (В. Кукушин, В. Ликов, Г. Волков); педагогічний потенціал арт-терапії та казкотерапії (Б. Белов, Л. Бичкова, М. Гузева та ін.). Узагальнення наукових праць учених показало, що проблема соціального виховання підлітків засобами етнопедагогіки у закладах загальної середньої освіти, зокрема через театральне дійство, є недостатньо вивченою та потребує дослідження.

Спираючись на ідеї В. Верховинця, В. Зеньковського, С. Русової, нами розроблено проєкт соціального виховання підлітків етнопедагогічними засобами в закладах загальної середньої освіти «Крізь призму минулого». У проєкті використовуються надбання минулих поколінь: казки, байки, легенди. Під час реалізації проєкту передбачено розробка дітьми власноруч іграшок етнопедагогічної тематики, які потім будуть використовуватися в процесі програвання підлітками ситуацій з реального життя. Підлітки, виконуючи певну роль у процесі роботи над літературними творами, будуть збагачувати власний соціальний досвід, розвиватимуть уяву та матимуть можливість опанувати певну модель поведінки під час програвання певної життєвої ситуації. Також одним із напрямів роботи є розробка казок на соціальні теми, які потім можна використовувати в процесі соціального виховання підлітків.

Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка методичного забезпечення для подальшого використання проєкту в закладах загальної середньої освіти та розробка комплексу етнопедагогічних заходів, спрямованих на соціальне виховання підлітків.

Барбіна Ю.Ю.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Н.О. Єсіна

У сучасному суспільстві відбуваються складні і неоднозначні процеси, внаслідок яких збільшується число підлітків, чия поведінка виходить за межі моральних і правових норм. Вирішення цієї проблеми вимагає підготовку спеціалістів, здатних попереджувати, виявляти та нейтралізувати асоціальні явища серед підлітків у закладах загальної середньої освіти. Значну роль у цій діяльності відіграє соціальний педагог.

Аналіз теоретико-методичних питань підготовки соціальних педагогів у наукових працях В. Гриньової, І. Зверєвої, А. Капської, Л. Міщик дозволив сформулювати поняття *«професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи з профілактики правопорушень серед підлітків»* як процес набуття студентами під час навчання у закладі вищої освіти необхідних знань, умінь, навичок, досвіду щодо особливостей здійснення профілактики правопорушень серед підлітків, а також можливості відтворювати їх у майбутній професійній діяльності.

У структурі готовності майбутніх соціальних педагогів до своєї професійної діяльності науковці частіше за все виділяють такі компоненти: мотиваційні, когнітивні, орієнтаційні, особистісні, пізнавально-оперативні, операціональні, емоційно-вольові, психофізіологічні, оцінюючі, ситуативні. На підставі аналізу посадових інструкцій соціальних педагогів школи та аналізу соціально-педагогічної літератури у контексті дослідження готовності соціального педагога до профілактики правопорушень серед підлітків у закладах загальної середньої освіти нами виділено наступні компоненти: *когнітивний* (включає формування системи професійних знань з профілактики правопорушень серед підлітків у закладах загальної середньої освіти), *мотиваційно-особистісний* (забезпечення професійно-спрямованого формування здібностей та якостей, необхідних для ефективної діяльності фахівця у закладах загальної середньої освіти із запобігання появі підлітків, схильних до вчинення правопорушень) та *діяльнісний* (система фахових умінь, які застосовуються у практиці роботи соціального педагога з попередження правопорушень серед підлітків у закладах загальної середньої освіти).

Таким чином, сформованість компонентів готовності соціального педагога до профілактики правопорушень серед підлітків у закладах загальної середньої освіти забезпечуються у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних фахівців в умовах вищого педагогічного навчального закладу.

Борсук Т.О.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ДИСМОРФОМАНІЇ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Н.М. Савельєва

Дисморфоманія являє собою розлад поведінки, за якого суб'єкт надзвичайно стурбований невеликими дефектами або деякими особливостями свого власного тіла. Інтерес

до власної зовнішності завжди був актуальним для людини, позаяк зовнішній вигляд має певний вплив на самооцінку людини, на її поведінку у соціумі, та насамкінець опосередковано впливає на процес її соціалізації. Для людини зовнішність є тою умовою, яка багато в чому визначає професійну, соціальну і навіть її особистісну успішність, а ставлення до власного тіла виступає одним з аспектів соціальних поглядів на людину та її місце в суспільстві.

Із проблемою ставлення до власної зовнішності пов'язана і проблема дисморфоманії, для формування якої найбільш сприятливим є підлітковий вік. Дисморфоманія проявляється у стійкому переконанні людини щодо наявності у неї уявних фізичних вад або у перебільшенні існуючих. Наслідками таких переконань можуть стати специфічні нав'язливі стани, зниження самооцінки, депресія, фанатичні захоплення, агресивні прояви, протиправна поведінка, певні психопатологічні відхилення, навчальна дезадаптація, а також формування соціофобії та вживання психотропних речовин як способу самолікування. Отже, наслідками дисморфоманійних розладів є не тільки втрата зв'язку із суспільством, а й загроза життю людини.

Дисморфоманія досліджується цілим спектром наук: філософія, медицина (зокрема психіатрія, пластична хірургія), фізіологія, психологія, педагогіка. Теоретичні основи проблеми дисморфоманії розробляли В. Бехтерев, П. Жане, Г. Крайг, А. Лоуен, Е. Морселлі, О. Соколова та інші.

Підлітковий вік – це період від 10-11 до 15 років, що відповідає віку учнів 5-9 класів сучасної школи. Початок підліткового періоду характеризується якісним зрушенням у розвитку самосвідомості: у підлітка починає формуватися позиція дорослої людини, поява якої означає, що він суб'єктивно вже вступив у нові стосунки з оточуючим світом дорослих, зі світом їхніх цінностей. Підліток активно засвоює ці цінності, вони складають новий зміст його свідомості, існують як цілі і мотиви поведінки та діяльності, як вимоги до себе та інших, як критерії оцінок і самооцінки. Він прагне осмислити свої домагання на визнання, оцінити себе як майбутнього юнака чи дівчину, визначитися у соціальному просторі. Підліток зацікавлено рефлексує на себе та інших, співвідносячи властиві йому особливості з проявом однолітків і дорослих [1, с. 64-65].

Підлітковий вік характеризується швидким, нерівномірним розвитком організму. Нерівномірність розвитку серця і кровоносних судин, а також посилена діяльність залоз внутрішньої секреції призводять до знервованості, швидкої втоми, часом до запаморочення й підвищеного серцебиття. Нервова система підлітка ще не готова витримати потужні й тривалі подразники, отже часто перебуває під їхнім впливом у стані загальмованості або сильного збудження.

Біологічне дозрівання спричиняє зміни у зовнішності, самооцінка якої є важливою передумовою формування «Я-концепції», статевої ідентичності загального ставлення до себе. Диспластичність, надмірна вага, функційна слабкість і функційні зрушення призводять до серйозних переживань, пов'язаних з подобою тіла – фізичним «Я». Самосвідомість юнаків вже включає в себе всі компоненти самосвідомості дорослої особистості. Підлітка починає хвилювати він сам у своєму фізичному і духовному втіленні. «Яким я можу постати перед іншими?» – актуальне запитання для нього. У зв'язку з цим особливим об'єктом його переживань стає власна зовнішність [2, с. 123-125].

Особливе значення для молоді має його обличчя. Підлітки дивляться на себе в дзеркало значно частіше і пильніше, ніж це роблять діти. «Хто Я?», «Який Я?», «Наскільки я привабливий?» – запитання, що постійно постають. Підліток уважно розглядає своє обличчя, піддає його ревізії, яку супроводжує тривога, невпевненість у собі і водночас надія на свою привабливість. Ідентифікація зі своєю новою зовнішністю – складний для підлітка процес. Прийняти себе таким як є, незважаючи на діючі у суспільстві еталони краси та думку однолітків, є важливим завданням цього вікового періоду. Неприйняття ж своєї зовнішності призводить до появи низки комплексів та може стати передумовою розвитку дисморфоманії [3, с. 34].

Суть підліткової дисморфоманії неспецифічна і полягає у твердому переконанні наявності у себе фізичної вади. Даний синдром притаманний переважно особам підліткового віку – більше 80% випадків припадає на період статевого дозрівання, здебільшого прояви дисморфоманії з'являються в середньому і старшому підлітковому віці [3, с. 36-37].

Найчастіше недолік бачиться на обличчі – великий потворний ніс (комплекс Сірано де Бержерака), завеликі вуха, кругле «як місяць» обличчя, проблемна шкіра обличчя тощо. В інших випадках побоювання зосереджені на статурі: надмірна повнота або худоба, занадто великі сідниці, криві або тонкі ноги. Середнього зросту хлопці здаються собі потворно низькими поряд з однолітками. Дівчата навпаки переживають з приводу високого зросту.

Особливі побоювання у хлопців викликає будова геніталій і вони зачасту не можуть ходити до туалету в присутності сторонніх, уникаючи громадських туалетів. У підлітків чоловічої статі дисморфоманія взагалі часто поєднується із затримкою сексуального розвитку. У підлітків жіночої статі даний синдром частіше розвивається на тлі акселерації, збільшуються молочні залози, з'являється первинний і вторинний волосяний покрив.

Предметом болючої заклопотаності можуть стати також інші фізіологічні особливості, які уявляються як вкрай неприємні для оточуючих і тому спричиняють неприємне ставлення до підлітка. Сюди відноситься побоювання неприємного запаху поту, запаху з рота тощо. В основі дисморфоманії можуть лежати дійсні, але незначні дефекти, які аж ніяк не створюють несприятливого ставлення у оточуючих. Значення цих недоліків надзвичайно перебільшується. В інших випадках ці дефекти є цілком уявними. Виникають подібні переживання частіше раптово, в ситуації, де підліток стає об'єктом небажаної уваги оточуючих або невтішного зауваження на свою адресу. У деяких же випадках переживання визрівають поступово [4, с. 43-44].

Поглиблена рефлексія на свою зовнішність і тривога з її приводу поряд з іншими віковими проблемами створюють у підлітків загальне невдоволення та напруженість, які на тлі підліткової кризи можуть призвести до розвитку дисморфоманії.

Підлітковий вік є сензитивним періодом для формування дисморфоманійних проявів. Біологічне дозрівання спричиняє зміни у зовнішності, самооцінка якої є важливою передумовою формування «Я-концепції». У зв'язку з цим особливим об'єктом переживань стає власна зовнішність. Поглиблена рефлексія на свою зовнішність і тривога з її приводу поряд з іншими віковими проблемами створюють у підлітків загальне невдоволення та напруженість, які на тлі підліткової кризи можуть призвести до розвитку дисморфоманії.

Список використаних джерел:

1. Гурьева, В.А. Психопатология подросткового возраста / В.А. Гурьева, В.Я. Семке, В.Я. Гиндикин. Томск: ТГУ, 1994. 308 с
2. Кле, М. Психология подростка. *Психология подростка*: хрестоматия. М.: Российское педагогическое агенство, 1997. С. 103-140.
3. Коркина М.В. Дисморфомания в подростковом и юношеском возрасте. М.: Медицина, 1984. 83 с.
4. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія / М.В.Савчин, Л.П. Василенко. К.: Академвидав, 2005. 202с.

Бувалкіна Ю.С.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня

Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент Н.О. Сайко

Соціально-економічна ситуація, що склалася на сучасному етапі розвитку України, кризові явища у сфері економіки і фінансів зумовлюють необхідність посилення соціального

захисту дітей-інвалідів, визначення пріоритетних напрямів роботи об'єднаних територіальних громад.

Одним із таких напрямів є рання соціальна реабілітація дітей з інвалідністю та їх інтеграція у соціум. Кожна дитина по-своєму унікальна і потреби кожної дитини специфічні. Вона становить незмірну цінність для своїх батьків і родичів, а всі діти разом – неоціненний скарб суспільства, запорука його майбутньої долі. Ці твердження мають універсальне значення у всіх суспільствах і культурах.

Під «особливими потребами» можна розуміти принаймні три речі: з одного боку – це необхідність у специфічних методах обстеження, навчання та комунікації, реабілітації. З іншого – необхідність у спеціальних засобах пристосування – допоміжні пристрої для ходьби, інвалідні візки, слухові апарати тощо, аж до складної комп'ютерної та медичної техніки, а також підвищені вимоги до безбар'єрної структури та адаптації середовища.

Наступний напрям роботи ОТГ з дітьми, які мають інвалідність є підсилення соціального захисту дітей. Частіше, ніж інші, такі діти опиняються під загрозою сирітства або відмови батьків, відмови шкіл від їхнього навчання, професійної освіти, неможливості працевлаштування, зрештою, виключення з суспільства в цілому. Тому часто фізична вада, особливо коли вона поєднана з мозковою дисфункцією або психоневрологічною інвалідністю, призводить до маргіналізації особи, алкоголізму, жебрацтва, сексуальної експлуатації. Щоб уникнути цих важких соціальних наслідків, варто організувати активну роботу щодо раннього включення таких дітей у позитивно спрямовані види діяльності, що є спільними зі здоровими дітьми. Наприклад, спільне проведення дозвілля, різних свят, відпочинку і по можливості навчання.

Соціалізація дітей з особливими потребами – це складний процес, сутність якого полягає у створенні таких умов для саморозвитку особистості, в результаті яких виробляється активна життєва позиція. Соціалізація дітей з інвалідністю повною мірою можлива лише за умов розв'язання ряду проблем: дитини, сім'ї, професіоналів, суспільства, фізичного середовища. Усі ці проблеми можна розділити на проблеми макрорівня, мезорівня, мікрорівня.

Основними чинниками соціалізації дітей з особливими потребами можна назвати сім'ю; систему спеціальної освіти (навчальні і позанавчальні заклади); соціальні служби (зокрема, центри соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді); громадські організації, товариства, спільноти [20].

У соціально-педагогічній роботі з дітьми з інвалідністю слід орієнтуватися на показники адаптації до особливих умов життєдіяльності:

- соціально-психологічний стан членів сім'ї;
- їх соціокультурна адаптованість;
- адекватність батьківсько-дитячих взаємин;
- реабілітаційно-корекційна культура та активність батьків;
- ефективність спілкування у сім'ї.

Рівні прояву означених показників:

- високий (члени сім'ї адекватно сприймають ситуацію);
- середній (члени сім'ї частково підкорилися особливим обставинам, примирилися з ними);
- низький (члени сім'ї виявляють неадекватне сприйняття як сімейної ситуації, так і самої дитини).

Діяльність сім'ї щодо соціалізації дитини з особливими потребами включає:

- 1) вивчення і використання цінностей та досягнень суспільства, спрямованих на задоволення індивідуальних потреб дитини з обмеженими можливостями;
- 2) створення власних цінностей та формування гармонійних взаємовідносин між дитиною і соціальним середовищем.

До основних напрямів соціально-педагогічної роботи з сім'єю, в якій виховуються дитина з особливими потребами ми віднесли: діагностичний, консультативний, корекційний, реабілітаційний, прогностичний, профорієнтаційний, координаційний.

Соціалізація дітей з особливими потребами є дуже складним і суперечливим процесом, що вимагає розробки педагогічно вивірених за змістом форм і методів соціально-педагогічної роботи з цією категорією дітей.

Список використаних джерел:

1. Акатов Л.И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Психологические основы: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Гуманит. узд. центр ВЛАДОС, 2003. 368 с.
2. Бойко М.Д. Право соціального забезпечення України: Навчальний посібник. Вид. 3-тє, доп. та переробл. К.: Атіка, 2006. 380 с.
3. Власова Т.А., Певзнер М.С. О детях с отклонениями в развитии. М., 1973. 205 с.
4. Дитинство в Україні: права, гарантії, захист; зб. док. К.: «Столиця», 1998. Ч. 1. 248 с.
5. Закон України «Про охорону дитинства». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 30. С. 142.
6. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2006. № 2–3. С. 36
7. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» від 21.06.2001 р. №2558–ІІІ. *Відомості Верховної Ради*, 2001. №42. С.213.
8. Зверєва І.Д., Іванова І.Б. Концептуальні основи соціального захисту людей з функціональними обмеженнями. *Інвалід і суспільство: проблеми інтеграції*. К., 1995. С. 4–10.

Буркова М.В.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ У ДІТЕЙ-СИРІТ

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор М.П. Васильєва

Під впливом несприятливих соціально-економічних факторів зростає чисельність сімей, які характеризуються втратою таких необхідних характеристик, як відповідальне материнство та батьківство, що в свою чергу зумовлює зростання кількості дітей - соціальних сиріт. Виховання таких дітей в умовах інтернатного закладу позбавляє їх можливості засвоювати прийнятні зразки соціорольової сімейної поведінки, а недостатня підготовленість вихователів з питань формування цінностей сімейного життя сприяють тому, що діти-сироти не мають чіткого розуміння призначення сім'ї, не готові до виконання сімейних ролей. Це зумовлює потребу у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників до роботи з формування цінностей сімейного життя у дітей-сиріт.

Важливим для забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців є аналіз та узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду роботи з формування цінностей сімейного життя у вихованців інтернатних закладів. Аналіз наукових досліджень показав, що проблема сімейних цінностей вивчалася І. Дементьєвою, О. Дрогобицьким, О. Дибіною, М. Нікітіною, Н. Розовим. Професійна підготовка фахівців до роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування була предметом досліджень І. Зверєвої, Н. Шмельової, І. Трубавіної, К. Ігнаєнко, І. Галатир.

Аналіз закордонного досвіду соціальної роботи з дітьми-сиротами, що забезпечує засвоєння ними соціально-значущих сімейних цінностей дозволив виокремити такі цікаві ідеї, що можна використовувати у процесі підготовки майбутніх соціальних працівників: 1) у

Великобританії дітей-сиріт підліткового віку переводять у спеціалізовані будинки, де діє принцип – доросле життя під наглядом старших, де дитина може звертатися за допомогою до соціального працівника у разі необхідності, що надзвичайно важливо на етапі створення власної сім'ї; 2) підвищення практичної складової підготовки в системі навчання соціальних працівників в США дозволяє студентам працювати безпосередньо з клієнтами під час практики; 3) у Польщі інтернатні установи мають сприяти налагодженню і збереженню контакту дитини і її біологічних батьків; соціальні працівники закріплюються за кожною окремою дитиною і займаються веденням її випадку, готують дитину до її переходу у самостійне життя; 4) в Австрії діють будинки допомоги для підлітків, в яких утримуються діти віком від 15 років, що перебувають там цілодобово під постійним наглядом соціальних працівників; фахівці готують підлітків до самостійного життя і організовують навчання їх необхідним життєвим навичкам; 5) у німецькому дитячому будинку діти мають право разом з вихователем складати щоденні плани роботи на день, мають певну кількість власних заощаджень, а старші підлітки навіть залучаються до походів у магазин та приготування їжі; 6) у Словаччині до процесу підготовки дитини до самостійного життя залучаються працівники закладу стаціонарної освіти, також, за потреби дітям може надаватися грошова підтримка на забезпечення житлом чи інші потреби до досягнення ними 25-річного віку.

Отже, на основі аналізу вітчизняного та закордонного досвіду з проблеми формування цінностей сімейного життя у дітей-сиріт в інтернатному закладі ми дійшли таких висновків: краще забезпечувати засвоєння системи сімейних цінностей у дітей-сиріт в умовах наближених до сімейних (прийомні сім'ї, мостові сім'ї, будинки сімейного типу); більше уваги варто звернути саме на те, щоб виховати у дітей самостійність, сформувати здатність бути справжнім сім'янином, здатним взяти на себе відповідальність. Усі вищезазначені ідеї є важливими під час здійснення професійної освіти фахівців соціальної галузі, тому перспективним напрямом подальших досліджень є визначення суті та особливостей професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до формування цінностей сімейного життя у дітей-сиріт.

Візіренко О.В.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ПРОФОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, доцент Н.Д. Кабусь

У наш час проблема підготовки учнів до свідомого вибору професії стає актуальною тому, що орієнтація на певну професійну діяльність, свідомий вибір свого життєвого шляху є невід'ємною складовою всього навчально-виховного процесу в школі. Особливого значення набуває проблема здобуття учнями адекватних знань про певну галузь професійної діяльності, власні можливості оволодіння нею. Тож, саме професійна діяльність соціального педагога в загальноосвітніх навчальних закладах обумовлює допомогу учням у професійному самовизначенні.

Соціальний педагог повинен бути координатором і організатором у розв'язанні проблеми соціально-професійного самовизначення учнів старшої школи. Проте, на сьогодні відсутня продумана система профорієнтаційної діяльності соціального педагога щодо формування й розвитку у школярів якостей конкурентноспроможної соціально успішної особистості.

Одним з напрямів діяльності соціального педагога в школі є професійна освіта, професійна діагностика, професійне виховання, професійне консультування. Усі ці етапи сприяють професійному самовизначенню учнів, насамперед виявленню й розвитку

здібностей, формуванню мотивів вибору професії, професійних інтересів, моральних та інших якостей, важливих для майбутньої трудової діяльності.

Аналізуючи процес професійної орієнтації учнів в Україні, можна відмітити, що метою системи професійної орієнтації є формування в учнівської молоді умінь обирати сферу професійної діяльності, що оптимально відповідає особливостям запиту ринку праці. У зв'язку з цим профорієнтація в старшій школі повинна вирішувати певні завдання, а саме формування особистості працівника нового типу, що забезпечить ефективне використання кадрового потенціалу.

Найбільш оптимальною формою профорієнтаційної роботи є колективна. Коли учні працюють в групі, перед кожним відкривається можливість побачити себе очима інших. Групу організовують для впливу міжособистісних стосунків з метою розвитку соціально-психологічної компетентності, навичок спілкування та взаємодії. Головний метод в групі – вільна дискусія без попередньо прийнятого плану в поєднанні з ігровими методами. Висока активність вихованців дає змогу вирішувати проблеми соціально-професійного самовизначення. Ефективність цієї форми роботи визначено специфікою групового спілкування. Включення учнів у таку діяльність дозволяє розкрити суб'єктивний внутрішній світ однієї людини й проаналізувати її світоглядну позицію іншими.

Таким чином, сучасний загальноосвітній навчальний заклад повинен не готувати старшокласника до життя, а виховувати самим життям. Навчитися жити – це значить виробити власну позицію в житті, життєву стратегію, здійснити власний життєвий вибір. Завдання соціального педагога в реалізації цієї вимоги – допомогти особистості зорієнтуватися в системі найрізноманітніших суперечливих і неоднозначних цінностей, визначити власне життєве кредо та стиль поведінки; виробити спосіб реакції на незгоди.

Отже, основними завданнями соціального педагога з учнями старшої школи на етапі вибору професії є не лише надання своєчасної допомоги, але й озброєння її ефективними механізмами самостійного подолання труднощів, вироблення відповідального ставлення до свого професійного самовизначення.

Тож, чим більше інформації має соціальний педагог, чим більш креативно він ставиться до можливості використання незвичних форм і методів роботи, тим більшого ефекту він досягне.

Галас Т.В.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент О.М. Василенко

У зв'язку із прийнятим в Україні курсом на впровадження інклюзивного навчання в освітніх закладах, виникла нагальна потреба у підготовці до цієї діяльності кваліфікованих кадрів – працівників соціальної сфери. Але, як демонструє практика, у межах професійної освіти соціальних працівників приділено недостатньо уваги, щодо формування професійних орієнтацій майбутніх фахівців до роботи з дітьми та молоддю з особливими потребами. Певною мірою проблеми впровадження інклюзивної освіти обумовлені низьким рівнем підготовки кадрів, які не мають навичок професійної діяльності в умовах інклюзивного навчального закладу, не володіють відповідними методиками та досвідом роботи, недостатньо обізнані щодо можливостей застосування сучасних засобів навчання в інклюзивному середовищі.

Огляд наукової літератури присвяченої висвітленню проблем підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи в інклюзивному середовищі, свідчить, що аналіз проблем з даного напрямку дослідження зосереджено у працях: М. Бевзюк, І. Демченко, Е. Данілавичюте, А. Колупаєвої, С. Литовченко, Ю. Найди, І. Малишевської, О. Мартинчук, Г. Першко, Л. Савчук, Н. Софій. Автори, розкриваючи професійну підготовку майбутніх соціальних працівників як соціально-педагогічну проблему, підкреслюють її значення, визначають форми і методи підготовки до оволодіння знаннями та навичками роботи в інклюзивному середовищі, у ході виробничої практики вдосконалювати інклюзивну компетентність.

У Законі України „Про освіту” поняття „інклюзивне освітнє середовище” пояснюється, як „сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей”.

У теорії та практиці вищої освіти накопичено значний досвід, який може стати основою для формування кваліфікованого фахівця. Так, у роботах науковців обґрунтовано науково-теоретичні підходи впровадження інклюзивного навчання у освітній процес (А. Колупаєва, С. Миронова); проаналізовано нормативно-правові аспекти інклюзивної освіти (Ю. Богінська, Л. Миськів, Т. Пилипенко); розглянуто створення інклюзивного освітнього середовища в системі вищої освіти (Т. Бондар, О. Глузман, О. Дікова-Фаворська, К. Кольченко, П. Таланчук); проведено аналіз теоретичного та практичного застосування інклюзії у загальноосвітніх закладах (В. Бондар, О. Бородіна, І. Калініченко, В. Костюк, В. Маланчій, Л. Прядко); вивчено особливості впровадження інклюзивного навчання у дошкільних закладах (А. Волосяк, О. Кас’яненко, І. Кузава, С. Чупахіна). Не зважаючи на різні аспекти дослідження визначеної проблеми, науковці відмічають, що професійна підготовка майбутніх соціальних працівників є необхідною передумовою їх становлення як професіонала, соціально компетентних, психологічно зрілих особистостей, що володіють високою фаховою майстерністю, сучасним світоглядом, а також обізнані у сучасних проблемах інклюзії. О. Добровицька підготовку майбутніх соціальних працівників до роботи в освітньому інклюзивному середовищі як: процес і результат оволодіння цінностями соціальної та соціально-педагогічної діяльності, професійно-необхідними знаннями, вміннями і навичками, формування професійно-важливих особистісних якостей, які є основою готовності до професійної соціальної та соціально-педагогічної роботи в інклюзивному середовищі.

Отже, аналіз науково-практичної літератури присвяченої висвітленню проблем підготовки майбутніх фахівців в умовах інклюзивного освітнього середовища демонструє той факт, що сучасний соціальний працівник зобов’язаний володіти знаннями та навичками роботи в інклюзивному середовищі, застосовувати спеціальні прийоми та методи, вдосконалювати інклюзивну компетентність.

Герасименко А.Ю.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

АКТУАЛЬНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО КОРЕКЦІЇ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Науковий керівник - кандидат педагогічних наук, доцент Н.О. Єсіна

Сучасний етап розвитку української державності характеризується нестабільністю соціально-економічної, політичної систем, що призводить до нівелювання системи загальнолюдських цінностей. Проявом цього стає посилення негативних тенденцій, які провокують девіантну поведінку особистості. Особливо вразливою соціальною групою щодо розвитку девіантної поведінки є діти, зокрема підліткового віку. Так, за офіційними

статистичними даними МВС України упродовж останніх десяти років рівень дитячої злочинності виріс удвічі. Загалом на обліку правоохоронних органів перебувають близько 70 тисяч неповнолітніх. Це зумовлює необхідність теоретичного аналізу девіантної поведінки підлітків як актуальної соціальної проблеми, зокрема задля розробки ефективної системи корекційної соціально-педагогічної роботи щодо її подолання.

На основі аналізу наукових праць М. Волошенко, Л. Тюпті «соціальну корекцію» визначено як діяльність соціального суб'єкта з виправлення тих особливостей психологічного, педагогічного і соціального плану, що не відповідають прийнятим у суспільстві моделям і стандартам. Корекційний соціально-педагогічний вплив може здійснюватися за такими напрямками, як: відновлення (відтворення тих якостей соціального суб'єкта, що переважали до появи відхилення); компенсування (посилення якостей діяльності соціального суб'єкта, що можуть замінити втрачене в результаті певних порушень); стимулювання (активізація позитивних якостей, діяльності соціального суб'єкта, формування визначених ціннісних орієнтацій, установок окремих індивідів, створення позитивного емоційного фону і відносин у мікросоціумі) та виправлення (заміна негативних властивостей, якостей соціального суб'єкта на позитивні).

Слід зазначити, що забезпечення ефективної корекційної соціально-педагогічної роботи з підлітками девіантної поведінки є комплексною соціальною проблемою, вирішення якої вимагає залучення до взаємодії різних соціальних інституцій. При цьому провідна роль у цьому процесі належить фахівцям соціальної галузі, і, насамперед, соціальному педагогові закладу загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО). Це, у свою чергу, зумовлює потребу в професійній підготовці майбутніх фахівців соціальної галузі до роботи з корекції девіантної поведінки підлітків в умовах ЗЗСО.

Проведений аналіз наукових джерел засвідчив, що теоретичні аспекти професійної підготовки фахівців соціальної галузі розкрито у працях вітчизняних (Р. Вайнола, М. Васильєва, Н. Кабусь, В. Костіна, О. Карпенко, В. Поліщук, С. Харченко та ін.) та закордонних (О. Абдуліна, М. та Ю. Галагузови, В. Сластьонін, О. Холостова та ін.) учених. Проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з різними соціальними суб'єктами частково репрезентовано в дослідженнях О. Волошенко, І. Зверєвої, М. Малькової, І. Романюка, І. Сидорук та ін.; до профілактично-корекційної роботи з педагогічно занедбаними підлітками – М. Ярошко. Проте, недостатньо розробленими залишилися технологічні аспекти роботи соціального педагога з корекції девіантної поведінки підлітків в умовах ЗЗСО. Також потребує удосконалення комплекс засобів підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до визначеної роботи.

Таким чином, удосконалення системи корекційної соціально-педагогічної роботи з підлітками девіантної поведінки у ЗЗСО є актуальною соціальною проблемою. Ефективність такої роботи у ЗЗСО залежить від комплексності корекційного впливу та професіоналізму суб'єктів, які його здійснюють, насамперед, фахівців соціальної галузі. Отже, необхідним є забезпечення якісної професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до корекції девіантної поведінки підлітків, зокрема у закладі загальної середньої освіти.

Голуб Д.Ю.

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ПРОГРАМА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПРОФІЛАКТИКИ КОМП'ЮТЕРНОЇ АДИКЦІЇ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, доцент Н.Д. Кабусь

На даному етапі розвитку людства комп'ютерні технології дуже міцно закріпилися у нашому житті. Багато людей, а частіше саме молодь та підлітки, не можуть уявити свого

існування без комп'ютера, його функцій та похідних від нього гаджетів. В Україні існує потреба у первинній профілактиці комп'ютерної залежності у підлітків в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) з метою усунення ризику розвитку негативного соціального явища комп'ютерної адикції. Вирішити це питання можна за допомогою комплексної соціально-педагогічної програми, яка є дієвим засобом попередження комп'ютерної адикції старших підлітків.

Аналіз наукових джерел свідчить, що існують технології роботи соціального педагога з профілактики комп'ютерної адикції старших підлітків у ЗЗСО (Н.В. Сергєєва), однак вони були апробовані лише у межах наукового дослідження і не мають постійного практичного втілення у закладах освіти. В Україні комплексних програм соціально-педагогічної діяльності, які могли би підтвердити свою ефективність та педагогічність, виявлено не було.

Під комплексною програмою соціально-педагогічної діяльності розуміємо систему пов'язаних між собою за соціально-педагогічним напрямом і змістом соціально-педагогічної роботи заходів, що реалізуються групою суб'єктів, які організовують співробітництво з індивідом чи соціальною групою в прогнозованих чи спонтанних умовах з метою досягнення оптимального результату. Комплексна програма соціально-педагогічної діяльності з профілактики комп'ютерної адикції старших підлітків в ЗЗСО є науково обґрунтованою діяльністю, що являє собою систематизовану за етапами програму, спрямовану на оптимізацію соціально-педагогічної діяльності щодо профілактики комп'ютерної залежності у старших підлітків. Означена програма орієнтована на створення оптимальної соціальної ситуації розвитку особистості, її залучення до різних видів активності, розкриття внутрішнього потенціалу старших підлітків, й спрямована на зміну ціннісної орієнтованості суб'єкта, що дозволить попередити його негативну інтеграцію до віртуального світу.

Метою комплексної програми соціально-педагогічної діяльності з профілактики комп'ютерної адикції старших підлітків є попередження цього соціального явища, виявлення та розвиток у неповнолітніх позитивної ціннісної орієнтованості на життя без надмірного негативного застосування комп'ютера та похідних від нього гаджетів у життєдіяльності.

Комплексна програма соціально-педагогічної діяльності з профілактики комп'ютерної адикції старших підлітків в умовах ЗЗСО актуальна та значуща для сучасних підлітків, тому є потреба в її розробці. На даному етапі нашого дослідження була створена та апробована (на базі ЗЗСО) технологія роботи соціального педагога, яка складається з трьох етапів: констатуючий, формуючий та контрольний.

Констатуючий та контрольний етап створені для проведення діагностичної програми, яка визначила рівні наявності чи ризики виникнення та розвитку комп'ютерної адикції у старших підлітків. Дослідження засвідчило, що рівень ризику розвитку справжньої залежності є досить високим та перевищує середні показники.

Формуючий етап технології та орієнтований на вирішення таких завдань: 1) просвітництво учнів щодо існування явища комп'ютерної залежності та ознайомлення з її проявами; 2) розвиток в учнів позитивної ціннісної орієнтованості на життя без надмірного застосування комп'ютера у життєдіяльності. Етап передбачає проведення таких заходів: просвітницького «Комп'ютерне суспільство» та профілактичного «Стоп, віртуальність!». Також було проведено рольову гру «Служба допомоги», яка дозволила підліткам виявити свої проблеми (через які вони надмірно проводять час за комп'ютером) та вправу «У валізу не поміститься комп'ютер» – це дало можливість старшим підліткам порівняти своє віртуальне життя та розмаїття сфер позитивної соціалізації в реальному житті. Також на цьому етапі слід проводити роботу з батьками та педагогічним колективом. Так, педагогів доцільно залучити до оцінювання результативності соціально-педагогічної програми, а для батьків було розроблено пам'ятки «Як попередити комп'ютерну залежність вашої дитини?» та батьківська година «Чим займається моя дитина за комп'ютером: що робити та як розмовляти».

Контрольний етап технології соціально-педагогічної діяльності з профілактики комп'ютерної адикції старших підлітків у ЗЗСО має на меті проведення повторного діагностування для того, щоб виміряти та відстежити динаміку змін у розвитку позитивної

ціннісно-орієнтаційної системи життя підлітків без надмірного та негативного проведення часу з комп'ютерною технікою. На цьому етапі відбувається оцінка ефективності технології профілактики, вносяться пропозиції щодо корекції складу комплексної програми та технології, її змісту, форм проведення заходів тощо.

Таким чином, комплексна програма соціально-педагогічної діяльності з профілактики комп'ютерної адикції старших підлітків у закладі загальної середньої освіти знаходиться на стадії розробки й має ґрунтуватися на різноманітних формах та методах роботи, які повноцінно наповнюють профілактичну діяльність на первинному рівні. Результати апробації технології засвідчили, що вона є досить ефективною, проте потребує розширення форм та методів роботи для підвищення результативності діяльності з профілактики комп'ютерної залежності старших підлітків.

Гольфельд Т.Г.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Науковий керівник - кандидат педагогічних наук, доцент О.М. Василенко

Соціально-економічний розвиток будь-якої держави залежить від виваженої соціальної політики й створення міцної системи державних стандартів і соціальних гарантій щодо захисту різних категорій населення. Особливо це стосується багатодітних сімей, в якій батьки виховують трьох і більше дітей. Саме такі сім'ї є основою вирішення демографічних проблем та показником соціального благополуччя країни.

Серед найважливіших законів, що становлять правову основу соціально-педагогічного супроводу багатодітної родини, слід відзначити такі закони України: «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», «Про охорону дитинства». Базові механізми її реалізації розкрити у постановах Кабінету Міністрів України «Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг)», «Порядок здійснення соціального супроводу центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді сімей та осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах».

Аналіз нормативної бази дозволив визначити, що соціально-педагогічний супровід багатодітної сім'ї передбачає: здійснення соціальної допомоги (додаткові виплати, відпустка, безкоштовне оздоровлення дітей, навчання у позашкільних закладах та пільгові умови для вступу до вищих закладів; безкоштовний проїзд усіма видами міського транспорту; пільги на харчування дітей у шкільних закладах та дитячих садочках; пільги щодо плати за користування житлом, комунальні виплати); надання соціальних послуг (інформаційні, психологічні, соціально-педагогічні, соціально-медичні, юридичні, соціально-економічні); соціальне виховання (створення умов та проведення заходів, спрямованих на оволодіння і засвоєння загальнолюдських і спеціальних знань, соціального досвіду); психологічну, соціальну та юридичну підтримку (надання професійної допомоги у розв'язанні проблем); консультування (збереження, підтримку, захист здоров'я членів сім'ї).

Нормативно-правові аспекти проблеми розглядаються в контексті положень законів України, в яких зазначається, що при здійсненні соціально-педагогічного супроводу багатодітної сім'ї надаються такі послуги, як: інформаційні послуги (довідкові послуги про соціальні виплати, умови отримання допомоги, надання контактів служб для звернення за допомогою); психологічні послуги (діагностика, консультація з питань психічного здоров'я, надання порад, навчання долати труднощі, організація груп взаємодопомоги, корекція та реабілітація); соціально-педагогічні послуги (навчання батьків методам виховання,

всебічного, гармонійного розвитку сім'ї, моніторинг виконання запланованих дій; мобілізація власних ресурсів сім'ї для вирішення проблем, консультування з педагогічних питань, влаштування дитини в позашкільний заклад); соціально-медичні послуги (посередництво в здійсненні лікувально-оздоровчих заходів; консультації по збереженню і зміцненню здоров'я; формування здорового способу життя й подолання шкідливих звичок; профілактика туберкульозу, захворювань; сприяння в підтримці та охороні здоров'я); юридичні послуги (консультування з питань законодавства, гарантій та пільг; здійснення захисту прав та інтересів сім'ї чи особи; захист прав дитини); соціально-економічні послуги (допомога в залученні додаткових ресурсів для задоволення матеріальних інтересів і потреб сімей, забезпечення одягом, взуттям, грошової, гуманітарної допомоги).

Отже, нормативно-правова база соціально-педагогічного супроводу забезпечує правовий захист багатодітних сімей, створює умови для її нормального, гармонійного розвитку. Подальшої розробки потребує вивчення шляхів професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до соціально-педагогічного супроводу багатодітної сім'ї.

Дерев'янюк Г.О.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Науковий керівник - кандидат педагогічних наук, доцент Н.О. Єсіна

Вивчення та всебічний аналіз проблеми підготовки майбутнього соціального педагога з формування здорового способу життя у молодого покоління є одним з найактуальніших питань сьогодення, розв'язання якого визначає майбутнє нашої держави та подальше існування здорової української нації. У зв'язку із загостренням соціально-економічних проблем суспільства і погіршенням стану здоров'я як дорослого, так і дитячого населення, визначальною інституцією у підготовці майбутнього соціального педагога з формування здорового способу життя дітей та підлітків є система освіти, ключова роль якої полягає у формуванні культури здоров'я та здорового способу життя учнів.

Проаналізувавши теоретичну основу здійснення соціально-педагогічної діяльності у підготовці майбутнього соціального педагога з формування здорового способу життя підлітків, ознайомившись з фізіологічними особливостями підліткового віку, проаналізувавши вітчизняний й зарубіжний досвід з формування здорового способу життя, було розроблено комплексну програму соціально-педагогічної діяльності «Здоров'я дітей - здоров'я нації».

Мета комплексної програми «Здоров'я дітей - здоров'я нації» полягає у підготовці майбутнього соціального педагога до формування в підлітків знань про здоровий спосіб життя, створенні позитивної мотивації на здоровий спосіб життя, вмінь та навичок його вибору і дотримання у власному житті через впровадження спортивних форм, методів та засобів у навчально-виховний процес.

Виходячи з мети, було сформовано такі завдання комплексної програми соціально-педагогічної діяльності «Здоров'я дітей - здоров'я нації» з формування здорового способу життя підлітків у закладі загальної середньої освіти: сформувати систему знань підлітків про важливість власного здоров'я та способи його збереження; основи особистісної гігієни; правила збалансованого харчування; профілактику шкідливих звичок; попередження суспільно небезпечних хвороб (ВІЛ, СНІД); важливість та користь щоденних фізичних вправ; мотивації підлітків до ведення спортивного способу життя.

Об'єкти програми: підлітки, їх батьки. Суб'єкти програми: соціальний педагог, вчитель фізкультури, медичний працівник школи, батьки підлітків, класні керівники,

волонтери. Принципи: гуманізму, системності, диференційного підходу, опори на позитивний потенціал особистості. Методи роботи: лекції, бесіди, тренінги, дебати, тематичні виховні години, валеологічні хвилинки, спортивні заняття, фізкультхвилинки, спортивні змагання, естафети, динамічні перерви, квести, туристичні походи, екскурсії, прогулянки, майстер класи, свята, дні здоров'я, факультативи та курси за вибором, гуртки оздоровчого спрямування, акції з збереження здоров'я, клуби здорового способу життя.

Очікуваний результат комплексної програми «Здоров'я дітей - здоров'я нації»: сформована система знань у підготовці майбутнього соціального педагога підлітків про здоровий спосіб життя та способи його підтримання, вмотивування учнів до ведення здорового способу життя та до систематичних занять спортом.

Для досягнення зазначеного результату було розроблено план реалізації заходів комплексної програми «Здоров'я дітей - здоров'я нації», який передбачає здійснення соціально-педагогічної діяльності за такими напрямками (блоками): ціннісно-мотиваційний, теоретичний та практичний.

Довбня О.В.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ БУЛІНГУ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ

Науковий керівник - кандидат педагогічних наук, доцент О.М. Василенко

Реальністю сьогодні стало пропагування культу сили та жорстокості в ЗМІ, зниження виховного потенціалу сім'ї, порушення взаємодії між школою та сім'єю, поширення зразків асоціальної поведінки. Серед підлітків значного поширення набули різноманітні конфлікти. Однією з форм конфліктної взаємодії є булінг. Це явище характеризується гостротою і тривалістю негативних наслідків для всіх його учасників. Так, булінг у шкільному середовищі негативно впливає на розвиток особистості підлітка. Поширення даного явища серед підлітків викликає потребу у пошуку ефективних форм та методів соціально-педагогічної профілактики. Зважаючи на це, особлива роль відводиться соціальним педагогам, які систематично здійснюють превентивну та профілактичну роботу з учнями та педагогами закладів загальної середньої освіти.

Закон України «Про вищу освіту», «Про протидію булінгу (цькуванню)» актуалізує проблему підготовки майбутніх соціальних працівників до превентивного виховання підростаючого покоління, до профілактики булінгу серед підлітків. Це потребує впровадження в зміст професійної підготовки певних питань, спрямованих на профілактику проявів насильства та конфліктів серед дітей, над дітьми в суспільстві та в шкільному середовищі, на запровадження медіації та відновних практик у закладах освіти. Наприклад, для студентів третього курсу в навчальну дисципліну «Соціально-педагогічна профілактика адикцій» можна ввести тему «Булінг як соціально-педагогічна проблема», «Форми, методи протистояння булінгу». Для поглиблення знань студентів з цієї проблеми необхідно ознайомити їх з теоретичним матеріалом щодо булінгу за такими питаннями: соціально-психологічні причини виникнення булінгу; булінг у дитячому колективі; передумови виникнення булінгу; причини проявів насильства. З метою закріплення матеріалу можна провести семінарське заняття «Види булінгу, його учасники». На семінарі студенти обговорюють такі питання: види булінгу (фізичний, вербальний, прихований, кібербулінг); ініціація, процес і наслідки булінгу; учасники булінгу (булер, жертва, спостерігачі, захисники, співчуваючі); особистісні якості учасників, зміна та змішування ролей. Також, з метою формування навичок й вмінь розробки соціально-педагогічної технології з профілактики булінгу в навчальний курс «Технології соціальної роботи» у змісті лекції

«Діяльність щодо запобігання булінгу» розглянути такі питання: принципи організації превентивної роботи у закладах загальної середньої освіти; технології, правила, процедури і прийоми роботи для зупинення булінгу. Провести семінар-практикум «Методи арт-терапії», на якому студенти на основі вивчення літературних і музичних творів, ілюстрацій змогли б моделювати альтернативні варіанти розвитку подій. Підготувати презентацію з огляд зарубіжного досвіду профілактики булінгу, розібрати альтернативні методи «Шкільного суду» та «Човникової дипломатії». Для формування знань з основ асертивності, необхідно зі студентами – майбутніми соціальними працівниками провести тренінг асертивної поведінки. З метою формування вмінь організації профілактики булінгу в шкільному мікросередовищі при проходженні практики на 4 курсі в закладах загальної середньої освіти студентів слід залучати до роботи з профілактики та подолання булінгу, провести соціально-педагогічний захід із залученням усіх учасників навчально-виховного процесу, психологів, юристів, соціальних служб, поліції. При проходженні виробничої практики на підприємстві на батьківських зборах розкрити зміст питань психологічна, педагогічна, спеціальна допомога дітям, які стали жертвами булінгу. Психологічний, педагогічний, соціальний вплив на булерів. Кримінальна відповідальність.

Таким чином, завданнями комплексу розроблених занять є: систематизація знань студентів щодо групових процесів і взаємостосунків дітей у закладі загальної середньої освіти; навчитися визначати групи ризику (жертв та булерів) та проводити профілактичні заходи; ознайомитися з принципами організації системного протистояння булінгу серед підлітків; ознайомлення з зарубіжним досвідом попередження і подолання булінгу.

Збаранська Д.В.

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С Сковороди

СУТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ТА НАСЛІДКИ БУЛІНГУ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор М.П. Васильєва

Незадовільний стан розвитку країни та проблеми, що простежуються у суспільстві, спричинили сплески агресії, зростання насильства, жорстокості людей у повсякденному житті. Водночас непокоїть збільшення кількості злочинів у шкільному середовищі. За даними ЮНІСЕФ за 2017 рік, близько 67% дітей в Україні у віці від 11 до 17 років стикалися із цькуванням та проявами агресивної поведінки. З них 24% стали жертвами булінгу, приблизно половина з яких нікому не розповідали про ці випадки.

Явище жорстокої поведінки в шкільному середовищі найчастіше ототожнюють з поняттям «булінг». Для нашого дослідження найбільш доцільним є визначення булінгу Д.А. Лейном як сукупності соціальних, психологічних і педагогічних проблем, які охоплюють процес тривалого фізичного чи психологічного насилля з боку індивіда або групи стосовно індивіда, що не може захистити себе в певній ситуації.

Явище є найбільш розповсюдженим саме серед підлітків. Це пов'язано з характерними для них психологічними особливостями: емоційна нестабільність, легке навіювання тих чи інших ідей, слабка підготовка до реалій життя, підлітковий максималізм, ослаблення здатності до самоконтролю за власною поведінкою тощо.

Слід зважати на ті фактори, що грають особливу роль у формуванні особистості підлітка: сім'я (матеріально-побутова ситуація та психологічний клімат у сім'ї є головним джерелом прикладів агресивної поведінки для більшості дітей); друзі та клас (підліток переймає модель поведінки своїх однолітків); ЗМІ (спостереження за проявами насильства, що демонструється на телебаченні та в мережі Інтернет). Важливо зазначити, що саме агресивна поведінка є головною передумовою виникнення явища булінгу.

Найпоширенішими є дві основні форми шкільного булінгу: фізичний (удари, побої, стусани, сексуальний булінг тощо) та психологічний (образи, погрози, ігнорування, несприйняття, кібербулінг тощо).

Цькування – переважно латентний процес, але найнебезпечнішими є саме наслідки. Наслідки існують як для булерів (схильність до участі в бійках, крадіжок, поганих звичок тощо), для жертв (низька самоповага, невпевненість у собі, психологічне та фізичне виснаження, депресія, суїцидальні думки, пропуск занять тощо), так і для спостерігачів (страх, нездатність діяти, почуття провини за бездіяння та навіть бажання приєднатися до процесу).

Отже, булінг є негативним явищем, яке має небезпечні наслідки для усіх учасників. Тому необхідно особливу увагу приділяти вивченню цієї проблеми в напрямі пошуку шляхів попередження й подолання явища.

Коломієць Т.О.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

АКТУАЛЬНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент І.О. Шеплякова

Актуалізованою у сьогоденні є проблема забезпечення необхідних умов у соціумі для позитивної соціалізації дітей, зокрема молодшого дошкільного віку. Значущим інститутом соціалізації дітей цього віку є заклад дошкільної освіти (надалі – ЗДО). Закладена в державних документах (Конституція України, Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти та інші) нормативна база чітко окреслює координати діяльності закладів дошкільної освіти як інститутів соціалізації: забезпечити цілісний розвиток дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок. Успішність перебігу процесу соціалізації дитини молодшого дошкільного віку в ЗДО, насамперед, залежить від ефективності процесу її соціальної адаптації до умов цього закладу.

Аналіз результатів наукових досліджень засвідчив, що, на жаль, лише третина молодших дошкільнят, які почали відвідувати заклад дошкільної освіти, успішно адаптуються до умов суспільного виховання (зокрема, усвідомлюючи нові соціальні ролі і функції, оволодівають соціально прийнятними способами поведінки, активно взаємодіють у дитячій спільноті, узгоджуючи свої інтереси з інтересами інших тощо). Більшість дітей стикаються з різноманітними складнощами адаптаційного періоду, пов'язаними з їхньою нездатністю або невмінням приймати соціальні правила і норми, виконувати соціальні ролі, знаходити орієнтири для вибору стратегії поведінки у групі ровесників, недостатньою сформованістю у них навичок безконфліктного спілкування з однолітками та з дорослими тощо. Причому самостійно здолати проблеми цього складного періоду дитині часом не під силу. Тому вона потребує підтримки, допомоги і розуміння як з боку батьків, так і з боку інших учасників освітнього процесу в ЗДО, зокрема соціального педагога, обов'язком якого є здійснення соціально-педагогічного супроводу процесу адаптації дітей молодшого дошкільного віку в ЗДО. А, відтак, у процесі підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі значна увага має приділятися формуванню їхньої готовності до такої роботи.

Проведений аналіз наукових джерел засвідчив, що вирішенню проблеми соціальної адаптації особистості присвячені праці вітчизняних (О. Безпалько, І. Зверева, Ю. Ключан та ін.) та зарубіжних (А. Бандура, Р. Гартман, Е. Еріксон, А. Маслоу, А. Мудрик, Ж. Піаже, К. Роджерс, М. Ромм, З. Фрейд та ін.) учених.

Окремі аспекти соціальної адаптації особистості в умовах закладів освіти репрезентовано в наукових розвідках О. Єжової, Л. Міщик, В. Костіної, В. Оржехівської, зокрема дітей дошкільного віку в умовах ЗДО – С. Андрійчук, Н. Аксарінової, Л. Артемової, Г. Беленької, Н. Ватутіної, Н. Гавриш, Н. Захарової, О. Кононко, В. Кузьменко, Л. Лязіної, Т. Поніманської та інших.

Питання професійної підготовки фахівців соціальної галузі в закладах вищої освіти розкрито в дослідженнях вітчизняних (О. Безпалько, І. Богданова, О. Василенко, М. Васильєва, Н. Єсіна, І. Зверєва, Н. Кабусь, А. Капська, О. Карпенко, В. Костіна, В. Поліщук, І. Романова, І. Шеплякова та ін.) та зарубіжних (О. Абдулліна, Р. Овчарова, В. Сластьонін, О. Холостова та ін.) учених. Розробкою основ роботи фахівця соціальної галузі з соціальної адаптації дошкільників займалися С. Курінна, В. Суржанська та інші.

Отже, результати проведеного аналізу вможливили висновок про те, що, на наш погляд, простежується дефіцит вітчизняних досліджень, присвячених розробці теоретичних основ й удосконаленню процесу підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до роботи з соціальної адаптації дітей молодшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти.

Криворотько К.А.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка

ЗМІСТ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент Н.О. Сайко

Важливу роль у становленні особистості відіграє період дошкілля. Саме цей період є сенситивним для формування первинного світогляду дитини, самосвідомості, розвитку соціальних властивостей. Згідно з Положенням про психологічну службу, соціальний педагог співпрацює у дошкільному навчальному закладі з усіма учасниками навчально-виховного процесу. Основне завдання, яке ставить перед собою соціальний педагог – це допомогти людині зробити її життя більш осмисленим, значущим, розвивати життєві сили, виявляти допомогу і підтримку тим, хто її потребує. Тому ще з раннього віку потрібно приділяти увагу в розумовому вихованні дитини, розвивати здатність до пізнання навколишнього середовища, знаходити правильні способи вирішення життєво важливих проблем [1, с.120].

Питання діяльності соціального педагога в загальноосвітніх закладах вивчали вітчизняні дослідники О. Безпалько, В. Бочарова, Т. Веретенко, І. Зверєва, А. Капська, Л. Коваль, С. Хлебик та ін. Соціально-педагогічні аспекти виховання дітей дошкільного віку досліджували Т. Алексеєнко, С. Болтівець, О. Кононко, Т. Поніманська та ін. Науковці розкривають зміст соціального виховання дошкільнят, наголошують на важливості співпраці з батьками, потребі у розширенні функцій дошкільного навчального закладу шляхом запровадження соціально-педагогічного патронату сімей, що виховують дітей дошкільного віку, зокрема з вадами психічного розвитку, які з різних причин не відвідують ДНЗ. На думку дослідників, залучення соціального педагога дошкільного навчального закладу до соціально-педагогічного патронату сприятиме попередженню негативних проявів насильства над дітьми, своєчасної нейтралізації несприятливих наслідків руйнування сім'ї.

Соціально-економічний стан сучасного суспільства створює батькам багато проблем. Це призводить до погіршення їх фізичного і психічного стану, що позначається й на вихованні дітей. Зокрема, йдеться про зниження якості і кількості мовленнєвого спілкування, зміну батьківських установок. Батьки більш авторитарні, частіше застосовують тілесні покарання, вимоги до дисципліни в них більш жорстокі. «Співпраця передбачає передусім оптимізацію батьківських та родинних взаємин, допомогу батькам у кращому розумінні вікових психічних змін дитини, мотивів учинків оточуючих, установок та ціннісних орієнтацій одне одного. Соціальний педагог має налаштовувати батьків на спільне з дитиною

розв'язання проблем особистісного розвитку та співжиття» [3, с.468].

Тому *метою* статті є аналіз особливостей діяльності соціального педагога в дошкільному навчальному закладі.

Аналіз нормативних документів і праць дослідників з проблем соціальної педагогіки дають підстави виокремити такі ролі соціального педагога:

- адвоката, захисника інтересів і законних прав дитини;
- конфліктолога, який допомагає передбачити, уникнути, а в разі потреби й вирішити конфліктні ситуації, що виникають у дітей;
- організатора індивідуального й групового соціального виховання особистості.

Важливою сутнісною характеристикою соціально-педагогічної діяльності є її гуманістичні цінності. Власне, цінності соціально-педагогічної діяльності свідчать, на думку проф. А. Капської, «про її комплексний характер, гуманістичну природу і сутність» [2, с.14].

Діяльність соціального педагога дошкільного навчального закладу може здійснюватись за такими напрямками:

1. Консультування адміністрації:

- проведення соціально-педагогічних досліджень в педагогічному дитячому та батьківському колективах за допомогою основного діагностичного та практичного інструментарію;
- опитувальники: анкета і бланки інтерв'ю, бланки соціально-педагогічних спостережень для вивчення соціально-педагогічних процесів та явищ у колективі;
- участь у розв'язанні конфліктів між батьками та навчальним закладом, батьками та дітьми, вихователями та батьками.

2. Проведення методичної роботи з педагогічними працівниками.

Ця робота передбачає проведення соціальним педагогом навчальних занять з вихователем з метою навчання прийому соціометричного контролю за оточенням в групах.

3. Співпраця з різними державними та не державними закладам

4. Провідним напрямком роботи соціального педагога є соціально-педагогічна реабілітація дітей та родин, які потребують соціального захисту.

Робота соціального педагога з сім'ями поділяється на:

- соціальний супровод (бесіда з батьками, аналіз сімейних стосунків, консультування, обстеження матеріально-побутових умов родин);
- профілактичні заходи (налагоджування взаємостосунків між членами родини, врегулювання конфліктів, профілактика насилля);
- просвітницька робота (консультації з метою розвитку компетентності та зацікавленість життям своїх дітей);
- корекційна робота за корекційно-розвивальними програмами та через роботу з дорослими, які беруть участь у вихованні дітей;
- превентивне виховання - організація виховного середовища для дітей, що буде попереджати проступки.

Діти набувають соціального досвіду, починаючи володіти такими соціальними вміннями як:

- контактувати(просто,доступно),висловлювати свою думку,висловлювати згоду (незгоду);
- виявити життєву позицію, будучи дієздатним і відповідальним; відповідати на поставлене запитання;
- бути привітним, усміхатися партнерові, брати участь у спільній роботі з іншими згідно з домовленістю, зобов'язанням [4, с.5].

Соціальний педагог в дошкільному закладі повинен постійно вдосконалювати модель соціальної роботи с різними родинами з використанням зусиль усіх учасників навчально-виховного процесу. Виявляючи проблеми і труднощі в сфері сім'ї, спілкування і відносин між людьми, соціальний педагог у процесі діагностики диференціює виявлені проблеми і виводить на їх рішення фахівців-професіоналів різних професій і різного профілю.

Список використаних джерел:

1. Белова О. Нормативна документація соціального педагога / О. Белова, Л. Письмак. К.: Шк.світ, 2008. 120 с.
2. Дичківська І. Соціально-педагогічна компетентність: інноваційні підходи. *Дошкільне виховання*. 2009. № 7. С. 10–14.
3. Соціальна педагогіка: Підручник /А.Й.Капська. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 468 с.
4. Болтівець С. Соціально-педагогічний патронаж: нова суспільна місія дитячого садка. *Дошкільне виховання*. 1999. № 4. С. 5.

Куряча С.В.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди

ПРОФІЛАКТИКА БУЛІНГУ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, доцент В.В. Костіна

За даними Всесвітньої організації здоров'я Україна є одним зі світових лідерів за показниками цькування серед підлітків і дітей. Згідно з дослідженням, проведеним UNICEF Ukraine у 2017 році, з цим явищем стикалися 67% українських школярів. Причому 40% з них нікому не розповідають про насильство, навіть батькам. Тому профілактика булінгу серед підлітків у закладах загальної середньої освіти є вельми актуальною.

Аналіз наукових праць з проблеми профілактики булінгу серед підлітків засвідчив, що дослідженими є такі її аспекти: проблема третирування одних учнів іншими (І. Бердишев, І. Кон, Х. Лейманн, Д. Лейн, К. Лоренц, Д. Ольвеус та ін.); виявлення зв'язку агресії з насильством та визначення його передумов (А. Бандура, Р. Берон, А. Браун, К. Бютнер, Дж. Доллард, Н. Міллер, А. Мічерліх, О. Маурер, М. Пападопулу, Д. Річардсон); вивчення психологічної природи цькування (К. Лагерспетц, А. Пікас, Е. Роланд, П. Хайнеманн та ін.); соціально-педагогічна профілактика булінгу серед дітей та молоді (А. Барліт, О. Барліт, І. Кон, В. Олейник та ін.). Узагальнення результатів досліджень вищезазначених науковців показало, що не достатньо дослідженими залишаються теоретико-методологічні основи соціальної роботи з профілактики цього соціально-небезпечного явища у закладах загальної середньої освіти.

Спираючись на ідеї науковців (І. Кон, В. Олейник, В. Собкин, С. Кривцова та ін.), нами було розроблено комплексну програму соціально-педагогічної діяльності з профілактики булінгу серед підлітків у закладах загальної середньої освіти, якою передбачено такі форми та методи роботи як: анкетування учнів «Булінг та його прояви в підлітковому віці»; тренінг поведінки для учнів, що допоможе підліткам зрозуміти психологічні причини існування цього явища, сформулювати власну думку щодо проблеми булінгу, навчитися краще розуміти інших та розвивати емпатію; дискусії з учнями на тему «Скажемо булінгу – Ні!» , «Протидія булінгу»; бесіди, що спрямовано на формування здорового способу життя учнів, обізнаності учнів з питань неприпустимості булінгу у підлітковому середовищі. До роботи залучено соціального працівника, шкільного психолога та батьків учнів. Під час роботи за програмою: учні отримують уявлення про негативізм булінгу та його наслідків; забезпечується творення умов для розвитку довірчого, сприятливого клімату в учнівському колективі, навчання навичкам спілкування та здорового способу життя; педагогам та батькам надаються необхідні відомості про здійснення підтримки та виховного впливу на підлітків, котрі виявляють схильність до булінгу. З метою вирішення дослідницьких завдань було використано: опитувальник діагностики агресивних та ворожих реакцій людини А. Басса-А. Дарки; тест Т. Лірі.

Експериментальна перевірка розробленої комплексної програми профілактики булінгу серед підлітків у закладі загальної середньої освіти №58 м. Харкова, дозволила виявити: підвищення рівня поінформованості та обізнаності учнів 7 класів з проблеми профілактики булінгу; зниження в учнів рівня прояву агресивної поведінки. Педагоги та батьки учнів отримали інформацію як допомогти дитині, підвищили рівень поінформованості з даної проблеми.

Перспективним напрямом подальших досліджень є відбір ефективних засобів профілактики булінгу у закладах загальної середньої освіти, які можливо використовувати у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі та у процесі перепідготовки фахівців соціальної сфери.

Ларіна Є.Г.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

СТРУКТУРА ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ

Науковий керівник - кандидат педагогічних наук, доцент О.М. Василенко

Економічний та соціальний розвиток будь-якого суспільства залежить від рівня зайнятості його населення. В цьому контексті особливого значення набувають органи й установи, які несуть відповідальність за процеси, що відбуваються в цій сфері. Досвід багатьох країн показує, що визначення цілей, функцій, чітка організація та адекватне визначення ефективності роботи служби зайнятості населення сприяють покращенню економічного та соціально-політичного життя суспільства.

Дослідженню сутності, структури та функцій служби зайнятості присвячено чимало наукових праць, зокрема, низка праць Ю. Маршавіна (історія розвитку Державної служби зайнятості України); І. Петренко (функції служби); М. Борімчук (ефективність служби зайнятості європейських країн); В. Корбанезе (критерії ефективності роботи Державної служби зайнятості України).

Проблеми працевлаштування населення регулюються на державному рівні. Центральним органом виконавчої влади з питань регулювання ринку праці є Міністерство соціальної політики України, яке працює у взаємодії з органами виконавчої влади областей та міста Києва. Міністерство соціальної політики України визначає політику на ринку праці у сферах зайнятості населення, державного соціального страхування (в тому числі на випадок безробіття), трудових відносин, соціального партнерства (соціального діалогу).

Державна служба зайнятості є єдиною в українському суспільстві державною установою, яка на засадах соціального страхування виконує на безоплатній основі посередницькі функції між роботодавцями та тими, хто шукає роботу, забезпечуючи реалізацію конституційного права незайнятих громадян на соціальний захист від безробіття.

Сьогодні Державна служба зайнятості України являє собою цілісну систему органів виконавчої влади з трирівневою структурою. До першого (базового) рівня належать районні, міські, районні в містах центри зайнятості, які надають громадянам послуги у відповідності до чинного законодавства про зайнятість населення. До другого рівня відносять регіональні центри зайнятості. Їх основна функція полягає в здійсненні територіального розподілу трудових ресурсів та участь у розробці регіональних програм зайнятості відповідно до місцевих особливостей і потреб. До третього (верхнього) рівня відносять Державний центр зайнятості, основна задача якого полягає в реалізації єдиної політики зайнятості на всій території України, організації заходів соціального захисту, а також сприяння зайнятості незайнятих громадян. Також центральний Державний центр зайнятості відповідає за організаційно-методичне, правове та нормативне забезпечення, створення єдиної

інформаційно-довідкової системи, розвиток матеріально-технічної бази служби зайнятості, здійснює підготовку кадрів усіх рівнів. Державний центр зайнятості несе відповідальність: за проведення на території держави єдиної політики зайнятості, організаційно-методичне забезпечення діяльності місцевих ланок державної служби зайнятості; за створення і розвиток матеріально-технічної, виробничої, поліграфічної бази державної служби зайнятості всіх рівнів; за створення на основі автоматизації та комп'ютеризації єдиної інформаційно-довідкової системи державної служби зайнятості; за формування системи професійної підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки незайнятих громадян; за організацію підготовки кадрів для державної служби зайнятості та створення ефективної системи підвищення кваліфікації її працівників; за раціональне використання коштів Державного фонду сприяння зайнятості населення; за визначення оптимальної структури і чисельності працівників місцевих органів державної служби зайнятості, економне витримування коштів на її утримання.

Отже, основними пріоритетами в роботі державної служби зайнятості є: соціальний захист безробітних; надання сервісних послуг; розвиток профорієнтаційних послуг з використанням сучасних інформаційних технологій.

Літвиненко Ю.С.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня

Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

АКТУАЛЬНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент І.А. Романова

Актуальність підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до профілактики девіантної поведінки підлітків обумовлена тим, що з кожним роком рівень прояву девіантної поведінки у дитячому та молодіжному середовищі значно підвищується через нестабільний соціально-економічний стан суспільного розвитку, який призводить до поширення конфліктності в суспільстві та зумовлює розповсюдження агресивності та жорстокості у середовищі підлітків, появи нових видів прояву девіантної поведінки (булінг, підвищення інтересу до деструктивних молодіжних угруповань та ін.).

Аналіз та узагальнення нормативного забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі (Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти», Закон України «Про вищу освіту», Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Державні вимоги до акредитації напряму підготовки, спеціальності та вищого навчального закладу тощо) показали, що в системі освіти відбулися значні зміни: впровадження нових освітніх стандартів для закладів вищої освіти, зменшення кількості годин аудиторної роботи, підвищення вимог до самопідготовки здобувачів освіти, що потребує оновлення методичного забезпечення процесу їхньої професійної підготовки.

Різні аспекти проблеми підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до профілактики девіантної поведінки дітей та молоді вивчали такі дослідники: теоретико-методичні основи соціальної роботи (В. Андрущенко, Г. Коваль, В. Полтавець, С. Харченко та ін.); організація професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери (О. Безпалько, І. Зверева, О. Карпенко, З. Кияниця, В. Кузьмінський та ін.); формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до взаємодії з девіантними підлітками (М. Малькова, Д. Годлевська, Г. Майборода Л. Вейланде та ін.); формування готовності майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників до профілактичної діяльності з дітьми та молоддю (В. Галузинський, І. Козубовська, С. Пащенко та ін.). Узагальнення ідей вищезазначених фахівців дозволило стверджувати, що питання підготовки

майбутніх соціальних педагогів до профілактики девіантної поведінки підлітків у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) не є у повній мірі дослідженим і потребує наукового розгляду.

Аналіз практики з проблеми дослідження показав, що у процесі професійної освіти фахівців соціальної галузі існують такі протиріччя: між потребою у досвідчених фахівцях у сфері профілактичної роботи у підлітковому середовищі ЗЗСО та відсутністю готовності фахівців до виконання відповідного виду діяльності з урахуванням сучасних тенденцій; між необхідністю оновлення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі та відсутністю науково-методичного забезпечення процесу їхньої професійної підготовки до відповідного виду діяльності. Отже, можна визначити, що проблема професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до профілактики девіантної поведінки серед підлітків у закладах загальної середньої освіти є актуальною та потребує наукового дослідження.

Перспективним напрямом подальших досліджень є аналіз вітчизняного та закордонного досвіду підготовки майбутніх соціальних педагогів та працівників до профілактики девіантної поведінки підлітків у ЗЗСО.

Павлюченко С.Ю.

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ДО ПРОБЛЕМИ НАРКОЗАЛЕЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор М.П. Васильєва

На сучасному етапі розвитку суспільства проблема глобального поширення наркоманії є однією з найгостріших у системі забезпечення національної безпеки нашої держави і потребує негайного вживання рішучих заходів. Через особливості психологічного та соціального розвитку підлітки є категорією, що найбільш сприятливою до впливу негативних явищ, зокрема й до вживання наркотичних речовин. Школа як соціальний інститут всерйоз занепокоєна даною ситуацією.

Викликає хвилювання суспільства, педагогічної спільноти, батьків швидке та легке розповсюдження наркотичних речовин у школі (наявність так званих «суниць») та на вулиці (адреси телеграм-каналів, які займаються розповсюдженням наркотиків на будинках, банерах). Це спричиняє стрімке зростання наркозалежних дітей та молоді.

Аналізуючи думки науковців (Н.І. Нікітіної, С.С. Пальчевського, С.Я. Харченка), зроблено висновок про те, що суть наркозалежності виявляється в систематичному вживанні психоактивних речовин та нейромедіаторів, зумовленому психічною та фізичною залежністю від них. Дослідниками запропоновано низку класифікацій наркозалежності: за видом залежності (фізична, психічна); за психо-фармакологічним впливом (наркотики, що пригнічують діяльність центральної нервової системи (опіати, барбітурати); наркотики, що збуджують діяльність центральної нервової системи (амфетаміни, кокаїн, гашиш); наркотики, що викликають галюцинації (маріхуана, мускатний горіх, ЛСД, мескалін, псилоцибін).

З метою розпізнавання, чи вживає підліток наркотики, науковцями створено соціально-психологічний портрет такої дитини. Визначено такі ознаки: дитина має особистісні проблеми, з тривогою і невпевненістю дивиться в майбутнє, не має чітких життєвих планів, часто опиняється в життєвих ситуаціях, які здаються їй безвихідними.

Отже, вживання наркотиків – це явище, яке набуло популярності серед підлітків, що актуалізує проблему пошуку засобів боротьби з наркозалежністю школярів. Уживання наркотиків дитиною підліткового віку має низку соціальних, психологічних та соціально-психологічних причин, а також особливостей, які досліджуються науковцями соціально-педагогічної, психологічної, медичної галузей.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ-СИРІТ В УМОВАХ ПРИЙОМНОЇ СІМ'Ї

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент Н.Д. Кабусь

Однією з найвищих соціальних цінностей держави є соціальний захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Одним із напрямів вирішення проблеми захисту прав та інтересів дітей-сиріт, забезпечення умов для їхнього саморозвитку, самовизначення, самореалізації, підготовки до самостійного життя у соціумі є створення прийомних сімей та центрів реабілітації для дітей, позбавлених батьківського піклування.

Створення в Україні прийомних сімей як сімейної форми влаштування дітей-сиріт було розпочато у 1998 р. Під час перебування дитини у прийомній сім'ї держава виконує функції піклувальника в особі соціального працівника і працівника органів опіки, вона фінансує, контролює утримання і виховання дитини у прийомній сім'ї, надає допомогу у її розвитку та соціалізації й організовує соціальний супровід дитини та прийомної сім'ї. Соціальна реабілітація дітей сиріт в умовах прийомної сім'ї, як один із видів соціальної технології має бути спрямована на відновлення здатності таких дітей до ефективної життєдіяльності.

Водночас ефективна соціальна реабілітація дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах прийомної сім'ї можлива за умови цілеспрямованої підготовки прийомних батьків до вирішення численних проблем, які виникають під час перебування дитини в прийомній сім'ї та тісної співпраці з соціальним працівником, який має бути здатним допомагати батькам і дітям у взаємній адаптації та сприяти створенню сприятливих виховних умов для позитивної соціалізації дитини в прийомній сім'ї, вирішення завдань відновлення її фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я.

У значній мірі успіх діяльності з реабілітації дітей-сиріт залежить від знання прийомного батьками особливостей фізіологічного, психічного і соціально-педагогічного розвитку дитини, здатності знайти індивідуальний підхід до кожної дитини, така діяльність має базуватися на принципах гуманізму, самодіяльності та самостійності, творчої діяльності, індивідуалізації та диференціації, стимулювання пізнавальної, комунікативної, ціннісно орієнтованої активності дітей, врахування інтересів і потреб окремої дитини.

Соціальний працівник як важливий суб'єкт діяльності з соціальної реабілітації дітей-сиріт в умовах прийомної сім'ї, є посередником між прийомною родиною та державою. Він налагоджує співпрацю з багатьма службами, що захищають дітей та їх права, для забезпечення їм нормальних умов існування. важливими завданнями, які постають перед соціальними працівниками з питань соціальної реабілітації є: забезпечення вікових потреб дитини; здійснення медичних, оздоровчих, соціальних, правових та інших заходів; захист майнових, особистісних та житлових прав дитини; допомога у підтримці контактів дитини з біологічними родичами; сприяння та підтримка сприятливого соціально-психологічного клімату сім'ї; навчання та посилення виховного потенціалу прийомних батьків; контроль за державними виплатами батькам; залучення при потребі додаткової допомоги; захист прав і інтересів прийомних сімей; підготовка щорічного звіту про функціонування прийомної сім'ї, стан та розвиток дитини у прийомній сім'ї.

Результативність діяльності з соціальної реабілітації дітей сиріт в умовах прийомної сім'ї потребує високого рівня професійної компетентності соціального працівника, який має бути здатним сприяти підвищенню рівня психолого-педагогічної компетентності прийомних батьків, а також оперативно допомагати у вирішенні проблем, що виникають. Вирішення

означених завдань потребує цілеспрямованої підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розробки й реалізації системи роботи з соціальної реабілітації дітей-сиріт в умовах різних форм сімейного виховання під час навчання в університеті.

Попова В.В.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ У СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ЗАКЛАДАХ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент В.В. Костіна

На сучасному етапі розвитку суспільства у зв'язку з поширенням кризових явищ проблема профілактики дезадаптації особистості, зокрема в дошкільному віці, набуває особливого значення. Щорічно кількість дітей дошкільного віку з проблемами дезадаптації, що потрапляють до спеціалізованих закладів зростає на 7-10%, тому однією з актуальних проблем у сфері соціальної роботи є профілактика дезадаптації дошкільників, що зумовлює потребу у професійній підготовці фахівців до її здійснення.

Аналіз наукових праць з проблеми профілактики дезадаптації дітей дошкільного віку засвідчив, що дослідженими є такі її аспекти: теоретичні основи соціальної профілактики дезадаптації дошкільників (К. Борисова, Л. Дзюбо, Т. Дуткевич, Ф. Мавлеткулова, О. Максименко та ін.); проблеми соціальної адаптації і дезадаптації особистості (К. Абульханова-Славська, Ю. Александровський, Г. Балл, Ф. Березін, М. Боришевський, Л. Дзюбо, О. Колісецька, С. Рула та ін.); ускладнення процесів соціальної адаптації при зміні гри на навчальну діяльність (Б. Ананьєв, Л. Виготський, Д. Ельконін, А. Петровський та ін.); теоретико-методичні засади профілактичної роботи з дітьми (Т. Алексеєнко, І. Зверєва, Р. Овчарова, В. Оржеховська, М. Шакурова та ін.). Отже, проблема профілактики дезадаптації дітей дошкільного віку досліджена не в повній мірі та потребує наукового розгляду.

Узагальнення та систематизація наукової літератури з проблеми профілактики дезадаптації дітей дошкільного віку у спеціалізованих закладах дозволили виокремити суть та особливості діяльності фахівців соціальної галузі у зазначеному напрямі. Соціальні працівники спеціалізованих закладів мають забезпечувати виконання таких важливих завдань з метою профілактики дезадаптації дошкільників: формування у дітей знань про сімейні, колективні та дружні стосунки на основі засвоєння ними цінностей та базових моральних норм, правил поведінки та самозбереження; розвиток здатності до засвоєння та виконання вимог і правил соціального середовища; розвиток вміння налагоджувати контакти, доброзичливо спілкуватися, долати труднощі, приймати і надавати допомогу; розвиток здатності засвоювати і використовувати знання та вміння догляду за собою, робочим місцем, за своїми речами, елементарні трудові навички. Дослідники доводять, що від повноти і міцності сформованих у дошкільників вищезазначених соціальних компетентностей залежить рівень соціальної адаптованості/дезadaptованості дитини в оточуючому середовищі. Також ефективність соціальної адаптації дошкільників залежить від організації соціально-педагогічного супроводу з боку соціального працівника по відношенню до п'яти-семирічних дітей упродовж перехідного періоду від одного виду діяльності (ігрової) до іншого (навчальної).

Аналіз наукової літератури з професійної підготовки фахівців соціальної галузі (Т. Алексеєнко, І. Козубовська, В. Костіна, Л. Міщик, В. Поліщук та ін.) засвідчив, що вирішення проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників до профілактики дезадаптації дітей передбачає розробку методів і форм, що стимулюють розвиток їхньої профілактичної спрямованості, що потребує доповнення змісту навчальних

програм фахової підготовки роботи з дезадаптованими дітьми в спеціалізованих закладах, а також залучення студентів до науково-методичних семінарів та виконання наукових досліджень в спеціалізованих закладах.

Перспективним напрямом подальших досліджень є визначення особливостей підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики дезадаптації дітей дошкільного віку у різних спеціалізованих закладах.

Сех М.І.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди;
регіональний менеджер проектів та програм «Домашня опіка»
БО БФ «Карітас Харків»

ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ПЛАТФОРМИ «ЗДОРОВЕНЬКІ БУЛИ» В ПРОЕКТІ «ДОМАШНЯ ОПІКА» БО «БФ «КАРІТАС ХАРКІВ»

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент І.А. Романова

Сучасне гасло соціальної роботи з людьми похилого віку – це «активне старіння». Відновити самосприйняття себе літньою людиною як гідного активного члена суспільства, сприяти збереженню цінностей соціальної активності, прагненню до подальшого самовдосконалення є найважливішими завданнями соціальної роботи.

У процесі аналізу особливостей реалізації проекту «Домашня опіка» було визначено, що особи похилого віку, які належать до 3 групи рухової активності, лише епізодично залучаються до реалізації соціально-культурних заходів. Тому була розроблена програма дозвіллевої платформи «Здоровенькі були» в проекті «Домашня опіка» БО «БФ «Карітас Харків». Розроблена програма підтримки соціальної активності людей похилого віку з числа внутрішньо переміщених осіб складається з двох блоків: 1) організація міжособистісного спілкування в процесі клубної роботи з використанням арттерапевтичних методик; 2) організація просвітницько-інформаційної діяльності з людьми похилого віку в «Академії золотого віку».

У проекті «Домашня опіка» БО «БФ «Карітас Харків» приймає участь 80 людей похилого віку з числа внутрішньо переміщених осіб, з яких майже половина належать до 3 групи рухової активності. У реалізації дозвіллевої платформи «Здоровенькі були» приймає участь 24 особи.

Діагностична робота з людьми похилого віку, учасниками дозвіллевої платформи, була спрямована на: аналіз умов, в яких знаходяться клієнти; знайомство з найближчим оточенням людей похилого віку, з метою активізації ресурсів родини у напрямі підтримки соціально-культурної активності людей похилого віку; проведення з бенефіціарами діагностичних бесід (досліджується емоційне сприйняття нової соціальної ситуації, самооцінку та визначаємо здатність організму до енерговитрат, виявлення запитів, а також рівня тривожності).

Стандартні методи психодіагностики, пов'язані із заповнення бланків і діагностичних форм, у роботі з людьми похилого віку з числа внутрішньо переміщених осіб є досить складним заняттям для багатьох з них. Їх використання може призвести до втоми, роздратування, небажання брати участь у спеціальних процедурах. Тому визначення стану соціальної адаптованості клієнтів до нового оточення, соціальної активності відбувалося в індивідуальній бесіді з психологом і соціальним працівником. У протоколі співбесіди визначалися: особливості соціальних контактів клієнта, очікування від участі у програмі, наявність у клієнта симптомів, які свідчать про підвищений рівень тривожності у зв'язку зі зміною соціального оточення.

Результати індивідуальних бесід були узагальнені, що дало змогу визначити рівень соціальної адаптації людей похилого віку з числа внутрішньо переміщених осіб до нового

соціального оточення. Було визначено, що майже 80% (20 осіб) літніх людей мають різні прояви тривожності; 72% з опитаних майже не підтримують старих зв'язків і майже всі опитані вказали на брак спілкування.

Відповідно до визначених напрямів розробленої програми соціальної роботи з людьми похилого віку з числа внутрішньо переміщених осіб було проведено: святковий концерт до Міжнародного дня людей похилого віку, навчально-практичний тренінг «Інсульт: види, лікування та реабілітація», арттерапевтичні заняття. У ході зустрічі кожен з учасників за допомогою технік арттерапії зміг зняти емоційну та поведінкову скутість. Учасники вчилися краще розуміти те, як вони взаємодіють з іншими людьми і як реагують на самого себе, змогли поліпшити свої навички безконфліктного спілкування, проявити свій творчий потенціал.

«Жива Бібліотека» – можливість у неформальній обстановці поговорити з представниками соціальних груп, по відношенню до яких у суспільстві існують упередження. Відмінність від звичайної бібліотеки лише в тому, що тут «книжки» – це живі люди, а «читання» – це розмова.

У кожного з нас є свій життєвий досвід. Психологічна терапевтична зустріч «Скринька моїх спогадів». Спогади, які повертають нас у приємні, а іноді важкі моменти нашого життя. Та інші заходи.

У межах реалізації програми постійний моніторинг динаміки рівня соціальної адаптації клієнтів програми дозволив визначити, що вдалося налагодити стосунки між постійними членами програми; спільні захоплення розширили сферу спілкування; позитивні емоції від участі у спільній діяльності в процесі проведення заходів; використання самоврядування у процесі діяльності клубу дозволили активізувати внутрішні ресурси клієнтів програми.

Таким чином, за допомогою освітньої та культурно-дозвілєвої діяльності в межах роботи дозвілєвої платформи «Здоровенькі були» на базі Благодійної організації «БФ «Карітас Харків» вирішується багато питань соціального та психолого-педагогічного характеру: підвищується адаптованість літніх людей до сьогодення, зменшується ризик розвитку депресивних станів і тяжких наслідків переживання самотності, розвиваються комунікативні та творчі здібності, соціальна активність, розширюються шляхи самореалізації людей похилого віку, життя яких набуває перспектив, цінності й сенсу.

Скляниченко М.В.

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗМІСТОВОГО ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент В.В. Костіна

Соціальний захист, підтримка та соціальне виховання дітей з психофізичними вадами спрямоване на формування у них ієрархії соціальних цінностей, соціально значущих якостей, просоціальної поведінки, що забезпечує їхню соціальну адаптацію та розвиток соціальності є одним із важливих завдань соціальної практики в сучасних умовах розвитку українського суспільства. Відповідно до Указу Президента України Верховна Рада України внесла зміни до Закону України «Про освіту», запровадивши інклюзивне навчання для осіб з особливими освітніми потребами, як альтернативу школам-інтернатам для дітей, що потребують соціальної допомоги. Хоча нововведення передбачають розформування та ліквідацію спеціалізованих інтернатних закладів до 31 грудня 2021 року, проте нині вони продовжують функціонувати та задовольняти ті потреби дітей з особливими освітніми потребами, які не здатні наразі задовольнити загальноосвітні навчальні заклади. Саме тому, визначення

можливостей використання потенціалу спеціалізованих інтернатних закладів для створення соціально-підтримуючого виховного простору та надійного підґрунтя для впровадження соціальної інклюзії в Україні має важливе значення для практики здійснення соціальної роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Здійснення соціально-правового захисту, забезпечення прав на освіту і виховання осіб з функціональними обмеженнями регулюється нормативними документами як міжнародного (Всесвітня програма дій відносно інвалідів (1982 р.), Конвенція ООН про права дитини (1989 р.), Конвенція про права осіб з інвалідністю (2006 р.)) так і державного (Закони України «Про освіту» (2017 р.), «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991 р.), «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2017-2020 роки» (2017 р.)) рівнів.

Проведений аналіз наукових джерел засвідчив, що проблеми соціалізації особистості, її адаптації в суспільстві, а також її самовизначення висвітлено у працях А. Дистервега, Е. Дюркгейма, Дж. Коулмена, А. Макаренка, В. Сухомлинського та ін. Проблему розвитку дітей та молоді з психофізичними порушеннями та особливості їхнього пристосування до соціального середовища досліджували (Л. Акатов, О. Безпалько, І. Колісник, С. Миронова та ін.). Теоретико-методичні основи діяльності спеціалізованих інтернатних закладів розкрито у студіях зарубіжних (В. Афанасьєв, Е. Костяшкін, М. Рякин та ін.) та вітчизняних (А. Бондарь, Б. Кобзарь, М. Ярмаченко та ін.) вчених. Питання соціальної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі вивчали А. Колупаєва, Л. Міщик, О. Рассказова та ін. Узагальнення результатів вищезазначених наукових досліджень дозволило стверджувати, що потребує вивчення питання визначення можливостей використання потенціалу спеціалізованих інтернатних закладів в умовах впровадження інклюзії.

На основі аналізу теорії та практики соціальної допомоги дітям з особливими освітніми потребами було розроблено і впроваджено соціальний проект «Світ без обмежень», спрямований на підвищення рівня їхньої соціальності (розвитку творчих здібностей, формування моральних якостей та соціально схвалюваної поведінки) шляхом використання в освітньому процесі культурно-етнічних засобів для організації їхнього змістовного дозвілля в умовах інклюзії. Соціально-виховна робота здійснювалася у трьох основних напрямках (з дітьми з особливими освітніми потребами, з батьками дітей з особливими освітніми потребами та з педагогічним колективом спеціальних закладів) із застосуванням різноманітних форм та методів роботи. Аналіз результатів здійснення діяльності в межах проекту «Світ без обмежень» засвідчив його ефективність та можливості використання на базі спеціальних закладів загальної середньої освіти.

Тепляк А.М.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент І.А. Романова

Як відомо, наразі відзначається процес старіння нації, що призводить до необхідності підготовки відповідних фахівців, які зможуть забезпечити належного рівня нагляд та догляд за людьми похилого віку. Це обумовлює особливості підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з даною категорією населення.

Слід зазначити, що майбутній соціальний працівник повинен мати розуміння усіх соціальних, морально-етичних, психологічних та соматичних проблем людей літнього віку, володіти різноманітними методиками і технологіями соціальної роботи з людьми похилого

віку, які задовольняють їхні потреби. Вміти вдало використовувати законодавчу базу під час професійної діяльності, володіти сучасними інноваційними підходами в роботі з людьми похилого віку, знати особливості застосування супервізії для працівників, що працюють з клієнтами геронтологічної групи.

Серед особливостей майбутньої підготовки соціальних працівників до роботи з людьми похилого віку, ми можемо виокремити необхідність засвоєння методів, які використовуються у діяльності соціального працівника, адже вони носять міждисциплінарний характер. Це означає, що значна частина методів запозичена з психології, педагогіки, соціології і соціальної педагогіки.

Методи роботи соціального працівника можна розділити на: педагогічні, які спрямовані на виховання, перевиховання, корекцію, реабілітацію, навчання соціального досвіду. Соціологічні методи, які дозволяють зібрати необхідну інформацію. Психологічні, які забезпечать зняття психологічного навантаження. Фінансово-економічні методи спрямовані на розв'язання матеріальних проблем. Особливої уваги слід приділити правовим методам, які допоможуть відновити права та обов'язки клієнта як члена суспільства.

Окрім методів, майбутні соціальні працівники мають оволодіти знаннями щодо: загальних положень стаціонарного обслуговування людей похилого віку, видів соціальних послуг, що надаються у закладах стаціонарного обслуговування, також знати особливості організації роботи геріатричного пансіонату та напрями діяльності психоневрологічного інтернату та спеціального будинку-інтернату для осіб похилого віку та інвалідів.

Отже, майбутньому соціальному працівникові необхідно дослідити специфіку життєвих проблем людей похилого віку та особливості їх становища в суспільстві, знати комплекс теоретичних підходів, що використовують у соціальній роботі з цими групами клієнтів, методів і методики практичної соціальної роботи та організаційних засад соціальної роботи з клієнтами геронтологічної групи. Крім того, потрібно аналізувати позитивний досвід роботи закладів соціального обслуговування людей похилого віку та розробляти власні пропозиції.

Шерстньова М.С.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ НАРКОЗАЛЕЖНОЇ МОЛОДІ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент І.А. Романова

Наркозалежність – нагальна проблема сучасного світу. За даними Українського моніторингового центру з наркотиків та алкоголю, на обліку 01.01.2018р. в Україні під наглядом перебуває 694 928 осіб із розладами психіки та поведінки через уживання психоактивних речовин. Значне зростання кількості наркозалежної молоді в Україні за останні роки та нагальна соціально-педагогічна потреба у пошуку нових шляхів, підходів та методів реабілітації наркозалежної молоді України зумовлюють актуальність вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду надання допомоги зазначеній категорії населення.

Найпоширенішою програмою реабілітації людей з залежністю є програма «12 кроків». Ця програма виникла у 30-ті роки минулого століття і одразу отримала значне поширення і активно використовується у багатьох реабілітаційних центрах. Методика реабілітації «12 кроків» є поетапною програмою, спрямованою на духовну переорієнтацію пацієнтів [3]. Суть програми полягає в тому, що людина усвідомлює свою залежність, необхідність лікування, погоджується прийняти допомогу фахівця та активно діяти задля своєї успішної реабілітації.

У 1953 році у Південній Каліфорнії (США) була утворена Спільнота Анонімних Наркоманів (САН) [1]. Вони взяли за основу своєї діяльності програму «12 кроків» Спільноти Анонімних Алкоголіків, змінивши лише перший пункт програми, в якій зазначалося про визнання безсилля перед алкоголем – речовиною, анонімні наркомани визнають безсилля перед залежністю – хворобою, причому більшість наркозалежних мають кілька залежностей, найчастіше – алкогольну. САН продемонструвала свою зрілість у 1972 році, коли відкрився Офіс Світового Обслуговування (ОСО) в Лос-Анджелесі. Створення ОСО принесло Спільноті необхідну єдність та усвідомлення мети. САН є недержавною, немедичною і некомерційною організацією, для вступу до неї не потрібно жодних зобов'язань або членських внесків, має бути лише бажання відмовитись від уживання наркотиків. Будь-який наркоман може вільно прийти на збори АН, сюди можуть приходити й родичі наркоманів або люди, так чи інакше пов'язані з проблемою наркоманії.

Цікавий досвід організації реабілітації молоді в громаді накопичено у Швеції. Реабілітаційна робота з молоддю тут реалізується у формі навчальних гуртків, де не лише розповсюджуються знання щодо шляхів подолання залежностей, а відбувається формування громадянської активності наркозалежних [2, С.108]. Витоки цих гуртків – у минулому скандинавських країн. За оцінкою дослідників, ця форма стала активно використовуватися більше ста років тому. На сьогодні в Швеції існує понад 15000 таких гуртків. Робота шведських гуртків побудована на таких принципах: 1) рівність учасників гуртка і відсутність традиційної ієрархії; 2) наявність неформальної та дружньої атмосфери; 3) відсутність змагальності між учасниками, співробітництво в досягненні спільної мети; 4) навчання в гуртку організовано та сплановано з самого початку (теми занять погоджено з усіма учасниками) [2, С. 109]. До складу навчальних гуртків, як правило, входить 7-12 осіб, навчання в гуртку здійснюється протягом 8-10 зустрічей, які проходять регулярно один раз на тиждень. Тривалість зустрічей визначається учасниками гуртка, але, зазвичай, не менше півтори та не більше трьох годин.

Отже, аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду соціально-педагогічної реабілітації наркозалежної молоді [1; 2; 3] дозволяє зробити такі висновки: 1) реабілітація наркозалежних якісніше відбувається в умовах групової взаємодії; 2) на початку соціально-педагогічної роботи з молоддю з метою їх реабілітації першочерговим є активне прагнення клієнта позбавитися залежності та прийняття факту існування проблеми; 3) під час здійснення соціально-педагогічної реабілітації залежної молоді соціальному педагогу потрібно орієнтуватися на розкриття внутрішнього позитивного потенціалу кожного клієнта та на відновлення їх системи цінностей і пріоритетів; 4) одним з найважливішим напрямів соціально-педагогічної діяльності з наркозалежною молоддю є відновлення їх соціальних відносин і соціального статусу; 5) під час своєї діяльності соціальний педагог має орієнтувати клієнта на саморефлексію, самоосвіту та самовдосконалення, сприяти розвитку здатності до самореабілітації.

Список використаних джерел:

1. Анічин Є. М., Дикань З. В., Сєдих С. М. Допомога наркозалежним в Україні: довідник реабілітаційних центрів. К. : «Міжнародний альянс з ВІЛ/СНІД в Україні», 2014. 68 с.
2. Безпалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи: монографія. К, 2006.
3. Концептуальні основи реабілітації неповнолітніх, що зловживають наркотичними речовинами: URL: <https://nonarcotic.com.ua/uk/statti/445-pro-programu-12-kroki>

СТАТТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Арестова А.С.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор М. П. Васильєва

У статті проаналізовано питання практичної професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до формування здорового способу життя у підлітків в закладах загальної середньої освіти. Пропонується посилити компоненти змісту щодо ЗСЖ у процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти. Проаналізовано активні форми та методи організації освітнього процесу

Ключові слова: соціальний педагог, підготовка, підлітки, здоровий спосіб життя.

The article analyzes the issues of practical vocational training of future social educators for the formation of healthy lifestyles in adolescents in general secondary education institutions. It is proposed to strengthen the content components of HLS in the process of preparing future social educators in higher education institutions. The active forms and methods of organization of educational process are analyzed

Keywords: social educator, preparation, adolescents, healthy lifestyle.

Постановка проблеми. Необхідним компонентом розвитку і соціально-економічного процвітання України сьогодні є збереження здоров'я та повноцінного життя громадян. Ця позиція висвітлена як одне з найважливіших завдань світової спільноти та відображена у Європейській політиці «Здоров'я-2020: основи Європейської політики в підтримку дій держави і суспільства в інтересах здоров'я і благополуччя» [5].

Аналіз наукових досліджень. Окремі аспекти підготовки фахівців соціальної сфери до здоров'язбереження висвітлено в працях сучасних українських науковців: здоровий спосіб життя, як соціально-педагогічна умова становлення особистості у підлітковому віці (О. Вакуленко); соціально-педагогічні технології формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді (Н. Зимовець); пропагування здорового способу життя як педагогічна умова формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів (Т. Костюченко); формування культури здоров'я студентів університету (Г. Кривошеєва); теоретичні та методичні основи взаємодії соціальних інститутів суспільства в формуванні здорового способу життя учнів загальноосвітніх навчальних закладів (С. Омельченко); формування готовності до сприяння покращенню здоров'я дітей та молоді у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів (В. Петрович); утвердження здорового способу життя студентської молоді як вимір євроінтеграційного реформування (В. Сорочинська); підготовка майбутніх соціальних педагогів до профілактики наркотичної залежності серед старшокласників (О. Тютюнник); соціально-педагогічні засади виховної роботи зі студентською молоддю у вищих навчальних закладах (В. Штифурак). Однак проблема підготовки майбутніх соціальних педагогів до формування ЗСЖ підлітків у ЗЗСО розглянута недостатньо.

Мета статті: обґрунтувати показники та критерії вимірювання рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до формування ЗСЖ підлітків у ЗЗСО та визначити рівень підготовки майбутніх соціальних педагогів до формування ЗСЖ підлітків у ЗЗСО.

Основний виклад матеріалу. Використовуючи наукові розвідки вчених стосовно професійної підготовки соціальних педагогів для забезпечення підвищення рівня їхньої підготовки до формування ЗСЖ підлітків у ЗЗСО, нами розроблено відповідний комплекс засобів, що сприяє оволодінню майбутніми фахівцями професійними знаннями та вміннями в контексті ЗСЖ, а саме: стабільні знання про ЗСЖ та вплив на нього негативних факторів, причини та наслідки шкідливих звичок, їх профілактику; обізнаність стосовно основних напрямів діяльності соціальних педагогів, що спрямовані на ЗСЖ в професійній діяльності; вивчення здобувачами вищої освіти технологій формування ЗСЖ, важливих для їх майбутньої професійної діяльності; вміння та навички планування, організації та реалізації діяльності, спрямованої на формування ЗСЖ як стосовно самого себе, так формування ЗСЖ підлітків; вміння та навички соціальної взаємодії тощо.

Узагальнення теоретичних підходів науковців дозволило визначити критерії, за якими проводилася оцінка рівня підготовки майбутніх соціальних педагогів до формування ЗСЖ підлітків у ЗЗСО та здійснити характеристику їхніх показників.

Отже, ми визначаємо такі критерії готовності майбутніх соціальних педагогів до формування ЗСЖ підлітків у ЗЗСО:

- ціннісно-мотиваційний критерій, до показників якого відносимо: визнання цінності власного здоров'я та ЗСЖ в системі життєвих цінностей; бажання культивувати ЗСЖ у власній життєдіяльності та у професійній діяльності;
- когнітивний критерій, що включає: стабільні знання з питань ЗСЖ; обізнаність стосовно діяльності, спрямованої на формування ЗСЖ у професійній діяльності;
- діяльнісний критерій, який передбачає: організацію здорового способу життя підлітків та здатність до самовдосконалення власного здоров'я (дотримання режиму дня, правил харчування, особистої гігієни, оволодіння новими способами рухової активності та фізкультурно-оздоровчої діяльності, для запобігання виникненню професійних захворювань та забезпечення оптимального рухового режиму тощо); уміння та навички соціальної взаємодії з підлітками (бути активним, комунікабельним, створювати сприятливу морально-психологічну атмосферу, попереджувати та вирішувати конфлікти, співпереживати, співчувати, розуміти співрозмовника, уміти бачити проблему очима співрозмовника);
- рефлексивний критерій, до показників якого відносимо: здійснення рефлексії власної діяльності щодо формування ЗСЖ; наявність особистісних якостей, необхідних для формування ЗСЖ підлітків у ЗЗСО (цілеспрямованість, відповідальність, емпатійність, активність тощо).

В узагальненому вигляді розроблені критерії та показники готовності майбутніх соціальних педагогів до формування ЗСЖ підлітків у ЗЗСО подано у таблиці 1.

Компоненти готовності майбутніх соціальних педагогів до формування ЗСЖ підлітків у ЗЗСО вимірюються за визначеними критеріями та їх показниками на трьох рівнях: високому, середньому і низькому. Методика дослідження процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів до формування ЗСЖ підлітків у ЗЗСО починається з визначення початкового рівня сформованості зазначеної якості та полягає в поступовому переході студентів на вищий рівень.

Для відстеження динаміки рівнів готовності майбутніх соціальних педагогів до формування ЗСЖ підлітків у ЗЗСО відповідно до розроблених критеріїв та показників, на констатувальному, формувальному та контрольному етапах експерименту, використовувався спеціально підібраний, удосконалений діагностичний інструментарій, що подано у табл.1.

Ефективність розробленого нами комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних педагогів до формування ЗСЖ підлітків у ЗЗСО перевірялась у процесі проведення експерименту на базі Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди протягом вересня-жовтня 2019 року під час практики. Загалом експериментом було охоплено 9 здобувачів вищої освіти спеціальності "Соціальна педагогіка".

Таблиця 1

Критерії, показники та методики діагностування рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до формування ЗСЖ підлітків у ЗЗСО

Критерії	Показники	Методика
Ціннісно-мотиваційний	Визнання цінності власного здоров'я та ЗСЖ в системі життєвих цінностей; бажання культивувати ЗСЖ у власній життєдіяльності та у професійній діяльності.	Оцінка мотивації ставлення майбутніх соціальних педагогів до формування ЗСЖ у процесі професійної підготовки (за методикою оцінки мотивації ставлення до професійної діяльності А. Кареліна у модифікації Т. Осадченко) Методика «Оцінка професійної ціннісно-мотиваційної сфери соціального педагога»
Когнітивний	Стабільні знання з питань здоров'язбереження та ЗСЖ; Обізнаність стосовно діяльності спрямованої на формування ЗСЖ підлітків у професійній діяльності.	Анкета на вивчення стану готовності майбутніх соціальних педагогів до формування ЗСЖ підлітків у ЗЗСО майбутніх соціальних педагогів Тест «Ваші знання про основи здоров'язбереження»
Діяльнісний	Організація здорового способу життя підлітків та здатність до самовдосконалення власного здоров'я; уміння та навички соціальної взаємодії.	Оцінка стану нервово-психічної напруги майбутніх соціальних педагогів (за методикою визначення нервово-психічної напруги Т. Немчіна) Оцінка способів подолання та вирішення конфліктів майбутніх соціальних педагогів (за методикою визначення способів реагування на конфліктні ситуації К. Томаса)
Рефлексивний	Здійснення рефлексії власної діяльності щодо формування ЗСЖ; наявність особистісних якостей, необхідних для формування ЗСЖ	Оцінка здійснення здоров'язбережувальної рефлексії майбутніми соціальними педагогами шляхом самоаналізу (за методикою рівня сформованості педагогічної рефлексії О. Калашнікової) Опитувальник на визначення емпатії, як особистісної та професійно значущої якості майбутнього соціального педагога (за методикою визначення здатності педагога до емпатії І. Юсупова)

Соціально-педагогічний експеримент включав три основні етапи: констатувальний (визначення рівня сформованих у здобувачів вищої соціально-педагогічної освіти знань про ЗСЖ підлітків у ЗЗСО), формувальний (впровадження розробленого комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних педагогів до формування ЗСЖ підлітків у ЗЗСО), контрольний (аналіз отриманих результатів)

Аналіз стану готовності майбутніх соціальних педагогів до формування ЗСЖ підлітків у ЗЗСО у процесі професійної підготовки за відповідними критеріями та показниками дозволив нам зробити висновки: у майбутніх соціальних педагогів переважно низький (47,6%) та середній (36,3%) рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до формування ЗСЖ підлітків у ЗЗСО; високий рівень виявився лише у 16,1% майбутніх соціальних педагогів.

Під час практики нами було реалізовано розроблений комплекс засобів підготовки майбутніх соціальних педагогів до формування ЗСЖ підлітків у ЗЗСО.

Так було посилено наповнення змісту щодо ЗСЖ у процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів під час викладання фахових дисциплін, що значно підвищило рівень теоретичної та практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів щодо формування здорового способу життя підлітків у закладах загальної середньої освіти; посилило мотивацію до здійснення діяльності формування здорового способу життя підлітків у закладах загальної середньої освіти в майбутній професійній діяльності та у повсякденному житті [2].

Для підвищення мотивації майбутніх соціальних педагогів до підготовки формування здорового способу життя підлітків у закладах загальної середньої освіти нами були використані такі методи та форми організації освітнього процесу: дискусії, бесіди, складання портфоліо, виконання самостійної роботи.

Так, з метою розвитку усвідомлення майбутніми соціальними педагогами вагомості ЗСЖ для успішного здійснення майбутньої професійної діяльності, здобувачам вищої освіти було запропоновано складати власне портфоліо «Мої досягнення на шляху до формування ЗСЖ». Портфоліо мало вигляд папки, в яку здобувачі вищої освіти повинні були складати власні матеріали накопичені в процесі професійної підготовки у закладі вищої педагогічної освіти (з I до IV курсу [6]).

Наприклад, нотатки, записки власних думок та висновків, до яких студенти прийшли в контексті освітнього процесу; інформація і матеріали виконаних самостійних робіт, практичних завдань, вправ тощо. Подібне портфоліо спонукало майбутніх соціальних педагогів до здійснення рефлексії діяльності щодо формування ЗСЖ шляхом самоаналізу; сприяло розвитку об'єктивної самооцінки, самовдосконалення та контролю.

Самостійна робота, відведена на позааудиторний час, передбачала виконання студентами завдань, які були спрямовані на активізацію самоосвіти майбутніх соціальних педагогів щодо формування здорового способу життя підлітків у закладах загальної середньої освіти. Зокрема, студентам необхідно було самостійно виконати наступні завдання: підготувати доповідь, у вигляді презентації: «Яким я бачу соціального педагога». У доповіді розкрити перелік якостей, якими він має бути наділений для успішного здійснення професійної та діяльності щодо формування ЗСЖ; скласти фактичний особистий розпорядок дня, в якому вказати інформацію про дотримання правил ЗСЖ (дотримання режиму дня, правил харчування, забезпечення оптимального рухового режиму тощо); розв'язання педагогічних ситуацій щодо вирішення соціальним педагогом проблем клієнта стосовно формування ЗСЖ; скласти інформаційний кейс на тему «Цінності в житті соціального педагога».

Виконані самостійні завдання здобувачам вищої освіти необхідно було вкладати у власне портфоліо. Звітність виконання самостійних робіт проходила під час занять (аудиторної роботи) за допомогою активних методів підготовки майбутніх соціальних педагогів до формування здорового способу життя підлітків у закладах загальної середньої освіти у формі виступів, ділових навчальних ігор, дискусій, обговорень.

Серед активних методів підготовки майбутніх соціальних педагогів до формування здорового способу життя підлітків у закладах загальної середньої освіти були використані «Торт рішень», «Бджолиний рій», «Обмін питаннями». Активні методи під час підготовки майбутніх соціальних педагогів до формування здорового способу життя підлітків у закладах загальної середньої освіти є найбільш ефективними у освітньому процесі закладів вищої освіти. Вони вимагають від здобувачів вищої педагогічної освіти активної участі на занятті; розвивають вміння та навички соціальної взаємодії; надають можливість проявити свою індивідуальність [3].

Про ефективність проведеної роботи під час формувального етапу експерименту свідчить проявлена активність під час занять майбутніми соціальними педагогами, що сприяло оволодінню ними знаннями, вміннями та навичками спрямування на формування

ЗСЖ, коли активізується самосвідомість і самопізнання, їх перетворення в значущі для особистості цінності, а в майбутньому передачі їх оточуючим. На цій основі забезпечується надання майбутнім фахівцям можливості розвитку і застосування значущих якостей та умінь під час навчання щодо формування ЗСЖ підлітків.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, посилення змісту щодо ЗСЖ у процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти значно підвищить рівень теоретичної та практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів до формування ЗСЖ підлітків у ЗЗСО; посилить мотивацію до здійснення діяльності з формування ЗСЖ в майбутній професійній діяльності та у повсякденному житті.

Перспективою подальших досліджень є проведення контрольного етапу соціально-педагогічного експерименту та узагальнення його результатів.

Список використаних джерел:

1. Григоренко Г. В. Здоров'ятворча компетентність підлітків та соціально-педагогічні умови її формування в діяльності загальноосвітнього навчального закладу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. № 4(48). С. 215–222.
2. Грицюк Л. К., Лякішева А. В. Формування здоров'язберігаючої компетентності в майбутніх соціальних педагогів. *Професійна освіта*. 2010. № 13. С. 143–146.
3. Долинський Б. Т. Критеріальний підхід до визначення рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до формування здоров'язберігаючих навичок у молодших школярів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2010. № 3(5). С. 384–394.
4. Ежова О. О. Формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних навчальних закладів : монографія. Суми: МакДен, 2011. 412 с.
5. Здоров'я-2020. Основи Європейської стратегії у підтримку дій держави і суспільства в інтересах зоров'я. Копенгаген: ВОЗ, ЕРБ, 2012. 221 с.
6. Зимовець Н. В. Соціально-педагогічні технології формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді/ Н.В.Зимовець : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка». Луганськ, 2008. 21 с.

Гудевич Т.А.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ САНАТОРНОЇ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент Н.Д. Кабусь

У статті розглядаються практичні аспекти підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціального виховання учнів підліткового віку в умовах санаторної школи-інтернату. Враховується вікові особливості вихованців у навчально-виховному процесі в умовах санаторної школи-інтернату. Визначається вплив на особливості розвитку підлітків : спадковість, стан здоров'я, соціальні зміни, соціальне оточення, організація навчально-виховного процесу. Вказано на необхідність підвищення рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи в досліджуваному напрямі.

Ключові слова: соціальний педагог, соціальне виховання, підлітки, підготовка, готовність.

Gudevich T.A. Practical aspects of preparation of future social industry professionals for social education of teen in the conditions of a sanitary school-inter

The practical aspects of preparation of future social educators for social education of teenage students in the conditions of sanatorium boarding school are considered in the article. The age peculiarities of the pupils in the educational process in the conditions of the boarding school are taken into account. The influence on the developmental characteristics of adolescents is determined: heredity, health, social changes, social environment, organization of educational process. The necessity to increase the level of readiness of future social educators to work in the studied direction is pointed out.

Key words: social teacher, social education, teenagers, training, readiness.

Актуальність проблеми. Перебування і виховання дітей в інтернатних закладах не обмежується проблемами, які мали і мають місце у масових школах, оскільки навчання і виховання дітей в інтернатних закладах повинно гарантувати можливість усебічного розвитку особистості кожного вихованця. Досягнути цього можливо не лише створивши належні матеріальні умови перебування. Перш за все, необхідна організація навчально-виховного процесу з урахуванням психічних особливостей контингенту вихованців інтернатних закладів, а також проведення цілеспрямованої лікувально-реабілітаційної роботи [1, с.7].

Навчаючись та живучі в закладі інтернатного типу дитина більшу частину часу проводить з іншими дітьми, не маючи на потрібному рівні дуже важливої сфери спілкування: дитина – дорослий (мати, батько чи інші люблячі близькі). Вона не має достатньо батьківської любові та турботи, соціалізації на сімейному рівні. Адже, саме це і визначає, в основному, розвиток особистості в дитинстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості соціалізації та ресоціалізації дітей у закладах інтернатного типу розглядали у своїх працях А. Поляничко, В. Сорочинська, В. Шкуркіна, В. Вургич, Ж. Петрочко, К. Чертова, Л. Артюшкіна, О. Карагодіна та інші вчені. Діяльність соціального педагога в загальноосвітніх закладах інтернатного типу в Україні вивчали А. Капська, І. Пеша, Л. Волинець. Проблеми дітей, що перебувають у школах-інтернатах розглянуто в працях М. Лисіної, В. Мухіної, А. Прихожан та ін.

Метою статті є аналіз досвіду соціально-педагогічної роботи в школах-інтернатах, визначення напрямів та завдання у роботі соціального педагога з огляду на особливості психоемоційного стану вихованців.

Виклад основного матеріалу. Суспільство, що прагне поступально розвиватись, не може не піклуватись про навчання і виховання підрастаючого покоління. Для формування з новонародженої людини особистості потрібно засвоєння нею культурного досвіду і норм соціальних відносин у результаті спільної діяльності, спілкування з іншими людьми. Перебування людини в цих процесах означено терміном соціалізація [3, с. 332]. Соціалізація особистості є складним процесом, який водночас протікає стихійно і відносно керовано – шляхом соціального виховання. Останнє як осмислене, цілеспрямоване «виращування» людини відрізняється від стихійної соціалізації у першу чергу тим, що в його основу покладена соціальна дія, яку в даному контексті можна визначити як допомогу в позитивній соціалізації особистості, зокрема, в вихованні, освіті, засвоєнні соціокультурних цінностей, професійному самовизначенні [4, с. 55].

Для вихованців молодшого шкільного віку характерними є яскраво виражені мотиви, що безпосередньо пов'язані з їх щоденним проживанням. Це – виконання режиму, правил поведінки. У сімейних дітей цієї вікової категорії мотиви їх діяльності та поведінки набагато різноманітніші. Досить концентровано ці проблеми проявляються в конфліктних ситуаціях. У дітей у цьому випадку проявляються захисні механізми, що визначають не завжди конструктивні форми поведінки. Такими можуть бути ситуації заборон. Це, зокрема зіткнення інтересів дорослого і дитини, дитини і колективу, звинувачення з боку однолітків, нерозуміння справжніх мотивів вчинку тощо. У діях молодших школярів проявляється агресивність та нездатність визнати власну провину.

Ці тенденції в підлітковому віці спричиняють деформування «Я – образу», неадекватність самооцінки, вироблення комплексу неповноцінності. Запобігти їм та сприяти повноцінному становленню особистості в закладах інтернатного типу є найважливішим завданням соціального педагога.

Як свідчить аналіз наукових джерел [2; 4], основними функціональними обов'язками соціального педагога в закладах інтернатного типу є: 1) формування гуманного ставлення до вихованців, охорона їх прав, інтересів і здоров'я; 2) створення обстановки психологічного комфорту і безпеки дитини в побуті і під час дозвілля; 3) вивчення особливостей вихованців, соціальної ситуації розвитку, умов життєдіяльності; 4) виявлення інтересів і потреб, проблем і утруднень, відхилень в соціальній поведінці і соціальній адаптації; 5) соціально-педагогічна підтримка вихованця в процесі соціалізації; 6) організація та координація різних видів соціального прийнятної діяльності; 7) соціально-педагогічна реабілітація дезадаптованих та педагогічне занедбаних вихованців; 8) посередництво між вихованцем і закладом, сім'єю та іншими соціальними інститутами; 9) взаємодія з педагогами, психологами, опікунами, батьками в наданні допомоги вихованцю.

В організації своєї роботи соціальний педагог віддає пріоритет створенню здорового мікроклімату в колективі, гуманізації міжособистісних відносин, сприяє реалізації здібностей кожного, захисту інтересів особистості, організації дозвілля, включенню до соціально корисну діяльність, підтримує постійний зв'язок з родинами учнів. Особливу увагу приділяє проблемам захисту дитини від батьківської жорстокості, егоїзму, всездозволеності. Також соціальний педагог відіграє роль терапевта і наставника сім'ї.

В умовах шкіл-інтернатів важливе місце належить адаптації дітей до умов цих закладів. Визначальним в адаптації новачка є багате за змістом і різноманітне за формами спілкування з ровесниками в позаурочний час, причому в діяльності воно є найбільш активним. В умовах інтернатних закладів важливе місце належить функції учнівського самоврядування як чинника формування соціальної відповідальності. Школи-інтернати мають виконувати не лише освітньо-виховні функції, а й сприяти нормальній соціалізації особистості, її повноцінному розвитку, забезпечувати правову і психологічну захищеність вихованців. Значну роль у цьому відіграє соціальний педагог, професійна діяльність якого набуває цілеспрямованого характеру.

Діяльність соціального педагога в закладах інтернатного типу досить різноманітна. Натомість її можна згрупувати в такі основні види: соціально-педагогічна діагностика і консультування; соціально-профілактична робота; соціальне виховання та корекційно-розвивальна робота.

Соціально-педагогічна діагностика і консультування мають на меті виявляти динаміку соціогенезу особистості, визначати причини його порушення. Для цього здійснюється вивчення особливостей соціальної адаптації вихованців, виявляються групи соціального ризику. Ґрунтуючись на дослідженні інтересів, здібностей і нахилів дітей, складається індивідуальна карта соціального розвитку. Важливою складовою у цьому напрямі є діагностика спілкування вихованця з дорослими та однолітками, а також виявлення причин неуспішності в оволодінні соціально-побутовими вміннями і навичками.

Соціально-профілактична робота передбачає запобігання можливих порушень в соціальному розвитку дітей, створення умов для повноцінного особистісного становлення. З цією метою розробляються та реалізуються програми профілактики психічного напруження та нервових зривів у дітей; створюється сприятливий соціально-психологічний клімат. Чимало уваги приділяється налагодженню доброзичливих стосунків з членами сім'ї та попередженню конфліктних ситуацій. Окремо планується робота щодо адаптації вихованців у широкому соціальному оточенні. За потребою проводяться психолого-педагогічні консилиуми з аналізом соціальної ситуації розвитку та виробленням комплексу заходів з метою надання допомоги дитині спеціалістами. Профілактики потребують такі шкідливі звички, як алкоголізм, наркоманія, токсикоманія, проституція, паразитичний спосіб життя.

Реалізація соціального виховання та корекційно-розвивальної роботи передбачає активний вплив на процес соціалізації особистості, позитивні зміни в ній на основі реалізації програм соціального виховання та соціально-педагогічної реабілітації.

Соціальний педагог розробляє програми, спрямовані на розвиток життєвих умінь і навичок; профорієнтацію, статеве виховання і підготовку до дорослого життя; розвиток комунікативних умінь і культури-спілкування; корекцію різноманітних відхилень у поведінці (агресія, сором'язливість тощо); психотерапія акцентуація характеру; корекцію «Я-образу»; запобігання кризових ситуацій.

Таким чином, модель соціально-педагогічної діяльності в санаторній школі-інтернаті має відбивати не лише специфіку закладу, а й особливості соціальної ситуації розвитку та її сприйняття вихованцями. Тому вельми важливими в роботі соціального педагога є соціально-педагогічна діагностика, профілактична та корекційно-розвивальна робота.

З метою підвищення готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи в умовах санаторної школи-інтернату були відвідані лекції: «Соціально-педагогічні особливості шкільної соціалізації», «Особливості соціалізації обдарованих та важковиховуваних дітей», «Служба пробації: особливості роботи з дітьми-правопорушниками», «Профілактика адиктивної поведінки підлітків у ЗЗСО», «Технологія соціальної терапії» «Технологія соціальної корекції». Проведена лекція з дисципліни «Основи соціалізації особистості» на тему «Соціалізація особистості молодшого віку в умовах санаторної школи-інтернату» та семінарське заняття з дисципліни «Основи соціалізації особистості» на тему «Специфіка та виховання дітей у санаторній школі-інтернаті».

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, виявлені труднощі у фахівців, які працюють у закладах інтернатного типу, будуть покладені в основу змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів, мета якої полягає у формуванні готовності майбутнього соціального педагога до подолання професійних труднощів. Зміст підготовки у вищих навчальних закладах, що включає труднощі майбутньої діяльності, орієнтує майбутніх молодих фахівців не тільки на конкретну професійну діяльність і готовність до освоєння нових знань, але й на формування і коригування особистісних якостей, які полегшують адаптацію до місця роботи, забезпечують професійну мобільність і конкурентоспроможність фахівця, що відповідає запитам сучасного суспільства. Сучасні заклади інтернатного типу можуть розглядатися як освітні заклади зі значним інклюзивним потенціалом і можливостями розвитку соціальності дітей. Заклади інтернатного типу необхідно розвивати, привносячи, збагачуючи їх діяльність сучасними формами взаємодії і співпраці з вихованцями, і систематично оновлюючи засоби самоосвіти соціальних педагогів.

Список використаних джерел:

1. Кобзар Б. Петухов Є, Литвинов І. Запобігання відхиленням у поведінці школярів. К.: Вища школа, 1992.
2. Покась В.П. Лікувально-реабілітаційна робота в інтернатних закладах, філософські науки. Випуск 43.
3. Психологічна енциклопедія / за ред. О.М. Степанова. К.: "Академвидав", 2006. С. 332.
4. Соціальна педагогіка: теорія і технології: підручник / за ред. І.Д. Зверевої. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 316 с.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ КАЗКИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент В.В. Костіна

У статті розкрито суть понять «соціальне виховання молодших школярів засобами казки», «професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної галузі»; виявлено особливості підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до соціального виховання молодших школярів; уточнено критерії та показники соціальної вихованості дітей молодшого шкільного віку; розроблено та експериментально перевірено комплекс засобів підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до соціального виховання молодших школярів засобами казки у закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: професійна підготовка, соціальне виховання, молодші школярі, засоби казки, комплекс засобів підготовки.

Guson V. Practical Aspects of Professional Training of Future Specialists in the Social Sphere for Prevention of Adolescent Addictive Behavior in Institutions of General Secondary Education

Abstract: *the article describes the concepts of "social education of younger students through fairy tales", "professional training of future specialists in the social sphere"; the peculiarities of preparation of future specialists in the social sphere for social education of younger students are revealed; criteria and indicators of social upbringing of young school children are specified; developed and experimentally tested a complex of means of training future specialists in the social sphere for social education of younger students by means of fairy tales in institutions of general secondary education.*

Keywords: professional training, social education, junior high school students, fairy tales, complex of training aids.

Постанова проблеми. В останні роки в Україні розробляється принципово новий підхід до проблеми розвитку особистості в площині парадигми гуманізації освіти. На відміну від традиційної освіти, яка недостатньо актуалізувала соціальні складники виховання, гуманістично-орієнтована освіта веде до розкриття сутнісних якостей особистості, її внутрішнього багатства та творчого потенціалу.

Використання казки як засобу соціального виховання в початковій школі спрямовано на досягнення не лише виховних, розвивальних, а й соціальних завдань. За правильної організації процесу роботи над казкою учні зможуть не тільки істотно покращити мислення, увагу, пам'ять, мовленнєвий розвиток, а й засвоїти моделі соціально схвалюваної поведінки та ефективної комунікації. Казковий світ магічно впливає на молодших школярів, враховуючи особливості їхнього сприйняття. За допомогою казок дошкільники у зрозумілій їм формі здобувають знання про довкілля, про взаємостосунки людей, проблеми, які трапляються в житті. Саме казки допомагають молодшим школярам знаходити вихід із складних ситуацій, пристосовуватися до нових умов середовища, налагоджувати стосунки з однолітками.

Метою роботи закладів загальної середньої освіти є створення найкращих умов для повноцінного виховання та навчання школярів. Особливого значення в цьому процесі набуває особистість соціального педагога, оскільки саме він має здійснювати координацію зусиль усіх фахівців закладу загальної середньої освіти, спрямовану на соціальне виховання школярів, сприяння формуванню в них адекватної соціальної свідомості та поведінки, тому суб'єкти соціально-педагогічної діяльності потребують спеціальної професійної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури показав, що питання професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до соціалізації молодших школярів засобами казки розглянуті у таких аспектах: проблема теоретичної та методичної підготовки соціальних педагогів до здійснення професійної діяльності (О. Безпалько, М. Галагузова, І. Зверева, А. Капська); теоретичні та методичні засади застосування казкотерапії у процесі фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів (Г. Локарева); використання казкотерапії як інструменту прогресивної психолого-педагогічної допомоги (І. Вачков, Р. Ткач); використання казкотерапії у роботі з молодшими школярами (Д. Соколов). Але проблема професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до використання засобів казки у соціальному вихованні молодших школярів є недостатньо дослідженою та потребує теоретичного та практичного вирішення.

Метою статті є теоретичне обґрунтування, розробка та експериментальна перевірка комплексу засобів професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до соціального виховання молодших школярів засобами казки.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури з проблеми соціального виховання дітей та молоді дозволив виокремити усталені погляди фахівців соціальної галузі. Так, І. Зверева розглядає соціальне виховання як «систему соціально-педагогічних, культурних, сімейно-побутових заходів, спрямованих на оволодіння та засвоєння дітьми і молоддю загальнолюдських і спеціальних знань, соціального досвіду з метою формування у них ціннісних орієнтацій та адекватної соціально спрямованої поведінки» [6, с. 242]. Отже, результатом соціального виховання є здатність особистості ефективно взаємодіяти із оточуючим соціальним світом.

Одним із основних засобів соціального виховання молодших школярів у професійній діяльності фахівці соціальної галузі використовують казку. Аналіз наукових досліджень [1, 3, 5, 8, 9] свідчить, що відсутнє єдине визначення поняття «казкотерапія». Існує декілька підходів до визначення цього феномену. Так, на думку фахівців педагогічної галузі, казкотерапія – це проста, цікава та ефективна технологія, яку доцільно використовувати під час здійснення освітньої діяльності в сучасній школі для ефективного формування ключових компетентностей у молодших школярів [5, с. 12]. Психологи визначають казкотерапію як «важливий психотерапевтичний засіб, що допомагає дитині пізнати оточуючий світ, торкаючись її емоційного життя, полегшує розуміння і висловлювання своїх почуттів, моделює ситуації, над якими варто поміркувати» [8, с. 2]. У соціальній педагогіці та соціальній роботі казкотерапія розглядається як «засіб соціально-педагогічної та психологічної допомоги особистості, який сприяє її соціалізації, адаптації, корекції, профілактиці, реабілітації, регуляції, розвитку та мобілізації ресурсного потенціалу із використанням метафоричних ресурсів у формі казки» [1, с. 17]. Т. Зінкевич-Євстигнеєва вважає, що казкотерапія - це відкриття тих знань, які живуть у душі і є на даний момент психотерапевтичними [3]. На думку А. Осипової, казкотерапія – це «метод, який використовує форму казки для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості та взаємодії з оточуючим світом» [9, с. 7]. Узагальнюючи ідеї дослідників, ми розглядаємо казку як засіб соціально-педагогічної допомоги особистості, який презентується у привабливій формі та легко сприймається молодшими школярами, що сприяє їх успішному соціальному вихованню, адаптації до нових умов мікросередовища, корекції негативних поведінкових проявів, розвитку творчого потенціалу із використанням метафоричних ресурсів.

Метою використання казки як засобу соціального виховання молодших школярів є усвідомлення дітьми своєї внутрішньої суті, власної неповторності та єдності з оточуючим середовищем, формування у дітей відчуття гармонії із собою і світом.

Аналіз наукової літератури показує [11], що підготовка майбутніх фахівців соціальної галузі – це процес формування фахівця нового типу, здатного швидко й адекватно реагувати на зміни, що відбуваються у суспільстві, компетентно вирішувати соціально-педагогічні проблеми в усіх типах та видах навчально-виховних установ і закладів соціальної роботи, на

всіх рівнях управління. Підготовка майбутніх фахівців соціальної галузі до соціального виховання молодших школярів має забезпечувати володіння ними сукупністю соціально-педагогічних, психологічних, соціально-виховних прийомів, засобів і методів, які цілеспрямовано впливають на свідомість, поведінку і діяльність особистості молодших школярів з метою їх активного пристосування до умов суспільства.

На основі проведеного аналізу теоретичних джерел [1, 4, 6, 8, 9, 11] нами було розроблено комплекс засобів підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до соціального виховання молодших школярів у закладах загальної середньої освіти до складу якого входять лекційні, семінарсько-практичні заняття та позааудиторна робота (майстер-класи, заняття з театралізації тощо), що сприяють засвоєнню студентами основ теоретичної та практичної діяльності з соціального виховання молодших школярів засобами казки у закладі загальної середньої освіти.

Експериментальна перевірка комплексу засобів підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до соціального виховання молодших школярів засобами казки у закладах загальної середньої освіти, проводилось на трьох взаємопов'язаних етапах: констатувальний; формувальний; контрольний.

На констатувальному етапі з метою визначення рівня професійної готовності майбутніх фахівців до здійснення соціального виховання молодших школярів засобами казки нами було визначено відповідні критерії та показники: когнітивний (формування системи соціально-педагогічних та психологічних знань з проблеми соціального виховання молодших школярів засобами казки; мотиваційно-особистісний (забезпечення професійно спрямованого формування здібностей та якостей, які дають можливість вільно і впевнено діяти у соціально-педагогічних ситуаціях з соціального виховання молодших школярів у закладах загальної середньої освіти; діяльнісний (система фахових умінь, які застосовуються у практичній діяльності з соціального виховання молодших школярів у закладах загальної середньої освіти). Отже, констатувальний етап експерименту дав змогу визначити, що студенти 42-СР та 32-СР груп мають приблизно однаковий рівень готовності до формування соціального виховання молодших школярів засобами казки.

На другому формувальному етапі експериментальної роботи впроваджувався комплекс засобів професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до соціального виховання молодших школярів у закладах загальної середньої освіти засобами казки, який складався з лекційного заняття «Казка як засіб соціального виховання молодших школярів», семінарського заняття «Практичне використання казки як засобу соціального виховання молодших школярів у закладах загальної середньої освіти» під час, якого виготовлялися персонажі казки для лялькового театру та опрацьовувались різноманітні техніки використання казки як засобу соціального виховання молодших школярів, а також виховних заходів зі студентами з метою мотивування до навчальної діяльності з соціального виховання молодших школярів на тему «Життєві цінності», «Інноваційні форми і методи роботи з різними категоріями дітей» тощо. На основі набутих знань та вмінь на лекційних та семінарських заняттях, під час виховних заходів та формувального етапу експерименту студентами 32-СР групи була створена картотека казкових творів.

Третій контрольний етап експериментального дослідження мав на меті перевірку практичних навичок студентів експериментальної групи (32-СР) та повторне їх діагностування за всіма методиками, що використовувалися на констатувальному етапі. Проведення повторної діагностики показало, що впровадження комплексу засобів підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до соціального виховання молодших школярів засобами казки у закладах загальної середньої освіти дозволило підвищити рівень їхньої готовності до цієї діяльності.

Висновки. Отже, розроблений комплекс засобів підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до соціального виховання молодших школярів у закладах загальної середньої освіти засобами казки є дієвими та може використовуватися у процесі професійної освіти майбутніх соціальних працівників і соціальних педагогів.

Список використаних джерел:

1. Безпалько О. В. Використання інноваційних інтерактивних форм навчання у підготовці фахівців соціальної сфери. *Сучасна наука та освіта: самовизначення особистості в контексті євроінтеграції*. Київ, 2016. С.16-19.
2. Вачков И. Сказкотерапия: Развитие самосознания через психологическую сказку. Москва: Ось-89, 2001. 144 с.
3. Зинкевич-Евстигнеева Т. Практикум по сказкотерапии. Санкт-Петербург: Питер, 2000. 233 с.
4. Капська А.Й. Соціальна педагогіка. Київ: Центр учбової літератури. 2011. 488 с.
5. Киселева М. Арт-терапия в работе с детьми: руководство для психологов. Педагогов, врачей и специалистов. Работающих с детьми. Санкт-Петербург: Речь. 2006. 160 с.
6. Коваль Л.Г., Зверева І.Д., Хлебик С.Р. Соціальна педагогіка. Соціальна робота: навчальний посібник. Київ: ІЗМН, 2010. 544с.
7. Локарева Г.В. Формування художньо-естетичного сприйняття як професійної якості майбутнього художника-дизайнера. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «педагогіка і психологія». Педагогічні науки, 2017. № 2 (14). С 175-180.
8. Моцкул Л.В. Застосування казкотерапії в початковій школі: методична розробка. Луцьк: ГРАТ «Волинська обласна друкарня», 2018. 44 с.
9. Осипова А.А. Общая психокоррекция: учебное пособие. Москва: Сфера, 2002. 510 с.
10. Социальная педагогика: курс лекций/ под общ. ред. М. А. Галагузовой. Москва: Гуманитарный издательский центр «Владос», 2000. 416 с.
11. Фалинська, З. З. Волонтерська практика в системі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Ужгород, 2013. Вип. 29. С. 230–232.

Деділова Т.В.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗІ ЗДОБУВАЧАМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З УРАХУВАННЯМ ГЕНДЕРНОГО АСПЕКТУ

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, доцент І.А. Романова

Роботу присвячено теоретичному обґрунтуванню та експериментальній перевірці комплексу засобів професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації та провадження профорієнтаційної роботи зі здобувачами загальної середньої освіти з урахуванням гендерного аспекту. Запропоновано відповідну технологію соціально-педагогічної діяльності з профорієнтації здобувачів загальної середньої освіти та результати її апробації.

Ключові слова: комплекс засобів професійної підготовки, професійна орієнтація з урахуванням гендерного аспекту, технологія, експеримент, заклади загальної середньої освіти, майбутні соціальні педагоги.

The article is devoted to the theoretical substantiation and experimental verification of the complex of vocational training tools for future social educators to the organization and implementation of career guidance work with the students of General secondary education, taking into account the gender aspect. The corresponding technology of social and pedagogical activity on

career guidance of students of the General secondary education and results of its approbation is offered.

Key words: complex of means of professional training, professional orientation taking into account gender aspect, technology, experiment, institutions of General secondary education, future social educators.

Постановка проблеми. Сучасні соціально-економічні умови вимагають від кожної особистості уміння самостійно та усвідомлено приймати рішення щодо професійного визначення та вибору і нести за них відповідальність. Завдання розвитку цих якостей покладається більшою мірою на систему освіти, що у свою чергу передбачає професійну готовність соціальних працівників до профорієнтаційної діяльності, вимагає впровадження інноваційних профорієнтаційних засобів, розроблених на засадах сучасної науки та практики, враховуючи потреби, інтереси, мотиви як окремої особистості, так і вимоги суспільства. На сучасному етапі розвитку української держави особлива увага приділяється загальним питанням розробки змісту теоретичної і практичної підготовки соціальних працівників, соціальних педагогів, практичних психологів, визначенню провідних знань, умінь та функцій їх діяльності. Водночас, означені напрями підготовки фахівців на практиці практично не забезпечують реалізацію принципу гендерної рівності при формування компетенцій в означеній площині серед здобувачів освіти, що навчаються у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО).

Аналіз остатніх досліджень і публікацій. Важливе теоретичне і практичне значення мають праці, присвячені розкриттю особливостей побудови профільної школи, специфіці професійної орієнтації учнівської молоді в сучасних умовах Е. Зеєра, Л. Йовайши, О. Мельника, М. Піддячого, О. Пилипчука, В. Сидоренка, І. Уличного, М. Янцура та інших. Непересічну теоретично-практичну значущість мають дослідження іноземних учених в таких аспектах: вплив системи ціннісних орієнтацій особистості на професійне самовизначення (Д. Берлінгер, Д. Брупер, К. Вальтер, Р. Вільямс, Р. Інглеарт, М. Кон, Н. Кейдас, С. Кейні, А. Маслоу, С. Ньюмен, К. Роджерс, Б. Скіннер, Т. Терман, Э. Торвдайк, Г. Хіпд та інші); форми і методи організації навчального процесу з метою підготовки учня до професійного самовизначення (Д. Адаме, Р. Брунер, Адж. Конанг, В. Никліс, М. Ритлук, Р. Сліппері, Х. Фукс, В. Цифройнд та інші). Низка сучасних досліджень Т. Бобко, М. Коляновської, А. Назарчука, В. Туляєва присвячена розкриттю ефективних профорієнтаційних технологій у підготовці школярів до професійного самовизначення в умовах розбудови сучасної школи. З огляду на вищезазначені напрями теоретико-прикладних досліджень провідних вчених проблемою дослідження визначено підготовку майбутніх соціальних педагогів до організації профорієнтаційної роботи зі здобувачами загальної середньої освіти, що навчаються у ЗЗСО з урахуванням гендерного аспекту.

Невирішені складові загальної проблеми. Проведений теоретичний аналіз наукових праць з проблеми дослідження й ознайомлення з сучасною практикою професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації профорієнтаційної роботи з урахуванням гендерного аспекту свідчить про існування низки суперечностей:

- між визнанням за професійною спрямованістю провідної ролі в майбутньому особистісно-професійному становленні здобувачів загальної середньої освіти і недостатнім рівнем розробленості науково-методичного забезпечення розвитку їхньої професійної спрямованості;
- між необхідністю професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів в освітньому процесі щодо організації та здійснення ними профорієнтаційної роботи зі здобувачами загальної середньої освіти на засадах гендерної рівності та відсутністю розробленої системи їхньої практичної підготовки до здійснення відповідного виду професійної діяльності.

Формулювання цілей статті. Враховуючи виявлені суперечності, результати аналізу педагогічної і психологічної літератури з проблеми, а також сучасної практики підготовки

фахівців соціальної галузі у закладах вищої освіти, було визначено мету дослідження, що полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації та провадження профорієнтаційної роботи зі здобувачами загальної середньої освіти з урахуванням гендерного аспекту в умовах закладів загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначають О. Шапран та О. Симоненко, однією зі складових професійної діяльності соціальних педагогів є оволодіння основами профорієнтаційної роботи та формування практичних умінь її здійснення. Профорієнтація є складною науково-практичною системою роботи, оволодіння якою дозволяє соціальному педагогу проводити професійно-інформаційну та професійно-консультаційну роботу. Завдання практичної профорієнтації визначають сьогодні значну потребу психологічного вивчення професій і особистісних якостей майбутнього фахівця, потребують відповідної підготовки кваліфікованих кадрів [1, с. 38]. При цьому одну з головних ролей повинна відігравати гендерна спрямованість профорієнтації.

В. Лозовецька розглядає поняття «професійна орієнтація» багатоаспектним та таким, що спрямоване на досягнення збалансованості між професійними інтересами та можливостями людини за гендерною спрямованістю і потребами суспільства в конкретних видах трудової діяльності та покликанням сприяти цілеспрямованому розвитку особистості, здібностей людини, зростанню її професіоналізму, працездатності, збереженню здоров'я [2, с. 50].

З метою удосконалення організації профорієнтаційної роботи зі здобувачами загальної середньої освіти з урахуванням гендерного аспекту було розроблено відповідну технологію профорієнтації старшокласників, що представляє собою сукупність методів, прийомів, певну програму дій соціального педагога, які використовуються в практичній діяльності для досягнення успіху у вирішенні завдань щодо формування їхньої професійної спрямованості.

Для впровадження технології було обрано здобувачів загальної середньої освіти, що навчаються у 9 та 11 класах Безлюдівського юридичного ліцею імені Героя Радянського Союзу І.Я. Підкопая Харківської районної ради Харківської області. Статистичні дані, які було отримано після впровадження технології, засвідчили позитивні зміни рівня професійної самовизначеності старшокласників. Отже, було доведено необхідність застосування соціальним педагогом ефективних методів і технологій профорієнтації на основі урахування гендерної самоідентифікації здобувачів загальної середньої освіти.

Для дослідження процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів до здійснення діяльності з профорієнтаційної роботи здобувачів загальної середньої освіти на базі ХНПУ імені Г.С. Сковороди було проведено аналіз навчально-методичного забезпечення, зокрема дисципліни «Основи профорієнтаційної роботи» (у 7 семестрі 2018 - 2019 н.р. для студентів 4 курсу), в ході якого було встановлено, що цикл професійної підготовки бакалавра містить розгляд переважно теоретичних аспектів профорієнтації з урахуванням гендера, в той час, як практична підготовка фахівців структурою програм навчальних дисциплін не передбачається.

Для усунення виявлених недоліків було: запропоновано доповнення лекційних та семінарських занять з означеної проблематики; проведено практичні заняття, спрямовані на формування у майбутніх соціальних педагогів професійних компетенцій з руйнування гендерних стереотипів; організовано позааудиторну діяльність студентів-бакалаврів із залученням їх до виховних заходів; проведено моніторинг обізнаності здобувачів вищої освіти з питань здійснення профорієнтації серед здобувачів загальної середньої освіти шляхом їхнього анкетування на тему «Хлопчики - направо, дівчинки - наліво або як я бачу сучасну професію?».

Ефективність розробленого комплексу засобів перевірялася в процесі проведення експериментального дослідження з залученням експериментальної групи здобувачів вищої освіти першого ступеню факультету психології та соціології ХНПУ імені Г.С. Сковороди,

спеціальності 231 «Соціальна робота», гр. 42-СП, що містив три етапи. На констатувальному етапі було визначено рівень сформованості знань здобувачів вищої освіти про суть профорієнтації, гендерні стереотипи, гендерну рівність, тенденції сучасного ринку праці, тощо. На формувальному етапі було впроваджено комплекс засобів підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації профорієнтаційної діяльності зі здобувачами загальної середньої освіти з урахуванням гендерного аспекту. Контрольний етап передбачав здійснення моніторингу й аналізу результатів впровадження означеного комплексу засобів.

Діагностика рівня сформованості когнітивного, мотиваційно-особистісного та діяльнісного компонентів підготовки майбутніх соціальних педагогів до профорієнтаційної діяльності зі здобувачами загальної середньої освіти з урахуванням гендерного аспекту під час констатувального етапу дослідження дала змогу визначити, що здобувачі вищої освіти експериментальної та контрольної груп мають приблизно однаковий рівень підготовки, що дозволило розпочати формувальний етап експерименту.

Підвищення рівня підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації профорієнтаційної роботи зі здобувачами загальної середньої освіти з урахуванням гендерного аспекту передбачало впровадження такого комплексу засобів: лекція з елементами використання мультимедійних технологій та ділової гри «Педагогічні умови використання ділових ігор у закладах вищої освіти»; бесіда з елементами використання мультимедійних технологій, економічна гра (бізнес-симулятор) «Використання ділових економічних ігор при формуванні підприємницької компетенції у майбутніх фахівців соціальної галузі». Під час реалізації елементів комплексу було акцентовано увагу на гендерній складовій у структурі соціальних підприємницьких компетенцій.

Також здобувачів освіти експериментальної групи було залучено до соціально-виховного заходу з елементами використання мультимедійних технологій «Вища освіта та сучасні університети», що проводився у листопаді 2018 н. р. для здобувачів загальної середньої освіти, що навчаються у 9 та 11 класах Безлюдівського юридичного ліцею імені Героя Радянського Союзу І.Я. Підкопая Харківської районної ради Харківської області.

Висновки з проведеного дослідження. Проведення повторного діагностування здобувачів вищої освіти контрольної та експериментальної груп, яке було здійснено під час контрольного етапу експериментального дослідження засвідчило, що впровадження розробленого комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації профорієнтаційної роботи зі здобувачами загальної середньої освіти з урахуванням гендерного аспекту вплинуло на підвищення рівня підготовленості майбутніх соціальних педагогів до цієї діяльності. Відбулося зростання відсотку здобувачів вищої освіти з високим і достатнім рівнями сформованості готовності до відповідного виду професійної діяльності в експериментальній групі. Вимірювані показники мали таку позитивну динаміку (62% студентів – високий рівень, 34% – середній, 4% – низький), що вказує на ефективність розробленого комплексу засобів.

Список використаних джерел

1. Шапран О.І., Симоненко О.В. Науково-теоретичні підходи до професійної орієнтації сучасної молоді. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/8471/1/ShapranSymonenko.pdf> (дата звернення : 10.10.2019).
2. Лозовецька В.Т. Професійна орієнтація молоді в умовах сучасного ринку праці : Монографія Київ : Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2012. 157 с.

Довидченкова О.М.
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

КОМПЛЕКС ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВИКОРИСТАННЯМ ХРИСТІЯНСЬКИХ МЕТОДІВ

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент О.М. Василенко

У статті розкрито суть понять «засіб», «засоби професійної підготовки». Охарактеризовано компоненти підготовки майбутнього соціального працівника до соціального виховання дітей молодшого шкільного віку з використанням християнських методів. Наведено комплекс засобів цієї підготовки.

Ключові слова: професійна підготовка, компоненти підготовки, засоби, соціальний працівник, соціальне виховання, дитина молодшого шкільного віку, християнські методи.

The article reveals the following concepts: "a tool", "tools of professional training". It characterizes the components of training a future social worker for social education of primary school children with the use of Christian methods. The article gives a set of tools for this training.

Keywords: professional training, components of trainingtools, a social worker, social education, a primary school child, Christian methods.

Постанова проблеми. Вивчення світового досвіду підготовки працівників соціальної сфери є одним з найважливіших інструментів розробки і впровадження нових ідей, який надає можливості глибше осмислити специфіку соціальної роботи, запобігти помилкам при підготовці соціальних працівників у закладах вищої освіти, упровадити в навчання основні соціально-виховні концепції у поєднанні теорії та практики.

Аналіз нормативного забезпечення, що регламентує процес підготовки фахівців соціальної галузі (Закон України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2017) та ін.) показав, що з метою створення соціально-виховного середовища соціальні працівники закладів освіти мають проводити заходи спрямовані на формування особистості, засвоєння нею системи соціальних знань і цінностей, соціального досвіду і норм соціальної поведінки. Отже, саме соціальний працівник повинен відігравати значну роль у соціальному вихованні дітей молодшого шкільного віку, оскільки соціальне виховання для учнів молодшої школи є основним фактором соціалізації дитини [1].

З огляду на це основною ідеєю професійної підготовки майбутнього працівника соціальної сфери, її важливими завданнями є розробка комплексу засобів, спрямованих на систему знань щодо основ соціального виховання. Важливу роль у вихованні дитини мають методи християнської етики, оскільки ці методи сприяють духовно-моральному розвитку дитини молодшого шкільного віку та формують в ній основи життєвої компетентності [7].

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що проблему підготовки майбутніх соціальних працівників в різних аспектах розглядали: Р. Вайнола, М. Васильєва, А. Капська, В. Костіна, Л. Міщик, А. Рижанова, С. Харченко, І. Шеплякова (теоретико-методологічні основи підготовки); О. Крюкова, Н. Сейко (використання основ християнства у підготовці майбутніх учителів); В. Жуковський, В. Сучок (методи духовно-морального виховання дітей засобами християнської етики у роботі соціального працівника).

Проте, проблема професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до соціального виховання дітей молодшого шкільного віку християнськими методами є недостатньо розробленою та потребує методичного забезпечення комплексу засобів цієї підготовки.

Мета статті. На основі аналізу наукової літератури охарактеризувати компоненти підготовки майбутнього соціального працівника до соціального виховання дітей молодшого шкільного віку з використанням християнських методів та навести комплекс засобів цієї підготовки.

Основний виклад матеріалу. Розробка комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних працівників потребує уточнення дефініцій «засоби», «засоби підготовки» саме до соціального виховання дітей молодшого шкільного віку з використанням християнських методів. Під комплексом розуміють сукупність, поєднання предметів, явищ, дій, властивостей, складових, одне ціле [3].

Аналіз літератури свідчить, що поняття «засіб» розглядають як матеріальний або ідеальний об'єкт, який використовується для досягнення мети (В. Оконь, В. Оніщук); різноманітну діяльність: працю, гру, спілкування, навчання, а також способи її організації (Г. Коджаспірова, Н. Тарасевич); дія, що надає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось (академічний тлумачний словник).

Законом України „Про вищу освіту” професійна підготовка визначається, як „здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю”. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників є необхідною передумовою їх становлення як професіонала, соціально компетентних, психологічно зрілих особистостей, що володіють високою фаховою майстерністю, сучасним світоглядом, потребою розширювати і поглиблювати власну компетентність, що потребує відповідних засобів підготовки (зміст освіти, педагогічний процес) (О. Добровіцька) [4]. Отже, на основі аналізу досліджень Р. Вайноли, М. Васильєвої, В. Жуковського, В. Костіної, Л. Кудрик, Л. Міщик, А. Рижанової, Н. Сейко, Ю. Сурмяк, В. Сучок щодо основних засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до соціального виховання дітей молодшого шкільного віку можна віднести компоненти педагогічного процесу (цілі, принципи, зміст освіти, методи, форми), допоміжні знаряддя, підручники, посібники, техніку, дидактичні розробки, емоційну атмосферу заняття, які дозволяють оптимізувати підготовку майбутніх соціальних працівників до соціального виховання дітей молодшого шкільного віку з використанням християнських методів.

Зміст діяльності з підготовки майбутніх соціальних працівників до соціального виховання дітей молодшого шкільного віку з використанням християнських методів містить такі компоненти: когнітивний (формування системи соціально-педагогічних знань шляхів, засобів і методів соціального виховання засобами християнських методів, суть християнських методів); діяльнісний (система фахових умінь з соціального виховання дітей молодшого шкільного віку з використанням християнських методів); мотиваційний (забезпечення професійно спрямованого формування здібностей та якостей, які дають можливість спеціалісту вільно і впевнено діяти щодо роботи з дітьми молодшого шкільного віку з використанням християнських методів).

Для формування системи соціально-педагогічних знань студентів нами було розроблено комплекс засобів. Так, для формування когнітивного компоненту зі студентами було проведено лекцію «Методи християнського виховання», де розглядалися питання: суть, значення методів виховання; порівняльна характеристика методів виховання в православній і світській педагогіці; особливості використання християнських методів у вихованні дітей молодшого шкільного віку. Також для систематизації знань з християнських методів у вихованні дітей молодшого шкільного віку було проведено семінарські заняття «Методи виховання дітей в сім'ї». Студенти методом мозкового штурму визначали оптимальні методи виховання в сім'ї. Завдяки обговоренню виявили християнські методи, які історично використовують у вихованні дітей в сім'ї. У ході дискусії на тему «Християнські методи виховання дітей в громаді» студенти розмірковували про важливість використання потенціалу християнського віровчення у роботі з дітьми.

Отже, комплекс розроблених засобів спрямовано на систематизацію наукових знань студентів щодо педагогічної сутності християнських методів, особливості їх використання у соціальному вихованні молодших школярів у мікросередовищі (сім'я, школа, громада);

Для формування вмінь щодо використання християнських методів було залучено студентів до проведення театралізованих вистав, приурочених до великих та дванадесятих свят. У ході перегляду фрагментів фільму про різдвяні свята, прослуховування різдвяних колядок та щедрівок зі студентами обговорювалися християнські традиції, спрямовані на формування сімейної єдності, поваги до старшого покоління. Для виявлення особливостей впливу на моральні цінності дітей таких методів, як рукоділля, розпис писанок на Великдень, приготування дванадцяти страв на Різдво, було розроблено проблемні ситуації з використанням цих методів. Розроблений для студентів виховний захід «Намалою голос пісні», було спрямовано на виховання поваги до надбань та традицій нашого народу; ознайомлення з традиціями до свята Великодня; поглиблення знань про традиції підготовки до цього свята.

Важливою ділянкою формування мотивації студентів до використання християнських методів у вихованні дітей молодшого шкільного віку є виконання творчих завдань, включення студентів у дослідну роботу. На прикладі аналізу проблем «Найвища цінність людини; значення людини в цьому світі; рід, родина, сім'я і їх значення у соціальному вихованні дитини» студенти легше включаються в багатосаровий педагогічний процес, розуміючи внутрішні механізми вирішення реальних соціально-виховних ситуацій, які потребують християнських методів (соціально-прийнятної поведінки і діяльності особистості, звичок, відносини з оточуючими).

Виконання творчої роботи сприяє формуванню комплексу вмінь – обрати проблему, сформулювати завдання, визначити їх місце в ієрархії виховних цілей, обґрунтувати шляхи розв'язання, дати аналіз з науково-теоретичних позицій. Творчі роботи студентів стимулюють дослідницький підхід до професійної діяльності. Тому було розроблено завдання написати сценарій свята «Білий сон в біле Різдво». Ця робота проявила зацікавленість та інтерес у студентів, сприяла творчому духу командної роботи, мотивувала до живого спілкування. Дала можливість студентам реально відчувати глибокий, таємничий світ свята.

З метою розвитку професійної компетентності майбутніх соціальних працівників в аспекті соціального виховання слід розробити індивідуальні завдання, які враховують конкретні умови використання християнських методів. Для опанування методів впливу середовища на особистість (спілкування, думка, привчання, тренування, організація діяльності, спілкування, діалог, перенавчання, створення нового середовища, нова діяльність, зміна сенсу життя, відносин, діяльності, зміна поведінки, зміна ситуації, зміна середовища) студентам було запропоновано виконати завдання: визначити шляхи і засоби соціального виховання дітей молодшого шкільного віку; охарактеризувати християнські методи, завдяки музики, мистецтва, образотворчого мистецтва, завдяки яким формується інтерес дітей до християнських цінностей.

Таким чином, комплекс засобів підготовки майбутніх соціальних працівників – це сукупність структурованих форм та методів, що мають на меті сформувати готовність майбутнього соціального працівника до роботи з дітьми, що забезпечує формування ціннісного ставлення студентів до соціального виховання дітей молодшого шкільного віку з використанням християнських методів.

Подальшого дослідження потребує експериментальна перевірка комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до соціального виховання дітей молодшого шкільного віку з використанням християнських методів.

Список використаних джерел:

1. Василенко О.М., Малько А.О. Соціально-педагогічна діяльність у закладах освіти. Харків: Крок, 2003. 83с.
2. Васильєва, М.П. Роль комунікативної компетентності в професійній діяльності фахівців освітньої галузі *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. Харків : УПА, 2017. №. 56-57. С.132-137.
3. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. За заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.

4. Добровіцька О. О. Підготовка майбутніх соціальних працівників до толерантної взаємодії в умовах інклюзивного середовища. *Теоретико-методологічні засади впровадження інклюзії в закладах освіти* : монографія. За наук. ред. М. Є. Чайковського. Київ : Університет „Україна”, 2019. С. 364–464.
5. Малько А.О. Соціальне виховання інформаційного суспільства. *Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*: Зб. наук.пр.: У 2 кн. Кн. 1. Ктїв: Ін-т проблем виховання АПН України, 2002. С. 82-87.
6. Міщик Л. І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти: дис. доктора пед. наук : 13.00.05. Запоріжжя: ЗНПУ, 1997. 359 с.
7. Сучок В. Є., Жуковський В. М. Духовно-моральне виховання дітей молодшого дошкільного віку засобами християнської етики: навчальний посібник. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. 138 с.

Каймакова В.А.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент І.А. Романова

Роботу присвячено теоретичному обґрунтуванню та експериментальній перевірці комплексу засобів професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики девіантної поведінки молодших школярів у закладах загальної середньої освіти. Визначено сутність і компоненти готовності соціального педагога до профілактики девіантної поведінки молодших школярів.

Ключові слова: комплекс засобів професійної підготовки, профілактика девіантної поведінки, молодший школяр, заклади загальної середньої освіти, майбутні соціальні педагоги.

The work is devoted to the theoretical substantiation and experimental verification of a means of training future social pedagogues for the prevention of deviant behavior of younger students in institutions of secondary education.

The essence and components of social pedagogue's readiness for prevention of deviant behavior of younger students are determined.

Keywords: complex of training tools, prevention of deviant behavior, younger student, institution of secondary education, future social pedagogues.

Постановка проблеми. У нашому суспільстві набирають швидкі оберти негативні явища, які сильно впливають на дітей та на суспільство в цілому. Підготовка сучасного соціального педагога неможлива без формування готовності до профілактики різнобічних проявів соціально негативної поведінки дітей, а саме: агресії, правопорушень, ігроманії та інших проявів девіантної поведінки.

Аналіз наукових робіт дає підстави стверджувати, що проблема профілактики девіантної поведінки є актуальною і стала предметом дослідження багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних науковців: М. Бурмаки, Е. Драніщевої, З. Зайцевої, Н. Максимової, В. Оржеховської, Є. Петухова, Л. Пилипенко, Т. Федорченко, М. Фіцули та ін.

Підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи з профілактики девіантної поведінки також широко висвітлена в наукових дослідженнях. Зокрема, одним із перших наукових досліджень, присвячених проблемі підготовки соціального педагога, була

докторська дисертація Л.І. Міщик «Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти» (1997 р.). Готовність спеціалістів до профілактичної роботи вивчали М. Ковальчук, О. Макєєва, О. Пилипенко тощо. Зокрема, щодо здійснення соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки соціальними педагогами досліджували: Н. Зобенько, Г. Золотова, М. Малькова, Н. Пихтіна, О. Тютюнник та інші. Проте, стрімкі зміни сучасного суспільства, пов'язані з інформаційними технологіями, нестабільність соціально-політичної ситуації у світі залишають проблему девіантної поведінки дітей актуальною, що вимагає постійної уваги до неї з боку науковців і соціальних педагогів.

Мета статті: проаналізувати результати впровадження комплексу засобів з підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики девіантної поведінки молодших школярів у ЗЗСО.

Виклад основного матеріалу. Аналіз соціально-педагогічної літератури [1-4] дозволив визначити готовність соціального педагога до діяльності з профілактики девіантної поведінки молодших школярів як внутрішнє утворення, яке дозволяє здійснювати комплексний цілеспрямований вплив на особистість молодшого школяра в процесі навчально-виховної діяльності, спрямованої на інтелектуальний, фізичний, психічний, духовний і соціальний розвиток учня, вироблення в нього імунітету до негативних впливів соціального середовища, попередження і корекція асоціальних проявів поведінки дитини.

Соціальний педагог має бути готовим здійснювати профілактичну роботу з попередження девіантної поведінки молодших школярів у закладах освіти з дотриманням таких принципів: 1) відповідність змісту роботи потребам особистості (вивчення існуючих потреб та орієнтація змісту, форм роботи на їх задоволення; своєчасне виявлення учнів «групи ризику» та надання їм допомоги); 2) активізація зворотного зв'язку (надавати можливість учням висловлювати свої думки та почуття); 3) добровільність (мотивувати та пропонувати, а не примушувати та диктувати); 4) позитивна спрямованість (опертя на позитивні приклади); 5) залучення батьків, медичних працівників, психологів тощо; 6) систематичність; 7) врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей. Це передбачає сформованість у спеціалістів мотивації на здійснення постійної і системної роботи щодо профілактики девіантної поведінки молодших школярів, системи знань щодо особливостей проведення такої роботи у закладі загальної середньої освіти і сформованості практичних умінь у здійсненні такої роботи.

Отже, у структурі готовності соціальних педагогів до професійної діяльності з профілактики девіантної поведінки молодших школярів нами було визначено три компоненти: мотиваційний, когнітивний і діяльнісний, які мають формуватися у процесі професійної підготовки.

З метою дослідження процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів до здійснення діяльності з профілактики девіантної поведінки молодших школярів в умовах загальноосвітньому навчальному закладі на базі ХНПУ імені Г.С.Сковороди було проведено аналіз навчально-методичного забезпечення, яке розглянуто як сукупність документів, наукових, навчальних, методичних матеріалів, що описують зміст, встановлюють структуру, визначають результат, регламентують перебіг навчального процесу. Зміст навчально-методичного забезпечення з визначеної проблеми має відтворювати логіку, системність та поєднувати теоретичну і практичну підготовку майбутнього фахівця.

Встановлено, що спеціальних дисциплін у циклі професійної підготовки бакалаврів не передбачено, але деякі аспекти даного питання розглядаються в межах окремих дисциплін: «Історія та теорія соціального виховання», «Технології соціальної роботи», «Соціальна робота з адикціями», «Арт-терапевтичні методики в соціальній роботі». Практичні аспекти проведення соціально-профілактичної роботи з попередження проявів девіантної поведінки школярів опановуються студентами під час проходження соціально-педагогічної практики на базі закладів загальної середньої освіти. Зокрема, це профілактична робота з попередження булінгу, наркоманії, тютюнопаління, яка є частиною цілеспрямованої системної роботи з

боку суб'єктів соціально-педагогічної діяльності ЗЗСО (вчителів, психолога, соціального педагога, шкільного офіцера поліції тощо).

Під час проходження соціально-педагогічної практики на базі Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів №156 Харківської міської ради Харківської області було проведено аналіз практики здійснення профілактики девіантної поведінки учнів початкових класів у роботі шкільної психологічної служби, який дозволив визначити найбільш поширені форми і методи роботи соціального педагога: інтерактивні бесіди на превентивну тематику, диспути в малих групах, тренінг, рольові ігри, ситуативні вправи, «мозковий штурм», використання малюнків, аналіз ситуацій, відкриті та інтегровані уроки, різні форми роботи з книгою, написання творів на превентивну тематику, розгадування кросвордів, добір прислів'їв та приказок, пісенні конкурси, ігри, розваги та ін.

Великим попитом користуються години спілкування, під час яких можна, наприклад, визначити негативні аспекти паління, вживання алкоголю і наркотиків, проаналізувати рекламу тютюнових та алкогольних виробів, вказати на її приховані аспекти. Найбільшу цікавість для молодших школярів являє інсценізація оповідань, казок, віршів.

Отже, на основі проведеного аналізу змісту підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з профілактики девіантної поведінки молодших школярів і практики проведення такої роботи у закладі загальної середньої освіти нами було розроблено комплекс засобів підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики девіантної поведінки молодших школярів, до складу якого увійшли лекція «Профілактика девіантної поведінки молодших школярів за допомогою засобів арт-терапії», семінарське заняття «Казка як засіб морального виховання молодшого школяра», допомога в написанні й реалізації профілактичних заходів з попередження проявів девіантної поведінки молодших школярів на базі початкових класів закладів загальної освіти.

Упровадження розробленого нами комплексу засобів відбувалося в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С.Сковороди під час проходження науково-педагогічної практики. В експерименті приймали участь студенти факультету психології і соціології, спеціальності «Соціальна робота» 22-СР групи (13 студентів).

Розроблена лекція «Профілактика девіантної поведінки молодших школярів за допомогою засобів арт-терапії» передбачала не тільки розгляд теоретичних питань (основні поняття, причини девіантної поведінки молодшого школяра, методи попередження девіантної поведінки тощо), а й обговорення дискусійних питань щодо можливості використання саме арт-терапевтичних засобів для профілактики девіантної поведінки дітей, перегляд навчального відеоматеріалу з цього напрямку.

Розроблене семінарське заняття на тему «Казка як засіб морального виховання молодшого школяра» передбачало розгляд особливостей застосування казкотерапії у процесі здійснення профілактики девіантної поведінки дітьми соціальним педагогом. Адже, казкотерапія - це спосіб виховання в дитини особливого ставлення до світу; спосіб передачі необхідних моральних норм і правил. Ця інформація закладена у фольклорних казках, переказах, притчах. Саме казкові історії, в яких вкладено життєвий досвід старших поколінь, допомагають дитині зрозуміти закони, за якими існує дійсність. Казкових персонажів можна наділити різними не властивими їм характерами (заєць – сильний, сміливий; вовк – хвалько і боягуз; лисиця – добра, привітна, чемна; ведмідь – спритний і швидкий, тощо), що дає змогу дитині перевтілитись в одного із казкових героїв і розповісти який у нього настрій саме зараз тощо. Для семінару було обрано дві казки «Гіркий мед» та «Цікава знахідка», які спрямовані на формування загальнолюдських цінностей.

Допомога студентам у написанні й реалізації проектів профілактичних заходів з попередження проявів девіантної поведінки дітей відбувалася в межах дисципліни «Арт-терапія в соціальній роботі». Груповий аналіз проведених заходів дозволив студентам оцінити позитивні моменти проведених заходів, виявити недоліки у роботі. Проведення групової рефлексії щодо результатів проведених заходів дозволило студентам визначитися з власним рівнем готовності до проведення профілактичної роботи з профілактики девіантної

поведінки дітей. Зокрема, студенти відмітили, що вони мали можливість поглянути на проблему девіантної поведінки дітей з позиції майбутньої професійної діяльності; визначитися наскільки їм вистачає знань і практичних навичок щодо проведення профілактичної роботи з молодшими школярами у закладах загальної середньої освіти. Це дало змогу визначити напрями подальшої роботи щодо оволодіння професійними компетентностями щодо проведення профілактичної роботи з профілактики девіантної поведінки дітей.

Висновки. Результати роботи над впровадженням комплексу засобів з підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики девіантної поведінки молодших школярів у закладах загальної середньої освіти визначили його доцільність. Особливий вплив на формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи у цьому напрямі було відмічено у процесі групових дискусій щодо проведення власних профілактичних заходів студентами. Отже, підготовка майбутніх соціальних працівників має здійснюватися на основі активної особистої спрямованості студента на отримання знань, набуття професійних умінь та навичок; здатності креативно та творчо вирішувати поставлені завдання; високого рівня прагнень до досягнення поставленої мети й рефлексії власної діяльності.

Список використаних джерел

1. Васильєва, М.П. Роль комунікативної компетентності в професійній діяльності фахівців освітньої галузі *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. Харків : УПА, 2017. №. 56-57. С.132-137.
2. Клішевич Н. А. Теоретична підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи з важковиховуваними підлітками з делінквентною поведінкою. *Актуальні проблеми підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (5–7 листоп. 2009 р.) / за ред. А. І. Конончук. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. С. 78–80.
3. Коротков П. В. Профілактика та корекція делінквентної поведінки молоді у діяльності соціальних служб. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія : Психологічні науки. 2013. Вип. 114. С. 98-102.
4. Міщик Л. І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти: дис. доктора пед. наук : 13.00.05. Запоріжжя: ЗНПУ, 1997. 359 с.

Коваль К.С.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент В.В. Костіна

У статті визначено зміст професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики делінквентної поведінки підлітків, наведено результати експериментальної перевірки розробленого комплексу засобів професійної підготовки до відповідного виду професійної діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні фахівці соціальної галузі, профілактика делінквентної поведінки підлітків, комплекс засобів.

Koval K.S. CONTENTS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SOCIAL FIELD PROFESSIONALS TO PREVENT THE DELINCENT BEHAVIOR OF TEENS.

Abstract. The article defines the content of professional training of future specialists in the social field for the prevention of delinquent behavior of adolescents, presents the results of

experimental verification of the developed complex of means of professional preparation for the corresponding type of professional activity.

Key words: vocational training, future specialists in the social field, prevention of delinquent behavior of adolescents, complex of means.

Постанова проблеми. Профілактика ранньої злочинності є актуальною проблемою сучасних досліджень та соціальної практики. Усе більша кількість підлітків, ще не почавши дорослого життя, вже мають стигму перебування у виправних закладах. Аналіз судової статистики в Україні засвідчив що, кількість правопорушень скоєних неповнолітніми за 2017 рік становить майже 7 тисяч (6768), що на 148 правопорушень більше ніж у 2016 році. Підвищення кількості підлітків, що виявляють делінквентну поведінку в умовах сучасного суспільства вимагає залучення до вирішення цієї проблеми висококваліфікованих кадрів – фахівців соціальної галузі, що мають бути у повній мірі підготовленими не тільки до вирішення цього складного завдання, але й до його запобігання у майбутньому.

Аналіз досліджень. Аналіз наукових досліджень з проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики делінквентної поведінки підлітків показав, що її досліджено у таких аспектах: концептуальні засади підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери (О. Безпалько, Р. Вайнола, М. Васильєва, К. Віцукаєва, Ю. Галагузова, І. Зверєва, А. Капська, Л. Міщук, С. Омельченко); теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики девіантної поведінки підлітків та їхньої дезадаптації: (О. Єгоров, М. Заостровцева, І. Козубовська, В. Костіна, В. Менделєвич, В. Оржеховська, О. Пилипенко, Н. Платонова, В. Поліщук, Т. Федорченко та ін.). Але проблема професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики делінквентної поведінки підлітків є недостатньо дослідженою та потребує теоретичного та практичного вирішення.

Метою статті є визначення змісту та практичних аспектів професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики делінквентної поведінки підлітків.

Основний виклад матеріалу. Відповідно до функціональних обов'язків соціального працівника, серед його важливих професійних завдань насамперед виокремлюють попередження конфліктів в учнівських колективах, орієнтацію учнів на здоровий спосіб життя, профілактику правопорушень серед неповнолітніх, роботу з учнями «групи ризику».

Особливого значення соціально-профілактична робота з підлітками, схильними до делінквентної поведінки набуває у школах-інтернатах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у центрах соціально-психологічної реабілітації, соціальних гуртожитках, оскільки саме в цих типах навчальних закладів певна частина підлітків має досвід протиправної поведінки, де основними напрямками роботи є вторинна та третинна профілактика.

Як доводить у дослідженні Т. Швець, соціальному працівникові, щоб працювати з важковиховуваними підлітками, переконливо вести з ними діалог, варто [7, с.51]: знати особливості кожної групи та кожного підлітка; зібрати дані про існуючі підліткові групи в місті, селищі районі (хто в них входить, які в них хибні звички, чи є серед них правопорушники тощо); з'ясувати інтереси членів групи, їхній культурний рівень, ідеали, переконання, прагнення; довідатися про структуру груп, правила прийому в них, характер лідерства та відношення членів групи до суспільства; розібратися в проблемах, що хвилюють членів групи, спробувати допомогти в їхньому вирішенні; переконати підлітків у тому, що вони помиляються, показуючи їм цінності вітчизняної і закордонної культури; знайти з важковиховуваними підлітками спільну мову та визначити шляхи створення умов для їхнього самовираження і самореалізації; пам'ятати про необхідність індивідуального підходу до кожного учасника групи, а також диференційованого підходу до кожної групи.

Лютый В. П. стверджує, що у тих випадках, коли діяльність групи має протиправний характер, варто застосувати її заборону шляхом її роз'єднання, переорієнтування її мети на

суспільно корисну, а також нейтралізувати лідерів, працюючи з кожним підлітком окремо [4,с.361].

Як зазначає П. Коротков, «в сучасних умовах повинні принципово мінятися підходи до організації профілактичної роботи, для того, щоб від заходів адміністративно-правового впливу перейти до надання соціально-педагогічної допомоги родині, підліткові, допомозі, заснованої на вивченні особистості неповнолітнього правопорушника, умов його сімейного й суспільного виховання в тісній взаємодії всіх соціальних інститутів» [3, с.99]. Отже, соціальна профілактика делінквентної поведінки припускає систематично здійснюваний, цілеспрямований попереджувальний вплив на окремих осіб, що ведуть антигромадський спосіб життя, та їхнє оточення із метою попередження злочинів й інших асоціальних проявів та формування соціально-відповідальної поведінки.

Як доводять дослідники [1,2,3,4] у виховній роботі з важковиховуваними підлітками важливим є дотримання принципу «зроби себе сам» на основі загальнолюдських цінностей, тому перехід до самовиховання, до самостійності особистості повинний і може стати природним способом задоволення потреби важковиховуваних підлітків у самостійності й самоствердженні.

Як показав аналіз досліджень В. Лютого, одним із важливих завдань соціального працівника є допомога важковиховуваним підліткам «знайти та пізнати самих себе, розібратися у відношеннях з оточуючими людьми, набуті необхідні знання, громадянські і професійні якості, досягти нормальних відносин з батьками, учителями, однолітками, сформувати творчі захоплення» [5, с.359]. Використання вищезазначених ідей для визначення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі, на нашу думку, сприятиме формуванню їхньої професійної компетентності у роботі в означеному напрямі.

Отже, за результатами аналізу та узагальнення наукової літератури з проблеми соціальної профілактики делінквентної поведінки підлітків було встановлено наступне: 1) головною метою соціальної профілактики є не тільки попередження проблеми делінквентної поведінки, а й зменшення, мінімізація її негативних наслідків; соціальна профілактика спрямована на осіб «групи ризику», які постраждали або можуть постраждати від проблеми делінквентності у поведінці, а також на тих суб'єктів соціально-педагогічної діяльності, від яких залежить попередження та подолання проблеми делінквентної поведінки та її наслідків; 2) соціальна профілактика спрямована на виявлення, нейтралізацію тих чинників, що заважають розвитку підлітків, а також формує у них якості, необхідні для попередження делінквентної поведінки і задоволення потреб підлітків альтернативним нешкідливим шляхом.

Аналіз наукової літератури дозволив визначити основні компоненти змісту підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики делінквентної поведінки підлітків: засвоєння системи соціально-педагогічних знань та вмінь з профілактики делінквентної поведінки (суть і особливості профілактики правопорушень у підлітковому середовищі); з технологічного забезпечення профілактичної діяльності в дитячому та молодіжному середовищі (технік та методик роботи з соціальної профілактики); з формування основ здорового способу життя підлітків та їхнього оточення (засобів, форм та методів здоров'язбережувальної роботи), що передбачає розробку та впровадження в процес підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі комплексу засобів, який складається з лекційних, семінарських та практичних занять для здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота». Так, було розроблено лекційне заняття на тему: «Профілактика делінквентної поведінки підлітків у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО)», семінарсько-практичне заняття на тему «Профілактично-просвітницька робота соціального педагога ЗЗСО з підлітками» у межах нормативної дисципліни «Методика соціально-виховної роботи» а також виховний захід «Будь відповідальним!».

Комплекс засобів було впроваджено в навчально-виховний процес Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, зі студентами спеціальності

«Соціальна робота» у вересні-жовтні 2019 року. Аналіз результатів контрольного етапу експериментального дослідження показав, що впровадження комплексу засобів підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики делінквентної поведінки підлітків дозволило підвищити рівень їхньої готовності до цієї діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, проведене дослідження дозволило визначити складники змісту професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики делінквентної поведінки підлітків: засвоєння системи соціально-педагогічних знань та вмінь з профілактики делінквентної поведінки; з технологічного забезпечення профілактичної діяльності в дитячому та молодіжному середовищі; з формування основ здорового способу життя підлітків та їхнього оточення, - на основі чого розроблено та впроваджено в процес підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі комплекс засобів, який складався з лекційного, семінарського та поза аудиторного виховного заняття для здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота». У ході експериментального дослідження підтверджено ефективність розробленого комплексу засобів.

Список використаних джерел:

1. Клішевич Н. А. Становлення соціально-педагогічної роботи з важковиховуваними підлітками із делінквентною поведінкою у другій половині 50-х рр. XX – початку XXI ст. *Соціальна педагогіка*. № 4. 2010. С. 17–24.
2. Клішевич Н. А. Теоретична підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи з важковиховуваними підлітками з делінквентною поведінкою. *Актуальні проблеми підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (5–7 листоп. 2009 р.) / за ред. А. І. Конончук. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. С. 78–80.
3. Коротков П. В. Профілактика та корекція делінквентної поведінки молоді у діяльності соціальних служб. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія : Психологічні науки. 2013. Вип. 114. С. 98-102.
4. Лютий В. П. Поведінка делінквентна. *Енциклопедія для фахівців соціальної сфери*. 2-ге видання / за заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. Київ, Сімферополь : Універсум, 2013. С. 360 – 363.
5. Лютий В. П. Поведінка девіантна. *Енциклопедія для фахівців соціальної сфери*. 2-ге видання / за заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. Київ, Сімферополь : Універсум, 2013. С. 358 – 360.
6. Соціальна педагогіка: навч. посіб. /за ред. О.В. Безпалько. Київ: Академвидав, 2013. 312 с.
7. Швець Т. М. Соціальна дезадаптація підлітків у теоретичному контексті: сутність і причини виникнення. *Збірник наукових праць*. Серія «Педагогічні науки». 2016. № 69. Том 3. С. 49-53.

Коваль О.В.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ЗАСОБИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент О.М. Василенко

У статті розкрито суть понять «засіб», «засоби професійної підготовки». Розглядаються компоненти та засоби підготовки майбутніх соціальних працівників до профорієнтації учнів старших класів. Наведено комплекс засобів цієї підготовки.

Ключові слова: соціальний працівник, професійна підготовка, зміст, метод, компоненти, професійна орієнтація, старшокласник.

Abstract. *The article describes the essence of the terms "means", "means of vocational training". The components and means of preparing future social workers for vocational guidance of senior students are considered. The complex of means of this preparation is given.*

Keywords: social worker, vocational training, content, method, components, professional orientation, high school senior.

Постановка проблеми. Якщо вибір професії зроблено необґрунтовано, то це приносить молодій людині розчарування, психологічні, соціальні та економічні втрати, що в подальшому не дає можливості розкрити повною мірою свої здібності та реалізувати свої можливості. Тому кожна молода людина повинна навчитися орієнтуватися в світі традиційних і нових професій, розуміти їхню суть. Саме соціальний працівник сприятиме професійному самовизначенню учнів, оскільки професійна орієнтація школярів є одним із напрямів соціальної роботи в закладах загальної середньої освіти. Тому соціальний працівник повинен бути готовим до такої професійної діяльності, метою якої є допомога підростаючому поколінню самовизначитися і самоствердитися в доцільності й правильності свого професійного вибору.

Дану проблему можна розв'язати завдяки підготовки майбутніх соціальних працівників, які й забезпечують профорієнтаційну роботу зі старшокласниками. Якість виконання ними цієї роботи великою мірою залежить від рівня їх знань та вміння, за потреби, доводити учням значущість чи помилковість поглядів на здійснення вибору професії. Важливим компонентом успішного здійснення профорієнтаційної роботи є висококваліфіковані соціальні працівники, які будуть здійснювати таку діяльність.

Аналіз наукових досліджень. Процес підготовки майбутніх соціальних працівників до профорієнтації учнів старших класів став предметом дослідження багатьох науковців. Проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників присвячено праці О. Безпалько, Р. Вайноли, М. Васильєвої, Ю. Галагузової, І. Зверєвої, Н. Кабусь, О. Карпенко, А. Капської, Ю. Кахіані, В. Костіної, Л. Міщик, С. Харченка, І. Шеплякової. Форми, методи підготовки майбутніх соціальних працівників до профорієнтаційної роботи розглядали О. Василенко, О. Добенько, Т. Колісник, К. Нестеренко, М. Пряжникова, Г. Рязапкіної, Т. Шишковець. Проте, проблема професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до профорієнтації учнів старших класів завжди актуальна, оскільки сучасне суспільство, ринок праці, конкуренція дуже швидко змінюються і висувають перед майбутніми фахівцями нові вимоги.

Мета статті. На основі аналізу наукової літератури, практики розкрити засоби підготовки майбутніх соціальних працівників до профорієнтації учнів старших класів.

Виклад основного матеріалу. Професійна орієнтація школярів на майбутню професію соціального педагога є одним із напрямів профорієнтаційної роботи в суспільстві. Враховуючи актуальність та підвищення запиту на спеціалістів сфери соціально-педагогічної роботи, є необхідним здійснення професійної орієнтації учнів на таку спеціальність.

Без сумніву, професійна підготовка повинна бути зорієнтована на модель майбутнього спеціаліста, що відображає структуру його діяльності, а сам процес підготовки має відображати специфіку майбутньої професійної діяльності. Л. Міщик визначає підготовку спеціалістів у такій багатогранній, складній за змістом і формами діяльності, як соціальна робота, не може відразу усталитися і почати функціонувати як цілісна система [5]. Сучасному суспільству потрібні компетентні фахівці, які знають специфіку своєї справи та здатні працювати в умовах, що постійно змінюються. С. Харченко розглядає процес професійної підготовки соціальних педагогів як педагогічну систему, яка включає такі компоненти: навчальна мета, зміст освіти, організаційні форми та методи навчання. [7, с. 17]. Як зазначає О. Карпенко, саме засоби підготовки до професійної діяльності соціального працівника

мають бути «використані на основі єдності теорії і практики навчання, реалізації у навчальній діяльності репродукції і творчості, раціонального і емоційного...» [5, с. 55]. Під засобом будемо розглядати прийом, спеціальну дію, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось [6].

Ефективність підготовки майбутнього соціального педагога до профорієнтаційної роботи старшокласників залежить від організаційних форм (лекції, практичні, семінарські, лабораторні, лабораторно-практичні заняття, самостійна робота студентів, експедиції, екскурсії, навчальні конференції, консультації, індивідуальні заняття, навчальна виробнича практика, курсові, дипломні, магістерські роботи), форм контролю, оцінювання та обліку знань, умінь і навичок студентів (колоквіуми, заліки, іспити, захист курсових, дипломних і магістерських робіт), форми організації науково-дослідної роботи студентів (науково-дослідні гуртки, проблемні групи, об'єднання, школи, студентські наукові товариства) [2].

Сучасні дослідження приділяють увагу особливостям організації методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Так, І. Ковальчук наголошує на необхідності використання у професійній підготовці майбутніх фахівців поряд із традиційними різними інноваційні методи та пропонує для навчання майбутніх соціальних педагогів такі інтерактивні методи як: семінар-дискусія; групова дискусія; проблемна лекція-бесіда, кейс-метод; мозковий штурм; технологічний практикум; аналіз ситуацій; імітаційно-рольове моделювання педагогічних ситуацій; ділова гра [5, с.83-84].

Отже, збагачення навчально-методичного забезпечення з професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до профорієнтації учнів старших класів потребує використання таких засобів: доповнення лекційних та семінарських занять щодо особливостей роботи соціального працівника з учнями старших класів; проведення практичних занять на яких студенти матимуть змогу удосконалювати свої навички, застосовувати теоретичні знання у практичній діяльності. З цією метою до теми «Особливості профорієнтаційної діяльності закладах загальної середньої освіти» було розроблено питання: особиста професійна мапа, моніторинг професій та закладів освіти, професії майбутнього. Організація поза аудиторної діяльності студентів спрямована на залучення студентів до наукових конференцій, олімпіад, конкурсів з даної тематики. Також, проведення студентами профорієнтації зі старшокласниками в закладах загальної середньої освіти дозволить студентам отримати навички планування, організації та проведення профорієнтації.

Задля збагачення навчально-методичного забезпечення з підготовки майбутніх соціальних педагогів до профорієнтаційної діяльності для дисципліни «Соціальна робота в закладах освіти» було розроблено і проведено зміст лекції «Світ професій», «Підліток в світі професій», «Інформаційні технології в профорієнтаційній роботі» з метою отримання знань про особливості профорієнтаційної діяльності соціального педагога з різними категоріями опитантів. Також, для формування вмінь користуватися психологічними методиками для визначення професійної спрямованості молодої людини необхідно забезпечити ефективне оволодіння навчальним матеріалом та практичними навичками визначати особливості готовності молоді до вибору професії, особливостями проведення психологічних методик на практиці.

У результаті вивчення дисципліни «Організація профорієнтації» студенти мають оволодіти знання про профорієнтаційну діяльність в цілому, зміст поняття, складові профорієнтації, її функції, види, форми; знання про світ професій як багатогранне явище; знання про класифікації професій; вміння визначати професійну спрямованість опитанта; застосування професіограми в профорієнтаційній діяльності; вміння розробляти профорієнтаційний тренінг.

Висновок. Питання професійної підготовки майбутніх соціальних працівників є однією із актуальних наукових проблем. Аналіз вищезазначеного показує, що професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів – це складний цілеспрямований процес, який передбачає визначення засобів з метою одержання запланованих результатів. Комплекс

засобів з підготовки майбутніх соціальних педагогів до профорієнтації старшокласників визначено як сукупність матеріальних об'єктів, предметів і засобів профорієнтації, різноманітних видів діяльності, які використовуються у навчальному процесі як інструменти набуття та засвоєння необхідних знань, умінь, навичок фахівця щодо особливостей формування моральної культури особистості.

Розроблений комплекс навчально-методичних засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до профорієнтаційної роботи зі старшокласниками потребує перевірки його ефективності.

Список використаних джерел:

1. Соціальна робота в Україні: перші кроки / За ред. В.І. Полтавця. К. : КМ Академія, 2000. С. 5.
2. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: навч. посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти/ Я. Я. Болюбаш. К. : ВВП «КОМПАС», 1997. 64 с.
3. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. 2-ге видання / за заг.ред. проф. І.Д. Звереві. Київ, Симферополь: Універсум, 2013. 536 с..
4. Карпенко О.Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти: науково-методичний та організаційно-технологічний аспект: Монографія /О.Г. Карпенко / За заг. ред. С.Я. Харченко. Дрогобич: Коло, 2007. 374 с.
5. Ковальчук І.А. Методи інтерактивного навчання майбутніх соціальних педагогів. *Соціальна педагогіка: теорія і практика*. 2010. № 4. С. 82-87.
6. Міщик Л.І. Теоретико-методологічні основи професійної підготовки соціальних педагогів у закладах вищої освіти. Запоріжжя: ЗДУ, 1997. 370 с.
7. Словник української мови: в 11 томах. Том 3, 1972. С.307.
8. Харченко С. Я. Дидактические основы подготовки студентов к социально-педагогической деятельности / С. Я. Харченко. Луганск : Альма-матер, 1999. 138 с.

Левченко А.А.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ТВОРЧИХ ОБ'ЄДНАНЬ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор М. П. Васильєва

У статті проаналізовано практичні аспекти і підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань. Охарактеризовано компоненти підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань; визначено рівні, критерії та показники підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань, запропоновано діагностичний інструментарій для їх вимірювання.

Ключові слова: підготовка майбутніх соціальних педагогів, соціалізація, підлітки, творчі об'єднання.

The article analyzes the practical aspects and preparation of future social educators for the socialization of adolescents in the context of creative associations. The components of preparation of future social educators for socialization of teenagers in conditions of creative associations are characterized; levels, criteria and indicators of preparation of future social educators for socialization of adolescents in terms of creative associations are defined, diagnostic tools for their measurement are proposed.

Keywords: training of future social educators, socialization, teenagers, creative associations.

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство, що нестримно розвивається і змінюється, потребує ділових, ініціативних, творчих, активних особистостей, здатних реалізувати себе в професійній сфері та міжособистісних відносинах. Нова українська школа потребує фахівців з якісно новим типом підготовки.

Соціальний педагог – це саме той спеціаліст із виховної роботи та соціально-педагогічної діяльності з дітьми, підлітками, молоддю, дорослими, який покликаний створювати сприятливі соціальні умови для розвитку й соціалізації особистості здобувача освіти нової української школи.

Аналіз досліджень. Можемо констатувати, що останнім часом виконано низку дисертаційних досліджень з підготовки майбутніх соціальних педагогів окремих видів соціально-педагогічної діяльності: соціально-правової (І. Ковчина, Я. Кічук); освітньо-дозвілєвої (С.Пашенко, Л.Пундик); профілактичної (О.Тютюнник); роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями (О. Лісовець).

Окрім того, є дослідження, присвячені підготовці соціальних педагогів до роботи з різними категоріями населення: дітьми з обмеженими можливостями (І. Іванова); студентською молоддю (Р.Чубук); людьми похилого віку (Ю.Мацкевич); девіантними та важковиховуваними підлітками (І. Козубовська, М. Малькова, В.Оржеховська, М. Полісадова). Проте, зовсім мало наукових доробок, у яких аналізуються практичні аспекти підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань.

Мета статті полягає у обґрунтуванні практичних аспектів підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціалізації підлітків у творчих об'єднаннях, визначенні рівнів, критеріїв та показників, діагностичного інструментарію зазначеної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Зміст, форми та методи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів розглядають Р. Вайнола, Л. Власенко, А. Деркач, Л. Завацька, А. Капська, О. Малихін, Ж. Петрочко та ін.

Аналіз теоретичних підходів до проблеми дослідження уможливив розроблення відповідного комплексу засобів, що сприяє засвоєнню основних закономірностей та особливостей соціалізації підлітків, оволодінню сукупністю вмінь і навичок, необхідних для здійснення власної успішної професійної діяльності в умовах творчих об'єднань, розвитку професійного інтересу до досліджуваного виду діяльності.

Комплекс засобів забезпечує підготовку майбутніх соціальних педагогів за такими компонентами: мотиваційний (сприяє розвитку потреби, професійно-пізнавального інтересу здобувачів вищої соціально-педагогічної освіти до здійснення соціалізації підлітків; реалізовується за допомогою моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільного розв'язання проблемних ситуацій, пов'язаних із здійсненням соціалізації підлітків), змістовий (дає можливість засвоїти соціально-педагогічні знання про соціалізацію підлітків та методичне забезпечення щодо її здійснення), діяльнісний (передбачає формування вмінь і навичок, необхідних для соціалізації підлітків; реалізовується за допомогою засвоєння майбутніми соціальними педагогами методики аналізу, синтезу, порівняння, моделювання, проектування дій, а також засвоєння досвіду застосування комплексного підходу до організації продуктивної взаємодії та оцінки результатів діяльності, використання методів співпраці) та креативний(створює умови для розвитку творчого мислення, формування індивідуального стилю соціально-педагогічної діяльності та спрямований на вироблення нових рішень, знань і способів соціалізації підлітків).

Ефективність розробленого нами комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань перевірялась у процесі проведення експерименту на базі Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди протягом вересня - жовтня 2019 року під час практики. Загалом

експериментом було охоплено 40 здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна педагогіка».

Соціально-педагогічний експеримент включав 3 основні етапи: констатувальний (визначення рівня сформованих у здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна педагогіка» знань про соціалізацію підлітків в умовах творчих об'єднань), формувальний (впровадження розробленого комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань), контрольний (аналіз отриманих результатів).

Аналіз соціально-педагогічної літератури [1,3,5] дає змогу констатувати, що вчені по-різному називають компоненти підготовки соціального педагога, однак помічаємо основну особливість: як би не називався структурний елемент, їх зміст зводиться до таких критеріїв:

- володіння теоретичними знаннями в певній галузі (відображено у змістовому, змістово-процесуальному, когнітивному, гностичному або теоретичному компоненті);
- оперування практичним вміннями та навичками професійної діяльності (трактується як діяльнісно-операційний, процесуально- діяльнісний, методичний, практично-діяльнісний компонент);
- наявність стійкого інтересу, потреби, цінностей особистості майбутнього фахівця (ціннісний, мотиваційний, мотиваційно-ціннісний, цільовий);
- здатність особистості до самооцінки та самоконтролю (оціночний, контрольно-оцінний, рефлексивний);
- сформованість емоційно-вольової сфери особистості (емоційний, вольовий, емоційно-вольовий компонент).

Звернемося ж до критеріального осмислення досліджуваного явища, що дає змогу оцінити ефективність визначених рівнів підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань.

Нами були виокремлені гностичний, цільовий та поведінковий критерії підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань, їх показники та відповідні діагностичні методики які представлено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Критерії, показники та методики діагностування рівня підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань

Критерії	Показники	Методики
Гностичний	Усвідомленість знань здобувачів вищої соціально-педагогічної освіти спеціальності «Соціальна педагогіка» про соціалізацію підлітків на рівні розуміння	Анкета «Що я знаю про соціалізацію підлітків в умовах творчих об'єднань».
Цільовий	<ul style="list-style-type: none"> - Сформованість мотивів (професійного, соціального, особистісного) до майбутньої діяльності; - прагнення соціальної самореалізації через оволодіння знаннями, уміннями та навичками щодо соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань 	Бесіда зі здобувачами вищої соціально-педагогічної освіти спеціальності «Соціальна педагогіка» за розробленим нами планом на тему «Соціалізація підлітків в умовах творчих об'єднань»; Методика вимірювання мотивації досягнення (опитувальник А. Мехрабіна).
Поведінковий	- Вміння у практичній діяльності здійснювати діяльність щодо соціалізації підлітків в умовах	Педагогічне спостереження за здійсненням здобувачами вищої соціально-педагогічної освіти

	<p>творчих об'єднань вміння обирати адекватні форми і методи діяльності щодо соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань;</p> <p>-здатність до організації, планування та розв'язання проблем, що виникають у ході соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань.</p>	<p>спеціальності «Соціальна педагогіка» діяльності щодо соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань за розробленим нами планом з урахуванням кількості успішно проведених респондентами заходів, вміння конструктивно розв'язувати непорозуміння під час роботи, вміння творчо підходити до її організації.</p>
--	---	---

Визначені у таблиці 1.1 критерії та показники підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань, дозволяють виділити рівні розвитку у майбутніх соціальних педагогів підготовки до соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань, що наведено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Рівні розвитку підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань

Рівень	Критерії підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань		
	Гностичний	Цільовий	Поведінковий
Високий	Глибока усвідомленість знань здобувачів вищої соціально-педагогічної освіти про соціалізацію підлітків(на рівні розуміння)	У майбутніх соціальних педагогів сформовані мотиви професійної, соціальної, особистісної готовності до майбутньої соціально-педагогічної діяльності, прагнення соціальної самореалізації через здобуття знань, умінь та навичок щодо соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань	У здобувачів вищої освіти розвинені: вміння у практичній діяльності здійснювати діяльність щодо соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань вміння обирати адекватні форми і методи діяльності щодо соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань; -здатність до організації, планування та розв'язання проблем, що виникають у ході соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань..
Середній	Достатня усвідомленість знань здобувачів вищої соціально-педагогічної освіти про соціалізацію підлітків(на рівні розуміння)	Здобувачі вищої соціально-педагогічної освіти готові до застосування знань з соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань тільки у однотипних стандартних ситуаціях	Майбутні соціальні педагоги демонструють здатність до організації, планування та розв'язання проблем, що виникають у ході соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань, проте не виявляють активності у пошуку нових форм та засобів соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань.

Низький	Майбутні соціальні педагоги володіють частковими, несистемними знаннями з фундаментальних основ та методики організації соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань	Здобувачі вищої соціально-педагогічної освіти діють за встановленим зразком з допомогою чи без допомоги кваліфікованих колег, не завжди адекватно обирають відомі форми і методи щодо соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань. Здобувачі вищої соціально-педагогічної освіти готові застосовувати знання лише у прийнятті типових, стандартних рішень щодо соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань.	Майбутні соціальні педагоги не виявляють рефлексивності та емпатійності, не виявляють активності у пошуку нових форм та засобів соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань. Здобувачі вищої соціально-педагогічної освіти потребують допомоги у застосовуванні знань під час прийняття типових, стандартних рішень.
---------	---	---	--

Під час практики на базі благодійної організації "Благодійний фонд "Карітас" було реалізовано розроблений нами комплекс засобів з підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань.

Для здобувачів вищої соціально-педагогічної освіти були проведені лекції на наступні теми: «Суть та особливості роботи творчих об'єднань в Україні», «Види творчих об'єднань у системі освіти», «Особливості соціалізації підлітків у закладах позашкільної освіти»; «Особливості роботи соціального педагога з підлітками», «Досвід роботи зарубіжних країн з соціалізації підлітків у творчих об'єднаннях»[4].

Крім того, з майбутніми соціальними педагогами нами разом зі спеціалістами благодійної організації "Благодійний фонд "Карітас" була проведена інтерактивна бесіда "Соціалізація сучасного підлітка", в процесі якої здобувачі вищої освіти ставили запитання, отримували відповіді і самі пропонували виходи з різних ситуацій, які стосувалися теми бесіди.

Також здобувачів вищої соціально-педагогічної освіти було залучено в якості волонтерів для проведення розвиваючих творчих занять з підлітками [2]. Так на осінньо-зимову тематику, використовуючи техніку квілінгу, діти разом з волонтерами, виготовляли різні картини, займалися танграмом, вирішували різноманітні логічні завдання, брали участь у вікторинах, змаганнях під музику. На заняттях царила атмосфера довіри, позитивного настрою, веселощів. Підлітки активно приймали участь у всіх видах діяльності, які пропонували майбутні соціальні педагоги. Цей факт свідчить про досягнення поставленої мети.

Позитивними результатами проведеної роботи під час формувального етапу експериментального дослідження вважаємо проявлену здобувачами вищої соціально-педагогічної освіти – учасниками експерименту, активність в оволодінні сукупністю вмінь і навичок, необхідних для здійснення власної успішної професійної діяльності, розвитку професійного інтересу до відповідного виду діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, запропонований комплекс засобів, що сприяє підготовці майбутніх соціальних педагогів до соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань забезпечує ефективне формування вказаної підготовки за такими компонентами: мотиваційний, змістовий, діяльнісний та креативний.

Перспективою подальших досліджень є проведення контрольного вимірювання рівня підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціалізації підлітків в умовах творчих об'єднань після проведення формувального етапу експериментального дослідження та узагальнення його результатів.

Список використаних джерел:

1. Зверева І. Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні: теорія і практика /І.Д.Зверева: монографія. Київ : Правда Ярославичів, 1998. 333 с.
2. Малков Д.Ю. Діяльність клубів за інтересами – важливий чинник соціального виховання підлітків. *Соціалізація особистості*: Зб. наук. праць. К.: "Логос", 2010. Випуск 2. С. 27-34.
3. Москалюк О. І. Формування професійної спрямованості у майбутніх соціальних педагогів/О.Москалюк : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Кіровоград, 2007. 22 с.
4. Методи і технології роботи соціального педагога : навч. посіб. для студентів із спец. «Соціальна педагогіка» / авт.-уклад.: С. П. Архипова, Г. Я. Майборода, О.В. Тютюнник. Черкаси : Чабаненко, 2008.456 с.
5. Рижанова А. О. Інновації у професійній підготовці соціальних педагогів. *Актуальні питання підготовки та роботи фахівців соціальної та педагогічної сфер в умовах сучасних соціокультурних трансформацій*. Матеріали III Міжвуз. науково-практ. семінару. Харків : ФОП Шейніна О. В., 2015. С. 5–7.

Любіна-Безкоровайна А.О.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент І. А. Романова

Анотація. У статті висвітлено результати експериментального дослідження з підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактики делінквентної поведінки підлітків. Визначено рівні, критерії та показники готовності майбутніх соціальних працівників до профілактики делінквентної поведінки підлітків, а також діагностичний інструментарій для їх вимірювання. Представлено комплекс засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до відповідного виду діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, комплекс засобів, профілактика, делінквентна поведінка, підлітки, майбутні соціальні працівники.

The article highlights the results of a study to prepare future social workers for the prevention of adolescent delinquent behavior. The levels, criteria and indicators of future social workers' readiness for prevention of adolescent delinquent behavior, as well as diagnostic tools for measuring them, are determined. The complex of means of preparation of future social workers for the corresponding type of activity is presented.

Keywords: vocational training, complex of means, prevention, delinquent behavior, teenagers, future social workers.

Постановка проблеми. Визнання соціальної роботи як професійної діяльності зумовило необхідність підготовки соціальних працівників в Україні. Реформування сучасної системи вищої освіти, розробка стандартів підготовки бакалаврів і магістрів потребують впровадження сучасних засобів професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Аналіз наукової літератури показав, що теоретико-методологічні засади професійної підготовки соціальних працівників висвітлено в роботах О. Загайко, О. Карпенко, І. Мельничук, Н. Микитенко, Н. Собчак тощо. Вітчизняними науковцями досліджено такі її окремі аспекти, як: становлення відповідальності як професійно значущої якості соціального працівника (О. Патинок та ін.); формування готовності майбутніх соціальних працівників до

професійної діяльності (І. Боднарук, В. Савіцька, С. Сургова та ін.); формування професійної мобільності соціальних працівників (Т. Гордєєва); формування професійної комунікативної компетентності соціальних працівників (Д. Годлевська); виховання гуманності соціальних працівників в умовах професійної підготовки (Н. Клименюк); підготовку до менеджменту в соціальній роботі (Є. Сєдов); підготовку до роботи з дітьми та молоддю (А. Кулікова); підготовку до реалізації гендерної рівності в професійній діяльності (С. Гришак) тощо.

Однак, проблему підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактики делінквентної поведінки підлітків вивчено недостатньо. Для повного висвітлення цього питання необхідно спрямовувати роботу на формування у здобувачів вищої освіти здатності прогнозувати і корегувати негативні прояви у поведінці підлітків та можливості взаємодії з підлітками, схильними до делінквентної поведінки у різних соціальних осередках.

Метою статті є визначення змісту проведеної експериментальної роботи щодо покращення рівня готовності майбутніх соціальних працівників до профілактики делінквентної поведінки підлітків.

Основний виклад матеріалу. У контексті нашого дослідження підготовку майбутніх соціальних працівників до профілактики делінквентної поведінки підлітків будемо розглядати як цілеспрямований процес формування знань, умінь, навичок, якостей і практичного досвіду, необхідних для успішного вирішення завдань професійної соціальної роботи з означеною категорією клієнтів.

Аналіз наукових досліджень В. Несторенко [4], Н. Пихтіної [5], І.Островської-Бугайчук [6], М. Ярошко [8] дозволяє констатувати, що для визначення змісту підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактики делінквентної поведінки підлітків необхідно зважати на такі її характеристики: вона є особистісною, оскільки в ній проявляється інтерес і ставлення фахівця до професійної діяльності; вона забезпечує формування почуття відповідальності та упевненість в успіху, натхнення, потребу у виконанні поставлених завдань на високому рівні, керування своїми почуттями, мобілізацію сил; вона є когнітивно-операційною, бо містить інструментарій фахівця, його професійні знання, вміння, навички. Отже, враховуючи вищезазначене структурними компонентами готовності майбутніх соціальних працівників до профілактики делінквентної поведінки підлітків нами визначено: *мотиваційний* (свідчить про бажання майбутніх соціальних працівників оволодівати знаннями, вміннями і навичками профілактичної роботи з підлітками делінквентної поведінки); *когнітивний* (зумовлений знаннями здобувачів вищої освіти щодо суті та специфіки профілактичної роботи з підлітками делінквентної поведінки); *операційний* (відображає професійно значущі вміння і навички майбутніх соціальних працівників з профілактичної роботи з підлітками делінквентної поведінки); *емоційно-вольовий* (характеризує здатність здобувачів вищої освіти до саморегуляції та керування своїм емоційним станом, спроможність аналізувати та оцінювати результати власної діяльності).

Необхідність виявлення динаміки формування готовності майбутніх соціальних працівників до профілактики делінквентної поведінки підлітків зумовила необхідність визначення та обґрунтування відповідного критеріального апарату щодо цього, а також методики діагностування досліджуваного феномена.

Зазначимо, що в науковій літературі поняття «критерій визначається як «ознака, за якою відбувається оцінка, визначення чи класифікація будь-чого» [3, с.506]. На думку Р. Вайноли, критерій виражає сутнісну ознаку, за якою здійснюється аналіз, оцінка та порівняння реальних педагогічних явищ, що проявляється в конкретних показниках, які, у свою чергу, можуть характеризуватися кількома ознаками [1]. Дослідники виокремлюють якісні показники, що фіксують наявність чи відсутність певної властивості, та кількісні, які виявляють рівень прояву, розвитку властивості. Аналіз досліджень Л. Вейланде [2], І. Островської-Бугайчук [6], З. Фалинської [7] дав змогу виокремити критеріальний апарат, представлений у таблиці 1.

Таблиця 1

Критерії, показники та діагностувальні методики для визначення рівня готовності майбутніх соціальних працівників до профілактики делінквентної поведінки підлітків

Компонент	Критерій	Показники	Діагностичний інструментарій
Мотиваційний	Особистісний	мотиваційна зорієнтованість на міжособистісну комунікацію; реалізація потреби в професійному саморозвитку	методика «Діагностика мотиваційних орієнтацій у міжособистісних комунікаціях» ; методика «Діагностика реалізації потреб у саморозвитку»
Когнітивний	Змістовий	наявність знань щодо: сутності, особливостей, форм та причин виникнення делінквентної поведінки підлітків; вікових і психологічних особливостей делінквентних підлітків; основних принципів, методів, форм і засобів профілактики делінквентної поведінки підлітків; нормативно-правових документів щодо соціально- правового захисту прав дитини	Тест успішності
Операційний	Діяльнісний	сформованість дидактичних, організаторських, комунікативних, діагностичних, перцептивних, сугестивних, академічних умінь	Ситуаційні завдання
Емоційно-вольовий	Регулятивний	наявність самоконтролю у спілкуванні; здатність до управління власними емоціями; здатність до розпізнання емоцій інших людей; здатність до емпатії; здатність до аналізу та оцінювання власної діяльності; здатність до вольової саморегуляції.	–Методика «Оцінка самоконтролю в спілкуванні» (М. Шнайдер) – методика «Діагностика емоційного інтелекту» (Н. Холл) – методика «Самооцінка рівня онтогенетичної рефлексії» – методика «Дослідження вольової саморегуляції» (А. Зверькова, Є. Ейдман)

Слід зазначити, що особистісний критерій відповідав мотиваційному компоненту в структурі підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактики делінквентної поведінки підлітків та дозволяв виявити наявність у майбутніх фахівців ціннісно-мотиваційного підґрунтя до такої роботи. Показниками особистісного критерію у дослідженні виступили мотиваційна зорієнтованість на міжособистісну комунікацію і реалізація потреби в професійному саморозвитку.

Когнітивному компоненту підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактики делінквентної поведінки підлітків відповідав змістовий критерій, зумовлений

наявністю знань, необхідних для здійснення такої роботи. Показниками змістового критерію було обрано: наявність знань щодо сутності, особливостей, форм та причин виникнення делінквентної поведінки підлітків; вікових і психологічних особливостей підлітків, схильних до делінквентної поведінки; основних принципів, методів, форм і засобів профілактики делінквентної поведінки підлітків; нормативно-правових документів щодо соціально-правового захисту прав дитини тощо.

Діяльнісний критерій відповідав операційному компоненту досліджуваної підготовки та передбачав оволодіння комплексом взаємопов'язаних умінь, необхідних для проведення профілактичної роботи з підлітками делінквентної поведінки. Показниками діяльнісного критерію виступили: сформованість дидактичних, організаторських, комунікативних, діагностичних, перцептивних, сугестивних, академічних умінь. Емоційно-вольовому компоненту підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактики делінквентної поведінки підлітків відповідав регулятивний критерій, зумовлений здатністю майбутніх соціальних працівників до рефлексії та самоуправління в процесі взаємодії з підлітками делінквентної поведінки.

Показниками регулятивного критерію було обрано: наявність самоконтролю у спілкуванні; здатність до управління власними емоціями; здатність до розпізнання емоцій інших людей; здатність до емпатії; здатність до аналізу та оцінювання власної діяльності; здатність до вольової саморегуляції тощо.

Наведені у таблиці 1 критерії та показники готовності майбутніх соціальних працівників до профілактичної роботи з підлітками делінквентної поведінки дозволили виявити такі рівні: високий, достатній і низький. Визначення суті й структури готовності майбутніх соціальних працівників до профілактики делінквентної поведінки підлітків дозволили підібрати діагностичні методики для дослідження відповідного феномену (див. табл. 1).

Для забезпечення підвищення рівня готовності майбутніх соціальних працівників до профілактики делінквентної поведінки підлітків нами розроблено відповідний комплекс засобів. На основі аналізу науково-педагогічної літератури [4, 5, 6, 7, 8] комплекс засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактики делінквентної поведінки підлітків визначено як сукупність матеріальних об'єктів, предметів, різноманітних видів діяльності, які використовуються в процесі підготовки майбутніх соціальних працівників як інструменти набуття та засвоєння необхідних знань, умінь, навичок, майбутнього фахівця.

Ефективність розробленого нами комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактики делінквентної поведінки підлітків перевірялась у процесі проведення експерименту на базі Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди протягом вересня-жовтня 2019 року під час практики. Загалом експериментом було охоплено 40 здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота». Соціально-педагогічний експеримент включав три основних етапи: констатувальний (визначення рівня готовності здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» до профілактики делінквентної поведінки підлітків), формувальний (впровадження розробленого комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактики делінквентної поведінки підлітків), контрольний (аналіз отриманих результатів).

Задля збагачення навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактики делінквентної поведінки підлітків було визначено ефективні, дієві форми та засоби: лекційне заняття «Особливості профілактики делінквентної поведінки підлітків»; семінарське заняття «Делінквентна поведінка як форма соціальної дезадаптації», під час яких майбутні соціальні працівники мали змогу набути та удосконалити свої знання, уміння та навички; виховний захід «15+ або суто підліткова розмова»; залучення здобувачів вищої освіти до наукових конференцій, олімпіад, конкурсів з даної тематики.

Ефективним було впровадження в процес підготовки майбутніх соціальних працівників занять з елементами ситуатійного та тренінгового навчання щодо здійснення

профілактичної роботи з підлітками делінквентної поведінки. Так, майбутні соціальні працівники навчилися проводити діагностування 3-х осіб різної статі підліткового віку за методикою А. Орел «Визначення схильності до поведінки, яка відхиляється від норми», пропонувати програму профілактичної роботи з різними проявами делінквентної поведінки, аналізувати можливі причини такої поведінки, визначати методи та способи впливу на підлітків, схильних до делінквентної поведінки в процесі розв'язання різних кейсів, обговорення ситуацій; презентувати власні висновки з використанням ІТ-технологій.

Крім аудиторних занять в університеті на базі Служби у справах дітей Київського району м. Харкова було проведено кілька практичних занять: «Організація профілактичної роботи з підлітками делінквентної поведінки», «Особистий досвід виконання профілактичної роботи з підлітками делінквентної поведінки», що проводили провідні фахівці із соціальної роботи. Найбільша цінність таких практичних занять – можливість ознайомитись із досвідом соціальної роботи на конкретних прикладах і в реальних умовах майбутньої професійної діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене експериментальне дослідження засвідчило, що розроблений комплекс засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактики делінквентної поведінки підлітків, реалізований у ході професійної підготовки фахівців соціальної галузі на базі ХНПУ імені Г.С Сковороди, забезпечив ефективність цього процесу.

Список використаних джерел:

1. Вайнола Р. Х. Педагогічні засади особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. докт. пед. наук : спец. 13.00.04 - Теорія і методика професійної освіти Київ, 2009. 46 с.
2. Вейландє Л. В.-В. Підготовка студентів університету до роботи з підлітками девіантної поведінки : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 - Теорія і методика професійної освіти Одеса, 2005. 28 с.
3. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040с.
4. Нестеренко В. В. Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання : монографія. Одеса : Вид-во ТОВ «Лерадрук», 2012. 399 с.
5. Пихтіна Н. П. Формування професійно-педагогічної готовності майбутнього вчителя до профілактики адиктивної поведінки учнів : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.01-Теорія та історія педагогіки К., 1999. 20 с.
6. Островська-Бугайчук І. М. Підготовка майбутніх учителів правознавства до роботи з підлітками девіантної поведінки : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 - Теорія і методика професійної освіти Х., 2011. 26 с.
7. Фалинська З. З. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 - Теорія і методика професійної освіти Вінниця, 2006. 21 с.
8. Ярошко М. М. Професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів до профілактично-корекційної роботи з педагогічно занедбаними підлітками : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 -Теорія і методика професійної освіти Хмельницький, 2011. 21 с.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФІЛАКТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент В.В. Костіна

У статті розкриті практичні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики адиктивної поведінки підлітків у закладах загальної середньої освіти, визначено складники професійної підготовки до відповідного виду діяльності, наведено комплекс засобів їхньої професійної підготовки та результати експериментальної перевірки його ефективності в умовах закладу вищої освіти.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні фахівці соціальної галузі, профілактика адиктивної поведінки підлітків, заклади загальної середньої освіти, комплекс засобів.

Annotation. *The article describes the practical aspects of professional training of future specialists in the prevention of adequate behavior of adolescents in secondary schools, identifies the components of vocational training of the respective type of activity, presents a set of means of their professional training and the results of experimental verification of its effectiveness in educational institutions.*

Key words: vocational training, future specialists in the social field, prevention of adolescent addictive behavior, institutions of general secondary education, complex of facilities.

Постанова проблеми. Підвищення рівня адиктивної поведінки підлітків в умовах сучасного суспільства вимагає залучення до вирішення цієї проблеми висококваліфікованих кадрів – фахівців соціальної галузі. Однак, аналіз наукової літератури з проблеми професійної освіти фахівців соціальної галузі в Україні засвідчив наявну відсутність комплексного підходу у підготовці майбутніх соціальних працівників у цьому напрямі. Розвиток системи вищої освіти в сучасних умовах соціально економічних змін потребує переосмислення стану професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Підґрунтям для цього є Закони України «Про вищу освіту», «Про соціальні послуги», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», Постанови Кабінету міністрів України «Про затвердження типових положень про заклади соціальної підтримки сімей, дітей та молоді», Положення «Про психологічну службу у системі загальної середньої освіти» та ін.

Аналіз досліджень. Аналіз наукової літератури з проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики адиктивної поведінки підлітків показав, що багато дослідників розглядають фактори й умови, що впливають та становлення соціального працівника як професіонала. Так, концептуальні засади підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери розглядали О. Безпалько, Р. Вайнола, М. Васильєва, К. Віщукаєва, Ю. Галагузова, І. Зверєва, Н. Кабусь, А. Капська, Л. Міщук, С. Омельченко, А. Полянничко, теоретико-методичні засади підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до означеного виду діяльності вивчали О. Антонова, С. Коношенко, В. Костіна, О. Кучерявий, В. Поліщук та ін.. Проте, проблема практичної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики адиктивної поведінки підлітків в умовах закладів загальної середньої освіти не є в повній мірі дослідженою та потребує детального вивчення.

Мета дослідження. Визначити суть та особливості підготовки майбутніх фахівців

соціальної галузі до профілактики адиктивної поведінки підлітків у закладах загальної середньої освіти, розробити та експериментально перевірити комплекс засобів їхньої підготовки до відповідного виду професійної діяльності.

Основний виклад матеріалу. Особливу роль у вирішенні проблеми формування готовності майбутніх соціальних працівників до профілактики адиктивної поведінки підлітків дослідники відводять якості професійної підготовки. Як засвідчує аналіз вищезазначених досліджень ефективність такої підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі в умовах вищого навчального закладу вимагає забезпечення високого рівня наукової, теоретичної та практичної підготовки здобувачів освіти. Важливим при цьому, як зазначає Л. Смеренчак, є «подолання суперечностей між вимогами сучасного суспільства та реальним рівнем професійної готовності соціальних педагогів до роботи з підлітками адиктивної поведінки» [8, с. 120].

Спираючись на дослідження О. Карпенко, під професійною підготовкою майбутніх соціальних працівників розуміємо «процес формування і узагальнення установок, знань та умінь, необхідних фахівцю для адекватного виконання специфічних професійних завдань, зокрема профілактики адиктивної поведінки у підлітків» [3, с. 374]. Орієнтуючись на визначення поняття «підготовка до трудової діяльності» [2], важливими складниками підготовки майбутніх соціальних працівників до організації профілактики адиктивної поведінки підлітків розглядаємо планомірні, організовані заходи усіх учасників навчально-виховного процесу (викладачів, кураторів, студентів, адміністрації закладу (кафедри, факультету), студентського самоврядування, соціально-психологічної служби), спрямовані на засвоєння спеціальних професійних знань, оволодіння вміннями і навичками, формування професійно важливих якостей особистості соціального працівника.

Спираючись на ідеї О. Безпалько, А. Нагорної [7], важливою складовою у процесі підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики адиктивної поведінки підлітків є залучення майбутніх соціальних працівників до комплексного міждисциплінарного здійснення професійної діяльності різних фахівців, що передбачає впровадження комплексу соціальних, державних, гігієнічних, медичних, а також соціально-педагогічних заходів, спрямованих на забезпечення високого рівня здоров'я та запобігання негативним проявам у підлітків адиктивної поведінки.

Дослідники у галузі соціальної педагогіки зазначають, що «профілактика» виступає як система заходів, спрямованих на запобігання виникненню й поширенню хвороб, на охорону здоров'я [10, с. 336]. Отже, важливим для професійної підготовки майбутніх соціальних працівників є усвідомлення суті профілактичної діяльності як запланованого попередження несприятливої події з усуненням причин, що можуть викликати певні небажані наслідки.

Аналіз літературних джерел дозволив виявити різні підходи до розуміння суті терміну «соціальна профілактика»: 1) «робота, спрямовану на попередження аморальної, протиправної, іншої асоціальної поведінки дітей та молоді, виявлення будь-якого негативного впливу на життя і здоров'я дітей та молоді та запобігання такому впливу» [13, стаття 1]; «діяльність, що має на меті зусилля, спрямовані на запобігання соціальних проблем або життєвих криз особистості, групи людей чи соціальних груп, попередження ускладнення уже наявних проблем» (А. Капська, О. Безпалько) [1, с. 31]; «діяльність, спрямована на запобігання виникненню, поширенню чи загостренню негативних соціальних явищ та їх небезпечних наслідків» (І. Зверева) [6, с. 207]; «система комплексних державних і громадських, соціально-економічних і медико-санітарних, психолого-педагогічних і психологічних, соціально-педагогічних і педагогічних заходів, кінцевою метою яких є попередження захворювання» (А. Нагорна, В. Беспалько) [7, с. 110] Отже, за результатами аналізу та узагальнення наукової літератури з проблеми соціальної профілактики було встановлено наступне: головною метою соціальної профілактики є не тільки попередження проблеми адиктивної поведінки, а й зменшення, мінімізація її негативних наслідків; соціальна профілактика спрямована на осіб «групи ризику», тобто на тих осіб, які

постраждали або можуть постраждати від проблеми адиктивності у поведінці, а також на тих суб'єктів соціально-педагогічної діяльності, від яких залежить подолання проблеми адиктивної поведінки та її наслідків; соціальна профілактика спрямована на виявлення, нейтралізацію тих чинників, що заважають розвитку дитини чи молодой людини, а також формує у них якості, необхідні для подолання адиктивної поведінки і задоволення потреб альтернативним нешкідливим шляхом; результатом соціальної профілактики стає створення умов для повноцінної життєдіяльності особистості та функціонування суспільства взагалі.

Як показав аналіз досліджень [8,9,14], основними структурними компонентами процесу підготовки майбутніх соціальних працівників до визначеного виду діяльності є мета, принципи, методи, форми навчання, а також принципи виховання. Отже, одним із основних компонентів процесу навчання студентів – майбутніх фахівців соціальної галузі виступає мета – навчити ефективно організовувати діяльність з профілактики адиктивної поведінки підлітків у ЗЗСО. Як зазначає М. Фіцула, серед актуальних для підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери є такі загальновизнані принципи навчання: науковості; свідомості й активності; наочності; доступності; систематичності й послідовності; міцності; зв'язку теорії із практикою; індивідуального підходу; емоційності навчання [14, с. 124–128]. Враховуючи вищезначене, серед актуальних для підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики адиктивної поведінки підлітків у ЗЗСО виділяємо усі вищезначені загальновизнані принципи навчання, що дозволяють підвищити його ефективність.

Аналіз досліджень [3,5,14] показав, що використання інноваційних підходів до навчання дозволяє активізувати пізнавальну діяльність, активізувати мислення, інтуїцію, емоційність, творчість, зацікавленість здобувачів освіти. Застосування інноваційних підходів до навчання (проблемні лекції, бесіди, круглі столи, конкурси, аналіз матеріалів чи ситуацій, розігрування ролей, тренінги, рефлексії тощо) дозволяє адекватно реагувати на поставлену проблему і сприяє розвитку творчих здібностей особистості, її уяви, що дадуть їм можливість виявляти більшу гнучкість у роботі.

Аналіз наукової літератури [3;4;5;11;12] дозволив визначити основні аспекти підготовки майбутнього фахівця соціальної галузі до профілактики адиктивної поведінки підлітків у ЗЗСО: створення системи соціально-педагогічної діяльності спрямованої на підготовку майбутніх соціальних працівників до профілактики адиктивної поведінки, що передбачає планування, розробку та впровадження в підготовку майбутніх соціальних працівників комплексу засобів, який складається з лекційних, семінарських та практичних занять для здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота». Так, нами було розроблено лекційне заняття на тему: «Профілактика адиктивної поведінки підлітків у ЗЗСО», семінарсько-практичне заняття на тему «Профілактична робота соціального педагога у ЗЗСО» у межах нормативної дисципліни «Методика соціальної роботи в сфері дозвілля». Також до комплексу засобів підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики адиктивної поведінки підлітків у закладах загальної середньої освіти входить проведення поза аудиторного тренінгового заняття для студентів «Життєві цінності», яке може бути реалізовано зі здобувачами вищої освіти відповідного фаху в межах кураторських годин.

Вищезазначені заняття були впроваджені в навчально-виховний процес Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, зі студентами другого курсу з лютого по листопад 2019 року. Експериментальне дослідження показало, що показники загально-групової готовності студентів до профілактики адиктивної поведінки підлітків у закладах загальної середньої освіти значно підвищилися після проведення занять, що сприяло професійному самовдосконаленню майбутніх соціальних працівників у зазначеному напрямі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, на основі узагальнення наукової літератури та здійснення експериментального дослідження з проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики адиктивної поведінки підлітків у ЗЗСО зроблено такі висновки: 1) важливою умовою підвищення ефективності процесу професійної підготовки фахівців соціальної галузі до профілактики адиктивної

поведінки підлітків у ЗЗСО та підвищення загального рівня їхньої готовності до виконання практичної діяльності є впровадження в підготовку майбутніх фахівців соціальної галузі розробленого відповідного комплексу засобів; 2) основними напрямками у змісті підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики адиктивної поведінки підлітків у ЗЗСО є ознайомлення їх з організацією профілактичних заходів з підлітками, а також специфікою соціальної роботи у ЗЗСО.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці методичного забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики адиктивної поведінки підлітків в умовах спеціалізованих соціальних інституцій.

Список використаних джерел:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навчальний посібник. / О. В. Безпалько. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 134 с.
2. Енциклопедія освіти. /Заред. В. Г. Кременя. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Карпенко О.Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти науково-методичний та організаційно-технологічний аспекти : монографія / за редакцією С.Я. Харченко. Дрогобич : Коло, 2007. 374 с.
4. Костіна В.В. Професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери до використання етнопедагогічних засобів у роботі з дезадаптованими дітьми та молоддю. *VZDELÁVANIE A SPOLOČNOSŤ medzinárodný nekonferenčný zborník Prešovská univerzita v Prešove Pedagogická fakulta*, Prešov, 2016. С.172-182. URL: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova8/subor/Kostina.pdf> (дата звернення : 01.04.2019 р.).
5. Костіна В.В. Теоретичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до профілактики дезадаптації учнів. *Педагогіка та психологія*. Харків, 2017. Вип. 57. С 112-125.
6. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред. І.Д. Звереві. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 336 с.
7. Нагорна А. М. Безпалько О.В. Профілактика наркоманії серед підлітків. : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : «АбеткаНОВА», 2001. 168 с.
8. Кондрашова Л. В., Пермяков О.А., Зеленкова Н. І., Г. Ю. Лаврешина. Педагогіка в запитаннях і відповідях : навчальний посібник. Київ : Знання, 2006. 252 с.
9. Пермяков О. А., Морозов В. В.. Педагогіка : навчальний посібник. Київ : Знання, 2006. 171 с.
10. Пихтіна Н. П., Новгородський. Р.Г. Профілактика та соціально-педагогічна робота з дітьми девіантної поведінки : навчально-методичний посібник. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2007. 239 с.
11. Смеренчак Л. І. Особливості формування готовності майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності. *Освіта дорослих як фактор розвитку дорослої людини в умовах соціальних змін* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (Черкаси, 21-23 березня 2012 року.). Черкаси : Редакційно-видавничий відділ ЧНУ, 2012. С. 118–121.
9. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / За заг. ред. І. Д. Звереві. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 336 с.
10. Соціальна робота : короткий енциклопедичний словник. Кн. 4. Київ : ДЦССМ, 2002. 536 с.
11. Соціальна педагогіка: підручник / За ред. проф. А.Й. Капської. Київ: Центр навчальної літератури. 2003. 256 с.
12. Технологія соціальної роботи: навч. посіб. / За заг. Ред. А.Й. Капської. Київ: УДЦССМ, 2000. 372 с.
13. Про соціальну роботу з дітьми та молоддю : Закон України від 21.06.2001 р. № 2558-III.URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T012558.html (дата звернення 27.09.2019 р.).
14. Фіцула М. М. Педагогіка : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2007. 560 с.

КОМПЛЕКС ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор М.П. Васильєва

У статті розкрито можливості змісту професійної підготовки майбутнього соціального педагога у забезпеченні його готовності до формування здорового способу життя молодших школярів в закладі загальної середньої освіти. Розроблено комплекс засобів, що включає лекційне, семінарське, практичне заняття та виховний захід, спрямований на підвищення рівня готовності соціального педагога до формування здорового способу життя молодших школярів.

Ключові слова: зміст, професійна підготовка, майбутній соціальний педагог, формування здорового способу життя, молодші школярі, заклад загальної середньої освіти.

Pakhomova N.V. Complex of facilities of preparation of future social teachers for the formation of a healthy lifestyle of junior pupils in a general secondary education institution.

The article reveals the possibilities of the content of the future social teacher's professional training in ensuring his / her readiness for forming a healthy way of life for younger students in the institution of secondary education. A complex of tools has been developed, including lectures, seminars and practical classes and educational activities aimed at increasing the level of readiness of the social teacher to form a healthy lifestyle for younger students.

Key words: content, vocational training, future social educator, healthy lifestyle formation, younger students, general secondary education institution.

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформаційних перетворень в Україні здоров'я громадян є одним із складників національного розвитку. Важливість збереження та зміцнення здоров'я молоді є одним із головних завдань соціальної програми нашої держави.

Особливу категорію в цьому сенсі представляють діти молодшого шкільного віку, адже саме в цей період вони є найбільш сприятливими до засвоєння пізнавальної та мотиваційно-ціннісної інформації, до фізичного розвитку (продовжується зростання й розвиток організму дитини, змінюються пропорції тіла у зв'язку з активним розвитком м'язів). Тому саме в цей період необхідно формувати у школярів стійку мотивацію до здорового способу життя, здійснювати комплекс здоров'язберігаючих заходів, спрямованих на усвідомлення ними цінності свого здоров'я. Контроль над цим процесом має здійснюватися всіма учасниками взаємодії з дитиною – батьками, вчителями, психологом, шкільним соціальним педагогом. У зв'язку з цим, у першу чергу, самі суб'єкти мають бути підготовленими до процесу формування здорового способу життя молодших школярів. Особливу місію в цьому процесі покладено на соціального педагога.

Аналіз актуальних досліджень. Розробка питань професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів знайшла своє відображення в працях зарубіжних і вітчизняних дослідників. Проведений аналіз дозволив виявити окремі аспекти її дослідження: теоретико-методологічні основи професійної підготовки майбутнього фахівця (М. Васильєва, М. Подберезський, В. Поліщук, З. Фалинська та інші); проблеми соціально-педагогічної роботи з молодшими школярами (І. Романова, З. Шевців та інші), проблеми формування здорового способу життя (О. Ващенко, О. Вакуленко та інші). Незважаючи на наукові дослідження фахівців з формування здорового способу життя молодших школярів, недостатньо обґрунтованими залишаються проблеми підготовки майбутнього фахівця

соціальної галузі до соціально-педагогічної роботи в цьому напрямі, потребує розроблення у впровадження в процес підготовки комплекс засобів, які забезпечать підвищення рівня готовності фахівця до формування здорового способу життя молодших школярів у закладі загальної середньої освіти.

Мета статті: здійснити характеристику розробленого комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних педагогів до формування здорового способу життя молодших школярів у закладі загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. На підставі аналізу наукової літератури з'ясовано, що під формуванням здорового способу життя розуміють «дії, спрямовані на збереження і зміцнення здоров'я дитини, формування ціннісного ставлення до свого здоров'я, становлення системи знань, умінь та навичок у галузі здоров'язбереження, створення сприятливого соціокультурного середовища, в якому розвивається дитина» [2, с. 22]. На думку О. Ващенко, мотивація на формування здорового способу життя дітей молодшого шкільного віку є необхідною умовою розвитку повноцінної особистості [4, с.55].

Аналіз наукової літератури з проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до формування здорового способу життя молодших школярів в закладі загальної середньої освіти показав, що для її забезпечення необхідним є використання науково обґрунтованого методичного комплексу засобів [6, с.225]. На думку О.Жук, педагогічна підготовка студентів «повинна розглядатися як функціональна система з усіма необхідними ознаками системності: метою, сукупністю взаємопов'язаних структурних елементів, функціонуванням процесів, технологічною забезпеченістю процесів. Це багатоетапний процес, здійснюваний в руслі освітнього процесу університету, якість якого досягається за допомогою реалізованих в сукупності процесів, моніторингу та оцінки якості. Всі зазначені процеси реалізуються за рахунок відповідних методик та/або технологій, а також інформаційного та програмно-методичного забезпечення [5, с. 214]. Науковці наголошують на потенціалі соціально-виховної роботи зі студентами під час їхньої професійної підготовки до виконання професійних функцій, основним завданням якої є «створення умов для активної життєдіяльності студентів, громадянського самовизначення і самореалізації, максимального задоволення потреб студентів у фізичному, інтелектуальному, культурному і моральному розвитку» [3, с.43].

Аналіз програми підготовки бакалаврів зі спеціальності 231 «Соціальна робота» у ХНПУ імені Г.С. Сковороди дозволив виявити, що теоретичні і практичні аспекти проблеми формування здорового способу життя молодших школярів розкриваються комплексно через:

1) навчальні дисципліни: «Теорія соціальної роботи у галузі дозвілля» (1 курс) – у процесі вивчення предмета, студенти дістають уявлення про різноманітні види дозвілля для дітей та молоді, що дозволяє активізувати пізнавальну та фізичну активність студентів, обирати корисне проведення свого вільного часу; «Соціальна робота з адикціями» (3 курс) – студенти вивчають особливості впливу хімічних та нехімічних залежностей на стан організму людини, профілактику адикцій серед дітей та молоді, форми і методи роботи з людьми, які схильні до зловживання хімічними речовинами; «Фізичне виховання» (1-4 курс) – студенти підтримують своє здоров'я за допомогою фізичних вправ, занять з аеробіки, танців, гімнастики, легкої атлетики, тенісу, плавання;

2) проходження соціально-педагогічної практики на третьому курсі на базі літніх оздоровчих таборів (спостереження за дітьми, проведення виховних та профілактичних заходів, організація діяльності дітей у таборі (ігри, підготовка танцювальних, спортивних, творчих номерів на свята та конкурси, виховна робота з дітьми); на четвертому курсі на базі закладів загальної середньої освіти (вивчення напрямів роботи соціального педагога, класного керівника, студентського самоврядування, адміністрації закладу загальної середньої освіти, спостереження за дітьми (за їхньою активністю, спілкуванням, харчуванням, звичками);

3) написання і реалізація власних ідей та пропозицій щодо формування здорового способу життя молодших школярів у курсових, наукових проектах, у волонтерській роботі.

Кінцевим результатом професійної підготовки є сформована готовність спеціаліста здійснювати професійну діяльність. Готовність соціального педагога до формування здорового способу життя молодших школярів передбачає взаємодію трьох компонентів: мотиваційного (спрямованість соціального педагога формувати у дітей ціннісне ставлення до власного здоров'я), когнітивного (сформованість відповідної системи професійних знань), діяльнісного (сформованість професійних навичок формування здорового способу життя молодших школярів).

Отже, щоб забезпечити готовність майбутніх соціальних педагогів до діяльності з обраного напрямку, треба діяти комплексно, а саме використовувати комплекс засобів з формування здорового способу життя молодших школярів у процесі їхньої професійної підготовки.

У зв'язку з цим, нами було підготовлено матеріали за темою дослідження з метою доповнення змісту лекційних та семінарських занять з дисциплін: «Теорія соціальної роботи у галузі дозвілля», «Соціальна робота з адикціями», а також розроблено окремі лекцію, семінар і позааудиторне заняття, що можна використовувати у ході виховної роботи з підготовки майбутніх соціальних педагогів до формування здорового способу життя молодших школярів в закладі загальної середньої освіти.

Упровадження розробленого нами комплексу засобів відбувалося на базі Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди. У експерименті взяли участь студенти – майбутні соціальні працівники експериментальної групи 2 курсу спеціальності «Соціальна робота» факультету психології та соціології. Лекція на тему «Здоровий спосіб життя молодших школярів» передбачала ознайомлення студентів з теоретичними питаннями, а саме з поняттями: «здоров'я», «здоровий спосіб життя», «молодші школярі»; напрямками, формами та методами роботи соціального педагога з формування здорового способу життя молодших школярів. Студентам було запропоновано обговорити питання, пов'язані з формуванням здорового способу життя молодших школярів, для чого було організовано «круглий стіл». Студенти виявилися небайдужими до сучасних проблем здоров'я молодших школярів, а також виявилися активними у пропозиціях з їх вирішення.

Продовженням вивчення питань стало семінарське заняття на тему «Історичний аспект формування здорового способу життя», де студенти мали можливість обговорити питання формування здорового способу життя у стародавні часи (східна філософія, античність, стародавня Індія) та у західній і вітчизняній науці. Студенти могли порівняти, як ставилися до здоров'я раніше, що було відомо про здоровий спосіб життя, які форми і методи роботи використовувалися. З метою активізації студентів до пізнавальної діяльності був використаний метод «мозкового штурму».

Розроблене і впроваджене практичне заняття зі студентами на тему «Соціально-педагогічна діяльність соціального педагога з формування ЗСЖ молодших школярів у ЗЗСО» було спрямовано на вироблення вмінь формувати здоровий спосіб життя молодших школярів, а також з метою попередження девіантної та делінквентної поведінки школярів. Під час заняття студенти вирішували соціально-педагогічні ситуації за запропонованою схемою: мета, завдання, об'єкт, суб'єкт, напрями роботи, форми і методи роботи соціального педагога, перспективи вирішення проблеми. Для пізнавальної активізації діяльності студентів був використаний метод «робота в групах». Крім цього на практичному занятті їхнім завданням було розробити виховний захід для молодших школярів з формування здорового способу життя. Під час аудиторного заняття студенти не встигли зробити його повністю, тому завдання було задано на наступне практичне заняття.

Виховний захід було спрямовано на ознайомлення з реальною ситуацією з формування здорового способу життя молодших школярів, які реалізуються шкільним соціальним педагогом та проведенням власного попередньо підготовленого заходу з формування здорового способу життя. Студенти відвідували ті заклади середньої освіти, в яких навчалися або ті, керівники і педагогічні працівники яких погодилися на проведення виховного заходу. Радо зустрів нас Солоніцевський ліцей №1, Пісочинський ліцей «Мобіль»

та Харківська гімназія № 43. Студенти проводили захід з допомогою та під контролем студентів-магістрів 62-СР групи. Їхній захід був проведений з активним використанням ігор, руханок, вікторин та відеороликів про здоровий спосіб життя. Після заходу студенти залишили свої розроблені матеріали соціальному педагогу та класному керівнику класу з метою їх подальшого використання у практичній діяльності.

Висновки. Отже, доповнене навчально-методичне забезпечення дисциплін і розроблення рекомендацій до виховної роботи зі студентами допомогло поглибити та розширити знання та вміння майбутніх соціальних педагогів з формування здорового способу життя молодших школярів та забезпечити підвищення їхньої готовності до діяльності в даному напрямі.

Перспективи подальших досліджень. Перспективним виявляється розроблення цілісної системи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до формування здорового способу життя молодших школярів в закладі загальної середньої освіти.

Список використаних джерел:

1. Бабич В.І. Культура здоров'я як складова частина професійної підготовки майбутніх вчителів освітньої галузі. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2004. №1. С.130-138.
2. Вайнер Е.Н. Формування здоров'язберігаючого середовища в системі загальної освіти. *Валеологія*. 2004. №1. С.19-25.
3. Васильєва М. П., Подберезський М. К. Технології соціально-педагогічної роботи студентською молоддю. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія II : Соціальна робота. Соціальна педагогіка* : зб. наук. праць. - Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. - Вип. 24 (I том). - С. 41-48.
4. Ващенко О.М. Рухливі ігри в початковій школі. Київ: Навчальна книга, 2002. 80с.
5. Жук О. Л. Педагогическая подготовка студентов: компетентностный подход. Минск : РИВШ, 2009. 336 с.
6. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти : монографія. Тернопіль : ТНПУ, 2006. 424 с.
7. Савіцька В. В. Практична підготовка майбутніх соціальних працівників як запорука готовності до професійної діяльності . Софія : «Бял ГРАД-БГ», 2013. С.27–31 .

Письменко Б.О.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

УПРОВАДЖЕННЯ РОЗРОБЛЕНОГО КОМПЛЕКСУ ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ПІДЛІТКІВ ГРУПИ РИЗИКУ ЗАСОБАМИ ТЕЛЕБАЧЕННЯ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент В.В. Костіна

У статті представлено практичні аспекти підготовки майбутніх соціальних працівників до формування здорового способу життя підлітків групи «ризик» засобами телебачення. Наведено результати експериментальної перевірки комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до формування здорового способу життя підлітків групи «ризик» засобами телебачення.

Ключові слова: комплекс засобів підготовки майбутніх соціальних працівників, формування здорового способу життя, засоби телебачення, підлітки групи «ризик».

B. Pismenko. Implementation of the developed complex of means of preparation of future social workers for the formation of a healthy method of living

The practical aspects of preparing future social workers for the formation of healthy lifestyles of teenagers at risk by television are presented in the article. The results of the experimental verification of a complex of means of training future social workers for forming a healthy lifestyle of adolescents at risk by means of television are presented.

Keywords: complex of training tools for future social workers, healthy lifestyle formation, television facilities, adolescents at risk.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення проблема формування здорового способу життя підростаючого покоління набуває особливої гостроти, оскільки зростають показники захворюваності дітей та молоді, знижується якість медичного обслуговування, погіршується екологічна ситуація, спостерігається морально-духовна криза. За результатами досліджень Інституту педіатрії, акушерства та гінекології АМН України значно погіршився стан здоров'я дітей. Так, протягом 5 років навчання у школі в 1,5 рази зростає частота порушень зору, у 3–4 рази – патології органів травлення, у 2–3 рази – порушень опорно-рухового апарату, в 1,5 рази – нервово-психічних розладів [6]. Особливо вразливою категорією сучасного суспільства є підлітки із сімей групи «ризик», що обумовлено також прикладом асоціальної поведінки їхніх батьків.

Аналіз актуальних досліджень. Розробка питань професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до формування здорового способу життя у дітей та молоді досліджували Ю. Бойчук, А. Заїкін, М. Махлін, В. Костіна, В. Пахальян, В. Підобід, С. Омельченко; проблему формування різних складників (або компонентів) здоров'я в освітньому процесі розглядали І. Бех, О. Гнатюк, В. Горашук, Н. Куїнджі, Н. Максимова, Ю. Мельник, С. Тищенко, В. Шкуркіна; роль телебачення та інших засобів масової інформації у формуванні здорового способу життя школярів висвітлювали А. Зінюк, О. Невмержицька, А. Мурашов, І. Пенчук, Р. Гуревич, С. Семчук та ін. Проте, проблема підготовки майбутніх соціальних працівників до формування здорового способу життя підлітків групи «ризик» засобами телебачення не є в повній мірі дослідженою та потребує детального вивчення.

Мета статті: обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити комплекс засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до формування здорового способу життя підлітків групи «ризик» засобами телебачення.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури [1, 2, 4] з проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників до формування здорового способу життя підлітків групи «ризик» засобами телебачення показав, що для її забезпечення необхідним є упровадження науково обґрунтованих методів та засобів.

У словнику української мови засіб визначається як: «прийом, якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити будь-що, досягти чогось; спосіб. Те, що служить знаряддям у якій – небудь дії, справі» [7, с. 43]. Н. Мойсеюк визначає засоби навчання як «різноманітні матеріали і знаряддя навчального процесу, завдяки яким більш успішно і за короткий час досягається визначена ціль навчання» [5, с. 403]. Автор відносить до засобів навчання такі: підручники, навчальні посібники, дидактичні матеріали, технічні засоби (ТЗН), обладнання, станки, навчальні кабінети, лабораторії, а також реальні об'єкти, виробництво, споруди. Також дослідник зазначає, що дидактичні засоби, як і методи, організаційні форми, є частиною педагогічної системи, їх використання в процесі навчання забезпечує такі основні функції: інформаційну, засвоєння нового матеріалу, контрольну. Вибір вищезазначених засобів навчання залежить від дидактичної концепції, мети, змісту, методів, форм і умов навчального процесу. Отже, ми використовуватимемо поняття «засіб навчання» як інструмент для забезпечення засвоєння знань, формування досвіду пізнавальної та практичної діяльності майбутніх соціальних працівників з формування здорового способу життя підлітків групи «соціального ризику».

І. Зайченко поділяє педагогічні засоби на дві групи: навчання та виховання. Засіб навчання науковець визначає як об'єкт, який знаходиться між педагогом та здобувачем освіти

і використовується для засвоєння знань, формування досвіду пізнавальної та практичної діяльності, а також суттєво впливає на розумовий розвиток та професійне становлення особистості [2].

Аналіз змісту поняття комплекс (лат. complex – зв’язок, поєднання) показав, що його визначають як «систему, або сукупність будь-чого, об’єднаного разом, що має загальне призначення та відповідає певній спільній меті» [3]. Виходячи із змісту наведених вище визначень, ми розглядаємо комплекс засобів професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до формування здорового способу життя підлітків групи «ризик» засобами телебачення як сукупність взаємопов’язаних інструментів з підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі, призначених для досягнення підвищення їхньої готовності до відповідного виду професійної діяльності.

Упровадження розробленого нами комплексу засобів відбувалося в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди під час проходження науково-педагогічної практики. В експерименті приймали участь здобувачі вищої освіти – майбутні соціальні працівники експериментальної групи другого курсу факультету психології та соціології, спеціальності «Соціальна робота». З першого дня співпраці зі студентами та викладачами створювалися умови для невимушеного спілкування, розвитку та підтримки студентських ініціатив. Спільна діяльність передбачала поступове освоєння навчальної інформації, формування умінь і навичок діяльності у напрямі формування здорового способу життя підлітків групи «ризик» засобами телебачення. Взаємодія зі здобувачами вищої освіти починалася з упровадження фрагментів лекцій, семінарів та практичних занять спільно з викладачами кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки факультету психології та соціології ХНПУ імені Г.С. Сковороди, а закінчувалася – реалізацією самостійно розроблених лекції, семінарського, практичного занять та сценарію виховного заходу в умовах ЗВО та соціальних інституцій партнерської мережі, що працюють з підлітками групи «ризик».

Розроблену лекцію «Формування здорового способу життя у підлітків групи ризику засобами телебачення», що передбачала не тільки розгляд теоретичних питань, але й перегляд навчального відео-матеріалу, який дозволив організувати зі здобувачами вищої освіти змістовну дискусію з проблемних питань лекції, було впроваджено у ході організації занять в експериментальній групі. У ході організованої дискусії студенти обмінювалися власними думками та засвоювали додаткову інформацію з проблеми формування здорового способу життя у підлітків групи «ризик» засобами телебачення.

Розроблене нами семінарське заняття на тему: «Роль телебачення у формуванні здорового способу життя у підлітків групи «ризик» виявилось цікавим для студентської аудиторії, а його впровадження забезпечило, на нашу думку, підвищення позитивної мотивації до опанування змістом і особливостями професійної діяльності соціального працівника у зазначеному напрямі. Поміж інших засобів роботи з аудиторією, ми використовували можливість організації виступів з доповідями, які засвідчили вираженість думок майбутніх фахівців соціальної галузі та повною їх концентрацією на матеріалі теми. Студенти з задоволенням виконували творчі завдання (підготовка фрагменту соціальної реклами, підбір відео сюжету з питань формування здорового способу життя тощо), які перед ними ставилися.

Проведення експериментальної перевірки розробленого комплексу засобів засвідчила, що практична підготовка майбутніх соціальних працівників до діяльності з формування здорового способу життя підлітків групи «ризик» виявилася складним, але цікавим процесом. Нами було розроблено практичне заняття зі здобувачами вищої освіти в умовах спеціалізованих соціальних інституцій «Практичне використання медіа як засобу формування здорового способу життя підлітків групи ризику». На занятті було проведено майстер-клас з підбору відеотеки та створення продуктів соціальної реклами, які можна передавати через телебачення, що проводився для студентів другого курсу на базі БФБО «Карітас-Харків».

На модельному виховному заході «Телебачення – важливий інструмент для формування здорового способу життя у підлітків групи «ризик» студенти проявляли себе в позиції майбутніх соціальних працівників, які проводять просвіту батьків, вихователів і підлітків групи ризику. На заході нами розглядалися спочатку дискусійні питання, які дали змогу студентам зміцнити рівень теоретичних знань з проблеми, виявити і усвідомити існуючі прогалини. На другому етапі було організовано обговорення в групах причин, через які у підлітків групи «ризик» починають з'являтися шкідливі звички, а також добір методів, засобів, форм і прийомів, які можна використовувати для успішного формування здорового способу життя у вразливих контингентів; визначення у групах напрямів роботи соціального працівника з батьками та вихователями в закладі загальної середньої освіти з проблеми профілактики шкідливих звичок у підлітків групи «ризик». Таке обговорення дозволило виокремити перелік необхідних знань, умінь і навичок майбутнього фахівця соціальної галузі, що має здійснювати відповідну діяльність. Під час проведення виховного заходу, майбутні соціальні працівники переконалися, що важливим фактором у формуванні здорового способу життя підлітків групи «ризик» є засоби телебачення, шляхом використання яких фахівець має сприяти просвіті батьків та вихователів, які знаходяться поряд із підлітками.

Висновки. На основі аналізу і узагальнення результатів експериментального дослідження було підтверджено ефективність розробленого комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до формування здорового способу життя підлітків групи «ризик» засобами телебачення, що змістово доповнює передбачені програмою підготовки майбутніх соціальних працівників дисципліни та сприяє підвищенню її результативності в роботі з даною категорією. З'ясовано, що важливим аспектом у підготовці майбутніх соціальних працівників до формування здорового способу життя підлітків групи «ризик» засобами телебачення є поєднання теоретичних і практичних засобів навчання, що сприяє не лише засвоєнню студентами нових знань, а й розвитку практичних навичок діяльності.

Перспективи подальших досліджень. Перспективним напрямом наукового дослідження є розробка засобів професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до партнерської взаємодії різних соціальних інституцій з питань формування здорового способу життя підлітків групи «ризик» з використанням засобів телебачення.

Список використаних джерел:

1. Єжеленко В. Б. Теория педагогического метода. URL: <http://www.emissia.org/offline/2001/835.htm> (дата звернення: 11.10.2019).
2. Зайченко І. В. Педагогіка: навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закладів. Чернівці. 2002. 143с.
3. Комплекс. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 11.10.2019).
4. Костіна В. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної галузі до профілактики дезадаптації учнів. *Modern healthcare-saving technologies : monograph / edited by prof. Yu. D. Boychuk. Kharkiv : KhNPU named after H.S. Skovoroda, 2018. С.147-155.*
5. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посіб. Київ. 2007. 403 с.
6. Стан здоров'я дітей України: фрагменти інформаційних матеріалів. *Гармонізуюча освіта* URL: http://xn----7sbabjc3a3bjerupj8d7f5fj.org/pz0/00_112.html (дата звернення: 10.10.2019).
7. Тлумачний словник української мови URL:<https://www.slovnkyk.ua/index.php?swrd=%D0%B7%D0%B0%D1%81%D1%96%D0%B1> (дата звернення: 11.10.2019).

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО ПРОФІЛАКТИКИ НАРКОЗАЛЕЖНОСТІ СЕРЕД СТУДЕНТІВ

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, доцент Н.Д. Кабусь

У статті розглянуто особливості підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики вживання наркотичних речовин студентами. Запропоновано комплекс заходів, який містить додаткові лекційні заняття, семінар, науково методичний семінар та практичне заняття з цієї проблеми. Наведені результати експерименту з використання цих заходів свідчать про підвищення рівня підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики вживання наркотичних речовин студентами ЗВО.

Ключові слова: профілактика, наркотичні речовини, студенти, соціальні педагоги, лекція, семінар.

The article discusses the features of the preparation of future social educators for the prevention of narcotic use by students. A set of measures is proposed that contains additional lectures, a seminar, a scientific and methodological seminar and a practical lesson on this problem. The results of the experiment on the use of these measures indicate an increase in the level of preparation of future social educators for the prevention of narcotic use by students.

Key words: prevention, narcotics, students, social educators, lecture, seminar.

Постановка проблеми. Різке соціальне розшарування сімей, невірноваженість психоемоційного фону виховання, соціалізація в умовах знецінення загальнолюдських принципів моралі призводять до порушення соціальної адаптації, яке характеризується зловживанням однією або кількома психоактивними речовинами. Наркоманія поступово стає стилем життя молоді, завдає шкоди близьким, оточуючим наркомана, суспільству в цілому. На тлі наркоманії відбувається зростання злочинності, підвищується ризик зараження на різні інфекційні хвороби, у тому числі СНІД. Вживання наркотиків практично несумісне з якісним навчанням, із трудовою діяльністю, призводить до деформації особистості, зниження загального інтелектуального потенціалу. Відсутня активна протидія поширенню вживання наркотиків, які руйнують психіку молодих людей, призводять до їх смерті. Студенти є досить вразливою категорією, тому що, з одного боку, на них зменшується вплив батьків, а з іншого – збільшується вплив соціального середовища, неформальних спільнот молоді.

Проблема вживання наркотичних засобів молоддю потребує вирішення, перш за все, в законодавчому аспекті. Тому державними нормативно-правовими документами, зокрема, Законом України „Про соціальну роботу з дітьми та молоддю” (2009 р.), Загальнодержавною соціальною програмою „Здорова нація” на 2009-2013 рр. та іншими передбачено необхідність здійснення антинаркотичної профілактики в сучасних умовах, зокрема, комплексу заходів профілактично-реабілітаційного характеру. Однак динаміка зростання кількості наркозалежних серед студентів засвідчує, що здійснювані заходи не є достатніми. Ця ситуація зумовлює необхідність пошуку дієвих методів і технологій профілактичної діяльності, яка здійснюється кваліфікованими спеціалістами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти профілактики вживання наркотичних речовин були досліджені психологами (Н. Бурмака, Н. Максимової, М. Рожкова, Р. Садикова та ін.), педагогами і соціальними педагогами (О. Безпалько, В. Бурлака, Л. Вольнової, П. Гусака, Н. Завацької, Н. Зимівець, І. Звереві, О. Мурашкевича, В. Оржеховської, Н. Пихтіної, В. Приходько, О. Тютюнник, Л. Сущенко та ін.), а також наркологами, криміналістами та іншими фахівцями. Окремі питання підготовки майбутнього

соціального педагога до формування здорового способу життя та профілактики вживання наркотичних речовин висвітлено в працях С. Архипової, В. Гетьман, В. Войтенко, Г. Майбороди, В. Оржеховської, М. Полісадової й ін. Проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики наркотичної залежності серед старшокласників присвячені праці О. Тютюнник, Ю. Чернецької та інших дослідників.

Водночас, аналіз наукових робіт щодо профілактики наркоманії в студентського середовищі та ролі соціального педагога в цьому процесі свідчить про існування низки суперечностей, зокрема, між: 1) швидким поширенням наркозалежності молоді та інерційністю традиційних підходів до навчального процесу підготовки соціальних педагогів; 2) вимогами до професійних компетентностей соціальних педагогів в напрямі профілактики наркозалежності в студентському середовищі та невідповідністю переліку професійних компетентностей, що формуються у випускників ЗВО зазначеної спеціальності; 3) наявністю наркозалежних людей, залежність яких розвинулась під впливом різних наркотичних речовин, та недостатньою розробленістю відповідних методик роботи з такими людьми.

У урахуванням виокремлених суперечностей **метою статті** є висвітлення особливості підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з профілактики наркозалежності в студентському середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначальною метою професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищому навчальному закладі є процес формування готовності до здійснення професійної діяльності. В контексті нашого дослідження це готовність до профілактики вживання наркотичних речовин студентами ЗВО.

Аналіз наукової літератури свідчить, що підготовка фахівців до ведення профілактичної роботи має бути спрямована на вирішення двох основних груп завдань: виховних (усвідомлення фахівцями соціальної сфери особистої відповідальності за здоров'я і безпеку вихованців, формування готовності до безпосередньої участі в процесі соціально-педагогічної профілактики) і освітніх (формування уявлення про різні аспекти наркотизму молоді) [2]. Специфічними завданнями підготовки соціальних педагогів та працівників до профілактичної роботи є розширення поінформованості майбутніх фахівців про різні аспекти наркотизму, оволодіння ними технологіями та методиками формування у суб'єктів усвідомленого особистісного ставлення до наркотичних речовин, освоєння основних прийомів організації профілактичної роботи в студентському колективі, що передбачає реалізацію комплексу соціальних, освітніх і медико-психологічних заходів, спрямованих на виявлення й усунення причин та умов, що спричиняють поширення та вживання наркотичних речовин, попередження розвитку та ліквідацію негативних особистісних, соціальних і медичних наслідків їх уживання.

Метою антинаркотичної профілактики у ЗВО можна вважати профілактику вживання психоактивних речовин та виникнення залежності від вживання психоактивних речовин серед студентів. Основними завданнями антинаркотичної профілактичної роботи зі студентами є формування особистісної відповідальності молоді за власну поведінку, що зумовить зниження попиту на наркотичні речовини; вироблення життєво важливих психосоціальних навичок.

Проведений науковий пошук свідчить, що профілактика вживання наркотичних речовин може бути первинною, вторинною та третинною. Так, первинна профілактика спрямовується на попередження виникнення вживання наркотичних речовин серед студентів й передбачає реалізацію комплексу заходів, спрямованого на формування актуальних психосоціальних навичок, попередження першої спроби вживання наркотичної речовини. Її метою є створення умов, які сприяють збереженню здоров'я та перешкоджають впливу на людину несприятливих чинників, насамперед, деструктивних впливів групи, а також підвищенню стійкості особистості до несприятливих чинників [1; 2]. Вторинна профілактика зазвичай спрямовується на обмеження поширення фактів вживання наркотичних речовин, що виникають у соціальній групі, та переходу їх у залежність. Результатом цього етапу профілактики є розвинуті у людини уміння чинити опір пропозиціям вживати наркотичні

речовини і рекламі наркотичних речовин. Третинна профілактика переважно є індивідуальною й орієнтується на контингент молодих людей, залежних від вживання наркотичних речовин. Її метою є зниження випадків ускладнень адиктивних захворювань. Під час третинної профілактики застосовуються, насамперед, медичні заходи для зняття ознак фізичної залежності. Пізніше вживаються заходи соціально-педагогічного, освітнього та психологічного спрямування, що запобігають зривам і рецидивам захворювання, сприяють відновленню особистісного та соціального статусу залежної людини, поверненню її в сім'ю, до освітньої установи, до громадсько-корисної діяльності. Результатом такої профілактики є уміння клієнта організувати своє життя, чинити стійкий опір пропозиціям вживати наркотичні речовини. Дослідники виокремлюють також термінальну профілактику, спрямовану на примусове лікування хронічних випадків. Її метою є зняття ознак фізичної залежності (лікування), результатом – готовність клієнта до сприйняття соціально-педагогічного впливу [2].

Для визначення рівня обізнаності студентів щодо проблеми розвитку наркозалежності та її наслідків студентам групи ЕП-21-18 Харківського національного автомобільно-дорожнього університету було запропоновано опитування (в опитуванні прийняли участь 20 студентів), у якому піднімалися питання щодо обізнаності студентів: 1) з проблем вживання наркотиків та їх негативного впливу на фізичне та психічне здоров'я, соціальні наслідки вживання наркотиків; 2) щодо можливостей ефективного лікування наркозалежності.

За результатами опитування було встановлено наступне:

- всі студенти (100 %) знають про існування наркотичних речовин, при цьому 18 студентів (90 %) знають про існування різних видів наркотичних речовин, а 2 студента (10 %) це питання не цікавить;

- 12 студентів (60 %) вважають, що придбати наркотичні речовини нескладно, 5 студентів (25 %) вважають, що складно, 3 студента (15 %) не задумувались над цим питанням;

- 19 студентів (95 %) вважають, що прийом наркотичних речовин призводить до негативних наслідків для фізичного та психічного здоров'я, 15 студентів (75 %) можуть навести конкретні приклади порушення стану здоров'я, 12 студентів (60 %) вважають ці порушення незворотними, 7 (35 %) – зворотними.

Наступним кроком було проведення заняття-бесіди з залученням представника волонтерської організації, яка спеціалізується на наданні допомоги наркозалежним. При повторному проведенні опитувань було виявлено зміну у ставленні до можливості лікування наркозалежності: оборотними порушення здоров'я стали вважати 60 % опитуваних, незворотними 40 %. Але всі учасники опитування відмічали складність процесу лікування наркозалежності.

Для дослідження процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів до здійснення діяльності з профілактики вживання наркотичних речовин студентами ЗВО на базі ХНПУ імені Г.С. Сковороди було проведено аналіз навчально-методичного забезпечення, зокрема для дисципліни «Соціальна робота з профілактики адикцій», спеціальності 231 «Соціальна робота», група 32-СР, в ході якого було встановлено, що студенти отримують значний об'єм теоретичного матеріалу, але мають недостатню практичну підготовку.

Для підвищення якості підготовки фахівців до практичної діяльності з профілактики наркозалежності серед студентів у ЗВО нами було розроблено відповідні доповнення до дисциплін циклу професійної підготовки соціального працівника та пропозиції щодо доповнення програми виробничої соціально педагогічної практики завданнями, спрямованими на підвищення рівня організації профілактики вживання наркотичних речовин молоддю.

Дослідження рівня підготовки майбутніх соціальних педагогів проводилось наступним чином. У констатувальному експерименті було проведено моніторингове обстеження рівня підготовки майбутніх соціальних педагогів та працівників до професійної діяльності щодо профілактики наркоманії серед студентів ЗВО. Було проведено опитування

щодо поінформованості студентів з проблем поширення наркоманії, наслідків вживання відповідних речовин та можливостей ефективного попередження та лікування залежних людей. Узагальнені результати констатувального етапу експерименту засвідчили недостатній рівень сформованості готовності до організації профілактики наркоманії серед студентів ЗВО.

На етапі формування було впроваджено комплекс заходів з підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації профілактичної роботи. Цей комплекс містив:

1) лекційне заняття з використанням мультимедійної технології «Світовий досвід профілактики наркоманії та підготовки соціальних працівників до здоров'язбережувальної діяльності»;

2) семінарські заняття «Технологія профілактики наркотичної залежності серед молоді»; «Соціальна реклама як метод профілактики наркотичної залежності у суспільстві»;

4) науково-методичний семінар «Наркотики? Не моя тема!», що мав за мету наукову підготовку майбутніх соціальних педагогів та працівників до створення власного соціально-педагогічного проекту з проблематики профілактики вживання наркотичних речовин студентами (об'єм проекту не більше 3 сторінок, час на представлення проекту – 10 хвилин);

На контрольному етапі проводився аналіз ефективності наведеного комплексу засобів та рівня готовності студентів до профілактичної роботи в контексті дослідження.

Висновки з проведеного дослідження. Проведення повторної діагностики на контрольному етапі експерименту підтвердило, що впровадження розробленого комплексу заходів з підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики вживання наркотичних речовин підвищило рівень готовності соціальних педагогів до цієї діяльності. Збільшився відсоток студентів з високим до 65 % та середнім до 30 % рівнем знань та вмінь щодо профілактики вживання наркотичних речовин серед студентів ЗВО, що підтверджує ефективність запропонованого комплексу засобів.

Перспективою подальших досліджень в цьому напрямі є висвітлення програми соціально-педагогічної діяльності з профілактики вживання наркотичних речовин в молодіжному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Ключко О. О. Профілактика адиктивної поведінки дітей та молоді у контексті підготовки майбутніх соціальних педагогів: монографія. Суми: ФОП Наталуха А.С., 2013. 172 с.

2. Гусак П.М., Мартинюк Т.А, Сидорук І.І. Профілактика вживання психоактивних речовин підлітками : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2013. 484 с.

Солонікіна О.В.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

КОМПЛЕКС ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ У ВАГІТНИХ ЖІНОК МЕТОДАМИ ДЕЛЬФІНОТЕРАПІЇ

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент О.М.Василенко

У статті розкрито суть понять «засіб», «засоби професійної підготовки». Охарактеризовано компоненти підготовки майбутнього соціального працівника до роботи з формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії. Наведено комплекс засобів цієї підготовки.

Ключові слова: професійна підготовка, компоненти підготовки, засоби підготовки, соціальний працівник, соціальний працівник, дельфінотерапія, вагітні, емоційна стійкість.

Annotation: The article reveals the essence of the concepts of "means", "means of vocational training". The components of preparation of the future social worker for the formation of emotional stability in pregnant women by methods of dolphin therapy is considered in the article. An complex of this training of future social workers.

Key words: vocational training, components of preparation, means of preparation, social worker, dolphin therapy, pregnancy, emotional stability.

Постанова проблеми. Розвиток системи освіти на засадах гуманізму та людиноцентризму в сучасних умовах соціально-економічних змін потребує осмислення концептуальних підходів до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Підґрунтям для розв'язання цих завдань є Закон України „Про вищу освіту”, Закони України „Про соціальні послуги”, „Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”.

Соціальна значущість діяльності, специфічність і складність роботи соціального працівника висувають низку особливих вимог до його професійної діяльності з вагітними жінками щодо забезпечення їх емоційної стійкості в період вагітності.

Проблеми та завдання, які виникають у процесі фахової діяльності соціального працівника з вагітними жінками, здебільшого не мають однозначного варіанта розв'язання, тому потребують конструктивного переосмислення й перетворення власного досвіду, що неможливо без спеціальної підготовки. Професійна підготовка, вивчення сукупності педагогічних дисциплін самі по собі, автоматично, не забезпечують накопичення в майбутніх соціальних працівників ціннісно-сміслового досвіду професійної діяльності. Це потребує розробки комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до розв'язання досліджуваної проблеми з використанням дельфінотерапії.

Аналіз наукових праць свідчить, що основи роботи з вагітними жінками розглядали Л. Акініна О.Захарова,, В. Коваленко, Т. Крюкова, Є. Осоченко, Г. Філіппова Ж. Цереградська, О. Michel, М. Sears., D. Winnicott. Вивчення наукових досліджень з проблеми підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери дозволив встановити, що існує об'єктивна суспільна значущість якісної підготовки соціального працівника в умовах закладів вищої освіти. Встановлено, що даній проблемі приділено належну увагу вченими (О. Безпалько, Р. Вайнола, М. Васильєва, К. Віцукаєва, Ю. Галагузова, І. Зверева, О. Карпенко, А. Капська, В. Костіна, Л. Міщик, О. Пономаренко, С. Харченко). Проте, проблема професійної підготовки майбутніх працівників соціальної сфери до формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії є недостатньо розробленою та потребує розробки комплексу засобів цієї підготовки.

Мета статті. На основі аналізу наукової літератури, практики розкрити особливості підготовки майбутніх соціальних працівників з роботи формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії та навести комплекс засобів цієї підготовки.

Основний виклад матеріалу. Розробка комплексу засобів підготовки потребує уточнення поняття «засоби», розкриття змісту засобів підготовки та визначення особливостей цих засобів саме до роботи з вагітними методами дельфінотерапії. Під комплексом розуміють сукупність, поєднання предметів, явищ, дій, властивостей, складових одне ціле [3].

Аналіз літератури свідчить, що поняття «засіб» розглядається у двох аспектах: як знаряддя діяльності, а також як прийом, спосіб дії. Так, зміст поняття «засіб» розглядали Ю.Бабанський, В.Оконь, В.Оніщук, М.Скаткін, М.Фіцула як різноманітні об'єкти навчально-виховного процесу, завдяки яким більш успішно і за короткий час засвоюються знання та вміння. Дослідники Г.Коджаспірова, Н.Тарасевич визначають засоби як різноманітну діяльність: працю, гру, спілкування, навчання, а також способи її організації. Ф.Корольов, В.Гмурман стверджують, що якщо той чи інший акт, предмет, явище веде до мети, він стосовно неї виступає як засіб. В.Лозова, Г.Троцько визначають засоби як те, за допомогою чого здійснюється навчання. Б.Наумов виділяє такі засоби педагогічної діяльності:

особистісні засоби (зовнішній вигляд, осанка, хода, міміка, жести вихователя та його мова: виразність, мелодійність, лексична і стилістична культура); матеріальні засоби (книга, зошит, ручка, схеми тощо); технічні засоби (фото, кіно, звукотехніка, навчальне телебачення, ЕОМ); організаційні засоби (режим, розклад занять, колектив працівників, єдині педагогічні вимоги); засоби формування відносин між педагогами й вихованцями.

До основних засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії можна виділити такі: зміст виховного матеріалу (М.Антонюк, І.Вікторенко), духовні та матеріальні об'єкти організації навчання (В. Костіна) [4], методи навчання й окремі його прийоми, емоційна атмосфера заняття (О. Василенко) [1], які дозволяють розвивати пізнавальну активність і спрямувати підготовку на формування позитивного ставлення до процесу пізнання, що визначається їх мотивацією, пізнавальними інтересами до педагогічної професії (М. Васильєва) [2].

Отже, поняття «засіб» розглядається у вузькому та широкому розумінні. У вузькому розумінні засіб – це матеріальний об'єкт та знаряддя діяльності. У цьому разі засіб навчання виступає як дидактична одиниця, що застосовують на заняттях з підготовки майбутніх фахівців взагалі, соціальних працівників до роботи з вагітними – зокрема. А в широкому розумінні – мова йде про весь процес підготовки: форми та методи діяльності, емоційну атмосферу та особистість працівника, зміст освіти, допоміжні знаряддя, техніку тощо. І в цьому розумінні засіб виступає як компонент педагогічного процесу.

У нашому дослідженні ми будемо дотримуватися другого погляду на поняття засіб, оскільки в широкому розумінні вони містять у собі більше елементів: програма, навчальний план, методичні розробки підготовки майбутніх фахівців взагалі, соціальних працівників до роботи формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії. На основі аналізу праць науковців В.Краєвського, І.Лернера щодо змісту освіти та дослідників-педагогів М. Васильєвої, О. Василенко, В. Костіної, Н. Кабусь, П. Міщик, І.Романової [1; 2; 4; 5] щодо підготовки майбутніх соціальних працівників можна виділити такі засоби підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії: на теоретичному рівні – компоненти педагогічного процесу (цілі, принципи, зміст освіти, методи, форми) спрямовані на роботу з формування емоційної стійкості у вагітних жінок; на рівні навчального предмету – процес навчання відповідно до типу навчального предмету.

Так навчальні дисципліни «Технології соціальної роботи», «Теорія і практика соціальної роботи в Україні», «Теорія і практика соціальної роботи за кордоном», «Психологія» мають провідний компонент гносеологічні, орієнтаційні, оціночні знання з організації соціальної роботи з особистістю. Зміст навчального матеріалу, плани, програми, методичні розробки розкривають суть компонентів соціальної роботи з різною категорією населення відповідно до визначених проблем. Підручники, посібники, ТЗН, дидактичні розробки розкривають сучасні підходи, принципи, методи, форми соціальної роботи в теорії та практики. Для продуктивної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії нами було розроблено комплекс засобів, окремі ланки якого, забезпечують цілісний процес підготовки соціальних працівників, який допомагає ефективно вирішувати завдання різнобічного творчого характеру у роботі з вагітними на базі зазначених навчальних дисциплін..

Метою розробленого комплексу засобів є удосконалення підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії. Для досягнення мети було виокремлено наступні завдання: формування теоретичних знань у студентів з дельфінотерапії (сутність, мета, напрями) відповідно до особливостей роботи з вагітними жінками і їх емоційного стану; формування умінь і навичок з підвищення емоційної стійкості у вагітних; мотивувати студентів до формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії.

Зміст діяльності з підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії складається з таких компонентів: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний. Надамо їм характеристику.

Мотиваційний компонент підготовки – це поєднання спонукань та мотивів, які спрямовані на забезпечення високої навчальної продуктивності занять, формування вмінь та навичок для використання їх у професійній діяльності. Мотиваційний компонент включає в себе професійні установки, інтереси, прагнення займатися дельфінотерапією. Його основою є особисте прагнення людини застосувати свої знання в обраній професійній сфері на практиці.

Когнітивний компонент є основою соціально-педагогічної діяльності та передбачає оволодіння майбутніми соціальними працівниками необхідними знаннями про зміст формування емоційної стійкості у вагітних жінок та застосування дельфінотерапії, а також їх компонентів: гносеологічними, орієнтаційними та оціночними, про психологічні основи професії, засобами, методами та прийомами для формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії, а також для планування та аналізу своєї діяльності.

Успішність засвоєння теоретичних знань, залежить від реалізації діяльнісного компоненту, метою якого є формування професійних педагогічних умінь та навичок. Педагогічні уміння – це сукупність послідовно розгорнутих дій, що ґрунтуються на теоретичних знаннях. Частина цих дій може бути автоматизованою – це навички [5].

Задля вивчення рівня поінформованості щодо майбутньої професійної діяльності, ціннісного ставлення до майбутньої професії (мотиваційний компонент) ми визначили критерії сформованості в студентів готовності до роботи з вагітними жінками, як-от: спрямованість на досягнення, мотиваційна переконаність, наявність позитивної мотивації до вивчення технологій роботи з вагітними, методи дельфінотерапії, завдяки яким підвищується емоційна стійкість у вагітних жінок. Використано методику діагностики навчальної мотивації студентів (автори: А. Реан і В. Якунін), методику «Морфологічний тест життєвих цінностей» (автори: В. Сопов та Л. Карпушина); методику написання есе «Дельфінотерапія у роботі з вагітними – за чи проти».

Однією з передумов вирішення проблеми з підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з вагітними в центрі дельфінотерапії є підвищення рівня культури, зокрема через опанування студентами ґрунтовними психолого-педагогічними знаннями, уміннями і навичками. Організація підготовки за означеними компонентами здійснюється за допомогою використання аудиторних та поза аудиторних занять. До аудиторних форм навчання відносять: лекції, семінари, тренінги, колоквіуми, консультації. До поза аудиторних занять – самостійну роботу студентів, розробка презентації, написання наукових робіт і рефератів, соціально-виховні заходи.

Для реалізації цього завдання в розробленому нами комплексі засобів використано такі форми організації навчальної діяльності студентів, як: лекційні, семінарські, поза аудиторні заходи.

Задля збагачення навчально-методичного забезпечення з професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії було виокремлено ефективні форми та засоби: доповнення лекційних та семінарських занять щодо особливостей роботи соціального працівника з вагітними; проведення практичних занять на яких студенти мали змогу удосконалювати свої навички, застосовувати теоретичні знання у практичній діяльності (тема: «Методи формування моральної культури вагітних жінок», «Зниження емоційної напруги у вагітних»); проведення лекції («Напрями виховання дитини в сім'ї», «Особливості роботи соціального працівника з вагітними жінками», «Основні аспекти роботи з дельфінами», «Суть, мета і особливості проєктування дельфінотерапії»); організація поза аудиторної діяльності студентів – консультування студентів на базі комплексу Немо щодо використання методу дельфінотерапії; залучення магістрантів до виступу з даної тематики на наукових конференціях, олімпіадах, конкурсах; проведення анкетування та тестування зі студентами на

тему “Як я бачу морально емоційно підготовлену вагітну жінку?” з метою моніторингу обізнаності студентів про показники та компоненти знань емоційної складової вагітних жінок.

Таким чином, комплекс засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з формування емоційної стійкості у вагітних жінок у центрі дельфінотерапії – це сукупність структурованих форм та методів, що мають на меті сформувати готовність соціального працівника до роботи з вагітними жінками. До них відносимо опорні конспекти занять, плани практичних занять, інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни, нормативні документи, ілюстративні та мультимедійні матеріали аудиторної роботи.

Подальшого дослідження потребує експериментальна перевірка комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії.

Список використаних джерел:

1. Василенко, О. М. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до виховання дітей-сиріт у мікросередовищі центру соціально-психологічної реабілітації дітей // Педагогіка і психологія. Вип.52. Х. : Смуґаста типографія, 20016. С. 79-89.
2. Васильєва, М.П. Роль комунікативної компетентності в професійній діяльності фахівців освітньої галузі / М.П.Васильєва // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – Х. : УПА, 2017. №. 56-57. С.132-137.
3. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 134 с.
4. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг.ред.проф. І. Д. Зверєвої. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.
5. Журид Б.А. Мы понимаем друг друга. Учебник для тренера морских млекопитающих Севастополь: Радуга, 1997.
6. Крушинская Н. Л. Поведение морских млекопитающих / Н. Л. Крушинская, Т. Ю. Лисицина. Москва: Наука, 1983.
7. Удивительный мир дельфинов / Б. Поповский. Киев, 2013. С. 160
8. Костіна В.В Професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери до використання етнопедагогічних засобів у роботі з дезадаптованими дітьми та молоддю. *VZDELÁVANIE A SPOLOČNOSŤ medzinárodný nekonferenčný zborník Prešovská univerzita v Prešove Pedagogická fakulta / Renáta Bernátová, TetyanaNestorenko (Eds.), Prešov, 2016. 516с. (С.172-182).*
9. Міщик Л. І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти: дис. доктора пед. наук : 13.00.05 / Л. І. Міщик. Запоріжжя: ЗНПУ, 1997. 359 с.

Степанова Ю.О.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

КОНСТАТУВАЛЬНИЙ ЕТАП ВИЗНАЧЕННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ГРИ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор М.П. Васильєва

У статті проаналізовано результати констатувального етапу соціально-педагогічного експерименту професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціалізації молодших дошкільників, визначено та обґрунтовано критерії готовності до

соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти, охарактеризовано рівні даної готовності.

Ключові слова: соціальний працівник, молодші дошкільники, соціалізація, підготовка, готовність.

The article analyzes the results of the ascertaining stage of the social-pedagogical experiment of professional training of future social educators for socialization of younger preschoolers, defines and substantiates the criteria of readiness for socialization of younger preschoolers by means of play in pre-school educational establishments, and characterization.

Keywords: social worker, preschoolers, socialization, preparation, readiness.

Постановка проблеми. З урахуванням кардинальних змін в усіх сферах суспільного життя в Україні у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. акцентується увага на тому, що одним з пріоритетних напрямків державної освітньої політики має стати побудова ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді. Вказаний факт передбачає необхідність корегування системи професійної підготовки в цілому майбутніх вчителів та соціальних працівників, зокрема.

Удосконалення професійної підготовки в рамках вищої освіти в галузі соціальної роботи в Україні зумовлюється різними чинниками, серед яких: модернізація вищої професійної освіти; динамічні соціально-економічні перетворення сучасного суспільства; пильна увага до соціальної сфери з боку держави та громадськості; збільшення запитів населення на соціальну допомогу тощо. Одним із важливих напрямів професійної освіти в сучасних умовах визнано підготовку майбутніх фахівців соціальної сфери, які зможуть надавати кваліфіковану допомогу з питань успішної соціалізації. Сучасна професійна підготовка має орієнтуватися на отримання майбутнім соціальним працівником актуальних знань щодо соціалізації здобувачів освіти з різними освітніми потребами та досконале практичне володіння технологічними аспектами здійснення такого виду діяльності в професійній сфері.

Аналіз наукових досліджень. Тенденції у дослідженнях стосовно підготовки фахівців соціальної сфери представлені як пріоритетні напрями розвитку професійної освіти, що зумовлені вимогами соціального суспільства. Так, досвід підготовки фахівців для соціальної сфери за кордоном став предметом наукового пошуку В.Бочарова, Л.Герье, Ч.Казетта, М.Пейн; до питання поєднання теорії та практики в професійній підготовці соціальних працівників зверталися М. Галагузова, А. Капська, Г. Лактіонова, О. Карпенко, Є. Мигович; організацією різних видів практики майбутніх працівників соціальної сфери займалися О. Карпенко, Л. Коваль, Ю. Мацкевич, Л. Міщик; на формуванні професійних умінь соціальних працівників зосереджували увагу В. Багрій, З. Алинська тощо.

Але недостатньо розробленою залишається проблема підготовки майбутніх соціальних працівників до соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти.

Мета статті полягає в описі результатів проведення констатувального соціально-педагогічного експерименту впровадження комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти.

Основний виклад матеріалу. Ефективність розробленого комплексу навчально-методичних засобів професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти перевірялась у ході експериментального дослідження на базі Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди протягом вересня-жовтня 2019 року. Загалом експериментом було охоплено здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота».

Експеримент проводився в три етапи: констатувальний (визначення рівня сформованих у здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» знань про соціалізацію

молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти), формувальний (впровадження розробленого комплексу засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти), контрольний (аналіз отриманих результатів).

Проаналізувавши навчальний план професійної підготовки бакалаврів за спеціальністю "Соціальна робота", ми дійшли висновку, що окремих дисциплін щодо підготовки майбутніх соціальних працівників до соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти в навчальному плані не передбачено, але деякі аспекти даного питання розглядаються в межах окремих дисциплін.

Так дисципліна «Теорія соціальної роботи у сфері дозвілля» розглядає актуальне питання в лекції «Дозвілля і його роль в житті дошкільників» (питання: «Форми та методи дозвіллевої діяльності») та на семінарському занятті «Гра як засіб соціалізації дошкільників».

У межах «Історії та теорії соціального виховання» в контексті нашого дослідження важливими є лекція «Історичні витoki соціального виховання» (питання «Історія розвитку соціального виховання в Україні та закордоном») та семінарське заняття на тему «Особливості соціального виховання» (питання «Види та форми соціального виховання»).

У курсі «Соціально-педагогічна діяльність в закладах освіти» цінним для нашого дослідження є практичне заняття «Ігрова діяльність з молодшим школярами (розробка педагогічної гри, направленої на соціалізацію).

Підготовку майбутніх соціальних працівників до соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти ми визначаємо як процес і результат оволодіння цінностями соціальної діяльності, професійно необхідними знаннями, вміннями й навичками, професійно важливими особистісними якостями, що становлять основу формування готовності до професійної діяльності щодо соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти.

Таке трактування вищевизначеного поняття, з огляду на наукові доробки [1; 4] дозволило виокремити критерії готовності майбутніх соціальних працівників до соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти такі як: особистісний, когнітивний, операційно-діяльнісний.

У констатувальному експерименті використовувалась діагностична методика з метою виявлення професійної мотивації майбутніх соціальних працівників; тестування та анкетування для виявлення рівня спеціальних знань та вмінь в контексті соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти.

Перший діагностичний зріз був зумовлений потребою виявити у майбутніх соціальних працівників рівень готовності до соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти за особистісним критерієм, особливості якого оцінювалися відповідно до таких показників: а) професійна мотивація; б) прагнення до набуття знань щодо соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти.

Для діагностики професійної мотивації здобувачів вищої освіти була використана методика К. Замфір в модифікації А. Реана «Мотивація професійної діяльності» [5]. Ця методика дозволила нам оцінити ступінь вираженості кожного виду мотивації. На підставі отриманих даних є можливість виділити три види мотивації: внутрішню, зовнішню позитивну та зовнішню негативну мотивацію. Внутрішня мотивація охоплює мотиви, що спонукають до діяльності заради результату, самореалізації в ній. Зовнішня позитивна мотивація характеризується бажанням заробити якомога більше грошей, кар'єрний ріст тощо. Зовнішня негативна мотивація складається з прагнення уникнути покарань, критики з боку керівника чи колег. Внутрішня та зовнішня позитивна мотивація є сприятливими для професійної діяльності, зовнішня негативна мотивація – навпаки.

Для визначення прагнення до набуття знань нами була використана діагностична методика вивчення ставлення майбутніх соціальних працівників до навчального предмету Т. Дубовицької [4]. Методика дозволила виявити спрямованість і якість розвитку прагнення здобувачів вищої освіти опановувати знання про особливості соціалізації молодших

дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти. Результати тестування засвідчили, що у здобувачів вищої освіти достатній рівень знань з питань соціалізації взагалі, але забезпечення соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти є недостатньо обґрунтованим. Результати діагностики показали, що готовність майбутніх соціальних працівників до соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти за особистісним критерієм є недостатньою.

Когнітивний критерій діагностувався за такими показниками: а) поінформованість про соціалізацію дошкільників; б) знання технологій соціальної роботи щодо соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти. Визначення якості знань здобувачів вищої освіти про соціалізацію молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти також здійснювалося завдяки методу тестування. Результати проведеного тестування показали, що більшість майбутніх соціальних працівників мають достатні знання щодо соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти, але частина здобувачів вищої освіти пов'язує ці знання суто з виховним процесом.

Операційно-діяльнісний критерій характеризувався такими показниками: а) уміння організовувати виховне середовище у ЗДО з метою ефективної соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти; б) рівень володіння діяльністю щодо соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти. Розуміння технологій соціальної роботи щодо соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти діагностувалося за допомогою методики, яка була розроблена К. Балаєвою [2]. Було визначено, що більшість респондентів вважають, що вони готові до використання соціально-педагогічних технологій у процесі соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти, хоча подальші спостереження не підтвердили цього. Виявлення уміння організовувати виховне середовище ЗДО здійснювалося шляхом аналізу звітної документації з педагогічної практики та спостереження за практичною діяльністю здобувачів вищої освіти. Результати спостереження показали, що у майбутніх соціальних працівників наявні значні труднощі щодо використання знань про соціалізацію молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти на практиці.

Кількісний і якісний аналіз результатів діагностики засвідчив, що професійна готовність майбутніх соціальних працівників до соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти потребує подальшого вдосконалення.

Результати за кожним показником оцінювались нами за трибальною шкалою: 3 бали отримували здобувачі вищої освіти, які надавали повну обґрунтовану відповідь на запитання, 2 бали отримували ті, котрі не завжди правильно пояснювали свою відповідь, а коли респондент виявляв тільки часткові знання, він отримував 1 бал.

У таблиці (на прикладі трьох здобувачів вищої освіти) наведена діагностика готовності майбутніх соціальних працівників до соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти.

Результати констатувального етапу експерименту представлені в таблиці 1.

Після проведення констатувального експерименту нами були визначені рівні готовності майбутніх соціальних працівників до соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти, максимальна кількість балів, яку можливо було отримати дорівнювала 18.

Високий рівень (від 18 – 13 балів) професійної готовності належить здобувачам вищої освіти, які усвідомлюють важливість та значущість соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти, зацікавлені у подальшому удосконаленні своїх знань щодо даного виду діяльності. У них проявляється міцна внутрішня мотивація до практичної діяльності, стійкий прояв активності та ініціативи під час навчання у ЗВО. Такі здобувачі вищої освіти мають ґрунтовні та системні знання з проблеми, яка є предметом нашого дослідження, вміють застосовувати теоретичні знання на практиці, вони розуміють значущість технологій соціальної роботи та прагнуть використовувати їх у своїй практичній

діяльності. Вміють планувати виховний процес у ДНЗ та передбачати результати власної діяльності, конструюють власні нововведення на основі технологій, що використовують.

Таблиця 1

Загальна характеристика готовності майбутніх соціальних працівників до соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти

ПП	Критерії						Загальне арифметичне
	Особистий		Когнітивний		Операційно-діяльнісний		
	Професійний мотив	Прагнення до набуття знань	Знання щодо соціалізації дошкільників	Знання соціально-педагогічних технологій	Уміння організовувати освітнє середовище у ЗДО	Уміння застосовувати соціально-педагогічні технології	
Тетяна А.	3	2	3	2	2	3	15
Аліна П.	3	3	2	2	1	2	13
Віталій Н.	3	2	2	2	1	1	11

Середній рівень (від 12 – 7 балів) готовності майбутніх соціальних працівників до соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти характеризується тим, що майбутні соціальні працівники усвідомлюють важливість соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти, але це усвідомлення має ситуативний інтерес, недостатньо обґрунтовані знання з проблеми. Позитивна зовнішня мотивація переважає над внутрішньою. Спостерігається нестійка потреба якісно змінювати власну діяльність, вибіркового прояву активності під час підготовки у ЗВО. Здобувачі вищої освіти частково обізнані у проблемі соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти, вони прагнуть відтворювати основні теоретичні положення у педагогічній практиці, але не завжди досягають результативного розвитку умінь здійснювати пошук нової інформації, методика їхньої роботи з дітьми має репродуктивний характер.

Низький рівень (від 6 балів і нижче) властивий майбутнім соціальним працівникам, у яких наявна часткова усвідомленість про місце та значущість соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти. Наявна зовнішня мотивація до професійної діяльності. Вибіркове та нестійке прагнення до якісної зміни професійної діяльності. Під час самостійної підготовки до занять не виявляють ініціативи, для них характерне часткове відтворення основних теоретичних положень, окремих понять. Такі здобувачі вищої освіти несистематично здійснюють пошук нової інформації, не прагнуть до прогнозування результатів професійної діяльності. Слабкі знання про технології соціальної роботи щодо соціалізації молодших дошкільників. У практичній діяльності вони використовують лише окремі елементи цих технологій.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений констатувальний етап експерименту, показав, що студенти 4-го курсу мають деякі труднощі щодо соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти. Відповідно до результатів цього дослідження нами розроблено комплекс засобів підготовки майбутніх соціальних працівників до соціалізації молодших дошкільників засобами гри у закладах дошкільної освіти, який буде впроваджуватися в ході формуального експерименту.

Список використаних джерел:

1. Багрій В.Н. Умови успішного практичного навчання майбутніх соціальних працівників у вищих навчальних закладах. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні*

методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. Вип.18. С.279-283.

2. Балаєва К. С. Підготовка майбутніх соціальних працівників до застосування інноваційних технологій у професійній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти», Івано-Франківськ, 2015. 24 с.

3. Бартош О.П. Деякі аспекти професійної підготовки майбутніх соціальних працівників на засадах праксеологічного підходу у вищих навчальних закладах України. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* Вип.34. 2014. С.14-21.

4. Дубовицька Т.Д. Методика діагностики направленості навчальної мотивації// *Психологічна наука і освіта*, Київ. 2002. №2. С.42-46.

5. Психология и педагогика / Н.В. Бордовская, А.А. Реан, С.И. Розум. СПб.: "Питер", 2002. 432 с.

Токар І.І.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент Н.Д. Кабусь

Роботу присвячено висвітленню практичних аспектів підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації дозвіллевої діяльності та самореалізації студентів у закладах вищої освіти на засадах формування компетенцій в сфері сучасних інформаційних технологій. Наведено результати експерименту щодо впровадження комплексу заходів з підвищення рівня підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації та провадження дозвіллевої діяльності та самореалізації студентів на засадах використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: дозвіллева діяльність, самореалізація, експеримент, заклади вищої освіти, інформаційні технології.

The article is devoted to the theoretical substantiation and experimental confirmation of pedagogical conditions for the development of professional orientation of future social teachers to the organization of leisure activities and self-realization of students in institutions of higher education on the basis of competence formation in the sphere of modern information technologies. The results of the experiment on the implementation of a set of measures to improve the level of training of future social teachers for the organization and implementation of leisure activities and self-realization of students based on the use of modern information and communication technologies are presented.

Keywords: leisure activities, self-realization, technology, experiment, institutions of higher education, communications, information technology.

Постановка проблеми. Соціально-педагогічна діяльність щодо організації дозвіллевої діяльності та самореалізації студентів у закладах вищої освіти – це безперервний процес, що охоплює усі етапи та сфери їх студентського життя, забезпечує становлення та формування у студентів мотиваційно-ціннісної, когнітивної й діяльнісно-практичної складової, а також сприяє їх майбутньому професійному саморозвитку.

Останнім часом особлива увага дослідників приділяється інформаційно-комунікативній функції соціального педагога у закладах вищої освіти, що обумовлено

інтеграцією України до європейського інформаційно-освітнього простору. Розширення обсягів та вимог до якості інформаційно-дозвіллевих потреб студентів призводить до необхідності набуття соціальним педагогом компетенцій в сфері нових Інтернет-технологій (дистанційного навчання, соціальних мереж, інтерактивних форм дозвіллевої діяльності із залучення мультимедійних технологій тощо). Отже відбувається розширення віртуальної сфери дозвілля поряд з традиційними видами дозвіллевої діяльності студентів.

Аналіз остатніх досліджень і публікацій. На важливому соціальному та педагогічному змісті дозвіллевої діяльності наголошують зарубіжні науковці Д. Нейулінгер, К. Роджек, А. Вілл, К. Робертс, С. Фріф, С. Майлз, Дж. Кларк, К. Крітчер, Л. Гендрі, Ф. Коффілд. Проблема студентського дозвілля є предметом дослідження учених Д. Хебейд, Х. Опашовські, Дж. Келлі, М. Брейк, З. Фердж, Дж. Салліс, які переконані, що необхідно в сучасних умовах переосмислити значення впливу дозвіллевої діяльності на становлення особистості.

Праці українських дослідників (Л. Аза, В. Воловик, А. Воловик, І. Зязюн, І. Бех, І. Зверєва, В. Піча, В. Кірсанов, В. Перебенесюк, І. Бебешкіна, І. Петрова, М. Поплавський, Н. Цимбалюк, Л. Гордієнко, А. Капська та ін.) присвячені вивченню психолого-педагогічних та соціально-педагогічних аспектів, функцій та принципів дозвілля, дослідженню основних засад його організації. Проблеми формування культури дозвіллевої діяльності студентів у вищих навчальних закладах України вивчають науковці С. Пішун, О. Семашко, В. Степура, А. Стоян, С. Цюлюпа, В. Астахова, В. Кірсанов, Л. Сохань, В. Суїменко, Н. Черниш, О. Якуба, А. Ярова, І. Соколова, В. Тюска та інші.

З огляду на напрями теоретико-прикладних досліджень провідних українських та зарубіжних вчених проблемою дослідження визначено підготовку майбутніх соціальних педагогів до організації дозвіллевої діяльності та самореалізації студентів у закладах вищої освіти.

Невирішені складові загальної проблеми. Проведений теоретичний аналіз й ознайомлення з сучасною практикою професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації дозвіллевої діяльності та самореалізації студентів ЗВО свідчить про існування низки суперечностей:

- між визнанням за самореалізацію провідної ролі в майбутньому особистісно-професійному становленні студента ЗВО і недостатньою розробленістю науково-методичного забезпечення розвитку професійної спрямованості майбутніх соціальних педагогів в освітньому процесі щодо організації та провадження ними дозвіллевої діяльності та самореалізації студентів з використанням сучасних інформаційних технологій;
- між домінуючою зорієнтованістю навчального процесу у закладах вищої освіти на формування загальної фахової компетентності майбутніх соціальних педагогів в сфері організації дозвіллевої діяльності і недостатньою увагою до встановлення взаємозв'язку навчальних планів їх підготовки з реальними умовами такої роботи в ЗВО;
- між потенційними можливостями і реальним станом організації дозвіллевої діяльності студентів як вагомого чинника їх особистісно-професійного становлення;
- між розширенням можливостей видів і форм дозвіллевої діяльності, зумовленими розвитком глобалізаційних та інформаційних процесів, і традиційним трактуванням дозвілля як розважальної діяльності.

Формулювання цілей статті. Враховуючи виявлені суперечності, результати аналізу психолого-педагогічної літератури з проблеми, а також сучасної практики підготовки фахівців соціальної галузі у вищих закладах освіти, було визначено мету дослідження, що полягає у висвітленні практичних аспектів підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації дозвіллевої діяльності та самореалізації студентів у закладах вищої освіти на засадах формування компетенцій в сфері сучасних інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правильно організоване дозвілля студентів є важливим фактором формування в них демократичних цінностей і духовності, без яких не можна досягти високої якості та ефективності вищої освіти. Міністерство освіти та

науки України наголошує на необхідності вжити всіх можливих заходів щодо радикальної зміни соціально-психологічного клімату навчальних закладів [1].

Як свідчить аналіз практики, поширеними формами дозвілєвої діяльності студентів в Україні є: клубна робота за інтересами, спортивно-масовий туризм, художня самодіяльність, аматорські об'єднання, драматичні гуртки тощо [2]. Водночас, результати проведеного анкетування серед студентів факультету психології та соціології ХНПУ імені Г.С. Сковороди свідчать, що в сучасних умовах спостерігається підвищення бажання студентів до користування сучасними інформаційними технологіями (соціальними мережами, месенджерами та іншими каналами комунікацій), котрі є адекватними інтересам та настроям молодих людей.

З метою удосконалення організації дозвілєвої діяльності та самореалізації студентів у закладах вищої освіти було розроблено відповідний практичний комплекс заходів, що передбачав використання певної сукупності методів, прийомів та дій соціального педагога, які використовуються в практичній діяльності для досягнення успіху у вирішенні завдань в площині дозвілєвої діяльності на засадах використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Впровадження відбувалося на базі факультету управління та бізнесу Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (ХНАДУ) для студентів 2 курсу спеціальностей «Економіка» та «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». Отримані статистичні дані засвідчили позитивні зміни рівня організації дозвілєвої діяльності студентів. Таким чином, було доведено необхідність застосування соціальним педагогом ефективних методів і технологій організації дозвілля на основі використання студентами сучасних інформаційних технологій.

Для дослідження процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів до здійснення діяльності з організації дозвілєвої діяльності та самореалізації студентів ЗВО на базі ХНПУ імені Г.С. Сковороди було проведено аналіз навчально-методичного забезпечення, зокрема для дисципліни «Педагогіка інтелектуально-дозвілєвої діяльності», в ході якого було встановлено, що цикл професійної підготовки бакалавра містить розгляд переважно теоретичних аспектів організації дозвілєвої діяльності та самореалізації студентів, в той час, як практична підготовка фахівців структурою програми навчальної дисципліни з цілеспрямованим отриманням інформаційно-комунікаційних компетенцій не передбачається. Для усунення виявлених недоліків було:

- запропоновано доповнення лекційних та семінарських занять з означеної проблематики;
- проведено практичні заняття, спрямовані на формування у майбутнього соціального педагога професійних інформаційно-комунікаційних компетенцій в галузі організації дозвілля;
- організовано позааудиторну діяльність студентів-бакалаврів із залученням їх до виховних заходів;
- проведено моніторинг обізнаності студентів щодо показників й інструментів використання сучасних комунікаційних Інтернет-технологій серед студентської молоді шляхом анкетування на тему «Алло, ми шукаємо таланти».

Ефективність розробленого комплексу заходів для майбутніх соціальних педагогів перевірялась в процесі проведення експерименту (з залученням експериментальної групи студентів-бакалаврів факультету психології та соціології ХНПУ імені Г.С. Сковороди, спеціальності 231 «Соціальна робота», гр. 32-СР), що містив констатувальний, формувальний та контрольний етапи.

Діагностика рівня сформованості когнітивного, мотиваційно-особистісного та діяльнісного компонентів дала змогу визначити, що студенти експериментальної та контрольної групи мають приблизно однаковий рівень підготовки щодо організації дозвілєвої діяльності та самореалізації студентів на засадах використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Підвищення рівня підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації дозвілєвої діяльності та самореалізації студентів ЗВО на засадах використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій передбачав впровадження наступного комплексу засобів:

- доповнення до лекції з елементами використання мультимедійних та комунікаційних технологій «Роль соціальних мереж та месенджерів у формуванні професійних компетенцій майбутнього соціального педагога при організації дозвілєвої діяльності студентів закладів вищої освіти»;
- лекційне заняття на тему «Дозвілєва діяльність як фактор самореалізації студентів в освітньо-інформаційному середовищі закладу вищої освіти»;
- семінарське заняття з елементами використання мультимедійних технологій на тему «Формування Інтернет-спільноти майбутніх соціальних педагогів»;
- практичне заняття з елементами використання інтерактивних технологій на тему «Go! And Check-in Ukraine!»;
- практичне заняття з елементами використання мультимедійних технологій та з елементами використання ділової Інтернет-гри «Фінансова грамотність та планування дозвілєвої діяльності».

Під час реалізації елементів комплексу було акцентовано увагу на інформаційно-комунікаційній складовій у структурі соціальних компетенцій соціального педагога. Повторна діагностика проводилася для експериментальної 32-СР групи. Також студентів групи було залучено до соціально-виховного заходу з елементами використання бізнес-Інтернет стимулятора фінансової гри «Cash Flow», який проводився зі студентами 3-4 курсів ФУБ ХНАДУ у березні 2019 н. р.

Висновки з проведеного дослідження. Проведення повторної діагностики на контрольному етапі експерименту підтвердило, що впровадження розробленого комплексу заходів з підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації дозвілєвої діяльності та самореалізації студентів на засадах використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій вплинуло на підвищення рівня готовності соціальних педагогів до цієї діяльності. Відбулося зростання відсотку студентів з високим і достатнім рівнем сформованості у експериментальній групі. Контрольні показники також мали позитивну динаміку (61% студентів мають високий рівень готовності до організації дозвілєвої діяльності студентів, 32% – середній, 7% – низький), що вказує на важливість діяльності у вирішенні означеної проблематики.

Список використаних джерел:

1. Пріоритетні напрями розвитку освіти і науки у 2006 році. *Освіта України*. 2006. 20 черв. № 45/46.
2. Ірхіна Ю. Організація дозвілля студентів у вищих навчальних закладах України як проблема 21 століття. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського*. Педагогічні науки. 2019. №2 (65). С. 107-111.

Троян В.Д.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ВИМІРЮВАННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ РОЗВИВАЛЬНОГО ЦЕНТРУ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент В.В. Костіна

У статті репрезентовані результати практичної реалізації професійної підготовки фахівців соціальної галузі до профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру.

Визначені рівні, критерії та показники готовності майбутніх фахівців соціальної галузі до профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру та діагностичний інструментарій для їх вимірювання.

Ключові слова: професійна підготовка фахівців соціальної галузі, профорієнтаційна робота, розвивальний центр, професійна готовність майбутніх фахівців.

Annotation. *The results are presented in the title about practical implementation of professional training of social specialists for career guidance in conditions of developing center. The levels, criteria and indicators of the readiness of future specialists in the social sphere for career guidance in a developing center and diagnostic tools for measuring them are determined.*

Key words: vocational training of specialists in the social sphere, career guidance, development center, professional readiness of future specialists.

Постановка проблеми. У сучасних соціально-економічних умовах українського суспільства спостерігається розширення світу професій та оновлення змісту та організації профорієнтаційної роботи з учнями, що сприяє ефективній підготовці школярів до вибору майбутньої професії, яка забезпечувала би оптимальне поєднання суспільних інтересів із основними мотивами їхньої поведінки та психологічними особливостями, що зумовлює потребу у професійній підготовці майбутніх фахівців соціальної галузі до відповідного виду діяльності.

Аналіз досліджень. Аналіз сучасних досліджень та наукових публікації дає можливість зробити висновок про те, що проблема вимірювання рівня професійної готовності фахівців соціальної галузі до профорієнтаційної роботи розглядалася у працях О. Добенько, Т. Колісник, К. Нестеренко, М. Пряжникової, Г. Рязпкиної, Т. Шишковець та ін. Проте у їхніх дослідженнях розглянуто загальні питання вимірювання професійної готовності фахівців соціальної сфери, але не визначено діагностичний інструментарій для виявлення рівня готовності фахівців соціальної галузі до профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру.

Метою даної статті є обґрунтування критеріїв і показників вимірювання рівня професійної готовності фахівців соціальної галузі до профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру та визначення рівня професійної готовності фахівців соціальної галузі до профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру.

Основний виклад матеріалу. Спираючись на наукові розробки Г. Василенко [2], В. Зінченко [3], А. Рижанової [5] та практичні здобутки з проблеми професійної підготовки фахівців соціальної галузі, для забезпечення підвищення рівня їхньої професійної готовності до здійснення профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру нами розроблено відповідний комплекс засобів, що сприяє засвоєнню основних закономірностей та особливостей профорієнтаційної роботи, оволодінню сукупністю вмінь і навичок, необхідних для здійснення власної успішної професійної діяльності в умовах розвивального центру, розвитку професійного інтересу до відповідного виду діяльності. Комплекс засобів забезпечує підготовку майбутніх фахівців соціальної галузі за такими компонентами: мотиваційно-ціннісний (сприяє розвитку потреби, професійно-пізнавального інтересу та ціннісного ставлення майбутніх фахівців до здійснення профорієнтаційної діяльності з учнями; реалізовується за допомогою моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільного розв'язання проблемних ситуацій, пов'язаних із здійсненням профорієнтаційної діяльності), когнітивний (дає можливість засвоїти соціально-педагогічні знання із профорієнтації та методичного забезпечення щодо її здійснення), операційно-діяльнісний (передбачає формування профорієнтаційних вмінь і навичок; реалізовується за допомогою засвоєння студентами методики аналізу, синтезу, порівняння, моделювання, проектування профорієнтаційних дій, а також засвоєння досвіду застосування комплексного підходу до організації продуктивної взаємодії та оцінки результатів діяльності, використання методів співпраці у співнавчанні та взаємонавчанні) та особистісно-творчий (створює умови

для розвитку творчого мислення, формування індивідуального стилю соціально-педагогічної діяльності та спрямований на вироблення нових рішень, знань і способів профорієнтаційних дій).

Ефективність розробленого нами комплексу засобів підготовки фахівців соціальної галузі до профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру перевірялась у процесі проведення експерименту на базі Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди протягом вересня - жовтня 2019 року під час практики. Загалом експериментом було охоплено 40 здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота».

Соціально-педагогічний експеримент включав 3 основні етапи: констатувальний (визначення рівня сформованих у здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» знань про профорієнтаційну роботу в умовах розвивального центру), формувальний (впровадження розробленого комплексу засобів підготовки фахівців соціальної галузі до профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру), контрольний (аналіз отриманих результатів).

Звернемося до критеріального осмислення досліджуваного явища, що дає змогу оцінити ефективність визначених рівнів готовності майбутніх соціальних працівників до профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру. В. Курило вказує на те, що, у педагогічній теорії під критеріями розуміють ті якості явища, що відображають його суттєві характеристики і саме тому підлягають оцінці [4]. Спираючись на вищезазначене, нами були виокремлені когнітивний, мотиваційно-особистісний та поведінковий критерії готовності майбутніх фахівців соціальної галузі до профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру та їх показники, які представлено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Критерії, показники та методики діагностування рівня професійної готовності майбутніх фахівців соціальної галузі до профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру

Критерії	Показники	Методики
Когнітивний	- Усвідомленість знань здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» про профорієнтаційну роботу на рівні розуміння	Анкета «Що я знаю про роботи в умовах розвивального центру».
Мотиваційно-особистісний	- Сформованість мотивів (професійного, соціального, особистісного) до майбутньої діяльності; - прагнення соціальної самореалізації через здобуття знань, умінь та навичок профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру	Бесіда зі здобувачами вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» за розробленим нами планом на тему «Моя мотивація до профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру»; Методика вимірювання мотивації досягнення (опитувальник А. Мехрабіна).
Діяльнісний	- Вміння у практичній діяльності здійснювати профорієнтаційну роботу в умовах розвивального центру; - вміння обирати найбільш доречні форми і методи профорієнтаційної роботи; - здатність до організації, планування та розв'язання	Педагогічне спостереження за здійсненням здобувачами вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру за розробленим нами планом з урахуванням кількості успішно проведених респондентами заходів, вміння конструктивно розв'язувати

	проблем, що виникають у ході профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру.	непорозуміння під час роботи, вміння творчо підходити до її організації.
--	--	--

На основі визначених у таблиці 1.1 критеріїв та показників, виділяємо три рівні розвитку (високий, середній, низький) у майбутніх соціальних працівників готовності до профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру, що наведено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Рівні розвитку в майбутніх соціальних працівників готовності до профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру

Рівень	Критерії готовності до профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру		
	Когнітивний	Особистісний	Діяльнісний
Високий	Глибока усвідомленість знань здобувачів про профорієнтаційну роботу (на рівні розуміння)	У майбутніх фахівців соціальної галузі сформовані мотиви професійної, соціальної, особистісної готовності до майбутньої діяльності, прагнення соціальної самореалізації через здобуття знань, умінь та навичок профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру	У майбутніх фахівців соціальної галузі розвинені: вміння здійснювати у практичній діяльності профорієнтаційну роботу в умовах розвивального центру; вміння обирати найбільш доречні форми і методи профорієнтаційної роботи; здатність до організації, планування та розв'язання проблем, що виникають у ході профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру.
Середній	Достатня усвідомленість знань з профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру здобувачів вищої освіти (на рівні розуміння).	Майбутні фахівці соціальної галузі готові до застосування знань з профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру тільки у однотипних стандартних ситуаціях Майбутні фахівці соціальної галузі володіють усвідомленими знаннями з фундаментальних основ та методики організації моніторингу; прийомами здійснення заходів з опрацювання даних отриманих в ході моніторингу.	Майбутні фахівці соціальної галузі демонструють здатність до організації, планування та розв'язання проблем, що виникають у ході профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру, проте не виявляють активності у пошуку нових форм та засобів профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру.
Низький	Майбутні фахівці соціальної галузі володіють частковими, несистемними знаннями з фундаментальних	Майбутні фахівці соціальної галузі діють за встановленим зразком з допомогою чи без допомоги кваліфікованих колег, насилу обирає відомі йому форми і методи профорієнтаційної роботи в	Майбутні фахівці соціальної галузі не виявляють рефлексивності та емпатійності, не виявляють активності у пошуку нових форм та засобів профорієнтаційної роботи в

основ та методики організації профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру.	умовах розвивального центру. Майбутні фахівці соціальної галузі готові застосовувати знання лише у прийнятті типових, стандартних рішень щодо профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру.	умовах розвивального центру. Майбутні фахівці соціальної галузі потребують допомоги у застосовуванні знань під час прийняття типових, стандартних рішень.
---	---	---

Г. Василенко доводить, що професійна підготовка фахівців соціальної галузі до профорієнтаційної роботи має передбачати опанування комплексом знань, умінь та навичок [2, с. 10]. У змісті професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі науковець виділяє такі знання: про систему профорієнтаційної роботи, її компоненти, учасників, етапи її здійснення; про методи та форми роботи; про світ професій, їх класифікації, вимоги професії до фахівця; про ринок праці, умови навчання та працевлаштування; про особистість, її фізичний, психічний та соціальний розвиток; про типові помилки при виборі професії та шляхи їх усунення. Спираючись на думку А. Алексюка, що критеріями оцінювання можуть бути характер засвоєння здобувачами вищої освіти спеціальності вже відомого знання, якість виявленого здобувачами вищої освіти спеціальності знання, логіка мислення, аргументація, послідовність і самостійність викладу, культура мовлення, ступінь оволодіння вже відомими способами діяльності, уміннями і навичками застосування засвоєних знань на практиці, оволодіння досвідом творчої діяльності, якість виконання роботи [1, С. 42], для вивчення когнітивного критерію ми використовували розроблену нами анкету «Що я знаю про роботи в умовах розвивального центру», що дозволила виявити відповіді респондентів на питання про основні форми профорієнтаційної діяльності, вікові особливості об'єктів профорієнтаційної діяльності що їм відомі.

За результатами анкетування здобувачів вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» та аналізу отриманих його результатів, було визначено, що 25 % респондентів з контрольної групи та 20 % з експериментальної групи мають високий рівень розвитку когнітивного критерію, що характеризується глибокою усвідомленістю знань студентів про профорієнтаційну роботу.

Середній рівень розвитку когнітивного критерію було виявлено у 25% респондентів з контрольної групи та 35 % з експериментальної групи. У 50% респондентів з контрольної групи та 45 % з експериментальної групи визначено наявність низького рівня розвитку когнітивного критерію.

Для вивчення особистісно-мотиваційного критерію ми використовували Бесіду зі здобувачами вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» за розробленим нами планом на тему «Моя мотивація до профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру», що дозволило визначити сформованість мотивів (професійного, соціального, особистісного) до майбутньої діяльності. Також для вивчення особистісно-мотиваційного критерію використовували методику вимірювання мотивації досягнення (опитувальник А. Мехрабіна) для визначення прагнення соціальної самореалізації через здобуття знань, умінь та навичок профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру.

За результатами вивчення особистісно-мотиваційного критерію та аналізу отриманих його результатів, було визначено, що 20 % респондентів з контрольної групи та 20 % з експериментальної групи мають високий рівень розвитку особистісно-мотиваційного критерію, що характеризується наявністю у майбутніх фахівців соціальної галузі сформованих мотивів професійної, соціальної, особистісної готовності до майбутньої діяльності, прагнення соціальної самореалізації через здобуття знань, умінь та навичок профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру.

Середній рівень розвитку особистісно-мотиваційного критерію було виявлено у 35% респондентів з контрольної групи та 40 % з експериментальної групи. Проте, як у 45%

респондентів з контрольної групи та 40 % з експериментальної групи було констатовано наявність низького рівня розвитку особистісно-мотиваційного критерію.

Для вивчення діяльнісного критерію ми використовували педагогічне спостереження за здійсненням здобувачами вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру за розробленим нами планом з урахуванням кількості успішно проведених респондентами заходів, вміння конструктивно розв'язувати непорозуміння під час роботи, вміння творчо підходити до її організації. За результатами спостереження виявлено, що тільки у 15 % респондентів з контрольної групи та 10 % з експериментальної групи виявлено високий рівень розвитку діяльнісного критерію. Середній рівень розвитку у респондентів діяльнісного критерію виявлено у 35% респондентів з контрольної групи та 35 % з експериментальної групи, тоді як у 50% респондентів з контрольної групи та 55 % з експериментальної групи констатовано наявність низького рівня розвитку діяльнісного критерію.

Аналіз результатів, що були нами отримані під час констатувального етапу дослідження щодо виявлення рівня готовності майбутніх фахівців соціальної галузі до профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру показав, що більшість опитаних респондентів мають середній та низький рівень розвитку досліджуваних характеристик. Ці дані підтвердили доцільність впровадження розробленого нами комплексу засобів підготовки фахівців соціальної галузі до профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру.

Під час практики у центрі зайнятості було реалізовано розроблений нами комплекс засобів з підготовки фахівців соціальної галузі до профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру. З майбутніми фахівцями соціальної галузі були проведені такі заходи, як: інтерактивна бесіда «Моя мотивація до профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру» із залученням досвідчених фахівців, що працюють в розвивальному центрі, екскурсія до розвивального центру «Франсильванія» (м. Харків, ТРЦ «Французький бульвар»). Також здобувачі вищої освіти спеціальності «Соціальна робота» були залучені до мобільного воркшопу «Новий старт», присвяченого розгляду різних аспектів працевлаштування, щоб учасники змогли розібратися у власних мотивах до праці, визначити, які перешкоди існують на їхньому шляху до трудової зайнятості та як ці перешкоди подолати.

Позитивними результатами проведеної роботи під час формувального етапу експериментального дослідження вважаємо проявлену майбутніми фахівцями соціальної галузі – учасниками експерименту активність в оволодінні сукупністю вмінь і навичок, необхідних для здійснення власної успішної професійної діяльності в умовах розвивального центру, розвиток професійного інтересу до відповідного виду діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, проведене нами дослідження дозволило практично реалізовувати у процесі професійної підготовки фахівців соціальної галузі розроблений комплекс засобів професійної підготовки фахівців соціальної галузі до профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру. Нами також було підібрано та експериментально апробовано під час практики діагностичний інструментарій для виявлення рівня готовності майбутніх фахівців соціальної галузі до профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру.

Перспективою подальших досліджень є проведення контрольного вимірювання рівня професійної підготовки фахівців соціальної галузі до профорієнтаційної роботи в умовах розвивального центру після проведення формувального етапу експериментального дослідження та узагальнення його результатів.

Список використаних джерел:

1. Алексюк А. Педагогіка вищої освіти. Історія. Теорія : підручник для студентів Київ : Либідь, 1998. 560 с.
2. Василенко Г. В. Підготовка майбутніх робітників соціальної сфери до профорієнтаційної роботи з учнями. *Вісник Черкаського університету*. Серія: Педагогічні науки . Черкаси : Черкас. нац. ун-т, 2015. № 37 (370). 2015. С .16-21.

3. Зінченко В. О., Міщик Л. І. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до профорієнтаційної роботи засобами інформаційно-комунікаційних технологій та педагогічної проектної діяльності. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2011. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2011_39\(2\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2011_39(2)_18). (дата звернення : 10.04.2019).

4. Курило В. Моделювання системи критеріїв оцінки розвитку освіти в регіоні. *Педагогіка і психологія*. 1999. № 2. С. 35-39.

5. Рижанова А. О. Інновації у професійній підготовці соціальних педагогів. *Актуальні питання підготовки та роботи фахівців соціальної та педагогічної сфер в умовах сучасних соціокультурних трансформацій* : Матеріали III Міжвуз. науково-практ. семінару. Харків : ФОП Шейніна О. В., 2015. С. 5–7.

Відомості про авторів

1. **Авдашкова Альона Ігорівна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
2. **Арестова Аліна Сергіївна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
3. **Артюшенко Валерія Володимирівна** – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, м. Харків.
4. **Барбіна Юлія Юріївна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
5. **Бистрицька Наталія Володимирівна** - соціальний педагог, вихователь-методист Комунального закладу «Харківський обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей «Гармонія», м. Харків.
6. **Борсук Тетяна Олександрівна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава.
7. **Бувалкіна Юлія Станіславівна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава.
8. **Буйницька М.М.** - аспірантка кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти Української інженерно-педагогічної академії, м. Харків.
9. **Буркова Марина Володимирівна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
10. **Василенко Ольга Миколаївна** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, м. Харків.
11. **Васильєва Марина Петрівна** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, м. Харків.
12. **Виноградова Олена Віталіївна** – директор Центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Холодногірського району м. Харкова; аспірант кафедри соціальної роботи КЗ «Харківська гуманітарно – педагогічна академія», м. Харків.
13. **Візіренко Олена Валеріївна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
14. **Галас Тетяна Василівна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
15. **Герасименко Анастасія Юріївна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
16. **Голуб Даріна Юріївна** - здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, м. Харків.
17. **Гольфельд Тетяна Георгіївна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.

- 18. Гричанюк Марина Володимирівна** - кандидат юридичних наук, начальник філії Державної установи «Центр пробації» в Харківській області, м. Харків.
- 19. Гудевич Тетяна Андріївна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 20. Гусон Валерія Андріївна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 21. Деділова Тетяна Вікторівна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 22. Дерев'янюк Гліб Олегович** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 23. Довбня Ольга Владиславівна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 24. Довидченкова Ольга Миколаївна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 25. Єсіна Наталія Олександрівна** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, м. Харків.
- 26. Збаранська Даріна Владиславівна** - здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, м. Харків.
- 27. Кабусь Наталя Дмитрівна** - доктор педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, м. Харків.
- 28. Каймакова Валентина Анатоліївна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 29. Кіршмар Альона Геннадіївна** - соціальний педагог, вихователь-методист Комунального закладу «Харківський обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей «Гармонія», м. Харків.
- 30. Коваль Катерина Сергіївна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 31. Коваль Олена Вікторівна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 32. Коломієць Тамара Олександрівна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 33. Костіна Валентина Вікторівна** – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, м. Харків.
- 34. Криворотько Каріна Анатоліївна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня кафедри спеціальної освіти та соціальної роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава.
- 35. Куряча Світлана Валентинівна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.

- 36. Ларіна Ельвіна Решатівна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 37. Левченко Аліна Андріївна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 38. Літвиненко Юлія Сергіївна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 39. Любіна-Безкоровайна Анастасія Олександрівна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 40. Макар Людмила Михайлівна** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, м. Харків.
- 41. Митцева Ольга Сергіївна** - старший викладач кафедри філософії Харківського національного університету радіоелектроніки, м. Харків.
- 42. Мозгіна Наталя Іванівна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 43. Павлюченко Світлана Юріївна** - здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, м. Харків.
- 44. Пахомова Наталія Володимирівна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 45. Печерських Тетяна Петрівна** – менеджер проекту «Дитяче містечко «Отрадне» Харківського обласного благодійного фонду «Соціальна служба допомоги», м. Харків.
- 46. Письменко Богдан Олександрович** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 47. Пластун Тетяна Іванівна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 48. Подберезський Микола Кіндратович** – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, м. Харків.
- 49. Попова Валерія Валеріївна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 50. Прокопенко Микола Вікторович** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 51. Рассказова Ольга Ігорівна** - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія», м. Харків.
- 52. Рижанова Алла Олександрівна** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка, м. Суми.
- 53. Романова Інна Анатоліївна** – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, м. Харків.

- 54. Сайко Наталія Олександрівна** - доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава.
- 55. Свічкач Валентина Романівна** - аспірант кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, м. Харків.
- 56. Сех Марія Іванівна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»); регіональний менеджер проектів та програм «Домашня опіка» БО БФ «Карітас Харків», м. Харків.
- 57. Скляниченко Маргарита Вікторівна** – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 58. Солонінкіна Олена Володимирівна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 59. Степанова Олія Олександрівна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 60. Тепляк Аліна Миколаївна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 61. Токар Інна Іванівна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 62. Троян Владислав Дмитрович** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.
- 63. Фомін Володимир Вікторович** - доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії і методики мистецької освіти та диригентсько-хорової підготовки вчителя Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, м. Харків.
- 64. Шеплякова Ірина Олександрівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, м. Харків.
- 65. Шерстньова Маргарита Сергіївна** - здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (спеціальність «Соціальна робота»), м. Харків.

***Сучасні реалії та перспективи соціального виховання
особистості в різних соціальних інституціях***

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
22 листопада 2019 року,
присвячені 215-річчю заснування ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Відповідальність за дотримання вимог академічної доброчесності несуть автори